T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
ARKEOLOJİ BİLİM DALI

BATHONEA ANTİK LİMAN YERLEŞİMİNDE ELE GEÇEN MORTARİUM VE MORTARİUM PİLİUMLAR

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Berrin YILDIZ

KOCAELİ 2022

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
ARKEOLOJİ BİLİM DALI

BATHONEA ANTİK LİMAN YERLEŞİMİNDE ELE GEÇEN MORTARİUM VE MORTARİUM PİLİUMLAR

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Berrin YILDIZ

Prof. Dr. Şengül AYDINGÜN

KOCAELİ 2022

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
ARKEOLOJİ BİLİM DALI

BATHONEA ANTİK LİMAN YERLEŞİMİNDE ELE GEÇEN MORTARİUM VE MORTARİUM PİLİUMLAR

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Tezi Hazırlayan: Berrin YILDIZ
Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 28.09.2022-26

KOCAELİ 2022

ÖN SÖZ

Geçmiş dönemlerde yaşamış insanların sosyokültürel anlamda biriktirdiği ve günümüze kadar ulaşan kültür mirası arasında mortarium (Havan) ve mortarium piliumlara (Havaneli) fazlaca rastlanılmaktadır. 2019 yılından itibaren bilimsel kazılarına dâhil olduğum İstanbul Küçükçekmece Göl Havzası Bathonea Antik Liman Yerleşi'minde, 2009 yılından itibaren açığa çıkarılan mimari yapılar ve ele geçen sayısız kültür mirası eserlerinin beraberinde beslenme, kozmetik ve tıp gibi teknolojilerde kullanılan mortarium ve mortarium piliumların, varlığı bu tez çalışmasına ilham vermiştir.

"Bathonea Antik Liman Yerleşiminde Ele Geçen Mortarium ve Mortarium Piliumlar.", adlı yüksek lisans tez çalışmasına yönelmemi sağlayan, çalışmama hız katan, çalışmamı yönlendirerek bilimsel anlamda çok kıymetli bilgi birikimini, görüş ve kütüphanesini benimle paylaşarak bu çalışmaya destek veren çok değerli danışman hocam Prof. Dr. Şengül Aydıngün'e emeklerinden ötürü sonsuz saygı, hürmet ve teşekkürlerimi sunarım.

Bu tez çalışmasına konu olan mortarium ve mortarium piliumların, fotoğraf çekimleri İstanbul Tarih Öncesi Araştırmaları (İTA) ve Küçükçekmece Göl Havzası Bathonea Antik Liman Yerleşimi kazılarının bilimsel heyet üyelerinden Dr. Rasih Haldun Aydıngün ile Arkeolog Ayberk Enez tarafından gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Arkeolog Ayberk Enez, tarafından mortarium ve mortarium piliumların, *in situ* olarak ele geçtiği konumlar gösterilmiş ve bu çalışmada kullanılan kazı ile ilgili bilgi ve belgeler tarafıma sunulmuştur. İstanbul Üniversitesi Jeoloji Mühendisliği Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Prof. Dr. Hayrettin Korel, tarafından çalışılan malzeme litolojik olarak incelenmiştir. Bu lisansüstü tezinin, oluşmasında emekleri geçen yukarıda adları geçen çok kıymetli bilim insanlarına teşekkürü bir borç bilir saygılarımı sunarım. Tezde kullanılan bazı hava fotoğrafları aramızdan 2013 yılında ayrılan merhum Murat Öztürk tarafından belgelenmiştir. Anısına saygılarımla…

Lisans ve yüksek lisans eğitiminde, aldığım dersleriyle arkeoloji bilgi birikimimin oluşmasına yön veren çok değerli jüri üyesi hocam Prof. Dr. A. Tuba Ökse ile çok kıymetli jüri üyesi hocam Dr. Öğr. Üyesi Hasan Yılmazyaşar'a tezimi özenle

inceleyip eksiklerimi tamamlamamda çok kıymetli öneriyle bana yol gösterdikleri ve tezime sundukları katkılarından dolayı teşekkür eder saygı ve hürmetlerimi sunarım.

Tezimi araştırma, hazırlık ve yazma aşamasında ve hayatımın her aşamasında yanımda olan sevgili annem Naciye Emre'ye yürekten minnettarım kendisine desteklerinden dolayı sonsuz teşekkür ederim. Bana her koşulda güvenen ve beni pozitif enerjileriyle hep motife eden çok kıymetli Bensu Yıldız ile Bayram Can Yıldız'a sevgilerimle şükranlarımı sunarım. Çalışmalarımdan dolayı her zaman beni cesaretlendiren, eğitim hayatımda bana gönülden inanarak güvenen çok değerli aile büyüğümüz aramızdan ayrılan (Ölümsüz) Emekli Öğretmen Türkan Yıldız'a desteklerinden ve bana olan inancından dolayı anısına; saygı, hürmet ve özlemlerimi sunarım.

Tezimi T.C. Devletinin şerefli bir memuru olan çok kıymetli babam Kahraman Emre'ye ithaf ediyorum.

Berrin Yıldız
İstanbul 2022

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ i
İÇİNDEKİLER iii
ÖZET vi
ABSTRACT vii
KISALTMALAR DİZİNİ viii
HARİTALAR DİZİNİ xiii
PLANLAR DİZİNİ xv
LEVHALAR DİZİNİ xvi
ÇİZİMLER DİZİNİ xxv
GRAFİKLER DİZİNİ xxvii
TABLOLAR DİZİNİ xxx
GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. BATHONEA ANTİK LİMAN YERLEŞİMİ 8
1.1. COĞRAFİ KONUMU 8
1.2. TARİHÇESİ 9
1.3. ARKEOLOJİK YÜZEY ARAŞTIRMALARI ve KAZI ÇALIŞMALARI 12
1.4. ARKEOLOJİK ALANLAR ve MİMARİ YAPILAR 15
1.4.1. I Alan (8. Alan) **15**
1.4.1.1. Büyük Sarnıç **15**
1.4.1.2. Aziz Mezarı (*Martyrion*) **16**
1.4.1.3. Sütunlu Yapı/Bazilikal Planlı Yapı **17**
1.4.2. II. Alan (22-24. Alan) **18**
1.4.2.1. Küçük Liman **18**
1.4.2.2. Antik Liman Yolu **18**
1.4.2.3. Antik Havuz **19**
1.4.2.4. Antik Balık Pazarı (*Macellum*) **19**
1.4.2.5. Apsisli Yapı **20**
1.4.2.6. Apsisli Yapı Kanalı **20**
1.4.3. III. Alan (39. Alan) **21**
1.4.3.1. Büyük Liman/Bilgili Limanı **21**

1.4.3.2. Antik Deniz Feneri **22**

İKİNCİ BÖLÜM

2. MORTARİUM VE MORTARİUM PİLİUM 23

2.1. MORTARİUM 23

2.2. MORTARİUM PİLİUM 30

2.3. YAPIM TEKNİKLERİ 31

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BATHONEA ANTİK LİMAN YERLEŞİMİ MORTARİUM VE MORTARİUM PİLİUMLARI 36

3.1. BATHONEA ANTİK YERLEŞİMİ MORTARİUMLARI 39

3.1.1. Tutamaklı Mortarium **44**

3.1.1.1. Tutamaklı Sığ Mortarium **44**

3.1.1.2. Tutamaklı Derin Mortarium **46**

3.1.2. Tutamaksız Mortarium **46**

3.1.2.1. Tutamaksız Sığ Mortarium **47**

3.1.2.2. Tutamaksız Derin Mortarium **47**

3.2. BATHONEA ANTİK LİMAN YERLEŞİMİ MORTARİUM PİLİUMLARI 48

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ANADOLU VE TRAKYA'DA ELE GEÇEN MORTARİUM VE MORTARİUM PİLİUMLAR 49

4.1. ANADOLU'DA ELE GEÇEN MORTARİUM VE MORTARİUM PİLİUMLAR 50

4.1.1. Güneydoğu Anadolu Bölgesi **51**

4.1.2. İç Anadolu Bölgesi **53**

4.1.3. Ege Bölgesi **55**

4.1.4. Akdeniz Bölgesi **59**

4.1.6. Marmara Bölgesi **63**

4.1.5. Doğu Anadolu Bölgesi **64**

4.1.7. Karadeniz Bölgesi **65**

4.2. TRAKYA'DA ELE GEÇEN MORTARİUM VE MORTARİUM PİLİUMLAR 67

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. DEĞERLENDİRME 69
5.1. SAYISAL DAĞILIM 70
5.1.1. Yıllara Göre Sayısal Dağılım **70**
5.1.2. Arkeolojik Alanlara Göre Sayısal Dağılımı **70**
5.1.3. Mimari Yapılara Göre Sayısal Dağılım **71**
5.1.4. Mortariumların Parçalar Bazında Sayısal Dağılımı **71**
5.1.5. Hammaddelerine Göre Sayısal Dağılım **72**
5.2. TİPOLOJİK SINIFLANDIRMA 73
5.3. KARŞILAŞTIRMA 74
5.3.1. Mortariumların Karşılaştırması **74**
5.3.2. Mortarium Piliumların Karşılaştırması **76**
5.4. TARİHLENDİRME 78
5.5. YAYILIM ALANI 78
5.5.1. Mortariumların Yayılım Alanı **79**
5.5.2. Mortarium Piliumların Yayılım Alanı **80**
5.6. İŞLEV ANALİZİ 81
5.6.1. Mortariumların İşlev Analizi **81**
5.6.2. Saklama/Biriktirme Kabının (?) İşlev Analizi **84**
5.6.3. Mortarium Piliumların İşlev Analizi **85**
5.6.4. Mimari Yapıların İşlev Analizi **86**
SONUÇ 88
KATALOGLAR 90
KAYNAKÇA 117
HARİTALAR 159
PLANLAR 169
ŞEKİLLER 174
ÇİZİMLER 247
GRAFİKLER 257
TABLOLAR 274
ÖZGEÇMİŞ 314

ÖZET

Henüz kap yapımının bilinmediği ancak yiyeceklerin ezilip, karıştırılma gereksiniminin duyulduğu Paleolitik Dönem'de doğal kaya oluklarının bu işlemler için kullanıldığı düşünülmektedir. Epipaleolitik Dönem'den itibaren taşınabilir mortariumların, kullanılmaya başlandığı ve bunun Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem'de de devam ettiği anlaşılmaktadır. Neolitik Dönem'de insan hayatına giren tahılların besin olarak tüketilebilmesi için tasarlanan bu aletler, ezme ve öğütme birimleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Zaman içerisinde çok fonksiyonel olarak dini ritüellerde, ölü gömme geleneklerinde, madencilikte, inşaat alanında, kozmetik, tıp vs. gibi birçok alanda işlevsel olarak kullanılmış ve günümüzde de mutfaklarda kullanılmaya devam etmektedir.

2009 yılından itibaren İstanbul Küçükçekmece Göl Havzası'nın batısında yer alan Avcılar, Firuzköy Yarımadası üzerinde yürütülen "Bathonea" arkeolojik kazı çalışmalarında, açığa çıkarılan bazilikal planlı büyük bir yapı kompleksinin işlik/atölye olduğu anlaşılan apsidal bölümü içinde *in situ* halde birçok mortarium (Havan) ile mortarium pilium (Havaneli) ele geçmiştir. Aynı yapının, apsidal kısmından binden fazla unguentarium (İlaç şişesi) ortaya çıkarılmıştır. Bunların beraberinde kemik karıştırıcılar, spatulalar gibi ilaç yapımında kullanılan malzemeler de aynı yapı konteksinden açığa çıkmıştır. Yapıdan, ele geçen unguentarium içindeki kalıntılardan alınan örnekler ile yapı çevresinde kış aylarında yetişen bitki türlerinden olan *Amaryllidaceae* (*Galanthus Nivalis*) (*Nergizgiller*) ve *Amsoniaorientalis* (*Razya*) ile eşleşmektedir. Bu yapı, içerisinde yoğun olarak ele geçen mortariumlarda bu bitkilerin ezilip, karıştırılarak ilaç yapım aşamasında kullanıldıkları sanılmaktadır. Geç Antik Çağ yazarlarının, Konstantinopolis çevresinde *Rhegion* (Küçükçekmece) yakınlarında varlığından çok kısaca bir şekilde bahsettiği *DAPHNUSION* adlı bir ilaç yapım merkezinin burası olduğu düşünülmektedir (Delehaye, 1921: s. 138; Stephani, 1953: s. 223; Samothrakes, 1963: s. 589; Choniatae, 1975: s. 389; Kommena, 1996: s. 273; Thomas ve Hero, 2000: s. 1292; Külzer, 2001: s. 823, 824).

Anahtar Kelimeler: İstanbul, Küçükçekmece Göl Havzası, Bathonea, Rhegion, Daphnusion, Mortarium, Mortarium Pilium, Kırmızı/Mor Porfir.

ABSTRACT

It is thought that natural rock troughs were used for these processes in the Paleolithic Period, when the making of vessels was not known yet, but the need for crushing and mixing the food was felt. It is understood that portable mortariums started to be used from the Epipalaeolithic Period and this continued in the Pre-Pottery Neolithic Period. These tools, which were designed for the consumption of grains that entered human life in the Neolithic Period, appear as crushing and grinding units. Over time, it has been used in religious practices, burial tradition, mining, construction, childhood, etc. It will continue to be in use and in use in areas such as kitchens.

Many mortariums (Mortar) and mortarium piliums (Pestle) were found in situ within the apsidal section of a large basilica-planned building complex, which has been unearthed during the archaeological excavations of "Bathonea" on the Firuzköy Peninsula in Avcılar, located in the west of the Istanbul Küçükçekmece Lake Basin since 2009. More than a thousand unguentarium (Medicine bottles) were unearthed from the apsidal part of the same building. Along with these, materials used in drug making such as bone mixers and spatulas were also revealed from the same building context. The samples taken from the remains in the unguentarium from the building match with *Amaryllidaceae* (*Galanthus Nivalis*) (*Daffodils*) and *Amsoniaorientalis* (*Rasia*) plant species that grow around the building during the winter months. It is thought that these plants were crushed and mixed in the mortariums found in this structure and used in the production of medicine. It is thought that there was a drug-making center called *DAPHNUSION*, which was briefly mentioned by late antique writers around *Rhegion* (Küçükçekmece) around Constantinople (Delehaye, 1921: s. 138; Stephani, 1953: s. 223; Samothrakes, 1963: s. 589; Choniatae, 1975: s. 389; Kommena, 1996: s. 273; Thomas ve Hero, 2000: s. 1292; Külzer, 2001: s. 823, 824).

Keywords: Istanbul, Küçükçekmece Lake, Bathonea, Rhegion, Daphnusion, Mortarium, Mortarium Pilium, Red/Purple Porphyry.

KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltma	Açıklama
A.Ç.:	Ağız Çapı
AD:	Arkaik Dönem
a.g.e:	Adı Geçen Eser
a.g.m:	Adı Geçen Makale
AGE:	Arti Grafiche Editoriali
ANAMED:	Anadolu Medeniyetleri Araştırma Merkezi
AST:	Araştırma Sonuçları Toplantısı
BAR:	British Archaeological Reports
BD:	Bizans Dönemi
Bkz.:	Bakınız
BYZAS:	Veröffentlchungen des Deutschen Archäologischen Instituts Istanbul / İstanbul Alman Arkeoloji Enstitüsü Yayınları
^{14}C:	Karbon 14
C-14:	Karbon 14
Cat. No.:	Catalog Number
cm:	santimetre
ÇÇN:	Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem
Çev.:	Çeviren
Çiz.:	Çizim
Çiz. Lev.:	Çizim Levhası
DÇ:	Demir Çağı
D.Ç.:	Dip Çapı
Der.:	Derleyen

Kısaltma	Açıklama
Dn.:	Dip Not
DÖSİMM:	Döner Sermaye İşletmesi Merkez Müdürlüğü
Dr.:	Doktor
Dr. Öğr.:	Doktor Öğretim
Düz.:	Düzenleyen
EBD:	Erken Bizans Dönemi
Ed.:	Editör
EDÇ:	Erken Demir Çağı
Eds.:	Editörler
EİD:	Erken İslam Dönemi
EKD:	Erken Kalkolitik Dönem
Env. No.:	Envanter Numarası
ERD:	Erken Roma Dönemi
ETÇ:	Erken Tunç Çağı
Foto:	Fotoğraf
Foto. Lev.:	Fotoğraf Levhası
GAÇ:	Geç Antik Çağ
GD:	Geometrik Dönem
GDÇ:	Geç Demir Çağı
GRD:	Geç Roma Dönemi
GHD:	Geç Helenistik Dönem
GKD:	Geç Kalkolitik Dönem
GKLSD:	Geç Klasik Dönem
GM:	Geç Minos

Kısaltma	Açıklama
GND:	Geç Neolitik Dönem
GTÇ:	Geç Tunç Çağı
Har.:	Harita
Haz.:	Hazırlayan
HD:	Helenistik Dönem
Hes:	Hidro Elektrik Santrali
HESPERIA:	The Journal of the American School of Classical Studies at Athens
Inc:	A.Ş.
İD:	İslam Dönemi
IJEGEO:	İnternation Journal of Environment and Geoinformatics
İTA:	İstanbul Tarih Öncesi Araştırmaları
m:	metre
mm:	minimetre
m²:	metre kare
km:	kilometre
Kat.:	Katalog
Kat. No.:	Katalog Numarası
KD:	Kalkolitik Dönem
KLSD:	Klasik Dönem
KST:	Kazı Sonuçları Toplantısı
Lev.:	Levha
Ltd. Şti.:	Limited Şirketi
MAM:	Marmara Araştırmaları Merkezi
MÖ:	Milattan Önce

Kısaltma	Açıklama
MS:	Milattan Son
Neo-Lithics:	The Newsletter of Southwest Asian Neolithic Research / Güneybatı Asya Neolitik Araştırma Bülteni
ND:	Neolitik Dönem
no.:	numara
OBD:	Orta Bizans Dönemi
OÇ:	Orta Çağ
OD:	Osmanlı Dönemi
ODÇ:	Orta Demir Çağı
OKD:	Orta Kalkolitik Dönem
OLBA:	Mersin Üniversitesi Kilikia Arkeolojisini Araştırma Merkezi Yayınları / Mersin University Publications of the Research Center of Cilician Archaeolog
OM:	Orta Minos
OTÇ:	Orta Tunç Çağı
Örn.:	Örneğin
PD:	Protogeometrik Dönem
PK:	Plan Kare
PPN:	Pre Pottery Neolithic (Çanak Çömleksiz Neolitik)
Prof. Dr.:	Profesör Doktor
Res.:	Resim
RD:	Roma Dönemi
s.:	sayfa
San.:	Sanayi
SBT:	Sualtı Bilim ve Teknolojileri Toplantısı

Kısaltma	Açıklama
Şek.:	Şekil
T.C.:	Türkiye Cumhuriyeti
TÇ:	Tunç Çağı
Tic.:	Ticaret

Trans and Ed.: Çeviren ve Düzenleyen

TÜBA-AR:	Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi / Turkish Academy of Sciences Journal of Archaeology
TÜBİTAK:	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
UPDAP:	Uşak Protohistorik Dönem Yüzey Araştırması
vb.:	ve benzeri
vd.:	ve diğerleri
vs.:	vesaire
yt:	Tarihi belli olmayan yayınların tarih kısmında kullanıldı.
yy:	yüzyıl
90^0:	90 derece

HARİTALAR DİZİNİ

Harita No.	Açıklama	Sayfa No.
Harita 1:	Küçükçekmece Gölü.	159
Harita 2:	Avcılar, Firuzköy Yarımadası	159
Harita 3:	Küçükçekmece Kıyı Oku (*Kıyı Kordonu, Kum Seti*) Küçükçekmece Lagün Gölü (*Kıyı Set Gölü, Denizkulağı*)	160
Harita 4:	Küçükçekmece Gölü'nü, Marmara Denizi'ne Bağlayan Su Gideğeni Menekşe Kanalı (*Myrmex*)	160
Harita 5:	Ptolemy'nin *Trakya Haritası*	161
Harita 6:	Ptolemy'nin *Trakya Haritası*'nda *Bathynias*'ın Görünümü	161
Harita 7:	Abraham Ortelius'un 16. Yüzyıl *Trakya Haritası*	162
Harita 8:	Abraham Ortelius'un 16. Yüzyıl *Trakya Haritası*'ndan, Günümüz Küçükçekmece Lagün Gölü'nün Koy Hali ve Antik *Bathynias Nehri*'nin (Sazlıdere) Görünümü	162
Harita 9:	Küçükçekmece Gölü'ne Dökülen Eşkinoz Deresi, Sazlıdere ve Nakkaş Dere (Halkalı Dere)	163
Harita 10:	Yarımburgaz Mağarası ve Önünden Akan Sazlıdere (Antik *Bathynias Nehri*)	163
Harita 11:	*Tabula Peutingeriana*'da *Rhegion'*un (Küçükçekmece) Görünümü.	164
Harita 12a:	*Rhegion*'un (Küçükçekmece), Roma İmparatorluk Sınırları İçinde Yer Alan Yol Güzergâhları Üzerindeki Görünümü	164
Harita 12b:	*Rhegion*'un, Yol Güzergâhları Üzerindeki Görünümünden Detay	165
Harita 13:	Bathonea Antik Liman Yerleşimi I., II. ve III. Kazı Alanları Olarak Tanımlanan 8., 24. ve 39. Alanlar	165
Harita 14:	Bathonea Antik Liman Yerleşimi I., II. ve III. Kazı Alanları Olarak Tanımlanan Alanların Karelaj Çalışması	166
Harita 15:	Pierre Mortier'in *Trakya Haritası*	167
Harita 16:	Pierre Mortier'in, *Trakya Haritası*'nda, *Daphnusion*'un Görünümü.	167

Harita No. **Açıklama** **Sayfa No.**

Harita 17: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nden Ele Geçen Mortariumların Yayılım Alanı……168

Harita 18: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nden Ele Geçen Mortarium Piliumların Yayılım Alanı……..168

PLANLAR DİZİNİ

Plan No.	**Açıklama**	**Sayfa No.**
Plan 1:	Büyük Sarnıç Yapı Planı……	169
Plan 2:	Martyrion Yapı Planı…….	170
Plan 3:	Martyrion Yapısındaki *Opus Sectile* Mozaik Döşemesi Planı……	171
Plan 4:	Bazilikal Planlı Yapı'nın Planı……..	172
Plan 5:	Apsisli Yapı'nın Planı……	173

LEVHALAR DİZİNİ

Levha No.	Açıklama	Sayfa No.
Levha I:	**Şekil 1:** Küçükçekmece Kıyı Oku (*Kıyı Kordonu, Kum Seti*).	174
	Şekil 2: Yarımburgaz Mağarası…….	174
Levha II:	**Şekil 3:** Sazlıdere (Antik *Bathynias Nehri*)……	175
	Şekil 4: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nden Ele Geçen Prehistorik Dönemlere Ait Taş Aletler……...	175
Levha III:	**Şekil 5:** Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nden Ele Geçen Çanak Çömlekli Neolitik Dönem ile Kalkolitik Dönem'e Tarihlendirilen Seramik Parçaları……..	176
	Şekil 6: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nden Ele Geçen Erken Tunç Çağı'na Tarihlendirilen Seramik Parçaları…….	176
Levha IV:	**Şekil 7:** Apsisli Yapı'dan Ele Geçen Hitit Heykelciği……...	177
	Şekil 8: Apsisli Yapı'dan Ele Geçen Hitit Seramik Parçaları.	177
Levha V:	**Şekil 9:** Demir Çağı'na Ait *Coarse Ware/Barbar Seramikleri*……	178
	Şekil 10: Helenistik Dönem'e Ait Kıyı Teras Duvarı…….	178
Levha VI:	**Şekil 11:** Helenistik Dönem'e Ait Seramik Parçaları…….	179
	Şekil 12: Osmanlı Dönemi'ne Ait 2 Katlı Çiftlik Evi…….	179
Levha VII:	**Şekil 13:** Sultan II Murad Dönemi'ne Ait 1444 Tarihli Sikke……..	180
	Şekil 14: İstanbul Arkeoloji Müzesinin Bahçesinde Yer Alan "*Bathonea"* Yazıtlı Tersane Lahti……..	180
Levha VIII:	**Şekil 15:** İstanbul Arkeoloji Müzesinin Bahçesinde Bulunan Tersane Lahti Üzerindeki Kitabeden Detay……...	181
	Şekil 16: Bathonea Yazıtlı Stel Parçası……..	181
Levha IX:	**Şekil 17:** Büyük Sarnıç……..	182
	Şekil 18: Büyük Sarnıç'ın Yuvarlatılmış Köşe Duvarı……..	182

Levha No.	Açıklama	Sayfa No.
Levha X:	**Şekil 19:** İmparatorluğa Ait Konstantinus Yazıtlı Damgalı Tuğla	183
	Şekil 20: Sekizgen Planlı Aziz Mezarı (*Martyrion*), (Küçükçekmece Göl Havzası	183
Levha XI:	**Şekil 21:** Sekizgen Planlı Aziz Mezarı'dan (*Martyrion*) *Opus Sectile* Mozaik Detayı	184
	Şekil 22: Sekizgen Planlı Aziz Mezarı'ndan (*Martyrion*) Çok Renkli ve Altın Kaplamalı *Tessera* Parçaları	184
Levha XII:	**Şekil 23:** Sütunlu Yapı Olarak Adlandırılan Mimari Yapının Kazılmadan Önceki Hali	185
	Şekil 24: Sütunlu Yapı Olarak Adlandırılan Bazilikal Planlı Yapı	185
Levha XIII:	**Şekil 25:** Sütunlu Yapı'dan Ele Geçen 5. Yüzyıla Tarihlendirilen Altın Sikkeler	186
	Şekil 26: II. Alan (22. ve 24. Alanlar) Yapı Kalıntıları	186
Levha XIV:	**Şekil 27:** Küçük Liman	187
	Şekil 28: Antik Liman Yolu	187
Levha XV:	**Şekil 29:** Antik Havuz	188
	Şekil 30: Osmanlı Hamamı	188
Levha XVI:	**Şekil 31:** Meydan ve Balık Pazarı, (*Makellon* veya *Macellum*)	189
	Şekil 32: Apsislı Yapı	189
Levha XVII:	**Şekil 33:** Apsisli Yapı'dan Ele Geçen ve İmparator Justinianus Dönemi'ne Ait Sikke	190
	Şekil 34: Apsislı Yapı'nın Kırlangıç Kenetli Helenistik Dönem Temelleri	190
Levha XVIII:	**Şekil 35:** Apsisli Yapı Kanalı'nın Girişi	191
	Şekil 36: Apsisli Yapı Kanalı	191

Levha No.	Açıklama	Sayfa No.
Levha XIX:	**Şekil 37:** Büyük Liman/Bilgili Limanı……..192	
	Şekil 38: Büyük Liman/Bilgili Limanı Kıyı Teras Duvarı….192	
Levha XX:	**Şekil 39:** Antik Deniz Feneri…….193	
	Şekil 40: Mortarium ve Mortarium Piliumlar……193	
Levha XXI:	**Şekil 41:** Paleolitik Dönem'de Kullanılmış Mortarium ve Mortarium Pilium Örneği……...194	
	Şekil 42: Arkaik Dönem'e Ait Pişmiş Toprak Mortarium….194	
Levha XXII:	**Şekil 43:** Rhodos'tan, Arkaik Dönem'e Ait Leğen Biçimli Mortariumda Ezme, Öğütme Yapan Pişmiş Toprak Heykelcik……...195	
	Şekil 44: Orvieto (İtalya) Golini Mezarı'dan, Klasik Dönem'e Ait Duvar Resminde Tasvir Edilen Ziyafet Sahnesinde Leğen Biçimli Mortariumda Ezme Sahnesinden Detay……195	
Levha XXIII:	**Şekil 45:** Üzerinde Mortarium ve Mortarium Pilium Tasvir Edilen Roma Dönemi'ne Ait Stel**……...**196	
	Şekil 46: Roma Dönemi'ne Ait Mortarium İçinde Yemeklik Malzeme Karıştıran Pişmiş Toprak Heykelcik……...196	
Levha XXIV:	**Şekil 47:** British Museum'da, Mortarium ve Mortarium Piliumların Bulunduğu Roma Mutfağı Düzenlemesi…….197	
	Şekil 48: Roma Dönemi'ne Ait Grekçe ve Latince Damgalı Mortarium Parçaları……...197	
Levha XXV:	**Şekil 49:** Orta Tunç Çağı'na Ait Üç Ayaklı Mortarium…….198	
	Şekil 50: Tunç Çağı'na Ait İçinde İlaç Hazırlanmış Boğa Kabartmalı Mortarium……...198	
Levha XXVI:	**Şekil 51a:** Arkaik Dönem'e Ait Mortarium ve Mortarium Pilium Tasvirli Kırmızı Figürlü Kylix**……**199	
	Şekil 51b: Kırmızı Figürlü Kylix Detay, Mortariumda Tahılların Mortarium Piliumlarla Ezilme Sahnesi…….199	

Levha No.	Açıklama	Sayfa No.
Levha XXVII:	**Şekil 52a:** Orta Krallık Dönem'ine Ait Mısır, Mekedre Mezarından Bira İmalathane Modeli……..200	
	Şekil 52b: Mısır Mekedre Mezarından, Bira İmalathane Modelinden Detay, *Saddle Quern/Eğer Biçimli* Mortariumlarda Arpaların Mortarium Piliumlarla Ezilerek Un Haline Getirilmesi…….....200	
Levha XXVIII:	**Şekil 53:** Erken Tunç Çağı'na Ait Konik Formlu Mortarium Pilium……201	
	Şekil 54: Roma Dönemi'ne Ait *Bükülmüş Parmak Formlu* ya da *Dirsek Formlu* Mortarium Pilium Örneği……..201	
Levha XXIX:	**Şekil 55:** Mortariumda Sarımsak, Ceviz, Fındık vb. Gibi Ürünleri Mortarium Piliumla Ezme. Öğütme İşlemi……..202	
	Şekil 56: Taş Kap Yapımında Kullanılan Matkap Örnekleri.202	
Levha XXX:	**Şekil 57:** Taş Kap Yapımında Kullanılan Matkap Canlandırması……203	
	Şekil 58: Taş Kap Yapımında Matkap Kullanım Sahneleri...203	
Levha XXXI:	**Şekil 59:** Kalkolitik Dönem'e Ait Kulaksızlar Taş Kap Atölyesinden Ele Geçen Yarım Kalan Taş Kap Örnekleri….204	
	Şekil 60: Kulaksızlar Taş Kap Atölyesinden Taş Kap Yapımında Kullanılan Matkap Uçları ve Taş Aletler…….204	
Levha XXXII:	**Şekil 61:** Erken Tunç Çağı'na Ait Karayakuplu Höyük Taş Kap Atölyesinden Ele Geçen Yarım Kalan Taş Kap Örnekleri….205	
	Şekil 62: Karayakuplu Höyük'ten Taş Kap Atölyesinden Ele Geçen Çakmaktaşı ve Obsidyen Aletler Yarım Kalan Taş Kap Örnekleri……205	
Levha XXXIII:	**Şekil 63:** Mısır'dan, Taş Kap Yapımını Gösteren Duvar Resmi…….206	
	Şekil 64: Mısır'dan, Taş Kap Yapımını Gösteren Duvar Resmi…….206	
Levha XXXIV:	**Şekil 65:** Alalah'tan, Geç Tunç Çağı'na Ait Kap Yapım Aşamasını Gösteren Taş Kap Örneği…….207	

Levha No.	Açıklama	Sayfa No.
	Şekil 66: Amorium'dan, Üzerinde Pergel İzleri Olan Yarım Kalmış Mortarium…….	208
Levha XXXV:	**Şekil 67:** Mısır, Antik Porfir Mermeri Taş Ocağı……...	208
	Şekil 68: İmparator IX Konstantinus Dönemi'ne Ait, İmparatorluğa Özgü Porfir Rengi Kıyafet ve Çadır……	208
Levha XXXVI:	**Şekil 69:** İmparator Andronikos II Paleologos Dönemi'ne Ait Porfir Rengi Mürekkeple İmzalanan *Khrysoboulla* (İmparatorluk Bildirgesi),……...……...	209
Levha XXXVII:	**Şekil 70:** İmparatorlara İlaç Hazırlanmış Porfir Mortarium Örnekleri……	210
	Şekil 71: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nden Ele Geçen Mortariumlar, Saklama/Biriktirme Kabı (?) ile Mortarium Piliumlar……	210
Levha XXXVIII:	**Şekil 72a:** Kımızı/Mor Porfir, *Tutamaklı Derin Mortarium*……..	211
	Şekil 72b: Kımızı/Mor Porfir, *Tutamaklı Derin Mortarium*……..	211
Levha XXXIX:	**Şekil 73a:** Mermer, *Tutamaklı Sığ Mortarium*……...	212
	Şekil 73b: Mermer, *Tutamaklı Sığ Mortarium* Parçasının Tutamağındaki Çizgisel Bezeme Detayı……	212
Levha XL:	**Şekil 74:** Bazalt, *Tutamaklı Sığ Mortarium Parçası*……..	213
	Şekil 75a: Ganays, *Tutamaklı Mortarium* Parçası…….	213
Levha XLI:	**Şekil 75b:** Ganays, Mortarium Parçası Parçası……..	214
	Şekil 76a: Mermer, Yapımı Tamamlanmamış *Tutamaklı Sığ Mortarium* Parçası…….	214
Levha XLII:	**Şekil 76b:** Mermer, Üzerinde Yapım İzleri Bulunan *Tutamaklı Sığ Mortarium* Parçası……...	215
	Şekil 76c: Mermer, Üzerinde Yapım İzleri Bulunan *Tutamaklı Sığ Mortarium* Parçası……...	215
Levha XLIII:	**Şekil 77:** Mermer, *Tutamaklı Mortarium* Parçası……..	216

Levha No.	Açıklama	Sayfa No.
	Şekil 78: Taş (?), *Tutamaksız Mortarium* Parçası……..	216
Levha XLIV:	**Şekil 79:** Mermer, *Tutamaklı Sığ Mortarium* Parçası…….	217
	Şekil 80: Taş (?); *Saddle Quern/Eğer Biçimli*, *Tutamasız Sığ Mortarium* Parçası…….	217
Levha XLV:	**Şekil 81:** Bazalt, *Tutamaklı Mortarium* Parçası…….	218
	Şekil 82: Gabro, *Tutamaklı Mortarium* Parçası…….	218
Levha XLVI:	**Şekil 83:** Bazalt, *Tutamaklı Mortarium* Parçası…….	219
	Şekil 84: Mermer, *Tutamaklı Sığ Mortarium* Parçası…….	219
Levha XLVII:	**Şekil 85:** Mermer, Üzerinde Yanık İzleri Olan *Tutamaksız Mortarium* Parçası…….	220
	Şekil 86: Bazalt, *Tutamaksız Mortarium* Parçası……...	220
Levha XLVIII:	**Şekil 87:** Bazalt, *Tutamaksız Mortarium* Parçası……...	221
	Şekil 88: Taş (?), *Tutamaksız Mortarium* Parçası *İn Situ* Bulunma Anı……..	221
Levha XLIX:	**Şekil 89:** Taş (?), *Tutamaksız Mortarium* Parçası……..	222
	Şekil 90: Gabro, *Tutamaksız Mortarium* Parçası……...	222
Levha L:	**Şekil 91:** Bazalt, *Tutamaksız Mortarium* Parçası……...	223
	Şekil 92: Bazalt, *Tutamaksız Mortarium* Parçası……...	223
Levha LI:	**Şekil 93:** Bazalt, *Tutamaksız Mortarium* Parças……	224
	Şekil 94a: İrili Ufaklı Çakıl Taşları, Kum, Kireç, Mika vb. Bir Karışımdan (?) Şekillendirilmiş Saklama/Biriktirme Kabı (?)……...	224
Levha LII:	**Şekil 94b:** Saklama/Biriktirme Kabının (?) Rekonstrüksiyonu ……...	225
	Şekil 95: Mermer, Mortarium Piliumun *İn Situ* Bulunma Anı…….	225

Levha No.	Açıklama	Sayfa No.
Levha LIII:	**Şekil 96:** Mermer, B*ükülmüş Parmak Formlu* ya da *Dirsek Formlu* Mortarium Pilium……..226	
	Şekil 97: Mermer, B*ükülmüş Parmak Formlu* ya da *Dirsek Formlu* Mortarium Pilium……..226	
Levha LIV:	**Şekil 98:** Mermer, Konik Formlu Mortarium Pilium…….227	
	Şekil 99: Tunç, Konik Formlu Mortarium Pilium…….227	
Levha LV:	**Şekil 100a:** Taş (?), Konik Formlu Mortarium Pilium……...228	
	Şekil 100b: Taş (?), Konik Formlu Mortarium Pilium……...228	
Levha LVI:	**Şekil 101:** Mortariumlar, Saklama/Biriktirme Kabı (?) ile Mortarium Piliumun Manuel Çizim ve Laboratuvar Çalışması……...229	
	Şekil 102: Küçük Liman'dan Mortariumlarla Birlikte Ele Geçen Prehistorik Malzeme……..229	
Levha LVII:	**Şekil 103:** Körtik Tepe'den, Ele Geçen Zoomorfik Mortarium Piliumlar……230	
	Şekil 104: Hallan Çemi'den, Ele Geçen Zoomorfik Mortarium Piliumlar……230	
Levha LVIII:	**Şekil 105:** Zincirli Höyük'ten, Mortarium ve Mortarium Pilium Örnekleri……231	
	Şekil 106: Tepecik-Çiftlik Höyük'ten, Mortarium ve Mortarium Pilium Örnekleri……231	
Levha LIX:	**Şekil 107:** Karamantepe'den, Çok Çukurlu Mortarium Örneği……232	
	Şekil 108: Patara'dan, Yağ İşliğinden Kayaya Oyulmuş Mortarium Örneği……..232	
Levha LX:	**Şekil 109:** Patara'dan, Bir Mezardan Ele Geçmiş Unguentarium ve Mortarium Örneği…….233	
	Şekil 110: Dardanos Tümülüsü'nden, Ele Geçen İçinde Boya Kalıntısı Olan Mortarium……...233	

Levha No.	Açıklama	Sayfa No.
Levha LXI:	**Şekil 111:** Antandros'dan, Mezar Olarak Kullanılan Amphoranın Ağzına Kapatılan Mortarium……	234
	Şekil 112: Amisos'tan, Mermer Mortarium……...	234
Levha LXII:	**Şekil 113:** Unguentariumların (İlaç Şişesi), *İn Situ* Bulunma Anı…….	235
	Şekil 114: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nden Ele Geçen Mortariumlar, Saklama/Biriktirme Kabı (?) ve Mortarium Pilium……	235
Levha LXIII:	**Şekil 115:** 2021 Yılında Bazilikal Planlı Yapı'dan Mortariumun Bulunma Anı……..	236
	Şekil 116: Küçük Liman'dan Bulunan Porfir Sütun Parçası..	236
Levha LXIV:	**Şekil 117:** Bazilikal Planlı Yapı'dan Bulunan Porfir Mimari Parça Örneği……..	237
	Şekil 118: TÜBİTAK, Marmara Araştırmaları Merkezi (MAM) Radyokarbon Analiz (^{14}C) Sonuçları…….	237
Levha LXV:	**Şekil 119a:** Kazı Alanında İlaç Üretiminde Kullanıldığı Düşünülen, Köklü Bitkilerin Bahar Aylarında Yeniden Canlanışı, *Amaryllidaceae* (*Galanthus Nivalis*) (*Nergizgiller*)…….	238
	Şekil 119b: *Amaryllidaceae* (*Galanthus Nivalis*).....	238
Levha LXVI:	**Şekil 120:** İlaç Üretiminde Kullanıldığı Düşünülen, Soğanlı Bitkilerden, *Amsoniaorientalis (Razya)*…….	239
	Şekil 121: Kemik Karıştırıcıları…….	239
Levha LXVII:	**Şekil 122:** Kemik Merhem/Pomat Kutusu…….	240
	Şekil 123: İçinde *Methanone* ve *Phenanthrene* Kalıntısına Rastlanan Unguentarium……	240
Levha LXVIII:	**Şekil 124:** İçinde *Methanone* ve *Phenanthrene* Kalıntısına Rastlanan Unguentariumun TÜBİTAK (MAM) Analiz Sonucu……...	241
Levha LXIX:	**Şekil 125:** Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nden Ele Geçen Porfir Mortarium……	242

Levha No.	Açıklama	Sayfa No.
	Şekil 126: Akdeniz Amphoraları……...242	
Levha LXX:	**Şekil 127:** Camların *İn Situ* Bulunma Anı……..243	
	Şekil 128: Cam Örnekleri……..243	
Levha LXXI:	**Şekil 129:** Aydınlatma Araçları ve Kandil Parçaları……..244	
	Şekil 130a: Bazilikal Planlı Yapı'nın Apsis Kısmındaki Atölyelere Girişi Sağlayan Özel Kapının Kazılmadan Önceki Hali……244	
Levha LXXII:	**Şekil 130b:** Atölyelere Girişi Sağlayan Özel Kapının Rekonstrüksiyonu……..245	
	Şekil 131: Bazilikal Planlı Yapı'daki Atölyelerde Çalışanların Kullandığı *Latrina* (Tuvalet)……..245	
Levha LXXIII:	**Şekil 132:** Küçükçekmece Tarihi Mimar Sinan Köprüsü'nün Konumu…….246	
	Şekil 133: Küçükçekmece Tarihi Mimar Sinan Köprüsü…...246	

ÇİZİMLER DİZİNİ

Çizim No.	Açıklama	Sayfa No.
Çizim 1a:	Kırmızı/Mor Porfir, *Tutamaklı Derin Mortarium*……..	247
Çizim 1b:	Kırmızı/Mor Porfir, *Tutamaklı Derin Mortariumun* 90^0 Görünümü……..	247
Çizim 2:	Mermer, *Tutamaklı Sığ Mortarium*……	248
Çizim 3:	Bazalt, *Tutamaklı Sığ Mortarium*……...	248
Çizim 4:	Ganays, *Tutamaklı Mortarium*……...	249
Çizim 5:	Mermer, *Tutamaklı Sığ Mortarium*……	249
Çizim 6:	Mermer, *Tutamaklı Sığ Mortarium*……	250
Çizim 7:	Mermer, *Tutamaklı Sığ Mortarium*……	250
Çizim 8:	Bazalt, *Tutamaklı Mortarium*……	251
Çizim 9:	Gabro, *Tutamaklı Mortarium*…….	251
Çizim 10:	Bazalt, *Tutamaklı Mortarium*……	251
Çizim 11:	Mermer, *Tutamaksız Mortarium*……	252
Çizim 12:	Bazalt, *Tutamaksız Mortarium*……..	252
Çizim 13:	Bazalt, *Tutamaksız Mortarium*……..	252
Çizim 14:	Bazalt, *Tutamaksız Mortarium*……..	253
Çizim 15:	Bazalt, *Tutamaksız Mortarium*……..	253
Çizim 16:	Taş (?), *Tutamaksız Mortarium*……..	253
Çizim 17:	Gabro, *Tutamaksız Mortarium*……...	253
Çizim 18:	Bazalt, *Tutamaksız Mortarium*……..	254
Çizim 19:	Mermer, *Tutamaklı Mortarium*……..	254
Çizim 20:	Taş (?), *Tutamaksız Mortarium*……..	254
Çizim 21:	Taş (?), *Saddle Quern/Eğer Biçimli, Tutamaksız Sığ Mortarium*…...	255

Çizim No. **Açıklama** **Sayfa No.**

Çizim 22: Çakıl Taşları, Kum, Kireç, Mika vb. Karışımı Malzemeden (?) Yapılmış Saklama/Biriktirme Kabı (?)……..256

Çizim 23: Taş (?), Konik Formlu Mortarium Pilium……..256

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik No.	Açıklama	Sayfa No.
Grafik 1:	Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortarium, Saklama/Biriktirme Kabı (?) ve Mortarium Piliumların Sayısal Dağılımı……257	
Grafik 2:	Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortarium, Saklama/Biriktirme Kabı (?) ve Mortarium Piliumların Bulundukları Mimari Yapılara Göre Sayısal Dağılımı……257	
Grafik 3:	Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortarium, Saklama/Biriktirme Kabı (?) ve Mortarium Piliumların Hammaddelerine Göre Sayısal Dağılımı……...258	
Grafik 4:	Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortariumların, Hammaddelerinin Fiziksel Özellikleri……...258	
Grafik 5:	Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortariumların, Parçalarına Göre Sayısal Dağılımı…….259	
Grafik 6:	Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortariumların, Parçalar Bazında Sayısal Dağılımı…….259	
Grafik 7:	Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortarium ve Saklama/Biriktirme Kabının (?), Kaidelerine Göre Sayısal Dağılımı…….260	
Grafik 8:	Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortarium ve Saklama/Biriktirme Kabının (?), Tutamaklarına Göre Sayısal Dağılımı…….260	
Grafik 9:	Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortarium ve Saklama/Biriktirme Kabının (?), Tipolojisine Göre Sayısal Olarak Sınıflandırılması……261	
Grafik 10:	Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortarium Piliumların, Ele Geçtiği Yerlere Göre Sayısal Dağılımı…….261	
Grafik 11:	Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortarium Piliumların, Hammaddelerine Göre Sayısal Dağılımı……262	
Grafik 12:	Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortarium Piliumların, Tipolojilerine Göre Sayısal Dağılımı…….262	

Grafik No. **Açıklama** **Sayfa No.**

Grafik 13: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortarium, Saklama/Biriktirme Kabı (?) ve Mortarium Piliumların Oransal Dağılımı…….263

Grafik 14: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortarium, Saklama/Biriktirme Kabı (?) ve Mortarium Piliumların Buluntu Yıllarına Göre Sayısal Dağılımı…….263

Grafik 15: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortariumların, Yıllara Göre Oransal Dağılımı……...264

Grafik 16: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde 2013 Yılında Ele Geçen Mortarium, Saklama/Biriktirme Kabı (?) ve Mortarium Piliumların Oransal Dağılımı……264

Grafik 17: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nden Ele Geçen Mortarium, Saklama/Biriktirme Kabı (?) ve Mortarium Piliumların Parçalar Bazında Sayısal Dağılımı……...265

Grafik 18: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortariumların Parçalar Bazında Oransal Dağılımı……265

Grafik 19: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Tekil Mortariumların, Parçalar Bazında Oransal Dağılımı……266

Grafik 20: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nden Ele Geçen Mortarium, Saklama/Biriktirme Kabı (?) ve Mortarium Piliumların Bulundukları Arkeolojik Alanlara Göre Sayısal Dağılımı……...266

Grafik 21: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nden Ele Geçen Mortarium, Saklama/Biriktirme Kabı (?) ve Mortarium Piliumların Oransal Dağılımı…….267

Grafik 22: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nden Ele Geçen Mortariumların, Bulundukları Arkeolojik Alanlara Göre Oransal Dağılımı……267

Grafik 23: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortariumların, Bulundukları Mimari Yapılara Göre Oransal Dağılımı……..268

Grafik 24: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortariumların, Hammaddelerine Göre Oransal Dağılımı……...268

Grafik 25: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortariumların, Tutamaklarına Göre Tipolojik Sınıflandırılmasının Oransal Dağılımı…….269

Grafik No. **Açıklama** **Sayfa No.**

Grafik 26: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortariumların, Tutamaklarına ve Derinliklerine Göre Tipolojik Sınıflandırılmasının Oransal Dağılımı……269

Grafik 27: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Tutamaklı Mortariumların, Derinliklerine Göre Tipolojik Sınıflandırılması…..270

Grafik 28: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Tutamaksız Mortariumların, Derinliklerine Göre Tipolojik Sınıflandırılması…..270

Grafik 29: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortariumların, Boyut ve Formlarına Göre Oransal Dağılımı…….271

Grafik 30: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortariumların, Boyut ve Formlarına Göre Sayısal Dağılımı……..271

Grafik 31: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortariumların, Kaidelerine Göre Oransal Dağılımı……...272

Grafik 32: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortarium Piliumların, Ele Geçtiği Yerlere Göre Oransal Dağılımı……272

Grafik 33: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortarium Piliumların, Hammaddelerine Göre Oransal Dağılımı……...273

Grafik 34: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortarium Piliumların, Formlarının Göre Oransal Dağılımı……...273

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo No.	Açıklama	Sayfa No.
Tablo 1:	Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nden Ele Geçen Mortarium, Saklama/Biriktirme Kabı (?) ve Mortarium Piliumların Buluntu Yerlerine Göre Dağılımı……	274
Tablo 2:	Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortarium, Saklama/Biriktirme Kabı (?) ve Mortarium Piliumların Malzeme Bazında Dağılımı……...	277
Tablo 3:	Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nden Ele Geçen Mortarium, Saklama/Biriktirme Kabı (?) ve Mortarium Piliumların Buluntu Yerlerine Göre Parçalar Bazında Sayısal Dağılımı……	282
Tablo 4:	Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortarium, Saklama/Biriktirme Kabı (?) ve Mortarium Piliumların Hammaddelerine Göre Sayısal Dağılımı……...	283
Tablo 5:	Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortarium, Saklama/Biriktirme Kabı (?) ve Mortarium Piliumların Hammaddelerine Göre Fiziksel Özellikleri……...	284
Tablo 6:	Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortariumların, Tipolojilerine Göre Sınıflandırılması…….	287
Tablo 7:	Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortarium Piliumların, Form Özellikleri ve Hammadde Dağılımları……..	290
Tablo 8:	Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortarium, Saklama/Biriktirme Kabı (?) ve Mortarium Piliumların Buluntu Yılları ve Bulunduğu Yerlere Göre Sayısal Dağılımı……	291
Tablo 9:	Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortariumların Boyut, Hammadde ve Formlarına Göre Sınıflandırılması……..	292
Tablo 10:	Bazilikal Planlı Yapı'dan Ele Geçen Buluntuların Konumu……..	294
Tablo 11:	Büyük Sarnıç'tan Ele Geçen Buluntuların Konumu……..	295
Tablo 12:	Anadolu ve Trakya'dan Ele Geçen Mortarium ve Mortarium Piliumların, Dönemlerine Göre Dağılımı……...	296
Tablo 13:	Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden Ele Geçen Mortarium ve Mortarium Piliumların, Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı…….	301

Tablo No.	Açıklama	Sayfa No.
Tablo 14:	İç Anadolu Bölgesi'nden Ele Geçen Mortarium ve Mortarium Piliumların, Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı……	302
Tablo 15:	Ege Bölgesi'nden Ele Geçen Mortarium ve Mortarium Piliumların, Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı…….....	303
Tablo 16:	Akdeniz Bölgesi'nden Ele Geçen Mortarium ve Mortarium Piliumların, Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı…….	305
Tablo 17:	Marmara Bölgesi'nden Ele Geçen Mortarium ve Mortarium Piliumların, Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı…….	307
Tablo 18:	Doğu Anadolu Bölgesi'nden Ele Geçen Mortarium ve Mortarium Piliumların, Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı…….	308
Tablo 19:	Karadeniz Bölgesi'nden Ele Geçen Mortarium ve Mortarium Piliumların, Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı…….	309
Tablo 20:	Trakya'dan Ele Geçen Mortarium ve Mortarium Piliumların, Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı……	310
Tablo 21:	Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nden Ele Geçen Mortariumların, Merkezlere Göre Karşılaştırılması…….	311
Tablo 22:	Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nden Ele Geçen Mortarium Piliumların, Merkezlere Göre Karşılaştırılması…….	313

GİRİŞ

İstanbul'un Avrupa yakasında yer alan ilçelerinde 2007 yılında Kocaeli Üniversitesi Arkeoloji Ana Bilim Dalı öğretim üyesi Prof. Dr. Şengül Aydıngün, tarafından oluşturulan bilimsel bir heyetle İstanbul Tarih Öncesi Araştırmaları (İTA) projesi kapsamında yüzey araştırmaları başlatılmıştır. Küçükçekmece Gölü'nün kuzeyinde İstanbul'un en eski yerleşim yeri olarak bilinen Yarımburgaz Mağarası'nın, yer alması, antik kaynaklarda ve seyyahların seyahatnamelerinde adı geçen Sazlıdere (*Bathynias*) ile Eşkinoz dereleri gibi insanlığın en uygun yaşam alanı bulabileceği zengin su kaynakları ile verimli toprakların varlığı bölgenin daha kapsamlı bir şekilde araştırılmasını öngörmüştür.

Avcılar, Küçükçekmece ve Başakşehir ilçe sınırları içinde yer alan Küçükçekmece Göl Havzası'nda yürütülen yüzey araştırmalarında, gölün batı kıyısında yer alan Firuzköy Yarımadası'nda antik liman kalıntıları tespit edilmiştir. Firuzköy sakinleri, tarafından açılan kuyuların birikmiş toprağından ele geçen prehistorik dönemlere tarihlendirilebilecek el yapımı seramik ve diğer küçük buluntulara rastlanılmıştır. Bölgeden; mikrolitler, satırlar, iki yüzeyliler, çekirdekler, uçlar, sürtme taş aletler, çay taşı aletler, çakmaktaşı *naviform* şeklindeki gelişkin kesiciler gibi çok zengin taş aletler bulunmuştur. Ayrıca alanda mimari yapı kalıntılarının da varlığı bölgedeki arkeolojik potansiyel hakkında ipuçları sunmaktaydı. Eldeki veriler ışığında bölgedeki kültür varlıklarının; tespit edilmesi, kayıt altına alınması ve korunabilmesi için 2009 yılında Küçükçekmece Gol Havzası (Bathonea ?) arkeolojik kazıları Prof. Dr. Şengül Aydıngün başkanlığında multidisipliner bir ekiple resmi olarak başlatılmıştır.

"Bathonea Antik Liman Yerleşiminde Ele Geçen Mortarium ve Mortarium Piliumlar" adlı tez çalışmasının konusunu, 2009-2021 yılları arasında ele geçen 21 adet mortarium (Havan), 5 adet mortarium pilium (Havaneli) ile 1 adet saklama/biriktirme kabı (?) oluşturmaktadır. Küçükçekmece Göl Havzası Bathonea Antik Liman Yerleşimi kazılarından bulunan söz konusu aletlerin, ele geçtiği mimari yapılar, bulunduğu konteksteki diğer buluntu grubu ve çevresindeki florayla olan ilişkisi birlikte irdelenerek çalışma yürütülmüştür. Konu kapsamında ele geçen mortariumlar, tipolojik olarak 2 ana ve 4 alt gruba ayrılarak sınıflandırılmış; mortarium

piliumların 2 tanesi, literatürde *bükülmüş parmak formlu* ya da *dirsek formlu* olarak geçen tipolojiye dâhil edilmiştir. Diğer 3 mortarium pilium, *konik formlu* olarak tanımlanan tipolojiye dâhil edilmiştir. Hammadde olarak; mermer, porfir, bazalt, gabro, ganays gibi ayrıma gidilmiştir.

Mortariumların, hepsi parçalar halinde ele geçtiği için etütlük malzeme olarak Küçükçekmece Göl Havzası Bathonea Antik Liman Yerleşimi kazıları taş eserler depolarında muhafaza edilmektedir. Yalnızca 1 mortarium, tüm parçalarıyla ele geçmiş ve 2021 kazı sezonunda restorasyonu yapılarak tümlenmiştir. Mortarium piliumların, ise 4 tanesi İstanbul Arkeoloji Müzesinde 1 tanesi ise Bathonea Antik Liman Yerleşimi kazı deposunda koruma altındadır.

Çalışmamıza konu olan tez, beş bölümden oluşmaktadır. Giriş Bölümünde, çalışmanın konusu, amacı, kapsamı ve yöntemi açıklanmıştır. Birinci Bölümde, mortarium ve mortarium piliumların ele geçtiği Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nin; konumu, tarihçesi, kazı tarihçesi, Arkeolojik alanları ve mimari yapıları hakkında bilgi aktarılmıştır. İkinci Bölümde, mortarium ve mortarium piliumlar hakkında genel bilgi ve kullanım alanları hakkında bilgiler paylaşılmıştır. Üçüncü Bölümde, tez çalışmamıza konu olan Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nden ele geçen mortarium ve mortarium piliumlar hakkında genel bilgi aktarımı, tipolojik olarak sınıflandırma ve hammadde ayrımı yapılmıştır. Dördüncü Bölümde, Anadolu ve Trakya'da hemen hemen her kazı ve yüzey araştırmasında ele geçen söz konusu aletler, bölge bölge ayrılmış ve kronolojik bir sıralamayla aktarılmaya çalışılmıştır. Beşinci Bölümde, mevcut malzemenin sayısal dağılımı, tipolojik sınıflandırması, karşılaştırma, tarihlendirme, yayılım alanları, işlev analizi ve genel değerlendirmesi yapılmıştır. Beş ana bölümden sonra Sonuç Bölümünde, Küçükçekmece Göl Havzası Bathonea Antik Liman Yerleşimi kazılarında ele geçen söz konusu alet ikilisinin, ele geçtiği mimari yapı ve bulunduğu konteksteki diğer buluntular ile Bathonea Antik Liman Yerleşimi florası da göz önünde bulundurularak bu aletlerin, hangi işlevlerde kullanılmış olabileceği sonucuna varılmaya çalışılmıştır. Anadolu ve Trakya'daki kazı ve yüzey araştırmalarından ele geçen mortarium ve mortarium piliumlar, işlevsel olarak irdelenmiş ve Küçükçekmece Göl Havzası Bathonea kazılarından açığa çıkarılan söz

konusu aletlerle karşılaştırılması yapılmıştır. Ekler kısmında söz konusu aletler ile ilgili; kataloglar, levhalar, dijital çizimler, grafikler ve tablolar kısmı oluşturulmuştur.

Amaç

Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde 2007-2021 yılları arasındaki kazı ve yüzey araştırmalarından ele geçen 21 mortarium ile 5 mortarium piliumlardan oluşan bir grup eser bu yüksek lisans tez kapsamında çalışılarak bilim camiasına sunulması amaçlanmıştır.

Çalışmamıza konu olan söz konusu aletler, şu ana kadar bilimsel anlamda çalışılmamıştır. Bu aletlerin beslenme, madencilik, dini ritüeller, tıp ve kozmetik alanında kullanıldıkları bilinmektedir. Bathonea Antik Liman Yerleşimi kazılarında da söz konusu aletler, ile aynı kontekslerden ele geçen unguentariumlar, spatulalar, kemik aletler ile bir arada bulunması nedeniyle bu merkezde tıp ve sağlıkla ilgili bir birim olduğu düşünülmektedir. Aynı zamanda antik kaynaklarda *Daphnusion* adlı Antik Çağ Eczanesinin (Delehaye, 1921: s. 138; Stephani, 1953: s. 223; Samothrakes, 1963: s. 589; Choniatae, 1975: s. 389; Kommena, 1996: s. 273; Thomas ve Hero, 2000: s. 1292; Külzer, 2001: s. 823, 824), bu bölgede olduğu belirtilmektedir. Bu nedenle çalıştığımız malzemenin buradaki antik eczane ya da antik sağlık merkezine destek sağlayıp sağlamadığı konusu bu tezde ele alınmaktadır.

Bu çalışmada bugüne kadar yapılan yayınlardan elde edilen bilgiler ışığında araştırılan söz konusu aletlerin, hangi işlevlerde kullanıldığı saptanmaya çalışılmıştır. Ayrıca form özelliklerinin incelenmesi, tasnif ve tariflerinin yapılması, hammadde ayrımına gidilmesi, tarihlendirilmesi ve katalog halinde sunulması tez çalışmasının diğer amaçları arasında sıralanmaktadır.

Kapsam

Tez çalışması kapsamını, Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde ele geçen mortarium ve mortarium pilium alet ikilisi oluşturmaktadır. Bathonea Antik Liman

Yerleşimi Kazılarında 2019-2021 kazı sezonunda aktif olarak çalışmış ve eserlerin açığa çıktığı mimari yapıyı tanıma imkânı yakalanmıştır. Bu kapsamda, Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde 2009 yılından itibaren süregelen kazılardan ele geçen bu aletler tarafımca bir araya getirilerek tasnif ve tarifleri yapılmıştır.

Tez çalışması dâhilinde 32 adet mortarium parçası incelenmiştir. Genellikle mortariumlar, tekil parçalar halinde ele geçmişlerdir ancak aynı kaba ait olan parçalarda mevcuttur. Bunun için aynı kaba ait olan parçalar, birlikte değerlendirilmiş ve toplamda 21 mortarium olduğu anlaşılmıştır. Yapılan bu tasnif sonrasında 21 adet mortarium ile 5 adet mortarium pilium, kataloglanarak bu çalışma içine dâhil edilmiştir. Tipolojik olarak sınıflandırılmış, tablolar ve grafikler yardımıyla istatistiksel anlamda değerlendirilmişlerdir.

Tüm bu eser buluntu grubunun, tarafımca manuel olarak ve CorelDraw X7 programında çizimleri yapılarak dijital ortama aktarımı sağlanmıştır. Yine bu tez çalışması kapsamındaki fotoğraflama çalışmalarını, Dr. Rasih Haldun Aydıngün ile Arkeolog Ayberk Enez gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya dâhil edilecek buluntularla ilgili arşiv kayıtları, bilgiler, belgeler ve ilgili görseller Sayın Ayberk Enez, tarafından derlenerek tarafıma sunulmuştur.

Buluntuların, yerleşim yerindeki açığa çıktıkları konum ele geçtiği konteksteki buluntu grubundaki malzeme ve bu malzemelerin Radyokarbon Analiz (Karbon 14, ^{14}C, C-14) sonuçları ile bulunduğu coğrafyadaki bitki örtüsü de göz önünde bulundurularak hangi işlevlerde ya da hangi amaçlar doğrultusunda kullanılmış oldukları tespit edilmeye çalışılmıştır.

2012-2015 yılları arasında ele geçen mortariumlar, dışında 2018 yılında Küçükçekmece Göl kıyısında bulunan henüz yapım aşamasındayken yarım bırakılan ve yüzeyinde, üretim aşamasında kullanılan sivri uçlu alet izleri ile işleme sırasında oluşan pürüzler bulunan bir adet mortarium, bu çalışma kapsamında değerlendirilmiştir **(Bkz. Kat. No. 5)**. 2021 yılında diğer mortariumların bulunduğu Bazilikal Planlı Yapı'dan mortarium bulunmaya devam edilmiştir **(Bkz. Kat. No. 16)**. Bunun dışında Küçük Liman'dan da 2 adet prehistorik malzeme ile birlikte mortariumlar, bulunmuş ve bu çalışma kapsamına dâhil edilmiştir **(Bkz. Kat. No. 20,**

21). İstanbul Arkeoloji Müzesine daha önceki yıllarda teslim edilen eserlere, müzenin taşınıyor olması nedeniyle bizzat ulaşma ve üzerinde çalışma olanağı sağlanamamıştır. Ancak Küçükçekmece Göl Havzası Bathonea Antik Liman Yerleşimi Kazı arşivinden görsel ve envanter fişlerine, ulaşılarak katalog altına alınmış ve bu çalışma kapsamında yer verilmiştir.

Yine bu çalışma kapsamında zaman içerisinde söz konusu alet ikilisinin, hem tipolojik olarak hem de işlevsel olarak değişimi ve form olarak gelişimi takip edilmiştir.

Yöntem

Çalışmamıza konu olan bu tezin, oluşmasında başvurulan yöntemler arasında ilk olarak Bathonea Antik Liman Yerleşimi Kazı Başkanı Prof. Dr. Şengül Aydıngün ile mortarium ve mortarium piliumların, ele geçtiği mimari yapı ve eserler hakkında görüşülmüş ve paylaştığı bilgiler dikkate alınarak bu çalışma içerisinde kullanılmıştır.

Küçükçekmece Göl Havzası Bathonea Antik Liman Yerleşimi kazıları taş eserler deposundaki mortarium ve mortarium piliumlar, yerinde incelenerek çalışılacak malzeme tanınmaya çalışılmıştır. Ardından Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde söz konusu aletlerin, açığa çıktığı mimari yapı yerinde gözlemlenmiş ve bu yapı içindeki birimlerin birbiriyle olan ilişkisi gözlemlenmiştir. Ayrıca bu aletlerin, açığa çıktığı yıllarda Bathonea kazılarında görev alan Arkeolog Ayberk Enez'le görüşülmüş ve söz konusu eserlerin ele geçtiği birimlere işaret edilerek yerinde görülmüştür. Söz konusu aletlerle, aynı kontekslerden açığa çıkarılan ve Küçükçekmece Göl Havzası Bathonea Antik Liman Yerleşimi kazılarına ait depolarda etütlük malzeme olarak korunan eserler yerinde incelenmiştir.

Yine bu çalışmanın yöntemleri doğrultusunda, İstanbul Üniversitesi, Jeoloji Mühendisliği Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Hayrettin Korel tarafından mortariumların, hammaddesi litolojik olarak incelenmiş ve aktardığı tüm bilgiler bu çalışmaya dâhil edilmiştir. Ayrıca mortariumların, tarafımca litolojik anlamda fiziksel

özelliklerindeki detayları daha belirgin sunabilmek amacıyla mikroskobik çekimleri gerçekleştirilerek bu çalışmada kullanılmıştır.

Çalışma konusunu oluşturan söz konusu malzemenin, tipolojik olarak ayrımı yapılmış ve üçüncü ve beşinci bölümde detaylı olarak irdelenmiştir. Bunların, açığa çıkarıldığı aynı kontekslerdeki diğer buluntular, göz önünde bulundurularak tarihlendirilmesinin yanı sıra TÜBİTAK Marmara Araştırmaları Merkezinde (MAM) yapılan Radyokarbon Analiz (^{14}C) sonuçları ve Polonya Bilimler Akademisinde yapılan karbon tarihlendirmeleri sonuçları baz alınmıştır.

Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde ele geçen MS 6-7 yüzyıllar arasına tarihlendirilen mortarium ve mortarium piliumlar, detaylı bir şekilde irdelenmiş ve malzeme grubuna göre tipolojik sınıflandırması yapılmıştır. Geç Antik Çağ'a tarihlendirilen mortarium, saklama/biriktirme kabı (?) ve mortarium piliumların, mikroskobik ve normal fotoğrafları çekilerek belgelenmiştir. Manuel çizimleri yapıldıktan sonra dijital ortama aktarılarak teknik çizimleri yapılmıştır. Mimari yapı açmalarından ve yüzeyden ele geçen söz konusu aletler, içeriklerine göre ayrıntılı bir şekilde katalogları hazırlanmış, tabloları düzenlenmiş ve grafikleri yapılarak istatistiksel sonuçlara varılmıştır. Akdeniz Havzası, Anadolu, Ege ve Avrupa gibi çok geniş bir coğrafyaya yayılan mortarium ve mortarium piliumlar ile karşılaştırılarak yayılımı, benzer ve farklı özellikleri izlenmiştir. İlk kullanılmaya başlandıkları andan itibaren hangi amaçlar doğrultusunda kullanıldığı araştırılmış ve Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde hangi işlevlerde kullanıldığının analizi yapılmıştır.

Küçükçekmece Göl Havzası'nda, daha önce yapılan arkeolojik araştırmalar hakkında bilgiler toplanmaya çalışılmıştır. Daha sonraki aşamada bölge hakkında antik kaynaklar, seyahatnameler, bilimsel makaleler, yayınlar, kitaplar, dergiler ve arşivler taranarak bölge hakkında tarihi coğrafya ile ilgili arkeolojik bilgi, belge ve harita gibi veriler toplamak amaçlı literatür araştırması yapılmıştır. Ardından çalışmamıza konu olan mortarium ve mortarium piliumlar, hakkında genel bir araştırma yapılarak hangi merkezlerden ele geçtiği, hangi dönemlerde ve hangi amaçlar doğrultusunda kullanıldıklarıyla ilgili araştırılmalara başlanılmıştır.

Çalışmanın her aşamasında, literatür taraması yapılmaya devam edilmiştir. Konuyla ilgili kaynaklara ulaşılmak istenmiş ve yeni yayınlar takip edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda; Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi, Academia, DergiPark, Akademik, JSTOR, TAY Project, Mendeley, ResearchGate, BAR Publishing, YUMPU ve Persee gibi bilimsel içeriklere ulaşılabilen internet sitelerinde kaynak taraması yapılmıştır. Arkeoloji ve Sanat Yayınları, Belleten, Anatolica, ANAMED, Ege Üniversitesi Yayınları, Kazı Sonuçları Toplantısı, Araştırma Sonuçları Toplantısı ve Arkeometri Sonuçları Toplantısı gibi süregelen yayınlar incelenmiştir. Çalışmamızla ilgili içerikler aynı zamanda Bathonea Antik Liman yerleşimi Kazısı Kütüphanesi, İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesi, Kocaeli Üniversitesi Merkez ve Anıttepe Kütüphanesi, Uludağ Üniversitesi Kütüphanesi Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi ve Kafkas Üniversitesi Kütüphanelerinde de kaynak ve katalog taramaları şeklinde gerçekleştirilmiştir. Bunların dışında Alman Arkeoloji Enstitüsü, Hollanda Araştırma Enstitüsü, Amerikan Araştırma Enstitüsündeki gibi bilimsel çalışma yapılabilecek kuruluşlarda da konuyla ilgili kaynak araştırması yapılmıştır.

Mortarium ve Mortarium piliumların, teşhirlerini yerinde gözlemlemek için İstanbul, Kocaeli, Düzce, Çanakkale, Aydın, Bergama, Aphrodisias, Hierapolis, Eskişehir, Kars Arkeoloji Müzeleri ile Anadolu Medeniyetleri Müzesi gezilmiştir. Bunun dışında Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı sanal müzeler ile diğer erişilebilir sanal müzelere dijital ortamda ulaşılarak söz konusu aletler, gözlemlenmeye çalışılmıştır. Yurt dışındaki; British, Louvre, Metropolitan, Pergamon, Athens ve Hermitage Museum gibi Dünya'nın birçok yerinden eserler barındıran büyük müzelerdeki söz konusu alet ikilisinin, dijital ortamdaki katalogları incelenmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. BATHONEA ANTİK LİMAN YERLEŞİMİ

1.1. COĞRAFİ KONUMU

Bathonea Antik Liman Yerleşimi, Marmara Bölgesi'nin Çatalca Kocaeli Bölümü'ndeki İstanbul ilinin batısında yer alan Küçükçekmece Göl Havzası'nda bulunmaktadır (Efe, 1996: s. 95) **(Harita 1)**. Küçükçekmece Gölü, Avcılar, Küçükçekmece ve Başakşehir ilçe sınırları içinde yer almaktadır. Kazı çalışmaları, Küçükçekmece Göl Havzası'nın batı kıyısındaki Firuzköy Yarımadası'nda devam etmektedir (Aydıngün vd, 2014b: s. 22; Ş. Aydıngün ve H. Aydıngün, 2020a: s. 8) **(Harita 2)**.

Marmara Denizi'nin kuzey kıyısındaki Küçükçekmece Gölü, Buzul Çağı sonlarında iklimin ılımanlaşması ve buzulların erimesine bağlı olarak deniz su seviyesinin yükselmesi sonucunda ilk önce koy haline gelmiş ardından da bir kum seti (K*ıyı oku, Kıyı kordonu*) **(Lev. I, Şek. 1; Har. 3)** ile önünün kapanmasıyla lagün (*Kıyı set gölü, Denizkulağı*) gölüne dönüşmüştür (Hoşgören, 1994: s. 28; Aydıngün, 2010a: s. 75, 76; Akçer-Ön vd, 2011: s. 134; Akengin vd, 2020: s. 291, 304). Gölün, güneydoğusunda bulunan 1650 m uzunluğunda ve 45 m genişliğinde bir su gideğeni göl ile deniz arasındaki bağlantıyı sağlamaktadır (Doğaner, 2000: s. 6). Bu su gideğeni Antik Dönem'de *Myrmex* (Karınca) günümüzde ise Menekşe Kanalı olarak adlandırılmaktadır (Eyice, 1977-1978: s. 62; Aydıngün, 2017b: s. 11) **(Harita 4)**. Geç Antik Çağ yazarlarından Myrinali Agathias'ın aktardığı bilgilere göre, MS 6. yüzyılda denizle göl arasında kıyı okunun henüz tam olarak oluşmadığı ve günümüzdeki Küçükçekmece Lagün Gölü'nün o dönemlerde Marmara Denizi'nin bir koyu[1] olduğu anlaşılmaktadır **(Harita 5, 6)**. Ayrıca Abraham Ortelius, 1542-1598 yılları arasında

[1] Agathias (Myrinalı), The Histories V, 3, Corpus Fontium Historiae Byzantinae II A, Berlin - New York, Walter De Gruyter, 1975, s. 137-138'de, Geç Antik Çağ seyyahlarından Myrinalı Agathias, İmparator Justinianus Dönemi'nde (527-565) Konstantinopolis'in *Rhegion*'da (Küçükçekmece) limanı olduğundan ve 558 yılında yapının çok büyük bir depremle tahrip olduğundan bahseder.

yaptığı *Trakya Haritası'*nda günümüz Küçükçekmece Lagün Gölü'nü koy olarak göstermiştir **(Harita 7, 8)**. Küçükçekmece Lagünü'nün, oluşumunda Eşkinoz, Sazlıdere ve Nakkaş (Halkalı Dere) gibi derelerinin taşıdığı alüvyonlar etkili olmuştur (Akçer-Ön vd, 2011: s. 134) **(Harita 9)**.

VI. Jeolojik Dönem'in (*Kuvaterner*) sonlarına doğru değişen iklim koşullarına bağlı olarak buzulların, erimesiyle Dünya deniz su seviyesi yükselmiştir (Kazancı, 2018: s. 65). Marmara Denizi'ne kuzeyden akan akarsular tarafından derin yarılan vadiler, yükselen deniz suları altında kalmıştır (Akengin vd, 2020: s. 301). Söz konusu doğa olayı, sonrasında bölgede *ria kıyı tipi* oluşumu gerçekleşmiştir (Aydıngün, 2010a: s. 75, 76).

1.2. TARİHÇESİ

Küçükçekmece Gölü'nün yaklaşık 2,5 km kuzeyinde yer alan Yarımburgaz Mağarası, İstanbul'un en eski (600.000 yıl) yerleşim yeri olarak değerlendirilmektedir **(Lev. I, Şek. 2; Har. 10)**. Orta Pleistosen Dönem'de oluşan mağaradaki, ilk insan izleri yaklaşık 600.000[2] yıl önce başladığı düşünülmektedir (Özdoğan ve Koyunlu, 1986: s. 14; Özdoğan, 1987: s. 332; Özdoğan, 1990: s. 387; Özdoğan, 2013: s. 36, 37; Aydıngün, 2016: s. 217, 218). Mağaranın önünden akan Sazlıdere (Antik *Bathynias Nehri*) ve Küçükçekmece Gölü'nün varlığı, mağaranın olduğu bölgeye zengin su kaynağı sağlayarak canlılar için doğal bir yaşam alanı sunmaktadır (Ş. Aydıngün ve H. Aydıngün, 2020a: s. 8) **(Lev. II, Şek. 3; Har. 10)**.

Kazı çalışmalarının yürütüldüğü Küçükçekmece Göl Havzası Firuzköy Yarımadası'nda elde edilen veriler, bölgedeki yaşam izlerinin Erken Paleolitik

[2] Mehmet Özdoğan, "Yarımburgaz Mağarası 1986 Yılı Kazı Çalışmaları", Araştırma Sonuçları Toplantısı, 2, 05, Ankara, (1987), s. 332'de, Yarımburgaz Mağarası'nı 400.000 yıla; Mehmet Özdoğan, "Yarımburgaz Mağarası", Türk Tarih Kurumu Kongreye Sunulan Bildiriler, Ankara, T.C. Türk Tarih Kurumu Yayınları, (1990), s. 386'da 500.000 yıla; Mehmet Özdoğan (2020), "İstanbul'un Tarih Öncesi" [Elektronik Sürüm], Aktüel Arkeoloji, 37, https://aktuelarkeoloji.com.tr/kategori/arkeoloji/istanbul-un-tarihoncesi Erişim: 22.05.2022, 21.20'de 600.000 yıl olarak tarihlendirmiştir. Bu nedenle son yayın dikkate alınarak 600.000 ifadesi kullanılmıştır.

Dönem'den (Yaklaşık 800.000 yıl) Geç Osmanlı Dönemi'ne (19. yy) kadar devam ettiğini göstermektedir (Aydıngün, 2010b: s. 55; Aydıngün, 2018: s. 265, 272, 273). Bölgede yapılan kazılarda; Neolitik ve Kalkolitik Dönem, Erken Tunç Çağı, Demir Çağı, Helenistik Dönem ile Roma ve Bizans Dönemlerine ait seramik parçaları bol miktarda ele geçmiştir (Aydıngün, 2017b: s. 1; Aydıngün, 2018: s. 265-272).

Küçükçekmece Göl kıyısındaki Firuzköy Yarımadası'ndaki yüzey araştırmalarında; sürtme taş aletler, çay taşı aletler, çakmaktaşından yapılmış *naviform* şeklindeki kesiciler, iki yüzeyli aletler, *mikrolit*ler, satırlar, çekirdekler ve uçlar ele geçmiştir **(Lev. II, Şek. 4)**. Bu zengin buluntu grubu, bölgede tarih öncesi dönemlerde kullanılan taş alet atölyesinin varlığına işaret etmektedir (Aydıngün, 2021: s. 22, 23). Ele geçen aletler incelendiğinde; Erken Paleolitik Dönem'e ait iki yüzeyli aletler, satırlar (Aydıngün, 2010b: s. 55), Epipaleolitik Dönem'e ait çakmaktaşı aletler, Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem'e ait çakmak taşı dilgiler, *naviform* şeklindeki çekirdekler ve Tunç Çağı'na ait aletler yer almaktadır (Aydıngün vd, 2014b: s. 22; Aydıngün, 2021: s. 22, 23). Bu çok zengin buluntu grubunun, Avcılar'da yaşayan en eski tarımcı topluluklar tarafından kullanıldığı kabul edilmektedir (Aydıngün ve Bilgili, 2015: s. 375; Aydıngün, 2018: s. 265; Ş. Aydıngün ve H. Aydıngün, 2020a: s. 10; Aydıngün, 2021: s. 23).

Firuzköy'de yaşayanlar tarafından açılan 2 su kuyusunun etrafından gri/siyah hamurlu, az pişmiş ve el yapımı seramikler ile ateş kırmızısı seramikler ele geçmiştir (Aydıngün, 2010a: s. 76, 77; Aydıngün ve Güldoğan, 2011: s. 183; Ş. Aydıngün ve H. Aydıngün, 2020a: s. 12) **(Lev. III, Şek. 5)**. Bu seramikler, Çanak Çömlekli Neolitik Dönem ile Kalkolitik Dönem'e (MÖ 6500-3500/3200) tarihlendirilmektedir (Aydıngün, 2021: s. 22). Küçükçekmece Göl Havzası'nın Kalkolitik Dönem'de de kullanıldığını gösteren el yapımı, koyu kahverengi seramikler yüzey araştırmaları ve Bathonea Antik Liman Yerleşimi kazılarından da ele geçmiştir. Söz konusu seramiklerin, Radyokarbon Analiz (^{14}C) sonuçları (MÖ 4943-4503 ile 4836-4609) MÖ 5. Bini göstermektedir. Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Erken Kalkolitik Dönem, Neolitik Dönem'in bir uzantısı olarak takip edilirken Orta ve Geç Kalkolitik Dönem hakkında yeterli bilgiye henüz ulaşılamamıştır (Ş. Aydıngün ve H. Aydıngün, 2020a: s. 13, 14).

Küçükçekmece Gölü'nün kuzeyinde yer alan Sazlıdere etrafından toplanan el yapımı ve koyu renkli seramikler, Kumtepe C-I ve Troia I seramikleriyle; kırmızımsı el yapımı seramikler ise Troia II seramikleriyle benzerlik göstermesi bölgede Erken Tunç Çağı varlığına işaret etmektedir (Ş. Aydıngün ve H. Aydıngün, 2020a: s. 13, 14) **(Lev. III, Şek. 6)**.

Apsisli Yapı'nın alt tabakalarından MÖ 2. Bine tarihlendirilen Erken Hitit heykelcikleri **(Lev. IV, Şek. 7)** ve seramik parçaları **(Lev. IV, Şek. 8)** ele geçmiştir (Aydıngün, 2017d: s. 378; Ş. Aydıngün ve H. Aydıngün, 2020b: s. 21, 22). Ayrıca bölgedeki Demir Çağı buluntuları, arasında Kuzey Balkan kökenli Thrak/Frig'lere ait *Buckel/Yumrucuklu* ve *Coarse Ware/Barbar Seramikleri* **(Lev. V, Şek. 9)**, sıkça ele geçen buluntular arsında yer almaktadır (Ş. Aydıngün ve H. Aydıngün, 2013: s. 65, 66; Yiğitpaşa ve Öztürk, 2018: s. 193, 494; Ş. Aydıngün ve H. Aydıngün, 2020a: s. 12; Aydıngün, 2021: s. 23).

Küçükçekmece Göl kıyısında Helenistik Dönem'e ait rıhtım, boylu boyunca uzanan teras duvarları **(Lev. V, Şek. 10)**, deniz feneri olabilecek yapı kalıntıları ile ele geçen seramik parçaları **(Lev. VI, Şek. 11)** bölgede Helenistik Dönem'de yerleşim yeri olduğunu göstermektedir. İstanbul Arkeoloji Müzesinde bulunan Helenistik Dönem'e ait birçok mezar ve adak stellerinin, Küçükçekmece Gölü etrafından bulunmuş olması bu düşünceyi destekler niteliktedir (Aydıngün, 2017b: s. 1; Aydıngün, 2018: s. 268).

Firuzköy Yarımadası'ndan, Roma ve Bizans Dönemlerine ait oldukça fazla sayıda amphora parçaları, mermer sütun parçaları, cam parçaları (Aydıngün, 2010a: s. 76) ve lahit parçaları (Aydıngün, 2013: s. 41; Aydıngün ve Bilgili, 2015: s. 389; Aydıngün, 2017b: s. 10; Aydıngün, 2017d: s. 381, 382) gibi değişik türde birçok arkeolojik malzeme ele geçmiştir. Geç Antik Çağ kaynaklarında, Konstantinopolis'in en uç sınırının Küçükçekmece olduğu belirtilmektedir (Aydıngün, 2017b: s. 3). Kazılarda açığa çıkarılan büyük yapı komplekslerinden, ele geçen imparatorluğa ait damgalı tuğlalar ve Roma, Bizans Dönemi'ne ait küçük buluntular antik çağ kaynaklarını desteklemektedir (Aydıngün, 2017b: s. 3; Aydıngün, 2018: s. 269). Bunların yanında, imparatorluk sınırları içinde yol güzergâhlarının verildiği *Tabula*

Peutingeriana'da Rhegion (Küçükçekmece), Byzantion'un batısında gösterilmektedir (Miller, 1916: s. 497, 498) **(Harita 11, 12a, 12b)**.

Kazılan alanlarda rastlanılan yıkılıp dökülmüş mimari parçalar, yıkıntılar altında kalmış kişilere ait iskeletler ile ele geçen diğer buluntu grupları birlikte incelendiğinde bölgede, yaşanan felaketlerden (Saldırı, yangın, deprem vb.) sonra terk edildiği ve birkaç yüzyıl sonra tekrar yerleşim gördüğü anlaşılmaktadır. Bu olası durumun birkaç kez tekrar ettiği anlaşılmaktadır (Aydıngün ve Bilgili, 2015: s. 377, 383; Aydıngün, 2017b: s. 4, 5, 10; Aydıngün, 2017d: s. 371, 372). Kazılardan ele geçen tüm buluntular birlikte incelendiğinde bölgenin, MS 4-7. yüzyıllar arasında yerleşim gördüğü ancak 7. yüzyılda çıkan yangında terk edildiği düşünülmektedir. 9-12. yüzyıllar arasında yeniden yerleşim görmüş ancak 12. yüzyıldan sonra uzun bir süre yerleşim izine rastlanılmamaktadır (Aydıngün, 2013: s. 45; Aydıngün ve Bilgili, 2015: s. 387, 388; Aydıngün, 2017d: s. 381; Aydıngün, 2018: s. 271). 18. yüzyılda Osmanlı Dönemi'ne ait iki katlı ev **(Lev. VI, Şek. 12)**, depo, mutfak, hamam ve hayvan barınağı gibi mimari yapılara rastlanılmaktadır (Aydıngün ve Bilgili, 2015: s. 377, 383; Aydıngün, 2017b: s. 4, 5, 10; Aydıngün, 2017d: s. 371, 372). Osmanlı Dönemi'ne ait en eski buluntu 1444 Sultan II. Murad Dönemi'ne (1421-1444 ile 1446-1451), tarihlendirilen 1 adet sikkedir (Aydıngün, 2018: s. 273) (**Lev. VII, Şek. 13)**.

1.3. ARKEOLOJİK YÜZEY ARAŞTIRMALARI ve KAZI ÇALIŞMALARI

İstanbul Tarih Öncesi Araştırmaları (İTA), 2007 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Kocaeli Üniversitesi ortak projesi kapsamında, Kocaeli Üniversitesi Arkeoloji Ana Bilim Dalı öğretim üyesi Prof. Dr. Şengül Aydıngün başkanlığında oluşturulan multidisipliner bir ekiple başlatılmıştır. İstanbul'un Avrupa yakasındaki ilçelerini kapsayan proje içinde, Küçükçekmece Göl Havzası Firuzköy Yarımadası'da taranmıştır (Aydıngün, 2013: s. 41; Aydıngün, 2017b: s. 1-13; Aydıngün, 2017c: s. 69, 70). Bölgede, İstanbul'un en eski yerleşim yeri olan Yarımburgaz Mağarası'nın (Özdoğan, 2013: s. 39; Aydıngün, 2016: s. 217, 218) **(Lev. I, Şek. 2; Har. 10)** bulunması ve Sazlıdere (*Bathynias*) ile Eşkinoz Deresi ile gibi zengin su kaynaklarının

(Harita 9) varlığı bölgede insanların uygun yaşam alanı oluşturmasında önemli bir yere sahiptir (Ş. Aydıngün ve H. Aydıngün, 2020a: s. 8).

2007 yılında Küçükçekmece Göl Havzası'nda yürütülen yüzey araştırmalarında, Erken Paleolitik Dönem'den itibaren yüzbinlerce yıl kullanım gördüğü anlaşılan taş alet atölyesinden, çay taşı aletler ile Çanak Çömleksiz Neolitik B'de (PPNB) tarımsal faaliyetlerde kullanılan *naviform* şeklindeki aletler bol miktarda ele geçmiştir (Aydıngün, 2017a: s. 370-373) **(Lev. II, Şek. 4)**. Göl kenarında tarımla uğraşanların açtığı su kuyularının etrafında bulunan Çanak Çömlekli Neolitik Dönem ile Kalkolitik Dönem'e ait koyu renkli ve ince cidarlı el yapımı seramikler gözlemlenmiştir **(Lev. III, Şek. 5)**. Erken Demir Çağı seramikleri ve Trag/Frig kavimlerine ait *Coarse Ware*/*Balkan Seramiklerin* **(Lev. V, Şek. 9)** varlığı bölgenin zengin arkeolojik verilere sahip olduğunu gözler önüne sermiştir (Aydıngün ve Güldoğan, 2011: s. 183, 184; Aydıngün ve Bilgili, 2015: s. 375-377; Aydıngün, 2017a: s. 372-374). 2008 yılında karada jeofizik, gölde su altı araştırmaları gerçekleştirilmiştir. Söz konusu çalışmalar sonucunda antik dönemlere ait; surlar, limanlar, taş iskeleler, çapalar, mendirek ve fener kalıntıları tespit edilmiştir (Aydıngün ve Öniz, 2008: s. 39, 40; Aydıngün, 2009: s. 254-260; Aydıngün, 2017a: s. 376).

Yüzey araştırmaları devam ederken bir yandan da literatür araştırması yapılarak yazılı kaynaklar taranmış ve bölge hakkında yazılı bilgilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Bölge hakkında yapılan çalışmalar incelendiğinde Antik Çağ yazarlarından Strabon[3] ve Plinius[4], bölgenin coğrafi konumu hakkında bilgiler aktarmaktadır. Ayrıca Claudius Ptolemy'i, *Trakya Haritası'*nda bölgeyi Bathynias şeklinde göstermiştir (Ptolemy, 1991: s. 84) **(Harita 5, 6)**.

[3] Strabon, Geography Books VI-VII (Trans and Ed. Horace Leonard Jones), London, Cambridge, Massachusetts Harvard University Press, 1954, s. 57'de, Antik Çağ yazarlarından Strabon, bölgeden "*…Selybria'dan sonra Athyras ve Bathynias derelerine ardından Byzantium ve Siyane kayalıklarına varılır."* bu şeklinde bahseder.

[4] Secundus Gaius Plinius, Natural History IV (Trans and Ed. H. Rackham), London, Cambridge, Massachusetts Harvard University Press, 1952, s. 47'de, Antik Çağ yazarlarından Plinius, bölge hakkında "*…Daha sonra Bathynias, Pydaras nehirlerine veya Athyras'a ve anakaraya sadece 200 fit (60,96 m) genişliğinde bir boğazla bağlanan Selymbria ve Perinthus kasabalarına geldik*." bu şeklinde bilgi vermektedir.

Prof. Dr. Semavi Eyice, Küçükçekmece'de Yarımburgaz Mağarası'nın hemen önünden akarak Küçükçekmece Gölü'ne dökülen ve antik kaynaklarda *Bathynias* veya *Bathounias* (Derindere) **(Harita 10)** olarak geçen bir dere olduğunu ve bölgede Byzantion'a bağlı "Bathonea" adında bir *phyle*, küçük bir mahalle ya da bir yerleşim yeri olabileceğinden bahsetmektedir. (Eyice, 1977-1978: s. 59, 60). Bunun yanında Prof. Dr. Zafer Taşlıklıoğlu, Byzantion'a bağlı "Bathonea" adında bir *phyle*'nin varlığından söz etmektedir (Taşlıklıoğlu, 1959: s. 555). Ord. Prof. Arif Müfit Mansel, tarafından detaylı olarak incelenen İstanbul Arkeoloji Müzesinin bahçesindeki Bizans İmparatorluğu Dönemi'ne ait Tersane Lahti'nin **(Lev. VII, Şek. 14)** üzerinde yer alan Grekçe kitabede[5], "*Bathonealı Rufus'un oğlu Damas 33 yaşında öldü."* şeklinde yazmaktadır **(Lev. VIII, Şek. 15)**. Mansel, yazıttaki "Bathonea" adının Byzantion'a bağlı bir *phyle* ya da *Hekatostys* olabileceğinden söz etmektedir (Mansel, 1957: s. 400, 401). Georges Seure, Marmara Ereğli'sinde bulunan ve MS 1. yüzyıla tarihlendirilen bir adak steli üzerinde yazan "Bathonea" kelimesinin; Bathynias Deresi (Sazlıdere) yakınlarında bulunan bir yerin adı olabileceği bilgisini aktarmaktadır (Seure, 1912: s. 558-560) **(Lev. VIII, Şek. 16)**. Tüm bu bilgiler doğrultusunda, bölgedeki arkeolojik potansiyelin tam olarak anlaşılabilmesi ve kayıt altına alınabilmesi için Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea ?) kazıları adı altında başvuru yapılmıştır. 14.07.2009 gün ve 15280 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile resmi kazı Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea ?) adı altında başlamıştır (Aydıngün, 2017c: s. 69. 70; Aydıngün, 2017d: s. 371). 2009 yılında başlayan ilk kazı çalışmaları I., II. ve III. Alan olarak tanımlanan 3 ayrı bölgede başlatılarak yürütülmektedir (Aydıngün ve Bilgili, 2015: s. 377; Aydıngün, 2017d: s. 371) **(Harita 13)**.

[5] Arif Müfit Mansel, "İstanbul Tersanesinde Bulunan Bir Lahit ve Bir İstanbul Lahitler Grubu Hakkında Araştırmalar", Belleten, XXI, 83, (1957), s. 400' deki Tersane Lahdi kitabesinde yer alan Grekçe Yazıt "*ΔΑΜΟC POVφOY BAΘωNH AC ETωNΛΓ ΕΠΙ KOIN - Δάμας 'Ρού φου Βαθωυή ας έτων λγ' έπί Κοί[του]*".

1.4. ARKEOLOJİK ALANLAR ve MİMARİ YAPILAR

Küçükçekmece Göl Havzası'ndaki Firuzköy Yarımadası'nda yer alan Bathonea Antik Liman Yerleşimi kazı çalışmaları; 8., 22 - 24. ve 39. Alanlar olmak üzere 3 bölgede yürütülmektedir (Aydıngün, 2017d: s. 371-380) **(Harita 13, 14)**.

1.4.1. I Alan (8. Alan)

Firuzköy Yarımadası'nın Küçükçekmece Göl kıyısındaki en kuzey kısmında yer almaktadır. Bu alanda; Kale içi yapıları, Sütunlu Yapı olarak adlandırılan Bazilikal Planlı Yapı, Büyük Sarnıç ve Aziz Mezarı (*Martyrion*) gibi kamusal ve dini yapılar bulunmaktadır (Aydıngün ve Bilgili, 2015: s. 378, 384; Aydıngün, 2017b: s. 2, 3; Aydıngün, 2017d: s. 372).

1.4.1.1. Büyük Sarnıç

2011 yılında kazılmaya başlanan ve damgalı tuğlalardan örülmüş, kemerli açık bir su sarnıcı açığa çıkarılmıştır **(Plan 1; Lev. IX, Şek. 17)**. Yapının, iç duvarı, 5 cm kalınlığında bir sıvayla kaplandıktan sonra üzerine ikinci bir kat olarak daha ince bir sıva tabakası uygulanmıştır. Sarnıcın, köşeleri yuvarlatılmış bir şekilde tasarlanmıştır **(Lev. IX, Şek. 18)**. Söz konusu yapının, batı duvarı basıncı engellemek için kemerli nişlerle desteklenmiştir. Sarnıç, 70,2x18,1 m boyutlarında olup, yaklaşık 1200 m² alana sahiptir. Yapının, taban yüzeyi 15 cm kalınlığında, kırmızı sıkıştırılmış tuğla tozundan yapılan bir harçla kaplanmış ve tabanı yüzeyden -3,5 m aşağıdadır. Sarnıcın, uzun duvarının olduğu kısımda sarnıca su sağlayan bir tünel bulunmaktadır. Geniş ve alçak duvarlardan oluşan kanalın; dış yüzeyinde taş, iç yüzeyinde ve tabanında ince taş plakalar ile su yalıtımı sağlayan iç kaplamalar kullanılmıştır. Yapı içerisinde, düzenli aralıklarla yerleştirilmiş ve çoğunlukla kör olarak tasarlanmış pişmiş toprak künkler bulunmaktadır. Sarnıç, depremde zarar görmüş ve doğu duvarı yıkılmıştır (Aydıngün, 2013: s. 45-47; Aydıngün vd, 2014a: s. 441-443; Aydıngün ve Bilgili, 2015: s. 384, 385; Aydıngün, 2017b: s. 3; Aydıngün, 2017d: s. 379, 380; Aydıngün,

2018: s. 269, 270). Yapıda kullanılan damgalı tuğlalardan **(Lev. X, Şek. 19)** anlaşıldığı kadarıyla yapının, inşasına İmparator I. Konstantinus Dönemi'nde (MS 324-337) başlanılmıştır. Ancak sonrasında imparatorun oğulları ya da 5-6. yüzyılda bölgedeki yerel yöneticiler veya din adamları tarafından, yapının farklı tuğla imalathanelerinde üretilen tuğlalarla onarılmış olabileceği düşünülmektedir (Sayar, 2013: s. 1-3; Aydıngün, 2013: s. 45-47; Aydıngün vd, 2014a: s. 441-443; Aydıngün ve Bilgili, 2015: s. 384, 385; Sayar, 2015: s. 187-189; Aydıngün, 2017b: s. 3; Aydıngün, 2017d: s. 379, 380; Aydıngün, 2018: s. 269, 270).

1.4.1.2. Aziz Mezarı (*Martyrion*)

Kale içi olarak adlandırılan alanda, tabanı *opus sectile* mozaik kaplı sekizgen planlı büyük bir yapı kompleksi açığa çıkarılmıştır **(Plan 2, 3; Lev. X, Şek. 20; Lev. XI, Şek. 21)**. Yapıda, ele geçen bol miktarda renkli ve hatta altın kaplı *tessera* **(Lev. XI, Şek. 22)** parçaları yapının, kubbesinin veyahut da duvarlarının mozaik kaplı olduğunu göstermektedir. Bu yapının, tabanının altındaki büyük taş bloklarında kırlangıç kenet izleri yapının, Helenistik bir yapı üzerine kurulmuş olabileceğini düşündürmektedir. Yapının, kazıları henüz devam etmektedir ancak yapıdan ele geçen buluntu grubu ve mimari yapı özellikleri yapının 4-5. yüzyıla ait bir martyrion[6] olabileceğini göstermektedir (Aydıngün ve Bilgili, 2015a: s. 385; Aydıngün, 2017b: s. 3; Aydıngün, 2017d: s. 380; Aydıngün, 2018: s. 270).

[6] Anna Kommena, ALEXIAD Anadolu' da ve Balkan Yarımadası'nda İmparator Alexios Kommenos Dönemi'nin Tarihi Malazgirt'in Sonrası (Çev. Bilge Umar), İstanbul, İnkılap Kitapevi, 1996, s. 248, dn. 1'de, Anna, Konstantinopolis yakınlarında *Bathys Rhyax* adlı yerleşim yerinde din şehidi Theodoros onuruna yapılmış bir kilise olduğunu ve pazar günleri dindar kişilerin yürüyerek alay alay kiliseye geldiğini ve kilisenin avlusunda, bodrumunda gece gündüz kaldıklarını aktarmaktadır. Anna'nın, Rumcada "*Derin Akarsu*" anlamına gelen ve antik kaynaklarda Bathynias olarak geçen günümüzdeki Sazlıdere'den bahsettiği, *Bathys Rhyax* olarak belirttiği yerleşim yerinin *Rhegion* günümüzdeki Küçükçekmece kasabası olduğu düşünülmektedir.

1.4.1.3. Sütunlu Yapı/Bazilikal Planlı Yapı

Büyük bir sütun parçasının **(Lev. XII, Şek. 23)**, gözlenmesiyle kazılmaya başlanan ve ilk bulunduğunda Sütunlu Yapı olarak adlandırılan yapı kompleksinin, kazı çalışmaları devam ettikçe üç nefli bazilikal planlı büyük bir yapı kompleksi olduğu anlaşılmıştır (Aydıngün, 2017b: s. 6) **(Plan 4; Lev. XII, Şek. 24)**. Yapının deprem, yangın ve saldırı gibi değişik nedenlerden dolayı birkaç kez yıkılıp yeniden yapıldığı mimari yapı izleri ve ele geçen küçük buluntulardan anlaşılmaktadır. Yapının, her yapım aşamasından sonra kullanım işlevinin değişmiş olabileceği düşünülmektedir. İlk yapıldığında pek çok atölyesi olan bir saray yapısı, daha sonrasında dini amaçlı bir yapı veyahut da kutsal bir şifahane/hastane olarak kullanılmış olabileceği düşünülmüştür (Aydıngün, 2017b: s. 4; Aydıngün, 2017d: s. 380; Aydıngün vd, 2018: s. 270).

Bazilikal Planlı Yapı'nın, kazılabilen en alt seviyesi 6. yüzyıla aittir. Seviye indirme çalışmaları devam etmekte olan yapıda, ele geçen en eski buluntular Helenistik Dönem'e ait birkaç unguentarium[7] ile MS 2-3. yüzyıllar arasına tarihlendirilen bir sikkedir[8]. Yapıdan, 5. yüzyıla tarihlendirilen 7 adet altın sikke ele geçmiştir **(Lev. XIII, Şek. 25)**. Bulunan bu sikkeler, yapının tarihlendirilmesinde önemli bir buluntu grubu olarak değerlendirilmektedir. Devam eden kazı çalışmalarında yapının, yaklaşık 620-640 yılları arasında büyük bir yangın sonucunda terk edildiği tespit edilmiştir (Aydıngün ve Bilgili, 2015: s. 386; Aydıngün, 2017b: s. 3, 4; Aydıngün, 2017d: s. 380, 381; Aydıngün, 2018: s. 270, 271). En son 8. yüzyılın başına kadar kullanım gördüğü anlaşılan Bazilikal Planlı Yapı'nın, kazıları henüz tamamlanmadığı için daha önceki evreleri şu ana kadar tam olarak tespit edilememiştir (Aydıngün, 2017b: s. 4; Aydıngün, 2018: s. 270). Ele geçen buluntular doğrultusunda, söz konusu yapının Helenistik Dönem'e kadar inecek bir yapım süreci olduğu düşünülmektedir (Aydıngün, 2017b: s. 1).

---

[7] Dürdane Kaya, Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea ?) Kazıları Unguentariumları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, 2019, s. 55, Kat. No. 1-3.

[8] Oğuz Tekin, "Küçükçekmece Göl Havzası Kazıları'nda Bulunan Sikkeler ve Yerleşim Yerine Katkıları", Arkeoloji ve Sanat Yayınları, (2017), s. 365, Şek. 2.

1.4.2. II. Alan (22-24. Alan)

Firuzköy Yarımadası'nın göl kıyısındaki orta kısmında yer almaktadır **(Lev. XIII, Şek. 26)**. 22. Alan olarak tanımlanan bölgede; Küçük Liman, Antik Havuz, Pazaryeri (*Makellon* veya *Macellum*) Antik Meydan, Antik Yol ile Apsisli Yapı olarak adlandırılan yapı kalıntıları bulunmaktadır. 24. Alan olarak tanımlanan bölgede ise Osmanlı Dönemi'ne ait, çiftlik yapıları olduğu anlaşılan iki katlı ev **(Lev. VI, Şek. 12)**, depo, mutfak, hamam ve hayvan barınağı gibi mimari kalıntılar mevcuttur (Aydıngün ve Bilgili, 2015: s. 377, 383; Aydıngün, 2017b: s. 4, 5, 10; Aydıngün, 2017d: s. 371, 372).

1.4.2.1. Küçük Liman

Küçük Liman yapısı, Firuzköy Yarımadası'nın doğu kıyısının ortalarında yer almaktadır **(Lev. XIV, Şek. 27)**. Küçük Liman'da, 100 m aralıkla yapılmış, iki tane taş kaplı iskele bulunmaktadır. Bu iskelelerden, güneyde olanın kazısına 2009 yılında başlanmış ve 1 m derinliğinde düzgün kesme taşlardan döşeli kaplamalar açığa çıkarılmıştır. İskelenin duvar örgüsü, harçsız üst üste koyulan taş sıraları şeklinde ve kıyıya paralel uzanmaktadır (Aydıngün, 2010c: s. 172, 173; Aydıngün, 2013: s. 42, 43; Aydıngün vd, 2014a: s. 440; Aydıngün ve Bilgili, 2015: s. 379; Öniz vd, 2015: s. 407, 408; Aydıngün, 2017b: s. 6; Aydıngün, 2017d: s. 376; Aydıngün, 2018: s. 271).

1.4.2.2. Antik Liman Yolu

Firuzköy Yarımadası'nın doğu kıyısında yer alan Küçük Liman'daki iskeleden batıya doğru düz devam eden 3,85 m genişliğinde antik bir yol mevcuttur **(Lev. XIV, Şek. 28)**. Taş ve mermer döşenerek yapılan yolun, üzeri sıkıştırılmış toprak ile kaplı ve kenarları bordür taşları ile döşelidir. Bu antik yol, bazı yerlerde 8 m'ye kadar genişlemektedir. Yol, 1,35 cm yüksekliğe sahiptir. Yolun, en alt tabakasının orta kısmı eğimli olarak düzenlenmiştir. Bu eğimin, yağmur sularının akışını kolaylaştırmak için yapıldığı anlaşılmaktadır. Küçük Liman Yolu olarak adlandırılan bu antik yol, 100 m

sonra dik açı (90°) yaparak sola doğru dönmektedir. Oradan devam eden Antik Yol, Firuzköy Yarımadası'nı geçerek Eşkinoz Deresi üzerinden Başakşehir'e doğru uzanarak *Via Egnetia* ile birleşmektedir. Antik Yol, üzerinden ele geçen küçük buluntular ve seramik parçaları, yolun Roma Dönemi'nden itibaren kullanıldığını göstermektedir (Aydıngün, 2013: s. 43, 44; Aydıngün ve Bilgili, 2015: s. 379; Aydıngün, 2017b: s. 6; Aydıngün, 2017d: s. 376; Aydıngün, 2018: s. 271). Yapılan kazılarda ele geçen buluntular ve mimari kalıntılar değerlendirildiğinde Antik Liman Yolu'nun, 3 farklı dönemde kullanıldığı anlaşılmaktadır. En üst tabakası 15. yüzyıl Osmanlı Dönemi'ne tarihlendirilirken, 70 cm altındaki yol ya da yapı kalıntısı 9-10. yüzyıla, en alt tabakadaki taş döşemesi ise 7-8. yüzyıllara tarihlendirilmektedir (Aydıngün vd, 2014a: s. 441; Aydıngün ve Bilgili, 2015: s. 383, 384).

1.4.2.3. Antik Havuz

Antik Liman Yolu'yla, kireçtaşı 5x7 m (35 m²) boyutlarında düzgün kesme bloklardan yapılmış antik bir havuza varılmaktadır **(Lev. XV, Şek. 29)**. Bu havuzun tabanı, düzgün kesilmiş taşlarla kaplanmıştır. Havuzun, içine inişi sağlayan birkaç basamaklı bir merdiven bulunmaktadır. Yapının, en üst yüzeyindeki taş sırası içten silmeli olarak şekillendirilmiştir. Havuzun, yanı başında Geç Osmanlı Dönemi'ne tarihlendirilen kubbeli bir hamam yapısı yer almaktadır **(Lev. XV, Şek. 30)**. Havuz yapısı, Helenistik veya erken Roma Dönemi'ne tarihlendirilmektedir (Aydıngün ve Bilgili, 2015: s. 379; Aydıngün, 2017b: s. 6; Aydıngün, 2017d: s. 376; Aydıngün, 2018: s. 271).

1.4.2.4. Antik Balık Pazarı (*Macellum*)

Küçük Liman Antik Yolu, 40x40 m (80 m²) boyutlarında büyük bir meydana açılmaktadır. Bu meydan, antik balık pazarı (*Makellon* veya *Macellum*) olarak kullanılmıştır (Aydıngün, 2017b: s. 6; Aydıngün, 2017d: s. 376; Aydıngün, 2018: s. 271) **(Lev. XVI, Şek. 31)**.

1.4.2.5. Apsisli Yapı

Küçük Liman'ın arka kısmındaki yüzeyde rastlanılan kalıntılardan, yola çıkılarak kazılmaya başlanan alanda apsisli bir yapı açığa çıkarılmıştır **(Plan 5; Lev. XVI, Şek. 32)**. Bu yapının, kazısı henüz tamamlanmadığı için ölçüleri tam olarak kesinleşmemiştir. Yapının, bazilikal planlı ve 3 nefli olduğu düşünülmektedir. Apsisli Yapı'nın, kubbe yıkıntıları arasında İmparator Justinianus Dönemi'ne (MS 527-565) ait bir adet sikkeye rastlanılmıştır **(Lev. XVII, Şek. 33)**. Bu sikkenin varlığı yapının 6. yüzyıl ya da daha öncesinde yapılmış olduğunu göstermektedir. Söz konusu yapının, orta nefinde mermer taban kaplaması bulunmaktadır. Yapı, 6. yüzyılda ani ve büyük bir depremle[9] yıkılmıştır. 10. ve 11. yüzyıllarda tamamen yıkıldığı anlaşılan yapının, nartex alanına denk gelen kısımları mezarlık olarak kullanılmıştır. Apsisin temelini kırlangıç kenetli büyük taş bloklarının **(Lev. XVII, Şek. 34)** oluşturması bu yapının, altında Helenistik Dönem'e ait bir yapı ya da bir eksedranın olduğunu göstermektedir. Eksedranın, bir su yapısı havuz/çeşme olarak kullanıldığı düşünülmektedir (Aydıngün, 2013: s. 44, 45; Aydıngün, 2017b: s. 6, 7; Aydıngün, 2017d: s. 377; Aydıngün, 2018: s. 272; Barış vd, 2021: s. 370, 371). Helenistik Dönem'den sonra terk edilen eksedra, Geç Antik Çağ'da büyük bir bazilikal yapının apsis temeli olarak tekrar kullanım görmüştür (Aydıngün ve Bilgili, 2015: s. 381, 382).

1.4.2.6. Apsisli Yapı Kanalı

Apsisli Yapı'nın temellerinin -1 m alt seviyesinde, düzgün plakalarla döşeli bir taş sırası görülmüştür **(Lev. XVIII, Şek. 35)**. Bu plakalardan bir tanesi, kaldırılmış ve altında içi su dolu bir kanal görülmüş ve "Apsisli Yapı Kanalı" olarak adlandırılmıştır **(Lev. XVIII, Şek. 36)**. Apsisli Yapı Kanalı'nda, kolları da dâhil olmak üzere 145 m uzunluğunda galeriler ile yükseklikleri 4,5 m 5 m ve 7,7 m olan üç tane baca

[9] Agathias, a.g.e, s. 137, 138'de, MS 558 yılında sonbaharın sona erdiği Roma İsimler Festivali'nin kutlandığı zamanda, Güneşin kış gün dönümüne doğru ilerlediği ve oğlak burcuna yaklaştığı günlerde, Konstantinopolis'te çok şiddetli bir deprem olduğunu ve Konstantinopolis'in limanı olan *Rhegion*'da birçok evin yıkıldığını yapılardaki sütunların sarsıntının şiddetiyle fırladığını ve evlerin üzerine düşerek yapıları yerle bir ettiğini bu felakette birçok insanın ve 1 konsüllün öldüğü bilgisini aktarmaktadır.

bulunmaktadır. Galeri duvarları, 20-40 cm ebatlarında kaba taşlar ve harç kullanılarak örülmüştür. Sulu Ana Galeri olarak tanımlanan, yapının, tavanı geniş taş plakalarla kaplanmıştır. Galerinin yan tünellerinin tavanları ise tuğla ile örülmüş ve yarım tonoz şeklinde tasarlanmıştır (Aydıngün, 2013: s. 45; Aydıngün ve Bilgili, 2015: s. 381, 382; Kuruçaylı vd, 2015: s. 115). 57 m uzunluğundaki Sulu Ana Galeri, 57 m uzunluğundadır. Yüksekliği ise 1 ile 1,5 m arasındadır ancak kısa bir bölümde 2,5 m'ye kadar ulaşmaktadır (Kuruçaylı vd, 2015: s. 115).

1.4.3. III. Alan (39. Alan)

Firuzköy Yarımadası'nın en güney ucundaki alandır. Bu alanda; Helenistik ve Roma Dönemlerinde kullanılan büyük bir liman kalıntısı ile deniz içinde yer alan ve antik deniz fener olduğu düşünülen yapı kalıntıları yer almaktadır (Aydıngün ve Bilgili, 2015: s. 377; Aydıngün, 2017b: s. 6, 10; Aydıngün, 2017d: s. 373).

1.4.3.1. Büyük Liman/Bilgili Limanı

Firuzköy Yarımadası'nın en güney ucunda antik bir liman kalıntısı yer almaktadır **(Lev. XIX, Şek. 37)**. Bu liman yapısında, moloz taşlar ile düzgün kesme taşlar bir arada kullanılmıştır. Yapının, 1,5 m kalınlığındaki kıyı teras duvarları korunmuştur **(Lev. XIX, Şek. 38)**. Büyük Liman/Bilgili Limanı yapısı, üçgen plana sahiptir. Bölgeden ele geçen kalıntılar, arasında Roma Dönemi'ne ait lahit parçaları bulunmaktadır. Büyük Liman'ın olduğu alanda, Osmanlı Dönemi'ne ait bir adet sarnıç bulunmaktadır (Aydıngün, 2010c: s. 172; Aydıngün, 2013: s. 41; Aydıngün vd, 2014a: s. 438, 439; Aydıngün ve Bilgili, 2015: s. 389; Öniz vd, 2015: s. 407; Aydıngün, 2017b: s. 10; Aydıngün, 2017d: s. 381, 382).

1.4.3.2. Antik Deniz Feneri

Firuzköy Yarımadası'nın, en güney ucunda yer alan Büyük Liman/Bilgili Limanı'nın kıyı çizgisinden gölün içine doğru devam eden bir mendirek bulunmaktadır. Göl içinde belirgin bir noktada mermer bloklar ve kayalıklar yer almaktadır. Bu kayalıklar üzerine inşa edilmiş ve deniz feneri, olabileceği üzerinde durulan bir yapı kalıntısı mevcuttur (Aydıngün, 2010c: s. 172; Aydıngün, 2013: s. 41; Aydıngün ve Bilgili, 2015: s. 389; Aydıngün, 2017b: s. 10; Aydıngün, 2017d: s. 382) **(Lev. XX, Şek. 39)**.

İKİNCİ BÖLÜM

2. MORTARİUM VE MORTARİUM PİLİUM

Türkçede havan olarak adlandırılan ve içinde ezme öğütme işlemi yapılan kaplara (Tekçam, 2007: s. 145; Er, 2012: s. 260) Grekçe "θυεία or θυία", "*Thyeia*"; Latince "*Mortarium*" denilmektedir. Havaneli ise havan içindeki malzemeyi ezip karıştırmaya ya da öğütmeye yarayan tutamaklı kısmıdır (Ergürer, 2015: s. 87; Yıldızlı ve Ergürer, 2019: s. 632). Bu alet, Grekçe "Hόλμος", "*Holmos*"; Latince, "*Pistillum"*, "*Pila*" olarak adlandırılmaktadır. Bunlara, arkeoloji literatüründe daha çok latince adları olan "*Mortarium*" ve "*Mortarium Pilium*" terimleri kullanılmaktadır. Bu tez çalışmasında, arkeoloji literatüründe yaygın olarak kullanılan Latince biçimi olan mortarium ile mortarium pilium ikilisinden bahsedilecektir. Her iki alette ezme, ufalama, öğütme ve karıştırma işleminin ayrılmaz bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır (Moritiz, 1958: s. 22; Berlin ve Slane, 1997: s. 124; Rotroff, 2006: s. 99; Villing ve Pemberton, 2010: s. 557) **(Lev. XX, Şek. 40)**.

2.1. MORTARİUM

Yiyeceklerin ezilip, ufalanması veya karıştırılması ihtiyacının henüz kap yapımının bilinmediği Paleolitik Dönem'de başladığı, ancak bunun için kayalıklardaki doğal oyuklarının ilk öğütme, karıştırma birimleri olarak kullanıldığı düşünülmektedir (Anderson, 1938: s. 258, 259; Moritiz, 1958: s. 24; Bar-Yosef ve Belfer-Cohen, 1989: s. 470, 474, 475; Curtis, 2001: s. 64; Rotroff, 2006: s. 100; Bamyacı, 2018: s. 276; Yükmen Edens, 2019: s. 300). Mağara resimlerinde, kullanılan boya pigmentlerinin ezilip toz haline getirilmesinde; içi oyuk taşların veya kemiklerin, büyük kabukların ve hatta insan kafataslarının (?) mortarium; hayvan kemiklerinin ise mortarium pilium olarak kullanılmış olabileceği şeklinde yorumlanan mağara buluntularına rastlanılmaktadır (Leakey, 1954: s. 147) **(Lev. XXI, Şek. 41)**.

Mezolitik Dönem'e gelindiğinde taşınabilir mortariumların, kullanılmaya başlandığı (Forbes, 1955: s. 148) ve Çanak Çömlekli Neolitik Dönem'de (MÖ 6500'ler) de taşınabilir mortariumların, kullanılmaya devam ettiği bilinmektedir (Anderson, 1938: s. 258, 259; Moritiz, 1958: s. 24; Curtis, 2001: s. 85). İlk değirmenlerin basit öncüsü olarak bilinen mortariumlar, geç dönemlere kadar değirmenlerle birlikte kullanım görmeye devam etmiştir (Anderson, 1938: s. 258; Moritiz, 1958: s. 22).

Mortarium ve mortarium piliumların, Neolitik Dönem'de insanların tarımsal faaliyetlerde bulunarak yerleşik hayata geçmesiyle bu alet ikilisi yoğun olarak kullanılmaya başlamıştır (Esin, 1978: s. 7, 8). Bu dönemde, Çatalhöyük'te yer alan duvar resimlerinde, kullanılan boyaların hazırlanmasında bu alet grubundan yararlanılmış olduğu sanılmaktadır (Baysal, 2005: s. 71). Anadolu'da söz konusu aletlerin, kullanımına Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem'den itibaren başlanılmış (Özkaya ve Şahin, 2020: s. 377) ve günümüze kadar kullanım gördüğü (Samuel, 2006: s. 560) yapılan kazılarla da tespit edilmiştir.

Taş kullanılarak yapılan mortariumlar, Arkaik Dönem'den itibaren pişmiş topraktan da yapılmaya başlanılır (Villing ve Pemberon, 2010: s. 563; Yıldızlı ve Ergürer, 2019: s. 628) **(Lev. XXI, Şek. 42)**. Mortariumların, Klasik ve Helenistik Dönemlerdeki prototipi pişmiş toprak leğen biçimli[10] formlarıdır (Davidson, 1952: s. 122) **(Lev. XXII, Şek. 43, 44)**. Helenistik Dönem'den itibaren mortarium ve mortarium piliumlar, mermerden yapılmaya başlamıştır. Helenistik **(Lev. XXIII, Şek. 45)**[11] ve Roma Dönemlerinde **(Lev. XXIII, Şek. 46)**[12] mortariumların çok yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir (Hayes, 1967: s. 337; Ergürer, 2015: s. 87). Bu dönemlerde mortariumlar, form olarak benzer özellikler göstermektedir. Bu

[10] Brian A. Sparkes ve Lucy Takott, Pots and Pans of Classical Athens, New Jersey, American School of Classical Studies at Athens, 1951, s. 20'de, Yunanistan'dan mortarium içinde öğütme işlemi yapan pişmiş toprak kadın heykelcikler ele geçmiştir.

[11] Bologna Arkeoloji Müzesinde, Helenistik Dönem sonu Roma Dönem'i başına tarihlendirilen kumtaşı stel üzerinde mortarium ve mortarium pilium tasvir edilmiştir. http://www.museibologna.it/archeologicoen/percorsi/66288/id/71774/oggetto/75234/ Erişim: 09.08.2022, 03.05.

[12] British Museum'da bulunan Roma Dönemi'ne ait 6,5 cm yüksekliğindeki pişmiş toprak heykelcik sağ eliyle mortarium içindeki yiyecekleri (Soğan dâhil) karıştırırken sol eliyle de gözünü ovuşturur bir şekilde tasvir edilmiştir. https://www.britishmuseum.org/collection/object/G_1926-0930-17 Erişim: 09.08.2022, 01.00.

dönemlere ait en yaygın mortarium tipleri arasında; ağız kenarında akıtaç/emzik bulunan, sığ ve çift tutamaklı mermer kap formları yer almaktadır (Özhanlı ve Güngör, 2015: s. 505). Bizans Dönemi'nde mortariumların, kaba örnekleriyle beraber Roma Dönemi'ne ait formların da devam ettiği görülmektedir (Davidson, 1952: s. 122).

Roma Dönemi'nde genellikle pişmiş topraktan yapılan mortariumların; taş, mermer ve tunç örnekleri de kazılarda açığa çıkmaktadır (Doğan, 2007: s. 65). MS 3-4. yüzyılların başlarında pişmiş topraktan yapılan örneklere de rastlamak mümkündür (Hayes, 1967: s. 337). Batı Roma'da genellikle pişmiş topraktan yapılan mortariumlar ele geçerken, Doğu Akdeniz'de taş ve mermerden yapılan mortariumların daha çok kullanıldığı görülmektedir (Kazhdan, 1991: s. 1411). Taş mortariumlar; ezme, vurma ve dövme gibi işlemlerde pişmiş toprak mortariumlara göre daha dayanıklı olduğundan Doğu Akdeniz'de uzun bir süre tercih edildiği anlaşılmaktadır (Berlin ve Slane, 1997: s. 123-124). Mortariumlar, Geç Antik Dönem'in sonuna (MS 7. yüzyılın sonları) kadar mutfaklarda kullanılmaya devam etmiştir **(Lev. XXIV, Şek. 47)**. Batı Roma eyaletlerinde MS 7. yüzyılın sonuna kadar kullanım gören mortariumlar, Doğu Roma eyaletlerinde MS 8. yüzyıla kadar kullanılmıştır (Symonds, 2012: s. 172-173). Mortariumların, Yunanistan[13], Korint[14], Doğu Akdeniz[15], İtalya[16], Mısır[17], Kıbrıs[18],

[13] Jenifer Neils, "Kitchen or Cult? Women with Mortars and Pestles", Greek Art in View Essqys in Honour of Brian Sparkes, 2004, s. 54-62; Eirini Poupaki, "The Aegean and its Cultures", Proceedings of the First Oxford-Athens Graduate Student Workshop Organized by the Greek Society and the University of Oxford Taylor Institution, (22-23 April 2005), s. 116; Susan I. Rotroff, The Athenian Agora XXXIII, Hellenistic Pottery: The Plain Wares, New Jersey, The Americen School of Classical Studies at Athens Princeton, 2006, s. 99-103.

[14] Gladys R. Davidson, The Minor Objects, Corinth Results of Excavations Conducted by the American School of Classical Studies at Athens XII, The Minor Objects, New Jersey, The Amerikan School of Classical Studies at Athens Princeton, 1952, s. 122, 123, 189, 190; G. Roger Edwards, Corinthianhe Helenistic Pottery VII, (III), New Jersey, The American School of Classical Studies at Athens Princeton, 1975, s. 109-111; Alexandra Villing ve Elizabeth G. Pemberton "Mortaria From Ancient Corinth Form and Function", HESPERIA 79, (2010), s. 555-638.

[15] John W. Hayes, "North Syrian Mortaria", HESPERIA XXXVI, 4, (1967), s. 337-348; Roni Amir, "Pottery, Stone and Small Finds from Shiqmona", Atiqot, 51, (2006), s. 159; Onur Bamyacı, "Öğütme Taşları: Tipolojik Gelişim, Sorunlar, Çalışma Metodolojisi ve Analitik Bir Yaklaşım Modeli", Anadolu Arkeolojisinde Taş Aletler Teori | Metot | Pratik, (2018), s. 299.

[16] Melissa Beht Hargis, A Mortarium at Cetamura del Chianti in Context, Florida State University Libraries, The Florida State University, College of Arts and Sciences, Florida, 2007, s. 7-44.

[17] Robet I. Curtis, Ancient Food Technology, Leiden Boston Köln, Brill, 2001, s. 479; Hargis, a.g.e, s. 60; Delwen Samuel, "Experimental Grinding and Ancient Egyptian Flour Production", Beyond the Horizon: Studies in Egyptian Art, Archaeology and History in Honour of Barry J. Kemp (2009), s. 456-477.

[18] Marie-Jose Chavanes, Salamine de Chypre VI, Les Petits Objets, Paris, Diffusion de Bocgard, 1975, s. 256, 311.

Ege Adaları[19] Suriye[20] ve Mezopotamya[21] gibi oldukça geniş bir coğrafyada kullanıldığı görülmektedir (Korkut, 2002: s. 237; Ergürer, 2015: s. 87-88; Özdilek, 2016: s. 238, 239).

Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait Grekçe ve Latince damgalı mortariumlar, 2 grup halinde değerlendirilmektedir. Genel olarak Latince damgalı mortariumlara, imparatorluğun batı eyaletlerinde; Grekçe damgalı mortariumlara ise Akdeniz Havzası'nda rastlanılmaktadır (Çokay-Kepçe, 2013: s. 165). Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait Grekçe ve Latince damgalı mortariumlar (Hayes, 1967: s. 337-348; Tek, 2003: s. 395-430; Yangaki, 2009: s. 247-287; Spanu, 2011-2012: s. 246-252; Symonds, 2012: s. 169; Çokay-Kepçe, 2013: s. 165-173) **(Lev. XXIV, Şek. 48)** Anadolu'da; Anabarzos[22], Anemurium[23], Antiokheia[24], Arykanda[25], Iasos[26], Kelenderis[27], Knidos[28], Myriandros[29], Perge[30], Seleukia Piera[31], Side[32] ve Tarsus[33], gibi yerleşimlerden ele geçmiştir.

[19] Hargis, a.g.e, s. 62; Poupaki, a.g.m, s. 116.
[20] Hayes, a.g.m, s. 337-347.
[21] Leonard Woolley, Ur Excavations the Royal Cemetery II, A Report on the Predynastic and Sargonid Graves Excavated Between I926 and I931, London, Oxford University Press, 1934, s. 328, 533, 579, 586; Leonard Woolley, Ur Excavations the Early Periods IV, A Report on the Sites and Objects Prior in Date to the Third Dynasty of Ur Discovered in the Course of the Excavations, Philadelphia, Allen, Lane and Scott, 1955, s. 169, 197.
[22] Ahmet Tolga Tek, "Geç Roma İmparatorluk Çağında Üretilmiş Grekçe Damgalı Pişmiş Toprak Mortariumlar", (16-30 Haziran 2003), s. 398, dn. 7.
[23] Caroline Williams, Anemurium, The Roman and Byzantine Pottery, Belçika, 1989, s. 77.
[24] Hayes, a.g.m, s. 345; Sedef Çokay-Kepçe, "Pamphylia Bölgesi'nden Kuzey Suriye Mortariumları", Tarhan Armağanı, M. Taner Tarhan'a Sunulan Makaleler / Essays in Honour of M. Taner Tarhan, (2013), s. 167.
[25] Tek, a.g.m, s. 397, 403, Şek. 1, 2.
[26] Michèle Vallerin, "Pelves Estampilles de Bassit", Syria, 71, 1-2, (1994), s. 180.
[27] K. Levent Zoroğlu, "2013 Yılı Kazı ve Onarım Çalışmaları", Kazı Sonuçları Toplantısı, 3, 36, (2015), s. 73.
[28] Tek, a.g.e, s. 398, dn. 6.
[29] Vallerin, a.g.m, s. 174.
[30] Çokay-Kepçe, (2013), a.g.m, s. 167.
[31] Vallerin, a.g.m, s. 176.
[32] Hayes, a.g.m, s. 345; Çokay-Kepçe, a.g.m, (2013), s. 167.
[33] Vallerin, a.g.m, s. 178.

Arkeolojik kazı ve araştırmalarda açığa çıkan mortariumlar taş[34], pişmiş toprak[35], ahşap[36], mermer[37] ve maden[38] gibi değişik hammaddeler kullanılarak üretilmiştir. Mortariumlar; genellikle en az bir, en fazla dört tutamağa sahip, açık ağız formlu, kalın cidarlı ve düz diplidir. Ancak halka kaideli örnekleri de bulunan özel kap türleridir (Ergürer, 2015: s. 87; Özhanlı ve Güngör, 2015: s. 505). Mortariumların içinde ezilen, karıştırılan maddelerden çıkarılan sıvıların kolayca dökülebilmesi için genellikle ağız kenarında akıtaç/emzik bulunmaktadır (Greene, 1992: s. 10; Tek, 2003: s. 395; Symonds, 2012: s. 169; Ergürer, 2015: s. 87; Özhanlı ve Güngör, 2015: s. 505). Bunların dışında küresel forma sahip üç ayaklı mortarium örnekleri (Frangipane ve Balossi, 2009: s. 266; Perk ve Özdemir, 2014: s. 138) **(Lev. XXV, Şek. 49)** ile ilaç yapımında kullanılmış köşeli, dörtgen forma sahip boğa kabartmalı[39] özel örnekler de mevcuttur (Perk ve Özdemir, 2014: s. 137, 138) **(Lev. XXV, Şek. 50)**. Bu kaplarda öğütme, ufalama vs. gibi işlemler yapıldığı için iç kısımlarında aşınmalara rastlanılmaktadır (Berlin ve Slane, 1997: s. 123; Symonds, 2012: s. 169).

Mortariumlar, ezme ve öğütme işlemlerinde hızlı bir gelişim gösteren değirmenlerin karşısında kullanım görmeye devam etmiştir. Az miktarda ürüne ihtiyaç duyulduğu zaman değirmen yerine kullanılan bu aletler, hem ucuz hem de alternatif olarak tercih edilmiştir. Mortariumların, tahıl öğütme işlemlerinde kullanıldığı açıktır. Ancak çok değişik alanlarda da fonksiyonel olarak kullanıldığı için sürekliliği günümüze kadar devam etmiştir (Moritiz, 1958: s. 25).

Mortariumların, fonksiyonel olarak hangi işlevlerde kullanılmış olduklarını anlayabilmek için buluntu yerleri ve açığa çıktığı buluntu grubu birlikte değerlendirilmektedir (Korkut, 2002: s. 239; Tombul, 2006: s. 255). Yüzlerce yıl boyunca kullanılan (Symonds, 2012: s. 171) mortariumlar, günlük hayatta genel

---

[34] Banu Özdilek, "2009-2012 Andriake Kazılarından Ele Geçen Unguentarium, Şişe, Lykion ve Mortar Örnekleri", OLBA XXIV, (2016), s. 239; Yıldızlı ve Ergürer, "Parion Roma Dönemi Taş Kapları (2010-2018)", Cevat Başaran'a 60. Yaş Armağanı/Essays for Cevat Başaran's 60 th Birthday Occasion, (2019), s. 626.

[35] Çokay-Kepçe, a.g.m, (2013), s. 165; Özdilek, a.g.m, s. 239.

[36] Aleksander P. Kazhdan, The Oxford Dictionary of Byzantium 2, New York - Oxford, Oxford University Press, 1991, s. 1411.

[37] Taner Korkut, "Steinerne Mörserschalen aus Patara", Archäologische Anzeiger, 1, (2002), s. 240.

[38] Sema Doğan, "Bizans Dönemi'nde Pamfilya ve Likya'da Gündelik Kullanımdaki Taş Gereçler", Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 24, (2007), s. 65.

[39] Bkz, dn: 79.

işlevlere sahiptir (Moritiz, 1958: s. 24; Korkut, 2002: s. 238). Mortariumlarda tahılların dövülerek kabuğundan ayırma[40] **(Lev. XXVI, Şek. 51a, 51b)**, sos[41], meyve, sebze ve yemeklik malzemeleri (Örn. baharatları) karıştırma; zeytin[42], peynir, sarımsak ve hatta baldıran otu gibi maddelerin ezildiği karıştırıldığı bilinmektedir[43]. Mortariumların, sebze ve meyvelerin ezilerek sularının çıkarılması işleminde de kullanıldığı sanılmaktadır (Parlama ve Stampolidis, 2000: s. 106; Tek, 2003: s. 395). Bira yapımında arpaların mortariumlarda mortarium piliumlarla, dövülüp, ufalanarak hazırlandığı bilinmektedir (Curtis, 2001: s. 109, 110; Samuel, 2006: s. 569) **(Lev. XXVII, Şek. 52a, 52b)**. Mortariumların, diğer bir kullanım alanı ise yağı çıkarılacak ürünlerin, presleme öncesinde mortarium pilium aracılığıyla kırma işleminin yapılmasıdır (Foxhall, 2007: s. 179).

Antik kaynaklarda deniz ürünleri (Apicius, 1977: s. 58; Herodotos, 2013: s. 121, 146), *libum*, *placenta*, *savillum* olarak belirtilen kek çeşitleri (Cato, 1998: s. 25) ve *moretum* olarak geçen salata (Columella, 1781: s. 397-399) gibi yiyeceklerin hazırlanmasında mortariumların kullanıldığından bahsedilmektedir. Çağdaş Dünya Klasikleri, arasında da tahılların ezilme işleminde mortariumların kullanıldığından bahsedilmektedir (Defoe, 1904: s. 67, 68).

Mortarium ile mortarium piliumlar, bitki ve gıda ürünlerini ezme, karıştırma dışında çok farklı işlevlerde de kullanılmıştır (Yangaki, 2009: s. 247). Mortariumların, cam üretiminde kırık cam parçalarının eritilerek tekrar işlenmesinde, tekstil endüstrisinde[44], ilaç yapımında bitkilerin ezilerek macun ya da toz haline

---

[40] Secundus Gaius Plinius, Naturalis Historia V (Trans and Ed. H. Rackham), London Cambridge, Massachusetts Harvard University Press, 1969, s. 112'de, Plinius, tahıl tanelerinin kabuğundan ayrılma işlemi sırasında tanelerin kırılmaması için ahşap ürünlerin kullanıldığını aktarmaktadır. Ayrıca Bkz. Delwen Samuel, "Brewing and Baking", Ancient Egyptian Materials and Technology, Cambridge, University Press, (2000), s. 560; Curtis, a.g.m, s. 52, 54, 114; Neils, a.g.m, s. 54; Delwen, a.g.m, s. 457; Mehmet Özhanlı ve Tuçe Güngör, "Pisidia Antiokheia'sı Mortarları", Mustafa Büyükkolancı'ya Armağan - Essays in Honour of Mustafa Büyükkolancı, (2015), s. 505; Bamyacı, a.g.m, s. 277.

[41] Andrea Berlin ve Kathleen Warner Slane, Tell Anafa II the Hellenistic and Roman Pottery, Columbia, Ann Arbor, 1997, s. 123.

[42] Poupaki, a.g.m, s. 109.

[43] L. A. Moritiz, Grain - Mills and Flour in Classical Antiquity, Oxford, at the Clarendon Press, 1958, s. 22; Rotroff, a.g.e, s. 100.

[44] Çokay-Kepçe, a.g.m, (2013), s. 165.

getirilmesinde[45], boya üretiminde renk pigmentlerinin öğütülmesinde[46], metal tozlarının [47] ve inşaat malzemelerinin karıştırılmasında[48] kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca, dini ritüellerde sunu amaçlı[49], ölü gömme geleneklerinde[50], mezar hediyesi olarak[51], madencilik[52], kozmetik ve tıp[53] gibi birbirinden çok farklı alanlarda da işlevsel olarak kullanıldıkları görülmektedir.

Mortariumlar, genel olarak incelendiğinde tutamaklarına ya da derinliklerine göre sınıflandırıldığı gözlemlenmektedir. Tutamaklarına göre sınıflandırılan mortariumlar, *tutamaklı mortarium* ve *tutamaksız mortarium* olmak üzere 2 ana gruba ayrılmaktadır. Bu 2 ana grup da kendi içlerinde derinliklerine göre; *tutamaklı sığ mortarium, tutamaklı derin mortarium, tutamaksız sığ mortarium ve tutamaksız derin mortarium* olmak üzere 4 alt gruba ayrılmaktadır (Türkmen, 2009: s. 11-14; Yıldızlı ve Ergürer, 2019: s. 628-632). Derinliklerine göre sınıflandırılan mortariumlar, ise *sığ mortarium* (Ergürer, 2015: s. 89-91; Eroğlu, 2019: s. 75-76) ve *derin mortarium*

[45] Korkut, a.g.m, s. 240; Özdilek, a.g.m, s. 220, 238, 239.

[46] Robert J. Forbes, "Chemical, Culinary and Cosmetic Arts", A History of Technology I, (1954), s. 238-240'da, Mısır ve Mezopotamya'daki mezarlarda, tapınaklarda, duvar resimlerinde vb. yerlerde kullanılan mavi renk pigmentine ulaşmak için mortariumlarda lapis lazulinin mortarium piliumlarla ezilerek toz haline getirilmesiyle elde edildiğinden bahsedilmektedir; Musa Tombul, "Troas Bölgesi Helenistik ve Roma Dönemi Taş Kapları", 65. Yaşında Abdullah Yaylalı'ya Sunulan Yazılar, İstanbul, Hitit Color, (2006), s. 255.

[47] Forbes, a.g.m, s. 244; Kazhdan, a.g.e, s. 1411.

[48] Poupaki, a.g.m, s. 109.

[49] Korkut, a.g.m, s. 238; Özdilek a.g.m, s. 238, 239.

[50] Ofer Bar-Yosef ve Anna Belfer-Cohen, "The Origins of Sedentism and Farming Communities in the Levant", Article in Journal of World Prehistory, 3, 4, (1989), s. 469, 470, 475; Sedef Çokay-Kepçe, "Perge Batı Nekropolis Kontekst Buluntuları", Araştırma Sonuçları Toplantısı, 2, 26, (2009), s. 251; Vecihi Özkaya, "Excavations at Körtik Tepe A New Pre-Pottery Neolithic A Site in Southeastern Anatolia", Neo-Lithics 2, 9, Berlin, (2010), s. 5, 6; Gürcan Polat vd, "Antandros 2009 Yılı Kazıları", Kazı Sonuçları Toplantısı, 3, 32, Ankara, Allâme, Tanıtım ve Matbaacılık, Hizmetleri, (2011), s. 105; Vecihi Özkaya ve Aytaç Coşkun, "Körtik Tepe", The Neolithic in Turkey, 1, İstanbul, Archaeology and Art Publications, (2011), s. 97; Vecihi Özkaya ve Aytaç Coşkun "Körtik Tepe Kazıları", Ilısu Barajı ve Hes Projesi Arkeolojik Kazıları 2004 - 2008 Çalışmaları / The Ilısu Dam and Hep Project Excavations Season 2004 - 2008, Diyarbakır, Pasifik Ofset, (2013), s. 9; Adnan Diler vd, "Bodrum Yarımadası Leleg Yerleşimleri, Adalar, Aspat (Strobilos), Kissebükü (Anastasioupolis), Damlıboğaz (Hydai), Sedir Adası (Kedreai) Yüzey Araştırmaları 2013", Araştırma Sonuçları Toplantısı, 2, 32, Ankara, İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti., (2015), s. 428; Vecihi Özkaya ve Feridun S. Şahin, "Körtik Tepe Kültürü Uygarlığın İlk Yetkin Deneyimi", Kazı Sonuçları Toplantısı, 4, 41, Ankara, Başak Kitap, (2020), s. 377, 381.

[51] Tombul, a.g.m, s. 255; Vecihi Özkaya ve Feridun S. Şahin, "Körtik Tepe 2017 Kazısı", Kazı Sonuçları Toplantısı, 3, 40, Ankara, (2019), s. 580.

[52] Doğan, a.g.m, s. 65.

[53] Korkut, a.g.m, s. 240; Aslı Özyar vd, "Tarsus-Gözlükule 2010 Yılı Kazısı", Kazı Sonuçları Toplantısı, 2, 33, Ankara, İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti., (2012), s. 418.

(Eroğlu, 2019: s. 76-78) olmak üzere 2 gruba ayrılmaktadır. Bunların dışında, Doğu Akdeniz'de pişmiş topraktan üretilmiş az sayıdaki özel bir grup mortariumun, John W. Hayes tarafından *Kuzey Suriye Tipi* (Hayes, 1967: s. 337-348) olarak tanımlandığı görülmektedir.

Mortarium ve mortarium piliumların; ilk kullanıldığı andan itibaren iri ya da sert taneli ürünleri ezme, öğütme, ufalama ve karıştırma gibi işlemlerde kullanılmış oldukları anlaşılmıştır (Öz, 2021: s. 297). Ancak bu aletlerin, hangi işlevlerde kullanıldıkları bulundukları mimari yapının fonksiyonu ve ele geçtiği tabakalardaki buluntu grubu ile birlikte incelendiği zaman hangi işlevlerde kullanıldıkları belirlenebilmektedir. Tarihlendirmede de yine aynı ölçütün kullanıldığı görülmektedir (Korkut, 2002: s. 239; Tombul, 2006: s. 255).

Mortariumların, biçimsel gelişim geçmişi göz önünde bulundurularak geniş bir tarih aralığında değerlendirilmesi tarihlendirmede kolaylık sağlamaktadır. Bunların, ele geçtiği tabakanın veya karşılaştırmada kriter olarak baz alınacak diğer buluntuların yetersiz oluşu tarihlemede karşılaşılan zorluklar arasında yer almaktadır (Korkut, 2002: s. 241).

2.2. MORTARİUM PİLİUM

Mortariumlarla birlikte kullanılan ve birbirlerinden ayrı düşünülemeyen bir diğer alet ise mortarium piliumlardır. Paleolitik Dönem'den itibaren doğada kendiliğinden şekillenen taşlar (Bar-Yosef ve Belfer-Cohen, 1989: s. 470, 474; Ergürer, 2015: s. 88; Yıldızlı ve Ergürer, 2019: s. 632, 633), ahşap tokmaklar (Moritz, 1958: s. 23) ve hayvan kemikleri (Leakey, 1954: s. 147; Forbes, 1955: s. 148, 149) mortarium pilium olarak kullanılmıştır. Geçen zaman içerisinde kullanım kolaylığı sağlaması amacıyla farklı biçimlerde tasarlanmaya başlanan mortarium piliumların, konik ve silindirik formlardaki örnekleri en yaygın olan tipleridir **(Lev. XXVIII, Şek. 53)**. Klasik Dönem'de konik formlu olan mortarium piliumlar, yatay tutma kollu olarak tasarlanmaya başlanmıştır. Helenistik ve Roma Dönemlerinde de yatay tutma kollu mortarium piliumlar yaygınlaşarak kullanılmaya devam etmiştir (Ergürer, 2015:

s. 88, 89; Yıldızlı ve Ergürer, 2019: s. 632, 633). Tutma kollu olarak tanımlanan mortarium piliumlar, yayınlarda *bükülmüş parmak formlu* (Korkut, 2002: s. 240-245; Tombul, 2006: s. 255; Villing ve Pemberton, 2010: s. 611; Ergürer, 2015: s. 89) **(Lev. XXVIII, Şek. 54)** ya da *dirsek formlu* (Crawford, 1990: s. 51, 65, 92, 95) şeklinde geçmektedir.

Mortarium piliumların, çeşitli kullanım alanları vardır. Bunlar arasında tahılları döverek kabuğundan ayırma (Plinius, 1969: s. 112; Curtis, 2001: s. 55, 114; Poupaki, 2009: s. 109; Yıldızlı ve Ergürer, 2019: s. 632; Öz, 2021: s. 297), tuzu döverek öğütme (Yıldızlı ve Ergürer, 2019: s. 632), zeytinleri ezerek püre haline getirme, meyve ve sebzeleri ezerek suyunu çıkarma, yemek pişirirken baharatları karıştırmak gibi pek çok fonksiyonel kullanımları vardır (Poupaki, 2009: s. 109). Mortarium piliumların, sadece mutfaklarda değil aynı zamanda boya ve ilaç yapımında da kullanıldığı görülmektedir. İşlevsel olarak günümüzde hala sarımsak, ceviz ve fındık gibi ürünleri ezmede kullanılan bu alet ikilisinin; ahşap, plastik ve metalden üretilen örnekleri de mevcuttur (Ergürer, 2015: s. 88; Yıldızlı ve Ergürer, 2019: s. 632, 633) **(Lev. XXIX, Şek. 55)**.

2.3. YAPIM TEKNİKLERİ

Taştan üretilen kaplara, Epipaleolitik Dönem'den itibaren Levant Bölgesi'ndeki Natufian Kültürü'nde rastlanılmaktadır (Kozlowski-Aurenche, 2005: s. 169). Anadolu'da ise taş kapların, Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem'den itibaren üretildiği görülmektedir (Mellaart, 1970: s. 149; Davis, 1982: s. 86, 87; Rosenberg, 1993: s. 127, 128; Rosenberg, 1994: s. 126; Rosenberg, 1999: s. 28; Özkaya ve San, 2003: s. 425; Özdoğan ve Başgelen, 2007: s. 1; Özkaya, 2007b: s. 27; Özkaya, 2008: s. 586, 587; Özkaya ve Coşkun, 2008: s. 89; Duru, 2008: s. 90-92). Taş kap üretiminin yapıldığı

yerleşim yerlerine; Önasya[54], Mısır[55], Levant[56], Girit[57] ve Anadolu'da[58] rastlanılmaktadır.

Atölye olduğu anlaşılan birimlerde ele geçen taş kap parçaları, üzerindeki izler bu kapların yapım teknikleri hakkında bilgi vermektedir. Kap yapımında, kullanılan taşı aşındırarak şekillendirmek için çeşitli aletler ve yöntemler kullanılmaktadır. Söz konusu kapların, yapımında genel olarak kesme, oyma, sürtme ve aşındırma gibi tekniklerin uygulandığı anlaşılmaktadır (Hodges, 1976: s. 107; Özkaya vd, 2002: s. 741, 754). Kap yapımında kullanılan kalsit, steatit, kireçtaşı, mermer vb. taşların, iç ve dış yüzeylerinde çakmaktaşı gibi sert taşlar kullanılarak aşındırma işlemleri gerçekleştirildiği yüzeydeki yapım izlerinden takip edilmektedir. Taşı aşındırmak için uçları çeşitli genişlikteki keskiler ve kalemler kullanılmaktadır. Taşı delmek, oymak

[54] Woolley, a.g.e, s. 14; Aliye Özten, "Acemhöyük Taş Kapları", Belleten LII, 203, Türk Tarih Kurumu, (1988), s. 405.

[55] İsabella Caneva, I Crescenti Litici del Fayum, Origini IV, Roma, Universita Degli Studi Di Roma Istituto Di Paletnologia, 1970, s. 184-202; Ali El-Khouli, Egyptian Stone Vessels Predynastic Period to Dynasty III, Typology and Analysis, Von Zabern, 1978, s. 799-801.

[56] Stefan K. Kozlowski ve Olivier Aurenche Territories, Boundaries and Cultures in the Neolithic Near East, Oxford, BAR İnternational Series 1362, 2005, s. 169.

[57] Jean Deshayes, Les Outils de Bronze de l'Indus au Danube I-II, Paris, Librairie Orientaliste Paul Geuthner, 1960, s. 46-50; Peter Warren, "A Stone Vase-Maker's Workshop in the Palace at Knossos", The Annual of the British School at Athens, 62, Athens, Cambridge University Press, (1967), s. 199.

[58] Leonard Woolley, Alalakh An Account of the Excavations at Tell Atchana in the Hatay, 1937-1949, London, Oxford Printed at the University Press by Charles Batey for, 1955, s. 293, 294; James Mellaart, Çatal Hüyük, A Neolithic Town in Anatolia, New York, McGraw-Hill Book Company, 1967, s. 196; M. K. Davis, "The Çayönü Ground Stone", Prehistoric Village Archaeology in South-Eastern Turkey, Oxford, BAR İnternational Series 138, (1982), s. 86, 87; Özten, a.g.m, s. 404, 406; Michael Rosenberg, "Hallan Çemi Tepesi: Some Further Observations Concerning Stratigraphy on Material Culture", Anatolica, XX, (1994), s. 126; Michael Rosenberg,"Hallan Çemi", Neolithic in Turkey: The Cradle of Civilization, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, (1999), s. 28; Vecihi Özkaya vd, "Kortik Tepe 2000 Kazıları", Ilısu ve Karkamış Baraj Gölleri Altında Kalacak Arkeolojik Kültür Varlıklarını Kurtarma Projesi 2000 Yılı Çalışmaları, Ankara, Orta Doğu Teknik Üniversitesi / Middle East Technical University, (2002), s. 741-754; Turan Takaoğlu, "Chalcolithic Marble Working at Kulaksızlar in Western Anatolia", TUBA-AR, 5, (2002), s. 73-77; Turan Takaoğlu, A Chalcolithic Marble Workshop at Kulaksızlar in Western Anatolia: an Analysis of Production and Craft Specialization, Oxford, BAR İnternational Series, 1358, (2005), s. 28-30; Vecihi Özkaya, "Körtik Tepe: Bulgular Işığında Kültürel Doku Üzerine İlk Gözlemler", Anadolu'da Uygarlığın Doğuşu ve Avrupa'ya Yayılımı Türkiye'de Neolitik Dönem Yeni Kazılar - Yeni bulgular, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, (2007), s. 27; Vecihi Özkaya, "Körtik Tepe: an Early Aceramic Neolitihic Site in the Upper Tigris Valley", 60, Yaşında Fahri Işık'a Armağan Anadolu'da Doğdu / Festschrift Für Fahri Işık zum 60. Geburtstag, İstanbul, Ege Yayınları, (2008), s. 587; Vecihi Özkaya ve Aytaç Coşkun, "Körtik Tepe Kazıları: Erken Neolitik Dönemde Bölgesel Kültürel İlişkiler Üzerine Bazı Gözlemler", Doğudan Yükselen Işık Arkeoloji Yazıları / Atatürk Üniversitesi 50. Kuruluş Yıldönümü Arkeoloji Bölümü Armağan, İstanbul, Printed By Graphis Matbaa, (2008), s. 89; Harun Oy, "İçbatı Anadolu'da Prehistorik Döneme Ait Bir Mermer Atölyesi: Karayakuplu Höyük", OLBA XXVII, (2019), s. 1-40.

için ise çeşitli matkaplardan yararlanılmaktadır (Hodges, 1976: s. 107, 108; Özhanlı ve Güngör, 2015: s. 505) **(Lev. XXIX, Şek. 56; Lev. XXX, Şek. 57, 58)**.

Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem'de Körtik Tepe'de, çakmaktaşı ve obsidyen gibi sert ve kesici taşlarla aşındırma ve yongalama yapılarak kaba şekil verilmektedir. Kabın, iç kısmı oyulduktan sonra kap yüzeyinin parlak olması için törpülendiği yapım izlerinden anlaşılmaktadır. Benzer yöntemlerin, Hallan Çemi ve Demirköy'deki taş kapların yapımında da kullanıldığı bilinmektedir (Davis, 1982: s. 86, 87; Rosenberg, 1994: s. 126; Rosenberg, 1999: s. 28; Özkaya vd, 2002: s. 741, 754; Özkaya, 2004: s. 587; Özkaya, 2007: s. 27; Özkaya ve Coşkun, 2008: s. 89).

Kalkolitik Dönem'e ait Kulaksızlar taş kap atölyesinde, henüz yapımı tamamlanmayan ve üzerinde yapım teknikleri hakkında bilgiler veren taş kap parçalarına rastlanılmıştır **(Lev. XXXI, Şek. 59)**. Bu kapların, yapımının 4 aşamalı olduğu anlaşılmıştır. 1 aşamada kap yapılacak uygun taş/mermer atölyeye getirilmektedir. 2. Aşamada kesici uçlar, ağır takozlar ve çekiçler ile taş dövülerek aşındırılmakta ve kaba şekli verilmektedir **(Lev. XXXI, Şek. 60)**. 3. Aşamada kesici uçları eğimli yay matkaplar ile kabın içi oyulmaktadır. 4. Aşamada ise dövülerek işlenen kabın yüzeyinde kalan izleri törpülemek için nehir çakılları ya da deri, yün parçaları kullanılarak kabın yüzeyi parlatılmaktadır (Takaoğlu, 2002: s. 73-77; Takaoğlu, 2005a: s. 28-30; Takaoğlu, 2021b: s. 45-55).

Erken Tunç Çağı'nda Karayakuplu Höyük'teki taş kap atölyesinde henüz yapım aşamasında iken yarım bırakılan kaplara **(Lev. XXXII, Şek. 61)** ve kap üretiminde kullanıldığı düşünülen çakmaktaşı ve obsidyen kesici aletlere **(Lev. XXXII, Şek. 62)** rastlanılmıştır. Yarım bırakılan taş kaplar üzerindeki yapım izleri bu kapların, üretim aşamaları hakkında bilgi vermektedir. Kap yapımında, ilk olarak taş ocaktan koparılarak atölyeye getirilmektedir. Atölyeye gelen taş sivri uçlu aletlerle yontularak kabın şekli verilmektedir. Ardından kabın iç kısmı oyulmaktadır. Kap yüzeyinde oluşan alet izleri ve pürüzleri yok etmek için perdahlama ve cilama işlemlerinin yapılmış olduğu anlaşılmaktadır (Oy, 2019: s. 12, 13).

Taş kapların yapımında Mısır'ın, Ege ve Önasya kültürlerine öncülük ettiği anlaşılmaktadır (Caneva, 1970: s. 184; El-Khouli, 1978: s. 799; Özten, 1988: s. 404).

Binlerce taş kabın, ele geçtiği Mısır'da yapım teknikleri tam olarak bilinmemektedir. Ancak Menfis'te yer alan ve II - III. Hanedanlık Dönemi'ne (II. Hanedanlık MÖ 2900-2700, III. Hanedanlık MÖ 2700-2575) (Civgin, 2014: s. 147) ait mezar duvarlarında taş kap yapımını konu eden sahneler tasvir edilmiştir **(Lev. XXXIII, Şek. 63, 64)**. Söz konusu sahnede, taşın ocaktan koparılması ve atölyeye getirilen taşın üretim süreci aşamalar halinde anlatılmaktadır. Taşa, keski ya da çekiç kullanılarak kabın şekli verilmektedir. Kabın, üst kısmı matkabı yerleştirmek ve matkabın kaymasını engellemek amacıyla kesilir. Ardından taşı yumuşatmak ve taşın kırılmasını engellemek için taş suya sokulur. Kabın, içini oymak için matkap ucuna bağlanan hilal biçimli taşlar kullanılmaktadır. Ahşap veya metal çubuk şeklindeki matkabın, dönme hızını artırmak için üst kısmına ağırlık bağlanmaktadır (Caneva, 1970: s. 184-203; El-Khouli, 1978: s. 799-801; Özten, 1988: s. 404, 405). Kabın, iç kısmı oyulduktan sonra dış yüzü su, kum ve zımpara tozu ile cilalanmaktadır (Woolley, 1955a: s. 14; Özten, 1988: s. 404, 405).

Girit'te Orta ve Geç Minos Dönemi'ne (OM MÖ 2160-1640, GM MÖ 1600-1170) (Alexiou, 1991: s. 11-13) ait taş kapların yapımında, delici kalem uçları, düz kenarlı keskiler, bıçaklar ve kesici pergellerin kullanılmış olduğu bilinmektedir. Kabın, iç kısmı matkapla oyularak şekillendirilmektedir (Warren, 1967: s. 198, 199). Kabın iç kısmının oyulma aşamasında, matkabın sabit kabın ise matkap etrafında döndürüldüğü düşünülmektedir. Ayrıca obsidyen gibi sert taşların ve içlerinin oyulmasında kuvars uçların kullanıldığı sanılmaktadır (Deshayes, 1960: s. 46-50; Özten, 1988: s. 405).

Geç Tunç Çağı'nda Alalah'ta kabın içini 1,3 cm çapındaki yuvarlak başlı matkaplarla oydukları bilinmektedir. Kapların, içine birbirine yakın delikler açıldıktan sonra arada kalan taş parçaları kırılarak kabın içi oyulmaktadır **(Lev. XXXIV, Şek. 65)**. Ardından kap perdahlanarak parlatılmaktadır (Woolley, 1955b: s. 293, 294).

Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nda (Yaklaşık MÖ 1974-1720) (Kulakoğlu, 2011: s. 32) Acemhöyük'te ilk olarak taşa kabın şekli verilmektedir. Ardından içi boş bir boru ya da matkap dibe doğru döndürülerek kabın içindeki öz çıkarılmaktadır (Özten, 1988: s. 405, 406).

Amorium'da Erken ve Orta Bizans Dönemi'ne ait mortarium yapılmak üzere hazırlanan ve işleme sırasında yarım kalmış üzerinde pergel izleri bulunan 1 adet mermer blok bulunmuştur (Demirel Gökalp vd, 2020: s. 570, 571) **(Lev. XXXIV, Şek. 66)**.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BATHONEA ANTİK LİMAN YERLEŞİMİ MORTARİUM VE MORTARİUM PİLİUMLARI

İstanbul Küçükçekmece Göl Havzası'nın **(Harita 1)** batısında yer alan Avcılar-Firuzköy Yarımadası **(Harita 2)** üzerinde 2007 yılında başlayan yüzey araştırmaları (Aydıngün, 2010a: s. 75), 2009 yılından itibaren[59] "Bathonea" kazı çalışmaları adı altında uluslararası bilimsel bir heyetle sürdürülmektedir (Aydıngün, 2013: s. 41; Aydıngün, 2017a: s. 371; Aydıngün, 2017b: s. 2; Aydıngün, 2017c: s. 69-71). Çanak Çömleksiz Neolitik (PPNB) Dönem'den (Aydıngün vd, 2014: s. 22; Aydıngün, 2017d: s. 372, 373; Ş. Aydıngün ve H. Aydıngün, 2020a: s. 7) itibaren yerleşim gören Avcılar-Firuzköy Yarımadası üzerindeki kazılarda bazilikal planlı iki büyük yapı kompleksi, sarnıçlar, antik yollar, liman yapıları gibi kamusal ve dini yapılar ortaya çıkarılmaktadır **(Bkz. II. Bölüm)**. Kazılan alanlardaki, limanlar ve mimari yapılar MÖ 4 - MS 13. yüzyıllar arasına tarihlendirilmektedir (Aydıngün, 2017a: s. 371).

Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde 2012-2021 yılları arasında yüzeyden toplanan ve kazılar sırasında açmalardan parçalar halinde ele geçen 21 adet mortarium, 1 adet saklama/biriktirme kabı (?), ile 5 adet mortarium pilium bu tez çalışmasının konusunu oluşturmaktadır **(Lev. XXXVII, Şek. 71) (Grafik 1; Tablo 1, 2)**. Çalışmamıza konu olan mortariumlar, ilk görüldüğünde Sütunlu Yapı olarak adlandırılan (Aydıngün, 2014: s. 21-34; Aydıngün, 2017d: s. 380; Aydıngün vd, 2018: s. 270) **(Lev. XII, Şek. 23)** ve kazıları yapıldığında üç nefli bazilikal plana sahip olduğu anlaşılan mimari bir yapı kompleksinden yoğun olarak ele geçmiştir **(**Aydıngün, 2017b: s. 6**) (Lev. XII, Şek. 24) (Grafik 2; Tablo 10)**. Bazilikal Planlı Yapı'nın, mimari dokusunun izleri incelendiğinde deprem[60], yangın, istila gibi sebeplerden dolayı birkaç kez yıkılıp yeniden inşa edildiği ve her seferinde farklı bir işlevde kullanılmış olduğu ele geçen buluntulardan anlaşılmaktadır. Bu anıtsal

[59] Küçükçekmece Göl Havzası Bathonea kazıları 2014 yılı kazı sezonunda, kazı evi ve laboratuvar çalışmaları şeklinde yürütülmüştür.

[60] Bkz, dn: 9.

yapının; ilk olarak birçok işlik/atölyesi olan yazlık bir saray, daha sonrasında ise dini manastır tarzı bir yapı, hastane veya kutsal bir şifahane olarak kullanılmış olabileceği düşünülmüştür. Ancak daha sonraki yıllarda ele geçen buluntular, konteksi içinde değerlendirildiğinde yapının apsis kısmında tıbbı malzeme, ilaç üretim bölümünün oluşturulmuş olduğu kuvvetlendirmiştir.

Küçükçekmece Göl Havzası Bathonea Antik Liman Yerleşimi kazılarından 2013 yılında Bizans İmparatorluğuna özgü kullanılan mermer türü olan kırmızı/mor porfirden[61] (*Porphyr*) **(Lev. XXXV, Şek. 67)** üretilen 1 adet mortarium **(Kat. No. 1; Lev. XXXVIII, Şek. 72a, 72b)** ele geçmiştir.

Bizans İmparatorluğunda, *porhyra* (Mor) rengi imparatorluk simgesi olarak kullanılmaktadır (Vasiliev, 1948: s. 3; Kommena, 1996: s. 9, 191, 369; Delbrueck, 1932: s. 13-15; El-Enen ve Okrusch, 2012: s. 1, 3) **(Lev. XXXV, Şek. 68)**. İmparator ve ailesi, *porhyra* rengi kıyafet ve ayakkabıları imparatorluk simgesi olarak kullanmaktaydılar (Kommena, 1996: s. 276, 295, 523, 524). Sarayda imparatoriçelerin doğum yapması için düzenlenen, tabanı ve duvarları kırmızı/mor porfir mermer ile kaplı, porfir sütunlu (Delbrueck, 1932: s. X) ve porfir renkli ipek kumaşlar (Herrin, 2013: s. 179, 180, 254) üzerinde doğum yaptıkları odaya *porphyra* (Mor Oda) adı verilmektedir (Kommena, 1996: s. 191, 215, 254). Babası imparator olduktan sonra (Kazhdan, 1991: s. 1701) *porphra*'da doğan çocuklara mor oda da doğan anlamına gelen *Porphyrogennetes / Porphyrogenitus / Porphyrogenita* (*Πορφυρογέννητος*) denilmektedir (Constantine, 1967: s. 44, 46; Toynbee, 1973: s. 12; Kazhdan, 1991: s. 1701; Kommena, 1996: s. 9, 191, 372, 409; Delbrueck, 1932: s. 11; Herrin, 2013: s. 179, 223, 224, 254). *Porphyra'*da (Mor oda) doğmayan çocuklara, babası imparator olduktan sonra porfir rengi kraliyet pelerini giydirilmektedir (Herrin, 2013: s. 224). Konstantinus Alanı'nın ortasında yer alan porfir sütun üzerinde; doğuya bakan, sağ elinde imparatorluk asası, sol elinde ise küre tutan tunçtan İmparator Konstantinus

[61] Kommena, a.g.e, s. 372, dn. 4'te, porfir için somaki mermeri ifadesi kullanılmaktadır. Serkan Angı, "İstanbul Tarihi Yarımada'daki Antik Yapılarda ve Antik Anıtlarda Kullanılan Doğal Taşların Özellikleri ve Korunmuşluk Durumları", Restorasyon ve Konservasyon Çalışmaları Dergisi, 6, 31 - 42, (Aralık 2011), s. 36'da Mısır'daki Gebel Duhan Dağı taş ocaklarından çıkarılan *kırmızı somaki* mermerinin antik kırmızı porfir olduğunu yazmaktadır.

Heykeli[62] bulunmaktadır (Kommena, 1996: s. 372). İmparator Konstantinus, annesi Helena'nın kırmızı/mor porfirden yapılan heykelini Konstantinus Forumu'ndaki Senato Evine koydurtmuştur (Kazhdan, 1991: s. 1701; Herrin, 2013: s. 164, 165). Konstantinus'un naaşı porfir lahite koyulmuştur. (Vasiliev, 1948: s. 7; Kazhdan, 1991: s. 1701; Amedick, 2012: s. 206; Herrin, 2013: s. 209). Byzantion dışındaki kurulan imparatorluk otakları, porfir[63] renginde kurulmaktaydı (Kommena, 1996: s. 389). İmparatorlar için yapılan ilaçlar, porfir mortariumlarda yapılırdı (Delbrueck, 1932: s. 196) **(Lev. XXXVII, Şek. 70)**. İmparator ailesine ait heykel[64], sütun[65], vazo[66], lahit[67], küvet[68], masa[69], disk[70], mortariumun[71] vb. kraliyet eşyalarının kırmızı/mor porfirden yapıldığı görülmektedir. Hatta İmparatorun altın mührünün basıldığı *Khrysoboulla* (*Χρυσμπούλλ*)[72] (**Lev. XXXVI, Şek. 69)**, adı verilen imparatorluk bildirgeleri yasallık kazanabilmesi için porfir (P*orhyra*) mürekkep ile yazılarak mühürlenmekteydiler (Kazhdan, 1991: s. 452, 453; Kommena, 1996: s. 9, 83, 133, 192, 422, 438; Buc, 1997:

---

[62] Günümüzde İstanbul ili, Fatih ilçesindeki Çemberlitaş'ta yer alan porfir sütun. Kommena, a.g.e, s. 372'de, Konstantinus Heykeli için *Tanrı "...Apollon deniyordu ama sanırım İstanbul'un yerli halkı bu heykele Antelios[62] diyorlardı. Buna kentin babası (Kurucusu), İmparator Büyük Konstantinus (Consiantinus) kendi adını vermiş ve heykel İmparator Konstantinus heykeli olarak isimlendirilmiştir."* şeklinde aktarır.

[63] Kommena, a.g.e, s. 389'da, İmparator Alexios Kommenos, "*…birinci taşınmaz mallarda vergilendirme değerini belirlemek için Kasım ayında, az sayıdaki kendi kan hısımları ile Byzantion!dan ayrılarak Geranion kasabası dışında kurulan porphra (Mor) imparatorluk otağına ulaştı."* şeklinde yazmaktadır.

[64] Richard Delbrueck, Antike Porphyrwerke, Berlin, Druck von Walter de Gruyter, 1932, s. 75, 19, 130; Aleksander P. Kazhdan, The Oxford Dictionary of Byzantium 3, New York - Oxford, Oxford University Press, 1991, s. 1701; Rita Amedick, "Sarkophag-Studien 6 Akten Des Symposiums 'Sarkophage Der Römischen Kaiserzeit: Produktion in Den Zentren - Kopien in Den Provinzen' / 'Les Sarcophages Romains: Centres et Périphéries' ", Wiesbaden, Franz Philipp Rutzen, 2012, s. 210, 211; Judith Eleanor Herrin, Unrivalled influence: Women and Empire in Byzantium, London, Published by Princeton University Press, 2013, s. 164, 165.

[65] Delbrueck, a.g.e, s. 20, 24; Kommena, a.g.e, s. 372; Andreas Külzer, Ostthrakien: Tabula Imperii Byzantini 12, Wien, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2008, s. 268; Angı, a.g.m, s. 36, 37; Mahrous M. Abu El-Enen ve Martin Okrusch, "Porfido Rosso Antico: Die geologische Situation des Mons Porphyrites am Djebel Dokhan in der ägyptischen Ostwüste", Miteilunge, 26, 2012, s. 3.

[66] Delbrueck, a.g.e, s. 193; El-Enen ve Okrusch, a.g.e, s. 3.

[67] Alexander Alexandrovich Vasiliev, "Imperial Porphyry Sarcophagi in Constantinople", Dumbarton Oaks, Trustees for Harvard University, (1948), s. 3-26; Delbrueck, a.g.e, s. 22; Kazhdan, a.g.e, s. 1701; Amedick, a.g.e, 205, 216; El-Enen ve Okrusch, a.g.e, s. 3; Herrin, a.g.e, s. 209.

[68] Delbrueck, a.g.e, s. 22; El-Enen ve Okrusch, a.g.e, s. 3.

[69] Delbrueck, a.g.e, s. VIII.

[70] Delbrueck, a.g.e, s. 131; Amedick, a.g.e, s. 212, 214.

[71] Delbrueck, a.g.e, s. 196.

[72] Kommena, a.g.e, s. 422, dn. 3'te, *Khrysoboulla* 'nın Khrysos= Altın, Boulla= Mühür kelimelerinden oluşan birleşik ad olduğunu aktarmaktadır.

s. 100; Brubaker, 2004: s. 176, 177; Külzer, 2008: s. 236, 244, 250, 279, 281, 298, 299, 377, 396, 470, 492, 559, 539, 600, 608, 683).

Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Bizans İmparatorluğuna özgü imparatorluk simgesi olarak kullanılan kırmızı/mor porfirden üretilen mortariumun, ele geçmiş olması Bathonea'da imparatorluğa ait yapıların olabileceğini ve söz konusu mortarium içinde imparator veya aile üyelerine ilaç hazırlanmış olabileceğini düşündürmektedir.

3.1. BATHONEA ANTİK YERLEŞİMİ MORTARİUMLARI

Bathonea Antik Liman Yerleşimi kazı çalışmalarında ele geçen mortariumlar incelendiğinde 20 tanesinin; açık ağızlı, küresel formlu, genellikle düz dipli ancak halka kaideli örneklerin de mevcut olduğu görülmektedir **(Kat. No. 1-20)**. Diğerlerinden farklı olarak yalnızca 1 örnek, yayınlarda *Saddle Quern/Eğer Biçimli*[73] olarak geçen ince uzun ve ortası oluk şeklinde tasarlanmıştır **(Lev. XLIV, Şek. 80)**. Ele geçen mortariumlar, yoğun olarak aynı mimari yapı ve aynı tabakadan ele geçmesine rağmen boyut, form özellikleri ve hammadde[74] olarak farklı özellikler taşımaktadırlar **(Tablo 10)**.

Mortariumların; 8 tanesi bazalt **(Kat. No. 3, 8, 10, 12, 13, 14, 15 18)**, 6 tanesi mermer **(Kat. No. 2, 5, 6, 7, 11, 19)**, 2 tanesi gabro **(Kat. No. 9, 17)**, 1 tanesi ganays **(Kat. No. 4)** ve 1 tanesi de kırmızı/mor porfirden **(Kat. No. 1)** üretilmiştir **(Grafik 3; Tablo 4)**. Bu taşlar, genellikle ince mikalıdırlar ancak orta, büyük mikalı, iri kristalli **(Kat. No. 4, 9, 10, 17)** ve hatta pembe kristalli **(Kat. No. 4; Lev. XLI, Şek. 75b)** örneklere de rastlanılmaktadır **(Grafik 4; Tablo 5)**. Mermerden üretilen mortariumlar, incelendiğinde malzemenin beyaz, gri damarlı ve ince mikalı olduğu gözlemlenmiştir. Yalnızca 2 örnek damarsız mermer kullanılarak üretilmiştir **(Kat. No. 5, 19)**. Bütün

[73] Bamyacı, a.g.m, s. 299, Şek. 6.
[74] Mortariumlar; İstanbul Üniversitesi, Jeoloji Mühendisliği Anabilim Dalı Öğretim Görevlisi Prof. Dr. Hayrettin Korel, tarafından litolojik olarak incelenmiş ve hammaddelerinde bazalt, mermer, gabro, ganays, porfir gibi değişik tür taşların kullanıldığı bilgisi verilmiştir.

mortariumların, iç kısımları perdahlanmıştır. Tüm yüzeyi perdahlanan örneklerde mevcuttur **(Kat. No. 1, 2, 7, 11)**. Mortariumların, tüm yüzeylerinde patina oluşmuştur.

Mermerden üretilen mortariumlar, taştan üretilenlere göre daha ince cidarlı ve daha küçük boyutludurlar. Mortariumların, iç ya da dış kısımlarında süsleme amaçlı olarak herhangi bir bezemeye rastlanılmamaktadır. Ancak 2 örneğin, tutamak kısmında yivlerle oluşturulmuş çizgisel bezeme mevcuttur **(Kat. No. 6, 19)**.

Mortariumların, hepsi parçalar halinde ve kırık olarak ele geçmiştir. Bu mortariumlardan, 4 tanesi **(Kat. No. 1-4)**, diğer parçalarıyla birlikte ele geçerken, 17 tanesi **(Kat. No. 5-21)** ise tekil parçalar halinde ele geçmiştir. Parçalar halinde ele geçen 1. mortarium, bütün parçalarıyla ele geçmiş ve restore edilerek tümlenmiştir **(Kat. No. 1; Lev. XXXVIII, Şek. 72a, 72b; Çiz. 1a, 1b)**. 2. mortarium, 2 gövde 1 dip parçası halinde ele geçmiş restorasyonu yapılmış ancak gövdenin büyük bir kısmı eksik kalmıştır **(Kat. No. 2; Lev. XXXIX, Şek. 73a, 74b; Çiz. 2)**. 3. mortarium, 3 parça halinde ele geçmiş ve bu parçalardan ikisi ağız ve gövde kısımlarından birleşirken 3. parça kabın diğer bir kısmına aittir **(Kat. No. 3; Lev. XL, Şek. 74; Çiz. 3)**. 4. mortarium ise 1 gövde ve 1 ağız olmak üzere 2 parça halinde ele geçmiş ancak bu parçalar kabın farklı kısımlarına ait oldukları için birbirleriyle birleşmemektedirler **(Kat. No. 4; Lev. XL, Şek. 75a; Lev. XLI, Şek. 75b; Çiz. 4)**. Bu mortariumun, dip kısmının tamamı ile gövdesinin büyük bir kısmı eksiktir **(Grafik 5; Tablo 3)**. Mortariumlardan 1 tanesi, yarıya kadar işlenmiş olup, henüz yapım aşamasındayken tamamlanmamış bir şekilde bulunmuştur **(Kat. No. 5; Lev. XLI, Şek. 76a; Lev. XLII, Şek. 76b, 76c; Çiz. 5)**. Üzerinde, üretim aşamasında kullanılan sivri uçlu alet izleri ile işleme sürecinde oluşan pürüzler mevcuttur **(Lev. XlII, Şek. 76c)**.

Ele geçen mortariumların, 13 tanesi gövde **(Kat. No. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 21)**, 5 tanesi dip **(Kat. No. 14, 15, 16, 17, 18)** ve 2 tanesi de ağız **(Kat. No. 19, 20)** parçasına aittir **(Grafik 6)**. Dip profil veren mortariumlar, incelendiği zaman 8 tanesinin düz dipli **(Kat. No. 3, 5, 6, 7, 11, 16, 17, 18, 21)**, 3 tanesinin halka kaideli **(Kat. No. 2, 14, 15)** ve 1 tanesinin de dörtgen şeklindeki kaidesinin düz **(Lev. XXXVIII, Şek. 72b)** olarak tasarlandığı görülmektedir **(Grafik 7; Tablo 2, 9)**.

Mortarium parçaları, incelendiğinde 16 tanesinin ağız profili verdiği görülmektedir. Bunların hepsi düz ağız profillidir. Mortariumlar, parçalar halinde ya da tekil parçalar halinde ele geçmiştir **(Tablo 3)**. Bunlardan; 20 tanesi ağız, gövde ve dip kısımlarından kırık oldukları için tam olarak kaç tane tutamağa sahip oldukları ya da akıtaçlarının olup olmadığı tam olarak saptanamamıştır. Sadece 1 mortarium, tüm parçalarıyla ele geçmiş ve 4 tutamağı mevcuttur **(Kat. No. 1; Lev. XXXVIII, Şek. 72a, 72b; Çiz. 1a, 1b)**.

Mortariumların, 11 tanesinde tutamak bulunmaktadır. Bu mortariumdan, 7 tanesinin tutamakları yarım daire şeklindedir **(Kat. No. 1, 4, 5, 6, 7, 8, 19)**. 4 tanesinin, tutamakları ise köşeli **(Kat. No. 2, 3, 9, 10)** olarak şekillendirilmiştir **(Grafik 8; Tablo 6)**. Tutamakları yarım daire şeklinde olan mortariumdan, 3 tanesinin tutamağı bezemesiz düz olarak şekillendirilmiştir **(Kat. No. 1, 5, 8)**. Ancak 1 mortariumun, tutamağının üst kısmı kırık olduğu için bu mortariumun, tutamağında bezeme olup olmadığı bilinmemektedir **(Kat. No. 7; Lev. XLVI, Şek. 84; Çiz. 7)**. Diğer tutamakları yarım daire şeklinde olan mortariumlardan birincisinin, tutamağı üzerinde kazıma çizgilerle oluşturulmuş çizgisel bezeme yer almaktadır **(Kat. No. 6; Lev. XLIV, Şek. 79; Çiz. 6)**. İkincisinin, ağız kısmında yarım daire şeklinde 2 tutamak bulunmaktadır. Bu tutamakların, birinin üzerinde oluk şeklinde bir akıtaç diğer tutamağın üzerinde ise kazıma çizgilerle oluşturulmuş çizgisel bezeme mevcuttur **(Kat. No. 19; Lev. XLIII, Şek. 77; Çiz. 19)**. Üçüncüsünün, ağız kısmında yarım daire şeklinde 1 büyük 1 de küçük olmak üzere 2 tutamak vardır. Bu tutamaklardan, 1'incisi dekoratif amaçlı olabilecek kadar küçük bir çıkıntı şeklinde ve hemen yanındaki 2'nci tutamak üzerinde yalancı akıtaç bulunmaktadır **(Kat. No. 4; Lev. XL, Şek. 75a, Çiz. 4)**. Köşeli tutamağa sahip mortariumlardan, 3 tanesinin **(Kat. No. 3, 9, 10)** tutamakları dikdörtgen şeklindeyken 1 tanesinin tutamağı ise kare şeklinde tasarlanmış olup, üzerinde kazıma çizgilerle oluşturulmuş çizgisel bezemesi vardır **(Kat. No. 2; Lev. XXXIX, Şek. 73b; Çiz. 2)**. Ele geçen mortariumlardan, 20 tanesi ağız kenarlarından kırık oldukları için tutamak sayıları tam olarak tespit edilememiştir. Yalnızca 1 mortarium, tüm parçalarıyla ele geçmiş ve ağız kenarında 4 tutamağı mevcuttur **(Lev. XXXVIII, Şek. 72a; Çiz. 1a)**.

Mortariumların, ağız çapları ölçüldüğünde 12 cm ile 46 cm aralığında değiştiği görülmektedir. Ölçülebilen genişlikleri ise 8,7 cm ile 31,3 cm aralığında değişmektedir. 13 mortarium, kırık olduğu için ölçülebilen yükseklikleri 3,8 cm ile 14 cm aralığındadır. Ağızdan dibe kadar profil veren 7 mortariumun, ölçülebilen yükseklikleri ise 5,6 cm ile 15,6 cm aralığında değişmektedir **(Kat. No. 1, 2, 3, 5, 6, 7, 21)**. Bu 8 mortariumun, derinlikleri ise 4,1 cm ile 10,9 cm aralığında ölçülmektedir. Mortariumlardan, 12 tanesi dip çapı vermekte olup**,** ölçülebilen dip çapları 5 cm ile 33 cm aralığımdadır. 19 mortarium, 2,7 - 3,4 cm ile 4,7 - 7,4 cm aralığında oldukça kalın cidarlıdır. Yalnızca 2 mortarium, 0,7 - 1,2 cm ile 1,3 - 2,3 cm aralığında ince cidarlı oluşlarıyla dikkat çekmektedir **(Kat. No. 2, 5)**.

Bathonea Antik Liman Yerleşimi kazılarında ele geçen mortariumlar, ikinci bölümde bahsi geçen tipolojiye bağlı kalınarak tutamaklarına göre 2 ana gruba ayrılmış; derinliklerine göre ise 4 alt gruba ayrılarak sınıflandırılmıştır. Bu doğrultuda 11 tane mortariumda, tutamak gözlenmiş ve bunlar *tutamaklı mortarium* grubuna dâhil edilmiştir **(Kat. No. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 19)**. Geriye kalan 10 mortariumda tutamak olmadığı için *tutamaksız mortarium* grubuna değerlendirilmiştir **(Kat. No. 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21)**. Tutamaklı 11 mortarium, kendi içlerinde derinliklerine göre *tutamaklı sığ mortarium* ve *tutamaklı derin mortarium* olmak üzere 2 alt gruba ayırarak sınıflandırılmıştır. Bunlardan, 6 tanesi, ağızdan dibe kadar profil verdiği için sığ ya da derin olarak yorum yapılabilmiştir. Tutamaklı 5 mortarium, 4,1 cm ile 7,9 cm aralığında ölçülen derinlikleriyle *tutamaklı sığ mortarium* grubuna dâhil edilmiştir **(Kat. No. 2, 3, 5, 6, 7)**. Diğer tutamaklı 1 mortarium ise 10,9 cm ölçülen derinlik ile *tutamaklı derin mortarium* grubuna dâhil edilmiştir. Ağızdan dibe kadar profil veren 1 tane tutamaksız mortarium, 6,3 cm ölçülen derinlik ile *tutamaksız sığ mortarium* grubuna dâhil edilmiştir **(Kat. No. 20)**. Tutamakları olan ancak gövde **(Kat. No. 4, 8, 9, 10)** ile ağız kısımlarından **(Kat. No. 19)** kırık olan ve dip profili vermeyen 5 tane mortariumun, derinlikleri ölçülemediği için sığ ya da derin olup olmadıkları saptanamamış ve alt gruplara dâhil edilememiştir. Sınıflandırma esnasındaki söz konusu tutamak ve derinlik gibi detaylar; 5 tane dip **(Kat. No. 14, 15, 16, 17, 18)**, 3 tane gövde **(Kat. No. 11, 12, 13)** ve 1 tane de ağız **(Kat. No. 20)** parçasından oluşan toplam 9 mortarium üzerinde tespit edilemediği için tutamaksız mortarium grubuna dâhil edilmiştir **(Grafik 9; Tablo 6)**.

2021 kazı sezonunda Küçük Liman -33 seviyesinden prehistorik malzemelerin **(Lev. LIV, Şek. 102)** bulunduğu tabakalardan ele geçen mortarium parçası, şu ana kadar açığa çıkan mortariumlardan farklı bir forma sahiptir **(Kat. No. 21; Lev. XLIV, Şek. 80; Çiz. 21)**. Arkeoloji literatüründe *Saddle Quern/Eğer Biçimli*[75], olarak tanımlanan formda tasarlanmıştır. Bu mortariumun, sürtme işlevlerinde kullanıldığı düşünülmektedir. Diğer 20 mortariumun, ise hem form özellikleri hem de bulundukları kontekslerdeki diğer buluntu gruplarıyla olan ilişkisi bakımından incelendiğinde ezme, öğütme ve karıştırma gibi işlevlerde kullanılmış olduklarını sanılmaktadır **(Tablo 2)**.

2013 yılında Bazilikal Planlı Yapı'dan mortarium ve mortarium piliumların, ele geçtiği aynı tabakalardan form olarak mortariumlara çok benzeyen bir kap, *in situ* olarak bulunmuştur **(Kat. No. 22; Lev. LI, Şek. 94a; Lev. LII, Şek. 94b; Çiz. 22)**. Bu kap, irili ufaklı çakıl taşları, kum, kireç, mika vb. gibi maddelerden elde edilen bir karışımla (?) şekillendirilmiştir. 4 tutamaklı olan bu kap; 51,5 cm ağız çapı, 19,7 cm yükseklik, 17,8 cm derinlik 53,9 cm genişlik ve 37 cm dip çapı ile mortariumlara göre oldukça büyük boyutludur. Ağızdan dibe doğru kalınlaşan cidarı, 4,8 - 6,9 cm aralığında ölçülmüştür. Bu kabın, hammaddesinin dayanıksız oluşu vurma, dövme ve sürtme gibi işlemlere dayanamayacağı ve mortariumlara göre oldukça büyük boyutlu oluşu saklama, biriktirme ya da muhafaza kabı olabileceğini düşündürmüştür **(Grafik 1; Tablo 2)**.

Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nden ele geçen mortarium ve mortarium piliumlarının tarihlendirilmesinde; ele geçtikleri mimari yapı, tabakalar ve küçük buluntular baz alınarak birlikte değerlendirilmişlerdir. Bu doğrultuda, TÜBİTAK Marmara Araştırmaları Merkezinde (MAM) yapılan Radyokarbon Analiz (^{14}C) sonuçları **(Lev. LXIV, Şek. 118)** ile Polonya Bilimler Akademisinde yapılan Radyokarbon tarihlendirmelerine dayandırılarak MS 6-7. yüzyıllar arasına tarihlendirilmişlerdir.

[75] Bamyacı, a.g.m, s. 299, Şek. 6.

3.1.1. Tutamaklı Mortarium

Bathonea Antik Liman Yerleşimi kazılarından ele geçen 21 mortariumdan, 11 tanesi *tutamaklı mortarium* grubuna girmektedir **(Kat. No. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 19)**. Bu 11 mortariumdan, 6 tanesi **(Kat. No. 1, 2, 3, 5, 6, 7)** ağızdan dibe kadar profil verirken 4 tanesi gövdeden **(Kat. No. 4, 8, 9, 10)** 1 tanesi ise ağız **(Kat. No. 19; Lev. XLIII, Şek. 77; Çiz. 19)** kısmından kırıktır. Tutamaklı mortariumlardan, 10 tanesi kırık olarak ele geçerken yalnızca 1 tanesi bütün parçalarıyla ele geçmiş ve 4 tutamağa sahip olduğu görülmüştür **(Kat. No. 1; Lev. XXXVIII, Şek. 72a, 72b)**. 2 mortariumun, tutamağı üzerinde akıtaç mevcuttur. Bu mortariumlardan; 1 tanesinin tutamağı üzerinde oluk şeklinde bir akıtaç **(Kat. No. 19; Lev. XLIII, Şek. 77; Çiz. 19)** diğerinin tutamağı üzerinde ise yalancı bir akıtaç vardır **(Kat. No. 4; Lev. XL, Şek. 75a; Lev. XLI, Şek. 75b; Çiz. 4)**. Tutamaklı mortariumlardan; 5 tanesi mermerden **(Kat. No. 2, 5, 6, 7, 19)**, 3 tanesi bazalttan **(Kat. No. 3, 8, 10)**, 1 tanesi ganaystan **(Kat. No. 4)** 1 tanesi gabrodan **(Kat. No. 9)** ve 1 tanesi de kırmızı/mor porfirden **(Kat. No. 1)** üretilmiştir. Tutamaklı mortariumların, ağız çapları, 12 cm ile 46 cm aralığında değişmektedir. Genişlikleri, 8,7 cm ile 53,9 cm aralığındadır. Yükseklikleri, 5,6 cm ile 15,6 cm'dir. Derinlikleri, 4,1 cm ile 10,9 cm aralığında ölçülmektedir. Dip çapları, 5 cm ile 33 cm aralığında iken cidarları ise 0,7 - 1,2 cm ile 4,8 - 6,9 cm aralığa sahiptir **(Tablo 9)**. Tutamaklı mortariumlardan, 6 tanesi ağızdan dibe kadar profil verdiği için ölçülebilen derinlikleriyle *tutamaklı sığ mortarium* ya da *tutamaklı derin mortarium* grubunda incelenebilmiştir. Ancak tutamaklı mortariumlardan, 4 tanesi gövde kısmından, 1 tanesi de ağız kısmından kırık olduğu için bu mortariumların sığ ya da derin olup olmadıkları tam olarak tespit edilememiştir **(Grafik 9; Tablo 6)**.

3.1.1.1. Tutamaklı Sığ Mortarium

Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde ele geçen mortariumlar arasında, ağızdan dibe kadar profil veren 6 adet tutamaklı mortarium bulunmaktadır. Bu mortariumlardan, 5 tanesi 4,1 cm ile 7,9 cm aralığında ölçülen derinlik ile *tutamaklı sığ mortarium* grubuna girmektedir **(Kat. No. 2, 3, 5, 6, 7)**. Bu gruptaki 4,1 cm

derinliğinde ve henüz yapım aşamasındayken yarım bırakılmış bir adet mortarium **(Kat. No. 5; Lev. XlI, Şek. 76a; Lev. XLII, Şek. 76b, 76c; Çiz. 5)** mevcuttur **(Grafik 9; Tablo 6)**. Bu mortariumun, yüzeyinde, üretim aşamasında kullanılan sivri uçlu alet izleri ile işleme sırasında oluşan pürüzler bulunmaktadır **(Lev. XLII, Şek. 76c)**. Tutamaklı sığ mortariumların, 4 tanesi mermer **(Kat. No. 2, 6, 7, 10)**, 1 tanesi ise bazalttan **(Kat. No. 3; Lev. Xl, Şek. 74; Çiz. 3)** üretilmiştir **(Grafik 3; Tablo 4)**. Bu mortariumların, ağız çapları 12 cm ile 37 cm aralığında ölçülmektedir. Genişlikleri, 8,7 cm ile 19,8 cm aralığındadır. Mortariumların, hepsi kırık oldukları için korunan yükseklikleri, 5,6 cm ile 10,4 cm arasında değişmektedir. Derinlikleri, 4,1 cm ile 7,9 cm'dir. Dip çapları, 5 cm ile 33 cm aralığındayken cidar kalınlıkları 0,7 - 1,2 cm ile 3,2 - 3,5 cm olarak ölçülere sahiptirler (**Tablo 9).**

Tutamaklı sığ mortariumlardan; 3 tanesinin tutamağı yarım daire **(Kat. No. 5, 6, 7)** şeklinde, 1 tanesinin tutamağı dikdörtgen **(Kat. No. 3; Lev. Xl, Şek. 74)** ve 1 tanesinin tutamağı ise kare **(Kat. No. 2; Lev. XXXIX, Şek. 73b)** şeklindedir **(Grafik 8)**. Tutamaklı sığ nortariumların, tutamakları incelendiğinde 2 tanesinin tutamağı üzerinde yivlerle oluşturulmuş çizi bezeme mevcuttur **(Kat. No. 2, 6)**. Bu bezemeli tutamağa sahip mortariumların, 1 tanesinin **(Kat. No. 6; Lev. XLIV, Şek. 79; Çiz. 6)** tutamağı yarım daire şeklindeyken diğerinin **(Kat. No. 2; Lev. XXXIX, Şek. 73b; Çiz. 2)** tutamağı ise kare şeklinde tasarlanmıştır. Diğer 3 mortariumun, tutamağı bezemesiz düz **(Kat. No. 3, 5, 7)** olarak işlenmiştir **(Tablo 5)**. Tutamaksız sığ mortariumların, hepsi ağız ve gövde kısmından kırık olduğu için kaç tutamağa sahip oldukları ya da akıtaçlarının olup olmadığı tam olarak tespit edilememiştir. Mortariumların, hepsi düz ağızlıdır. Gövdeleri, genellikle yarı küresel bir forma sahiptir. Bunlardan, 4 tanesi düz dipliyken **(Kat. No. 3, 5, 6, 7)** 1 tanesi de halka kaidelidir **(Kat. No. 2)**.

Tutamakları çizi bezemeli 2 mermer sığ mortariumdan, 1 tanesi halka kaideliyken **(Kat. No. 2)**, diğeri düz diplidir **(Kat. No. 6)**. Tutamakları yarım daire şeklindeki bezemesiz düz olarak işlenmiş 2 mermer sığ mortarium düz diplidir **(Kat. No. 5, 7).** Tutamakları bezemesiz dikdörtgen şeklindeki 1 adet bazalt sığ mortarium **(Kat. No. 3)**, düz dipli olarak şekillendirilmiştir **(Grafik 7)**. Tutamaklı mermer sığ mortariumlar, aynı yerlerden bulunmalarına rağmen form ve boyut olarak farklı

özellikler göstermektedirler. Ancak taştan üretilmiş mortariumların, mermer örneklerden daha farklı form özellikleri gösterdiği, boyut olarak daha büyük ve daha kalın cidarlı oldukları gözlemlenmektedir **(Tablo 6)**.

3.1.1.2. Tutamaklı Derin Mortarium

Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nden ele geçen 1 tane mortarium, 10,9 cm ölçülen derinlik ile *tutamaklı derin mortarium* grubunda incelenmektedir **(Kat. No. 1; Lev. XXXVIII, Şek. 72a, 72b; Çiz. 1a, 1b)**. Kırmızı/mor porfirden üretilen mortarium, bütün parçalarıyla ele geçmiş ve 2021 kazı sezonunda restore edilerek tümlenmiştir. Bu mortarium, düz ağız profillidir. Yarım daire şeklindeki 4 tutamağı düz olarak şekillendirilmiştir. Yarım daire şeklinde ve küresel formludur. Dörtgen şeklinde düz dipli bir kaideye sahiptir. 30,5 cm ağız çapı, 31,3 cm genişlik, 15,6 cm yükseklik ve 22 cm dip çapına sahiptir. Ağızdan dibe doğru kalınlaşan cidarı, 2,7 - 5,6 cm aralığında ölçülmüştür **(Grafik 9; Tablo 6, 9)**.

3.1.2. Tutamaksız Mortarium

Bathonea Antik Liman yerleşimi'nde bulunan 10 tane mortarium, *tutamaksız mortarium* grubunda incelenmektedir **(Kat. No. 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21)**. Mortariumlardan, 5 tanesi dip parçası **(Kat. No. 14, 15, 16, 17, 18)**, 4 tanesi gövde parçası **(Kat. No. 11, 12, 13, 21)** ve 1 tanesi de ağız parçasından **(Kat. No. 20)** oluşmaktadır. Bunlardan, 3 tanesi, düz ağız profillidir **(Kat. No. 12, 13, 20)**. Dip parçalarından 3 tanesi düz dipli **(Kat. No. 16, 17, 18)**, 2 tanesi ise halka kaidelidir **(Kat. No. 14, 15)**. Tutamaksız mortariumların, 5 tanesi bazalt **[Kat. No. 12, 13, 14, 15, 16 (?), 18, 20 (?), 21 (?)]**, 1 tanesi gabro **(Kat. No. 17; Lev. XLIX, Şek. 90; Çiz. 17)** ve 1 tanesi de mermerden **(Kat. No. 11; Lev. XLVII, Şek. 85; Çiz. 11)** üretilmiştir. Gövde kısmından kırık olan 1 adet mermer mortarium, üzerinde yanık izleri mevcuttur **(Kat. No. 11; Lev. XLVII, Şek. 85)**. Bu mortariumların, ağız çapları 30 cm ile 45 cm aralığında ölçülmektedir. Yükseklikleri, 3,8 cm ile 12,1 aralığında değişmektedir. Genişlikleri, 10,6 cm ile 19,8 cm aralığındadır. Yalnızca 1 mortarium,

ağızdan dibe kadar profil verdiği için ölçülebilen derinliği 6,3 cm'dir. Dip çapları, 9 cm ile 32 cm ve cidar kalınlıkları, 0,8 - 2,8 cm ile 4,7 - 7,4 cm ölçülere sahiptirler **(Tablo 9)**. Bu mortariumlardan, 1 tanesi, ağızdan dibe kadar profil vererek tutamaksız sığ mortarium grubuna dâhil edilmiştir (**Kat. No. 21; Lev. XLIV, Şek. 80; Çiz. 21)**. Geriye kalan 9 tane tutamaksız mortarium **(Kat. No. 11-18, 20)** ise ağız, gövde ve dip kısımlarından kırık oldukları için sığ ya da derin olup olmadıkları anlaşılamamış ve herhangi bir sınıflandırmaya dâhil edilememiştir **(Grafik 9; Tablo 6)**.

3.1.2.1. Tutamaksız Sığ Mortarium

Bu grupta 1 adet mortarium incelenecektir **(Kat. No. 21; Lev. XLIV, Şek. 80; Çiz. 21)**. Gövde kısmının ortasından kırık olan mortarium, 6,3 cm derinlik ile *tutamaksız sığ mortarium* grubuna dâhil edilmiştir. Bu mortarium, 18,7 cm genişliğinde ve 8,2 cm yüksekliğindedir. Cidarı, 1,4 cm ile 6,2 cm aralığında olup, ağızdan dibe doğru kalınlaşmaktadır. Taştan (?) üretilen bu mortarium, *Saddle Quern/Eğer Biçimli,* olarak tanımlanan formda şekillendirilmiştir. Bu mortarium, içinde taneli ve sert ürünlerin sürtülerek toz haline getirildiği anlaşılmaktadır. Küçük Liman'dan prehistorik malzemeyle bir arada ele geçmiştir **(Lev. LVI, Şek. 102)**. Bu mortarium, form olarak incelendiğinde Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde şu ana kadar ele geçen mortariumlar arasındaki tek örnektir **(Grafik 9; Tablo 6)**.

3.1.2.2. Tutamaksız Derin Mortarium

Ağız, gövde ve dip kısımlarından kırık olan 9 mortariumda, tutamak gözlemlenmemiş ve bunlar *tutamaksız mortarium* grubuna dâhil edilmiştir **(Kat. No. 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20)**. Bütün mortariumlar, parçalar halinde ya da kırık tekil parçalar halinde ele geçtiği için sınıflandırma kriterleri göz önünde bulundurularak gruplara ayrılmıştır. Ancak tutamaksız mortariumlar, arasında ağızdan dibe kadar profil veren herhangi bir örnek olmadığı için sığ ya da derin olup olmadıkları saptanamamış ve bu gruba dâhil edilebilecek mortariuma

rastlanılmamıştır. Şu ana kadar Bathonea Antik Liman Yerleşimi kazılarında ağızdan dibe kadar profil veren tutamaksız mortarium ele geçmemiştir **(Grafik 9; Tablo 6)**.

3.2. BATHONEA ANTİK LİMAN YERLEŞİMİ MORTARİUM PİLİUMLARI

Bathonea Antik Liman Yerleşimi kazılarında ve yüzey araştırmalarında şu ana kadar 5 adet mortarium pilium (Havaneli) ele geçmiştir **(Kat. No. 23, 24, 25, 26, 27)**. Bu mortarium piliumlardan, 4 tanesi **(Kat. No. 23, 24, 25, 26)** Bazilikal Planlı Yapı'dan *in situ* olarak ele geçerken 1 tanesi **(Kat. No. 27; Lev. LV, Şek. 100a, 100b; Çiz. 27)** ise yüzeyden bulunmuştur **(Grafik 10; Tablo 7)**.

Mortarium piliumlardan, 3 tanesi mermer **(Kat. No. 23, 24, 25)**, 1 tanesi tunç[76] **(Kat. No. 26; Lev. LIV, Şek. 99)** ve 1 tanesi de taştan (?) **(Kat. No. 27; Lev. LV, Şek. 100a, 100b; Çiz. 27)** üretilmiştir **(Grafik 11)**. Mortarium piliumlardan, 3 tanesi **(Kat. No. 23, 25, 27)** tam olarak ele geçerken 1 tanesi **(Kat. No. 24; Lev. LIII, Şek. 98)** 2 parça halinde kırık olarak diğer 1 tanesi **(Kat. No. 26; Lev. LIV, Şek. 99)** ise sap kısmından eksik olarak ele geçmiştir (**Tablo 7)**. Söz konusu mortarium piliumların, 2 tanesi **(Kat. No. 23; Lev. LIII, Şek. 97 - Kat. No. 24; Lev. LIII, Şek. 98)**, yayınlarda *bükülmüş parmak formlu* (Korkut, 2002: s. 240-245; Tombul, 2006: s. 255; Villing ve Pemberton, 2010: s. 611; Ergürer, 2015: s. 89) ya da *dirsek formlu* (Crawford, 1990: s. 51, 64, 65, 82, 92, 95) olarak tanımlanan biçimde tasarlanmıştır. Diğer 3 mortarium piliumun **(Kat. No. 25, 26, 27)**, sap kısmı düz, tutma kolu konik ve ezici ucu konkavlı olarak şekillendirilmiştir **(Grafik 12)**. Tutma kolu konik formlu mortarium piliumların, 1 tanesi mermer **(Kat. No. 25; Lev. LIV, Şek. 98)**, 1 tanesi tunç **(Kat. No. 26; Lev. LIV, Şek. 99)** ve 1 tanesi de taştan (?) **(Kat. No. 27; Lev. LV, Şek. 100a, 100b; Çiz. 23)** üretilmiştir **(Tablo 7)**.

[76] Ayberk Enez, Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea) Metal Buluntuları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, 2019, s. 54, Kat. No. 7.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ANADOLU VE TRAKYA'DA ELE GEÇEN MORTARİUM VE MORTARİUM PİLİUMLAR

Anadolu ve Trakya'da yürütülen arkeolojik kazı çalışmaları, yüzey araştırmaları ve bilimsel makaleler incelendiğinde birçok yerleşim yeri ile batıklardan mortarium ve mortarium pilium ikilisinin ele geçtiği görülmektedir. Söz konusu bu alet ikilisinin, kap yapımının henüz bilinmediği Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem'den (Esin, 2000: s. 77; Özbaşaran ve Endoğru, 2000: s. 92; Ökse vd, 2014a: s. 106; Çelik ve Uludağ, 2020: s. 338; Özkaya ve Şahin, 2020: s. 377) başlayarak Ortaçağ/Erken İslam Dönemlerine kadar kesintisiz olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır (Arık, 1988: s. 94; Özyar vd, 2012: s. 418; Temiz, 2013: s. 270; Perk ve Özdemir, 2014: s. 139, 140; Özyar vd, 2017: s. 473; Temiz, 2017: s. 480) **(Tablo 12)**.

Mortarium ve mortarium pilium alet ikilisinin, genel olarak ezme, öğütme ve karıştırma işlevlerde kullanıldığı anlaşılmıştır. Ancak bu aletlerin, hangi işlevlerde kullanıldıkları bulundukları mimari yapının fonksiyonu ve ele geçtiği tabakalardaki buluntu grubu birlikte incelendiğinde bunların, dini ritüellerde[77], madencilikte[78], tıp[79] ve kozmetik[80] gibi farklı alanlarda kullanıldıkları anlaşılmaktadır. Tarihlendirmede de aynı ölçütün kullanıldığı görülmektedir[81].

---

[77] Tombul, a.g.m, s. 255.
[78] Doğan, a.g.m, s. 65.
[79] Haluk Perk ve Burcu Özdemir, "Haluk Perk Sağlık Müzesi Koleksiyonu'ndan Örneklerle Anadolu Ecza Havanlarının Tarihi Gelişimi", XI. Türk Eczacılık Tarihi Toplantısı Bildiri Kitabı - National Conference in the History of Turkhish Pharmacy, (25-28 Mayıs 2014), s. 137, 138, Şek. 12, 14, 17'de, Tunç Çağına ait ve Neolitik Dönem'den itibaren kutsal hayvan olarak kabul edilen boğa tasvirli havanlar içinde hazırlanan ilaçların, o dönemde yaşamış insanlar tarafından daha farklı şifa gücüne sahip ilaçlar olarak kullanmış olabilecekleri şeklinde yorumlamaktadır.
[80] Korkut, a.g.m, s. 240; Özyar vd, a.g.m, s. 418; Özdilek, a.g.m, s. 238.
[81] Korkut, a.g.m, s. 239; Tombul, a.g.m, s. 255.

4.1. ANADOLU'DA ELE GEÇEN MORTARİUM VE MORTARİUM PİLİUMLAR

Anadolu'da mortarium ve mortarium piliumların, Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem'den[82] itibaren kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Mortarium ve mortarium piliumlara; saray komplekslerinde[83], depolarda[84], silolarda[85], mutfak/kiler birimlerinde[86], işlik/atölye yapılarında[87] ve mezarlarda[88] rastlanılmaktadır. Söz konusu aletler, günlük kullanım aletleri olduğu için her dönemde kullanılmıştır. Günümüzde de mutfaklarda kullanılmaya devam etmektedir **(Lev. XXIX, Şek. 55)**.

Tezin bu bölümünde mortarium ve mortarium piliumların, bulunduğu merkezler kronolojik olarak ilk kullanılmaya başlanıldıkları dönemden itibaren bölgelere göre

---

[82] Vecihi Özkaya ve Feridun S. Şahin, a.g.m, (2020), s. 375-389'da, Körtik Tepe'de, 2000'li yıllardan itibaren yürütülen kazılarda Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem'e ait oldukça çok sayıda mortarium ve mortarium piliumlar ele geçmiştir.

[83] Atilla Engin vd, "Oylum Höyük 2018", Kazı Sonuçları Toplantısı, 1, 41, Ankara, Başak Kitap, (2020), s. 252.

[84] Nicola Laneri, "Archaeological Work at Hirbemerdon Tepe, 2005", Kazı Sonuçları Toplantısı, 1, 28, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Dösimm Basımevi, (2007), s. 676; A. Tuba Ökse vd, "Ilısu Barajı - Salattepe 2013 Kazısı", Kazı Sonuçları Toplantısı, 1, 36, Ankara, İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti., (2014), s. 24; Halime Hüryılmaz, "Gökçeada-Yenibademli Höyük 2016 Yılı Kazıları", Kazı Sonuçları Toplantısı, 1, 39, Bursa, Star Matbaacılık, (2018), s. 99.

[85] Süleyman Özkan vd, "2002 Yılı Köşk Höyük Kazıları", Kazı Sonuçları Toplantısı, 2, 25, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Dösimm Basımevi, (2004), s. 206; Altan Çilingiroğlu ve Aylin Ümit Erdem, "Ayanis Kalesi Kazıları, 2006 - 2008", Kazı Sonuçları Toplantısı, 1, 31, Ankara, İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti., (2010), s. 15; Mehmet Özdoğan vd, "Kırklareli Höyüğü 2015 Yılı Çalışmaları", Kazı Sonuçları Toplantısı, 3, 38, Ankara, İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti., (2017), s. 122.

[86] Daria Ferrero De Bernardi, "Frigya Hierapolis'i 1993 Kazı ve Restorasyanları", Kazı Sonuçları Toplantısı, 2, 16, Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi, (1994), s. 348; Celal Şimşek ve Fahriye Bayram, "2010 Yılı Laodikeia Kazıları", Kazı Sonuçları Toplantısı, 4, 33, Ankara, İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti., (2012), s. 592; Atilla Engin vd, "Oylum Höyük 2015", Kazı Sonuçları Toplantısı, 1, 38, Ankara, İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti., (2017), s. 561.

[87] Hamdi Şahin, "Dağlık Kilikia Yerleşim Tarihi ve Epigrafya Araştırmaları 2011", Araştırma Sonuçları Toplantısı, 2, 30, Çorum, Pegasus Görsel İletişim Hizmetleri, (2013), s. 236; Adnan Diler vd, "Bodrum Yarımadası Leleg Yerleşimleri, Adalar, Aspat (Strobilos), Kissebükü (Anastasioupolis), Damlıboğaz (Hydai), Sedir Adası (Kedreai) Yüzey Araştırmaları 2013", Araştırma Sonuçları Toplantısı, 2, 32, Ankara, İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti., (2014), s. 428; Hamdi Şahin, "Dağlık Kilikia Yerleşim Tarihi ve Epigrafya Araştırmaları 2012", Araştırma Sonuçları Toplantısı, 1, 31, Muğla, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Basımevi, (2014), s. 286.

[88] Korkut, a.g.m, s. 240; Tombul, a.g.m, s. 255; Gürcan Polat vd, "Antandros 2009 Yılı Kazıları", Kazı Sonuçları Toplantısı, 3, 32, Ankara, Allâme, Tanıtım ve Matbaacılık, Hizmetleri, (2011), s. 105; Winfried Held vd, "2009 Yılı Bybassos Araştırması", Araştırma Sonuçları Toplantısı, 3, 29, Ankara, İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti., (2012), s. 190, 191; Vecihi Özkaya ve Feridun S. Şahin, a.g.m, (2020), s. 377, 381.

anlatılacaktır. Bu aletlerin en eski örneklerinin bulunduğu Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden başlatılarak örnekler verilerek karşılaştırmalar yapılacaktır.

4.1.1. Güneydoğu Anadolu Bölgesi

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde mortarium ve mortarium piliumların ilk örneklerine, Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem merkezlerinde rastlanılmaktadır. Bu döneme ait yerleşim yerleri arasında; Körtik Tepe[89], Harbetsuvan Tepe (Çelik ve Uludağ, 2020. s. 338), Akarçay Tepe (Altınbilek-Algül vd, 2017: s. 210), Suvan Tepe (Çelik, 2017: s. 352), Demir Höyük (Rosenberg ve İnal, 1999: s. 255), Hasankeyf Höyüğü (Eliüşük vd, 2020: s. 246), Tepehan Höyük (Çelik, 2019: s. 278, 279), Hallan Çemi[90], Çayönü (Çambel vd, 1986: s. 62; Çambel vd, 1987: s. 53), Boncuklu Tarla (Taşkıran ve Kartal, 2010: s. 246) ve Ilısu Barajı İnşaat Sahası (Ökse vd, 2014a: s. 106) gibi merkezler yer almaktadır.

Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem yerleşim yeri olan Körtik Tepe'de mortarium ve mortarium piliumlar, günlük hayatta kullanıldıkları gibi ritüellerde de kullanıldıkları anlaşılmaktadır. Bu aletler, günlük yaşam alanlarından, evlerin temellerinden ve mezarlardan ölü hediyesi olarak ele geçmektedir. Körtik Tepe'den ele geçen mortarium piliumların, 2 tip olarak tasarlandıkları görülmektedir. Zoomorfik **(Lev. LVII, Şek. 103)** ve düz olarak tasarlanan mortarium piliumlar, evlerden ve mezarlardan ele geçmiştir (Özkaya, 2010: s. 5, 6; Özkaya ve Coşkun, 2011a: s. 97; Özkaya ve Coşkun, 2013: s. 9; Özkaya ve Şahin, 2020: s. 377, 381). Zoomorfik mortarium piliumlar; dağkeçisi, yırtıcı kuşlar, kaplumbağa ve köpek başı şeklinde tasarlanmış olup bazı örneklerde ağız, burun ve göz gibi anatomik detaylara yer

[89] Bkz, dn: 82.

[90] Michael Rosenberg, "The Hallan Çemi Excavation 1991", Kazı Sonuçları Toplantısı, 1, 14, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, (1993), s. 119; Michael Rosenberg ve Necdet İnal, "The Hallan Çemi Excavation, 1992", 1, 15, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi (1994), s. 129; Michael Rosenberg, "The Hallan Çemi Excavation 1993", Kazı Sonuçları Toplantısı, 1, 16, Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi (1995a), s. 83; Michael Rosenberg, "Hallan Çemi Kazısı 1992", Kazı Sonuçları Toplantısı, 1, 16, Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi, (1995b), s. 86; Michael Rosenberg, "The Hallan Çemi Excavation 1994", Kazı Sonuçları Toplantısı, 1, 17, Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi, (1996), s. 13.

verilmiştir (Coşkun vd, 2010: s. 67; Özkaya vd, 2017: s. 15; Özkaya ve Şahin, 2020: s. 585). Dağ keçisi şeklinde tasarlanan mortarium piliumlar, hem Hallan Çemi (Rosenberg, 1992: s. 5; Rosenberg ve İnal, 1994: s. 131; Rosenberg, 1995a: s. 82; Rosenberg, 1995b: s. 94) **(Lev. LVII, Şek. 104)**, hem de Körtik Tepe yerleşim yerinden ele geçmektedir. Günlük yaşam alanlarında kullanılan mortarium piliumların, mezarlardan da ele geçmesi sosyokültürel öğelerin öldükten sonra da devam ettiği şeklinde yorumlanmaktadır (Özkaya, 2010: s. 5, 6; Özkaya ve Coşkun, 2011b: s. 94, 96; Özkaya ve Şahin, 2019: s. 585). Ayrıca Körtik Tepe'de kullanım sonucu yıpranan mortariumların, evlerin temellerinde kullanıldığı tespit edilmiştir (Özkaya vd, 2010: s. 515; Özkaya ve Coşkun, 2011b: s. 96).

Neolitik Dönem'de söz konusu aletler, Çayönü'nde (Çambel vd, 1990: s. 63) kullanılmaya devam ederken yeni yerleşim yerlerinde de kullanılmaya başlanmıştır. Bu dönemde Göbekli Tepe (Schmidt, 2009: s. 171), Boztepe (Parker vd, 2001: s. 23), Gritille Höyüğü (Ellis, 1985: s. 268) ve Gre Hut Höyüğü (Çelik, 2014: s. 314) gibi yerleşim yerlerinde kullanım görmeye başlanmıştır. Geç Neolitik Dönem'e gelindiğinde ise Hakemi Use Tepe'de kullanılmıştır (Tekin, 2006: s. 296; Tekin, 2008: s. 5; Tekin, 2011b: s. 371).

Kalkolitik Dönem'de Ilısu Barajı-İnşaat Sahasında (Ökse vd, 2013a: s. 31) Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem'de kullanılmaya başlanan alet ikilisi, Geç Kalkolitik Dönem'e kadar kullanılmaya devam etmiştir (Ökse vd, 2012: s. 196). Bu dönemde, Fıstıklı Höyük (Bernbeck vd, 2002: s. 143), Salat Tepe (Ökse vd, 2004: s. 337; Ökse vd, 2013b: s. 370) Hacınebi Tepe (Stein, 1997: s. 104, 105) ve Kenan Tepe (Parker, 2009: s. 385, 386) söz konusu aletlerin kullanılmaya başlandığı merkezlerdendir.

Tunç Çağlarına gelindiğinde mortarium ve mortarium piliumların, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yaygınlaştığı ve daha fazla merkezde kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Geç Kalkolitik Dönem'de Salat Tepe'de kullanılan bu aletler, Erken Tunç Çağı'nda da kullanılmaya devam etmiştir (Ökse vd, 2014b: s. 24). Erken Tunç Çağı'nda söz konusu aletler Mezraa Höyük (Yalçıklı, 2009: s. 139), Tel İdris (Önal vd, 2020: s. 478) ve Kavuşan Höyük'te (Kozbe vd, 2008: s. 397); Orta Tunç Çağı'nda Hirbemerdon Tepe (Laneri, 2007: s. 675; Laneri ve Schwartz, 2008: s. 139; Laneri ve

Ur, 2010: s. 220), Samsat Höyük (Özgüç, 1986: s. 306, 307), Zeytinli Bahçe Höyük (Frangipane ve Balossi, 2009: s. 266), Oylum Höyük (Engin vd, 2017: s. 556, 561; Engin vd, 2020: s. 252) ve Harran Höyük'te (Yardımcı, 1985: s. 251); Geç Tunç Çağı'nda ise Şaraga Höyük (Sertok vd, 2004: s. 150), Üçtepe Höyük (Sevin, 1994: s. 408) ve Karavelyan (Hınçıka) Höyük'te (Tekin, 2011a: s. 355) kullanılmaya başlanmıştır.

Demir Çağı'nda söz konusu alet ikilisi, Neolitik ve Kalkolitik Dönem'de kullanıldıkları bazı merkezlerde kullanılmaya devam ederken yeni yerleşim yerlerinde de kullanılmaya başlanmıştır. Çanak Çömleksiz Neolitik ve Kalkolitik Dönem'de Ilısu Barajı İnşaat Sahası'nda kullanılan mortarium ve mortarium piliumlar, Erken Demir Çağı'nda da kullanılmaya devam etmiştir (Ökse vd, 2011: s. 265). Neolitik Dönem'de Boztepe (Parker vd, 2002: s. 41, 46, 49) yerleşim yerinde kullanılan alet ikilisi, Demir Çağı'nda da kullanılmaya devam etmiştir. Bu aletler; Erken Demir Çağı'nda Hirbemerdon Tepe (Laneri, 2011: s. 74; Laneri, 2012: s. 344), Demir Çağı'nda Gre Abdurahman Höyük (Özkaya ve Coşkun, 2011c: s. 116; Özkaya vd, 2012: s. 298), Geç Demir Çağı'nda ise Zincirli Höyük'te (Schloen ve Herrmann, 2017: s. 178, 179) **(Lev. LVIII, Şek. 105)** kullanım görmüştür.

Roma Dönemi'nde Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde mortarium ve mortarium piliumların, kullanıldığı merkezlerin azaldığı görülmektedir. Bu aletlere; Erken Roma Dönemi'nde Yenice Höyük'te (Uysal vd, 2017: s. 263), Roma Dönem'inde ise Zerzevan Kalesi'nde (Coşkun, 2017: s. 139) rastlanılmaktadır. İslam Dönemi'nde Harran Höyüğü mortarium piliumların, kullanıldığı merkezler arasında yer almaktadır (Yardımcı, 1996: s. 461, 462) **(Tablo 13)**.

4.1.2. İç Anadolu Bölgesi

İç Anadolu Bölgesi'nde en eski mortarium ve mortarium pilium ikilisi, Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem yerleşim yerlerinden ele geçmektedir. Bu yerleşim yerleri arasında Aşıklı Höyük (Esin, 1992: s. 138; Esin, 1993: s. 133; Esin ve Harmankaya, 1999: s. 111; Esin, 2000: s. 77), Güvercinkayası Höyük (Gülçur ve Kiper, 2004: s.

435) ve Musular (Özbaşaran ve Endoğru, 2000: s. 92) yer almaktadır. Bu aletler, Neolitik Dönem'e gelindiğinde Aşıklı Höyük'te (Esin, 1994: s. 94) kullanılmaya devam ederken Tepecik-Çiftlik Höyük (Bıçakçı vd, 2003: s. 411) **(Lev. LVIII, Şek. 106)** ve Çatalhöyük'te (Baysal, 2005: s. 69) kullanılmaya başlanmıştır. Söz konusu aletlerin, Neolitik Dönem sonu Kalkolitik Dönem başında Köşk Höyük'te kullanıldığı görülmektedir (Silistreli, 1986: s. 179; Silistreli, 1991: s. 95).

Kalkolitik Dönem'de mortarium ve mortarium piliumlar, Neolitik Dönem'de kullanıldıkları bazı yerleşim yerlerinde kullanılmaya devam ederken yeni yerleşim yerlerinde de kullanılmaya başlanmıştır. Neolitik Dönem'de Musular ve Tepecik-Çiftlik Höyük'te kullanılan bu aletler, Kalkolitik Dönem'de Musular (Özbaşaran ve Endoğru, 1999: s. 639) ve Tepecik-Çiftlik Höyük'te (Bıçakçı vd, 2009: s. 215) kullanılmaya devam etmiştir. Neolitik Dönem sonu Kalkolitik Dönem başında Köşk Höyük'te (Öztan vd, 2009: s. 321) kullanılan söz konusu aletler, Kalkolitik Dönem'de de Köşk Höyük'te (Özkan vd, 2004: s. 205; Öztan vd, 2008: s. 132; Öztan vd, 2009: s. 321) kullanılmaya devam etmiştir. Kalkolitik Dönem'de Güvercinkayası Höyüğü'nde (Gülçur ve Endoğru, 1999: s. 89; Gülçur vd, 2000: s. 65; Gülçur ve Endoğru, 2001: s. 57) kullanılmaya başlanan söz konusu aletler, Geç Kalkolitik Dönem'de de kullanım görmüştür (Gülçur vd, 2014: s. 449). Eskişehir Orman Fidanlığı'ndan, Geç Kalkolitik Dönem'e ait mortarium piliumlar ele geçmiştir (Efe, 1996: s. 99). Kalkolitik Dönem ve Tunç Çağı'nda Kanlıtaş Höyük mortarium ile mortarium piliumların, kullanıldığı merkezler arasında yer almaktadır (Türkcan, 2011: s. 312).

Tunç Çağlarında İç Anadolu Bölgesi'nde mortarium ve mortarium piliumların, kullanıldığı merkezlerin azaldığı buna rağmen yeni yerleşim yerlerinde de kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Erken Tunç Çağı'nda, Acemhöyük (Kamış ve Öztan, 2020: s. 152) ve Şarhöyük-Dorylaion'da (Darga vd, 2002: s. 215) kullanılmaya başlanmıştır. Erken Tunç Çağı'nda, Acemhöyük'te kullanılan söz konusu aletler, Orta Tunç Çağı'nda, Acemhöyük'te[91] kullanılmaya devam etmiştir.

[91] Aliye Öztan, "1991 Yılı Acemhöyük Kazıları", Kazı Sonuçları Toplantısı, 1, 14, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, (1993), s. 284; Aliye Öztan, "1992 Yılı Acemhöyük Kazıları", Kazı Sonuçları Toplantısı, 1, 15, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, (1994), s. 254; Aliye Öztan,

Demir Çağı'nda söz konusu aletlerin, kullanıldığı merkezler azalmış ve Yağmapınar yerleşim yerinde kullanılmaya başlanmıştır (Maner, 2020: s. 367). Bu dönemde Hüyük Mahallesi Höyüğü'nde kullanım görmüştür (Ekiz vd, 2019: s. 467). Helenistik Dönem'de ise Gordion söz konusu aletlerin kullanıldığı merkezler arasında yer almaktadır (Sams vd, 2007: s. 368).

Roma Dönemi'nde söz konusu aletlerin, kullanıldığı merkezlerin azaldığı görülmektedir. Neolitik ve Kalkolitik Dönem'de Köşk Höyük'te kullanılan bu aletler Geç Roma Bizans Dönemi'nde de kullanılmaya devam etmiştir (Öztan vd, 2005: s. 112). Helenistik Dönem'de Gordion'da kullanılan mortariumlar, Roma Dönemi'nde de kullanılmaya devam etmiştir (Sams ve Goldman, 2006: s. 53). Roma Dönemi'nde bu alet ikilisinin, Zank Höyük'te kullanıldığı görülmektedir (Sever, 1998: s. 538) **(Tablo 14)**.

4.1.3. Ege Bölgesi

Ege Bölgesi'nde mortarium ve mortarium piliumların, kullanımına Neolitik Dönem'de başlanmıştır. Bu dönemde Uğurlu-Zeytinlik Höyüğü (Erdoğu, 2014: s. 168; Erdoğu ve Yücel, 2016: s. 197), Ulucak Höyüğü (Derin ve Çilingiroğlu, 2003: s. 200) ve Yeşilova Höyüğü'nde (Derin, 2012: s. 41; Derin vd, 2016: s. 160) kullanım görmüştür. Geç Neolitik Dönem'de, Ulucak Höyük'te[92] kullanım görmeye devam etmiştir.

"1994 Acemhöyük Kazıları", Kazı Sonuçları Toplantısı, 1, 17, Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi, (1996), s. 214; Aliye Öztan, "1998-1999 Acemhöyük Kazıları", Kazı Sonuçları Toplantısı, 1, 22, Ankara, Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi (2001), s. 127; Aliye Öztan ve Benjamin S. Arbuckle, "2009 Yılı Acemhöyük Kazıları", Kazı Sonuçları Toplantısı, 3, 32, Ankara, Allâme Tanıtım ve Matbaacılık Hizmetleri, (2011), s. 223.

[92] Zafer Derin vd, "Kemalpaşa-Ulucak Höyük Kazıları, 1999-2000", Kazı Sonuçları Toplantısı, 1, 23, Ankara, Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi, (2002), s. 357; Zafer Derin vd, "Ulucak Höyük Kazısı, 2002", Kazı Sonuçları Toplantısı, 1, 25, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Dösimm Basımevi, (2004), s. 247; Özlem Çevik ve Osman Vuruşkan, "Ulucak Höyük 2012-2013 Yılı Kazı Çalışmaları", Kazı Sonuçları Toplantısı, 1, 36, (2014), s. 589, 590; Özlem Çevik vd, "Ulucak Höyük 2014 Yılı Kazı Çalışmaları", Kazı Sonuçları Toplantısı, 2, 37, Ankara, İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti., (2016), s. 270; Özlem Çevik vd, "Ulucak Höyük 2017-2018 Yılı Kazı Çalışmaları", Kazı Sonuçları Toplantısı, 1, 41, Ankara, Başak Kitap, 2020), s. 4.

Kalkolitik Dönem'de söz konusu alet ikilisi, Tlos yakınlarındaki Tavabaşı Mağarası'nda kullanılmıştır (Korkut vd, 2018: s. 549). Bu dönemde, Uğurlu-Zeytinlik Höyük'te (Erdoğu ve Yücel, 2013: s. 188; Erdoğu, 2017: s. 118; Endoğu vd, 2019: s. 438) Neolitik Dönem'de olduğu gibi kullanılmaya devam etmiştir. Kalkolitik Dönem ve Tunç Çağı'nda Laodikeia (Şimşek, 2010: s. 107) bu aletlerin, kullanıldığı merkezler arasında yer almaktadır. Kalkolitik Dönem'de Kulaksızlar taş kap atölyesinde bu aletlere rastlanılmıştır (Takaoğlu, 2002: s. 73-77; Takaoğlu, 2005a: s. 28-30; Takaoğlu, 2021b: s. 45-55).

Ege Bölgesi'nde Tunç Çağlarında Mortarium ve mortarium pilium alet ikilisinin, daha yaygın bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Erken Tunç Çağı'nda Yeşilova Höyüğü (Derin vd, 2017: s. 147) ile Ulucak Höyük'te (Derin vd, 2002: s. 356) Neolitik Dönem'de olduğu gibi kullanılmaya devam etmiştir. Erken Tunç Çağı'ında Liman Tepe'de kullanılmaya başlayan bu aletler, Orta Tunç Çağı'nda da kullanım görmüştür (Erkanal vd, 2016: s. 328). Erken Tunç Çağı'nda söz konusu aletler, Karayakuplu Höyük (Oy, 2019: s. 1-40), Gâvurtepe (Meriç, 1990: s. 183-184), Liman Tepe (Erkanal vd, 2015: s. 487), Ayrancı Höyük (Yılmaz vd, 2020: s. 442) ve Yenibademli Höyük'te[93]; Orta Tunç Çağı'nda Seyitömer Höyüğü'nde (Bilgen vd, 2011: s. 375); Geç Tunç Çağı'nda ise Kaymakçı Tepe (Roosevelt vd, 2020: s. 442, 443) ve Panaz Tepe (Erkanal-Öktü ve Çınardalı Karaaslan, 2009: s. 483) yerleşim yerlerinde kullanım görmeye başlanmıştır. Erken Tunç Çağı'nda Yeşilova Höyüğü'nde; pota,

[93] Halime Hüryılmaz, "Gökçeada-Yenibademli Höyük 2004 Yılı Kazıları", Kazı Sonuçları Toplantısı, 1, 27, Ankara Kültür ve Turizm Bakanlığı Dösimm Basımevi (2006), s. 267; Halime Hüryılmaz, "Gökçeada - Yenibademli Höyük 2005 Yılı Kazıları", Kazı Sonuçları Toplantısı, 1, 28, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Dösimm Basımevi, (2007), s. 342; Halime Hüryılmaz, "Gökçeada - Yenibademli Höyük 2006 Yılı Kazıları", Kazı Sonuçları Toplantısı, 1, 29, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Dösimm Basımevi, (2008), s. 430; Halime Hüryılmaz, "Gökçeada - Yenibademli Höyük 2007 Yılı Kazıları", Kazı Sonuçları Toplantısı, 1, 30, Ankara, (2009), s. 253; Halime Hüryılmaz, "Gökçeada-Yenibademli Höyük 2008 Yılı Kazıları", Kazı Sonuçları Toplantısı, 3, 31, Ankara, İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti., (2010), s. 238; Halime Hüryılmaz, "Gökçeada-Yenibademli Höyük 2009 Yılı Kazıları", Kazı Sonuçları Toplantısı, 1, 32, Ankara, Allâme, Tanıtım ve Matbaacılık Hizmetleri, (2011), s. 136; Halime Hüryılmaz, "Gökçeada-Yenibademli Höyük 2011 Yılı Kazıları", Kazı Sonuçları Toplantısı, 1, 34, Çorum, Pegasus Görsel İletişim Hizmetleri, (2013), s. 172; Halime Hüryılmaz, "Gökçeada-Yenibademli Höyük 2012 Yılı Kazıları", Kazı Sonuçları Toplantısı, 1, 35, Muğla, Sıtkı Koçman Üniversitesi Basımevi, (2014), s. 18; Halime Hüryılmaz, "Gökçeada-Yenibademli Höyük 2014 Yılı Kazıları", Kazı Sonuçları Toplantısı, 1, 37, Ankara, İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti., (2016), s. 89; Hüryılmaz, a.g.m, (2018), s. 97; Halime Hüryılmaz, "Gökçeada-Yenibademli Höyük 2017 Yılı Kazıları", Kazı Sonuçları Toplantısı, 2, 40, Ankara, (2019), s. 255.

metal eşyalar, maden cürufları, kemik aletlerle birlikte mortarium piliumunların bulunması bu aletlerin madencilikte kullanılmış olabileceğini düşündürmüştür (Derin, 2020: s. 539). Demir Çağı'nda söz konusu aletlerin, kullanıldığı merkezlerin azaldığı görülmektedir. Bu dönemde Sardes'te kullanılmaya başlanmıştır (Greenewalt, 1987: s. 43).

Klasik Dönemlere gelindiğinde Ege Bölgesi'nde söz konusu aletlerin, kullanıldığı merkezlerin yaygınlaştığı ve geniş bir alana yayıldığı görülmektedir. Bu dönemlerde, Kalkolitik Dönem ile Tunç Çağı yerleşim yerlerinde kullanılmaya devam ederken birçok antik kent yerleşiminde de kullanılmaya başlanmıştır. Panaz Tepe'de, Geç Tunç Çağı'nda kullanıldığı gibi Erken Protogeometrik Dönem'den Klasik Dönem'in sonuna kadar kullanılmıştır (Erkanal-Öktü ve Çınardalı Karaaslan, 2008: s. 25). Bu aletler, Arkaik Dönem'de Panionion'da (Lohmann vd, 2009: s. 200) ve Karaman Tepe'de (Baykan, 2016: s. 22), Klasik Dönem'de Klazomenai'de (Bakır vd, 2005: s. 12), Geç Klasik Dönem'de ise Akçakaya Kalesi (Öz ve Gür, 2020: s. 106) ve Burgaz'da (Tuna, 2000: s. 461) kullanılmaya başlamıştır. Klasik Dönem sonu Helenistik Dönem başında Hisarönü-Çubucak seramik atölyesi (Doğer ve Şenol, 2000: s. 303), Phokaia (Özyiğit, 2003: s. 60) ve Aigai'de (Sezgin vd, 2020: s. 466), Klasik Dönem'in sonundan Geç Antik Çağ'a kadar Myndos'ta (Şahin, 2017: s. 37) kullanım görmüştür. Helenistik Dönem'de Knidos seramik atölyesi (Tuna ve Empereur, 1992: s. 202), Frigya Hierapolis (Bernardi, 1994: s. 348; Bernardi, 2000: s. 202), Nysa (İdil vd, 2010: s. 288) ve Teos (Kadıoğlu vd, 2018: s. 243) antik kentlerinde kullanılmıştır. Geç Helenistik Dönem'den Erken Roma Dönemi'ne kadar Allianoi (Yaraş, 2004: s. 225) ve Teos (Kadıoğlu vd, 2016: s. 458) yerleşim yerlerinde kullanıldığı görülmektedir. Klasik Dönemlerde bu aletlere, yalnızca yerleşim yerlerinde değil aynı zamanda Pabuç Burnu (Greene ve Bass, 2004: s. 193, 195) ve Tektaş Burnu (Bass, 2000: s. 416) gibi batıklarda da rastlamak mümkündür.

Ege Bölgesi'nde ele geçen mortarium ve mortarium piliumların, bulunduğu tabakalar ve tabakalardaki diğer buluntular birlikte incelendiğinde ezme, öğütme işlevleri dışında da kullanıldıkları anlaşılmaktadır. Bybassos yerleşim yerindeki Kapıcıkada Nekropolisi'nde mezar olarak kullanılan pithosların, ağız kısımlarının mortariumlarla kapatılması mortariumların ölü gömme adetlerinin bir parçası

olduğuna işaret etmektedir (Held vd, 2012: s. 190, 191). Bodrum Torba Manastırı'nda, işlik malzemeleriyle birlikte bulunan mortariumların, zeytin ve tahıl üretiminde kullanılan aletler olduğu düşünülmektedir (Diler vd, 2014: s. 428). Allionai'de de tıp aletleriyle aynı tabakada ele geçen mortarium ile mortarium piliumun, varlığı bu alet ikilisinin ilaç yapımında kullanılmış olduğunu akla getirmiştir (Yaraş, 2004: s. 219). Uşak Kavacık Köyü'nde çok çukurlu mortariumlarla birlikte mortarium ve mortarium piliumların, bir arada bulunması bu buluntu grubunun madencilikte kullanılmış olabileceğini düşündürmüştür (Yılmaz vd, 2020: s. 437). İzmir Nif (Olympos) Dağı Karamantepe'de madencilikte kullanılan çok çukurlu mortariumlar, mortarium piliumlar, el taşları ve fırın açığa çıkarılmıştır (Kaptan, 2016: s. 93-97) **(Lev. LIX, Şek. 107)**.

Roma İmparatorluğu Dönemi'nde mortarium ve mortarium pilium alet ikilisi, Ege Bölgesi'nde çok geniş bir alanda kullanım görmeye başlamıştır. Bu dönemde Neolitik Dönem'den Tunç Çağı'na kadar kullanılan birçok merkezde kullanılmaya devam ederken yeni yerleşim yerlerinde de kullanılmaya başlanmıştır. Erken Roma Dönemi'nde Tlos Antik Kenti'nde (Korkut vd, 2019: s. 477) Kalkolitik Dönem, Tunç Çağları ve Klasik Dönemlerde olduğu gibi kullanılmaya devam etmiştir. Neolitik ve Erken Tunç Çağı'nda Ulucak Höyük'te kullanılan bu aletler, Roma ve Erken Bizans Dönemi'ne kadar kullanım görmüştür (Çevik, 2013: s. 145). Helenistik Dönem'de Aigai ve Frigya Hierapolis yerleşim yerlerinde kullanılan alet ikilisi, Aigai'de (Demir, 2018: s. 95, 96) Roma Dönemi'nde Frigya Hierapolis'inde Geç Antik Çağ'a kadar kullanım görmeye devam etmiştir (Bernardi, 1995: s. 352). Erken Roma Dönemi'nde Aphrodisias (Smith ve Öğüş, 2015: s. 88); Roma Dönemi'nde Blaundos (Can vd, 2020: s. 395), Aizanoi (Özer, 2019: s. 587) ve Sardes (Crawford, 1990: s. 3); Roma Bizans Dönemi'nde ise Amorium (Demirel Gökalp vd, 2017: s. 456) ve Knidos (Özgan, 2004: s. 207) gibi yerleşim yerlerinde kullanılmaya başlanmıştır.

Bizans İmparatorluğu Dönemi'nde söz konusu aletlerin, kullanımının yaygınlaştığı ve birçok yeni yerleşim yerinde kullanıldığı görülmektedir. Kalkolitik Dönem ve Tunç Çağı'nda Laodikeia yerleşim yerinde kullanılan bu aletler Bizans Dönemi'nde de kullanılmaya devam etmiştir (Şimşek, 2012: s. 592). Roma Bizans Dönemi'nde Amorium yerleşim yerinde kullanım gören alet ikilisi, Erken ve Orta

Bizans Dönemi'nde Amorium'da kullanım görmüştür (Demirel Gökalp vd, 2020: s. 537). Erken Bizans Dönemi'nde Tralleis'te (Dinç ve Dede, 2003: s. 417), Bizans Dönemi'nde Kuşadası-Kadıkalesi (Mercangöz, 2008: s. 459), Pergamon (Pirson vd, 2020: s. 78, 81), Temnos (Ragone, 2008: s. 348), Tralleis (Yaylalı vd, 2009: s. 27), Pedasa (Diler vd, 2012: s. 168) ve Metropolis (Meriç, 1999: s. 344) yerleşim yerlerinde kullanım görmeye başlanmıştır. Ortaçağ'da Çakırbeyli-Küçüktepe Höyüğü mortarium piliumların, kullanıldığı merkezler arasında yer almaktadır (Yaylalı vd, 2016: s. 417) **(Tablo 15)**.

4.1.4. Akdeniz Bölgesi

Akdeniz Bölgesi'nde mortarium ve mortarium piliumların, kullanımına Neolitik Dönem'de başlanmıştır. Bu dönemde Bademağacı Höyüğü (Duru ve Umurtak, 2006: s. 444) ve Hacılar Höyüğün'de (Umurtak, 2000: s. 690) kullanım görmüştür. Neolitik Dönem sonu Kalkolitik Dönem başında Bademağacı Höyüğü'nde (Duru ve Umurtak, 2007: s. 640) kullanılmaya devam ederken Suluin Mağarası'nda (Taşkıran ve Aksu, 2011: s. 45) kullanılmaya başlanmıştır.

Erken Kalkolitik Dönem'de Karain Mağarası'nda kullanılmaya başlanan mortarium ve mortarium piliumlar (Yalçınkaya vd, 2013: s. 13), Kalkolitik Dönem'de de Karain Mağarası'nda kullanılmaya devam etmiştir (Yalçınkaya vd, 2000: s. 23). Suluin Mağarası'nda Neolitik Dönem sonu Kalkolitik Dönem başında kullanılmaya başlanan alet ikilisi, Orta Kalkolitik Dönem'de de kullanım görmüştür (Taşkıran vd, 2012: s. 9; Taşkıran vd, 2013: s. 29). Neolitik Dönem'de Hacılar Höyüğü'nde kullanılan aletler Kalkolitik Dönem'de de kullanılmaya devam etmiştir (Mellaart, 1958: s. 149). Kalkolitik Dönem'de bu aletlerin kullanılmaya başlandığı bir diğer merkezin Domuztepe olduğu ele geçen buluntu grubundan anlaşılmaktadır (Carter vd, 1997: s. 179; Carter ve Campbell, 2000: s. 143). Kalkolitik Dönem ve Tunç Çağı'nda Tlos'ta söz konusu alet ikilisi kullanılmaya başlanmıştır (Korkut vd, 2016: s. 401).

Tunç Çağlarında mortarium ve mortarium piliumlar, daha yaygın bir hale gelerek yeni yerleşim yerlerinde kullanılmaya başlanmıştır. Neolitik Dönem'de

Hacılar Höyük'te kullanılan alet ikilisi, Erken Tunç Çağı'nda da Hacılar Höyük'te kullanılmaya devam etmiştir (Umurtak ve Duru, 2016: s. 154). Tunç Çağı'nda Alalah'ta (Woolley, 1955b: s. 292, 295), Geç Tunç Çağı'nda ise Tatarlı Höyük'te kullanılmıştır (Girginer vd, 2018: s. 240).

Demir Çağı'nda söz konusu aletlerin, kullanımının azaldığı görülmektedir. Kalkolitik Dönem'de kullanıldığı bazı merkezlerde kullanılmaya devam ederken yeni yerleşim yerlerinde de kullanım görmüştür. Kalkolitik Dönem'de Domuztepe yerleşim yerinde kullanılan alet ikilisi, Demir Çağı'nda da Domuztepe yerleşim yerinde kullanılmaya devam etmiştir (Çambel ve Özdoğan, 1984: s. 268). Orta Demir Çağı'nda Sirkeli Höyük'te (Novak ve Kozal, 2015: s. 13) ve Daskyleion'da (Özdemir, 2007: s. 36, 37); Orta ve Geç Demir Çağı'nda ise Kinet Höyük'te (Gates, 2003: s. 296) kullanılmaya başlanmıştır.

Klasik Dönemlerde Akdeniz Bölgesi'nde mortarium ve mortarium piliumların, yaygınlaştığı görülmektedir. Kalkolitik Dönem ve Tunç Çağı'nda Tlos yerleşiminde kullanılan alet ikilisi, Geometrik Dönem'den Osmanlı Dönemi'ne kadar Tlos'da kullanılmaya devam etmiştir (Korkut ve Uygun, 2020: s. 285, 286). Bu dönemlerde Tunç ve Demir Çağı'nda kullanıldığı bazı merkezlerde kullanılmaya devam ederken yeni yerleşim yerlerinde de kullanım görmüştür. Geç Tunç Çağı'nda Tatarlı Höyük'te, Orta Demir Çağı'nda Sirkeli Höyük ve Geç Demir Çağı'nda Kinet Höyük'te kullanılan alet ikilisi Helenistik Dönem'de Tatarlı Höyük (Girginer vd, 2019: s. 399), Sirkeli Höyük (Novak ve Kozak, 2014: s. 434) ve Kinet Höyük'te (Gates, 2001: s. 215) kullanılmaya devam etmiştir. Klasik Dönem'de Sabuniye Höyüğü'nde (Pamir vd, 2006: s. 90) ve Nagidos'da (Körsulu, 2015: s. 144, 145, 147) bu aletlerin kullanıldığı görülmektedir. Klasik Dönem sonu Helenistik Dönem başında Patara'da (İşkan Işık vd, 2020: s. 398) kullanım görmüştür. Helenistik Dönem'de Soli Pompeipolis (Yağcı ve Kaya, 2013: s. 248), Andriake (Özdilek, 2016: s. 255), Nagidos (Körsulu, 2015: s. 145, 146, 147), Patara (İşkan vd, 2019: s. 370) ve Karataş Burnu (Şahin, 2014: s. 149, 151); Helenistik Dönem'den Geç Roma Dönemi'ne kadar ise Side (Alanyalı vd, 2016: s. 266) yerleşim yerinde kullanılmıştır. Arkaik Dönem'de yerleşim yerleri dışında Kekova Adası Tersane Koyu batığında (Aslan ve Kılıç, 2017: s. 49; Aslan vd, 2019: s. 1-20) ve Çaycağız Koyu Kıbrıs batığında (Özdaş vd, 2012: s. 273) da mortariumlara

rastlamak mümkündür. Ayrıca Tatarlı Höyük'te Helenistik Dönem'de kullanım gören akıtaçlı pişmiş toprak mortariumların, yanında üzüm çekirdeklerinin bulunması bu yerleşim yerinde şarap üretiminde mortariumların kullanılmış olabileceğini akla getirmiştir (Girginer vd, 2019: s. 403). Helenistik ve Roma Dönemi'nde Şeref Höyük'te bu aletlerin kullanıldığı görülmektedir (Becks ve Polat-Becks, 2019: s. 286; Becks ve Polat-Becks, 2020: s. 252).

Akdeniz Bölgesi'nde Roma Dönemi'ne gelindiğinde Söz konusu aletlerin, yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Roma Dönemi'nde, Soli Pompeipolis (Yağcı, 2016: s. 110), Andriake (Öz, 2021: s. 298-301) ve Patara (Korkut, 2002: s. 236; Işık vd, 2009: s. 345) gibi merkezlerde kullanılmaya devam ederken yeni yerleşim yerlerinde de kullanım görmeye başlamıştır. Roma Dönemi'nde Perge (İnan, 1984: s. 332) ve Trebenna'da (Çevik vd, 1999: s. 402) kullanılmıştır. Geç Roma Dönemi'nde Arykanda'da (Tek, 2003: s. 397, 398) da, Geç Roma ve Bizans Dönemi'nde Anemurium (Tekocak, 2020: s. 211), Geç Roma ve Geç Antik Çağ'da ise Kelenderis (Zoroğlu, 2016: s. 261) ve Korykos (Şahin, 2014: s. 286) gibi merkezlerde kullanıldığı görülmektedir. Geç Roma Dönemi'nde Aziz Nikolaos Kilisesi'nde (Ötüken vd, 2008: s. 142) kullanım gören alet ikilisi, Geç Roma ve Erken Bizans Dönemi'nde (Ötüken vd, 2005: s. 122; Ötüken vd, 2009: s. 170; Ötüken vd, 2011: s. 404) de kullanım görmeye devam etmiştir. Roma Dönemi'nde Perge'de kullanılan söz konusu aletler, Erken Bizans Dönemi'nde de Perge'de kullanılmaya devam etmiştir (Fırat, 2003: s. 93; Çokay-Kepçe, 2013: s. 167). Geç Antik Çağ'da Antakya Hipodromu (Pamir, 2015: s. 283), Andriake (Özdilek, 2016: s. 218) ve Kelenderis (Zoroğlu vd, 2019: s. 547) gibi yerleşim yerleri bu aletlerin kullanım gördüğü merkezler arasındadır.

Bizans Dönemi'nde mortarium ve mortarium piliumların, kullanımının azaldığı görülmektedir. Geç Roma Dönemi'nde Aziz Nikolaos kilisesisi'nde ele geçen bu aletler, Erken Bizans Dönemi'nde (Ötüken vd, 2002: s. 411; Ötüken vd, 2007: s. 165) de bulunmaya devam etmektedir. Erken Bizans Dönemi'nde Kilise Tepe (Jackson vd, 2013: s. 11) ve Leartes'de (Doğan, 2007: s. 71), Orta Bizans Dönemi'nde ise Letoon (Atik Korkmaz, 2017: s. 483, 484) ve Sagalassos (Waelkens vd, 2009: s. 450; Waelkens vd, 2013: s. 149) yerleşim yerlerinde kullanılmaya başlanmıştır. Bizans

Dönemi'nde Sagalassos yakınlarındaki Gâvur Yıkığı Mevkii'nde söz konusu aletlerin kullanıldığı görülmektedir (Poblome, 2018: s. 71).

Ortaçağ/İslam Dönemi'nde söz konusu alet ikilisi, Tarsus Gözlükule'de kullanım görmüştür (Özyar vd, 2012: s. 418; Özyar vd, 2017: s. 473). Türk İslam Dönemi'nde ise Hatay Yayladağı Mevkii'nde bu aletlerin kullanıldığı görülmektedir (Arık, 1988: s. 94).

Mortarium ve mortarium piliumların, çok fonksiyonel olarak kullanıldıkları ele geçtikleri yapı katlarındaki verilerle birlikte yorumlanmaları sonucunda ortaya koyulmaktadır. Roma Dönemi'nde Perge Batı Nekropolisi'nde, mezarlara ölü hediyesi olarak mortarium ve mortarium piliumların koyulduğu görülmektedir (Çokay-Kepçe, 2009: s. 251). Bu dönemde Ayasuluk Tepesi-St. Jean Anıtı'nda da söz konusu aletlere rastlanılmaktadır (Büyükkolancı vd, 2020: s. 421). Roma Dönemi'ne ait Dağlık Kilikya Bölgesi'nde büyük bazalt bloğa oyulmuş büyük mortariumlar bulunmaktadır (Yükmen Edens, 2019: s. 300). Dağlık Kilikia'daki Kapıtaş II Mevkii'nde Genç Antik Çağ'a tarihlenen bir işlikte ele geçen mortarium bölgede zeytinyağı üretiminin yapıldığını düşündürmüştür (Şahin, 2013: s. 236; Şahin, 2014: s. 286). Bölgede Geç Roma Bizans Dönemlerine ait zeytinyağı ve şarap işliklerinde kayaya oyulmuş çukurlar bulunmaktadır. Bu çukurların, zeytin ve üzüm preslemede mortarium işlevinde kullanılmış olabilecekleri sanılmaktadır (Diler, 1994: s. 506, 508) **(Lev. LIX, Şek. 108)**. Mortariumların, tıp amaçlı olarak kullanılan örnekleri de mevcuttur. Bu aletlerin, tıp ve kozmetik alanında kullanılmasının en güzel örneklerden birisi Patara'da yapılan kazılarda bir mezarda ele geçen kozmetik ve ilaç yapımında kullanılan metal aletler, merhem kapları ve öğütme taşı ile mermer kapların bulunmasıdır (Korkut, 2002: s. 240) **(Lev. LX, Şek. 109)**. Ortaçağ/İslam Dönemlerinde Tarsus Gözlükule'de ele geçen küçük bir mortarium ile tunçtan yapılmış bir grup tıp aletleri bulunmuştur (Özyar vd, 2012: s. 418). Bu tunç tıp aletleri içinde diğerlerine göre daha kısa (7 cm) olan bir aletin kozmetik ürünleri ya da ilaç yapımında kullanılan mortarium pilium olabileceği düşünülmektedir (Özyar vd, 2017: s. 474). Mortariumların aynı zamanda dini ritüellerde de kullanılmış olabileceği düşünülmektedir. Ksanthos'daki Harpy Anıtı'nın yanında yer alan sütun üzerindeki lahdin önünde taş kapların bulunması söz konusu kapların, sunu amaçlı kullanılmış

olabileceğini akla getirmiştir. Ayrıca sunularda, omphalos gibi ortası tümsekli phiale türü taş kapların da kullanıldığı bilinmektedir (Korkut, 2002: s. 238) **(Tablo 16)**.

4.1.6. Marmara Bölgesi

Marmara Bölgesi'nde mortarium ve mortarium piliumların, kullanımına Neolitik Dönem'de başlanmıştır. Bu dönemde Coşkuntepe yerleşim yerinde kullanılmaya başlanmıştır (Takaoğlu, 2006: s. 413). Geç Neolitik Dönem'de, Troas Bölgesi'nde yer alan Gülpınar (Takaoğlu, 2005b: s. 309) yerleşim yerinde kullanılmaya başlanan alet ikilisi, Erken Kalkolitik Dönem'de (Takaoğlu, 2021a: s. 718) ve Kalkolitik Dönem'de (Özgünel ve Kaplan, 2011: s. 218; Kaplan vd, 2013: s. 394; Kaplan vd, 2014: s. 137) kullanılmaya devam etmiştir.

Klasik Dönem'de mortarium ve mortarium piliumların, kullanıldığı merkezlerin azaldığı gözlemlenmektedir. Bu aletlerin, Arkaik Dönem'den Helenistik Dönem'e kadar Assos yerleşim yerinde kullanıldığı görülmektedir (Arslan vd, 2015: s. 403). Bu dönemde Marmara Bölgesi'nde mezarlarda da mortariumlara rastlanılmıştır. Dardanos Tümülüsü'nde bulunan taş kapların, ölü gömme törenlerinde kullanıldığı görülmektedir **(Lev. LX, Şek. 110)**. Bu kapların, içlerinde boya kalıntılarının[94] bulunması ölen kişinin veya cenaze törenine katılan kişilerin yüzlerini boyamış olabileceği şeklinde yorumlanmaktadır. Cenaze töreni bittikten sonra bu kapların, mezara ölü hediyesi olarak bırakıldığı ya da ölen kişinin yaşamı sırasında kişisel eşyası olarak mezara bırakıldığı düşünülmektedir (Tombul, 2006: s. 255). Kapıcıkada Nekropolisi'nde (Held vd, 2012: s. 190, 191) olduğu gibi Antandros'ta da mezar olarak kullanılan bir amphoranın ağız kısmının mortarium ile kapatıldığı gözlemlenmiştir (Polat vd, 2011: s. 105) **(Lev. LXI, Şek. 111)**. Mortariumlarda, boya pigmentlerinin öğütülerek renk elde edildiği bilinmektedir. Troas Bölgesi'nde de bulunan bazı mermer kapların içlerinde boya kalıntılarının bulunması bu kapların, içlerinde renk

[94] Tombul, a.g.m, s. 259, Şek. 2, Kat. No. 1.

pigmentlerinin öğütülerek oluşturulan toz boyanın su ya da yağ gibi sıvılarla karıştırılmış olabileceğini düşündürmektedir (Tombul, 2006: s. 255).

Roma Dönemi'nde söz konusu aletlerin, kullanıldığı merkezler azalmaktadır. Kalkolitik Dönem'de Gülpınar'da kullanılan bu aletlere, Smintheion Apollon Tapınağı'nda Geç Roma (Özgünel ve Kaplan, 2009: s. 420, 421) ve Bizans Dönemi'nde (Özgünel ve Kaplan, 2020: s. 491) rastlanılmaktadır. Roma Dönemi'nde Parion'da kullanılan alet ikilisi (Ergürer, 2015: s. 87-89; Yıldızlı ve Ergürer, 2019: s. 631-633), Geç Roma Erken Bizans Dönemi'nde de Parion'da kullanılmaya devam etmiştir (Keleş vd, 2018: s. 201). Roma ve Geç Antik Çağ'da ise Prokonnesos gibi yerleşim yerlerinde kullanım görmüştür (Asgari, 1995: s. 99).

Bizans Dönemi'nde söz konusu alet ikilisinin, kullanıldığı merkezlerin azaldığı görülmektedir. Klasik Dönem'de Assos yerleşim yerinde kullanılan mortariumlar, Bizans Dönemi'nde Assos'ta (Arslan vd, 2018: s. 403; Arslan vd, 2019: s. 157, 158) kullanılmaya devam etmiştir. Orta Bizans Dönemi'ne ait İznik Tiyatrosu tabakalarında da bu aletlere rastlanılmaktadır (Yalman, 2007: s. 391) **(Tablo 17)**.

4.1.5. Doğu Anadolu Bölgesi

Doğu Anadolu Bölgesi'nde mortarium ve mortarium piliumların, kullanımına Kalkolitik Dönem'de başlanmıştır. Bu dönemde Değirmentepe yerleşim yerinde kullanılmaya başlanmıştır (Esin, 1984: s. 20-23). Geç Kalkolitik Dönem'de Arslantepe yerleşim yerinde de bu aletlerin kullanıldığı görülmektedir (Frangipane, 1995: s. 176, 177; Frangipane, 1998: s. 301; Frangipane vd, 2019: s. 591). Erken Tunç Çağı'na gelindiğinde Arslantepe yerleşim yerinde bu aletlerin, kullanımına devam edilmektedir (Palmieri, 1985: s. 37; Frangipane, 1991: s. 206; Frangipane, 1993: s. 216). Alibey Höyük'te alet ikilisi, Geç Kalkolitik Dönem'den Roma Bizans Dönemi'ne kadar kullanıldığı görülmektedir (Dönmez, 2020: s. 355).

Demir Çağı'nda söz konusu aletlerin, kullanıldığı yerleşim yerlerinin azaldığı gözlemlenmektedir. Bu dönemde alet ikilisi, yeni yerleşim yerlerinde kullanılmaya başlanmıştır. Demir Çağı'nda Gülsünler Höyük (Gökce vd, 2019: s. 345) ile Ayanis

Kalesi'nde (Çilingiroğlu ve Sağlamtimur, 2003: s. 479) Geç Demir Çağı'nda ise Çavuştepe'de (Çavuşoğlu ve Gökce, 2016: s. 363) kullanılmıştır. Kalkolitik Dönem'de Değirmentepe yerleşim yerinde kullanılan söz konusu aletler, Demir Çağı'nda da Değirmentepe'de kullanım görmeye devam etmiştir (Esin ve Harmankaya, 1986: s. 113; Esin ve Harmankaya, 1987: s. 87) **(Tablo 18)**.

4.1.7. Karadeniz Bölgesi

Karadeniz Bölgesi'nde mortarium ve mortarium pilium ikilisinin, Kalkolitik Dönem Erken Tunç Çağı'nda kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Bu dönemlere tarihlendirilen Kuşçular Höyük'te bu aletler kullanılmaya başlanmıştır (Türker, 2018: s. 128, 137). Erken Tunç Çağı'nda söz konusu aletlerin, yeni yerleşim yerleri olan İkiztepe Höyüğü[95] ve Kınık Yamaç Yerleşmesi'nde kullanıldığı görülmektedir (Çınarğlu ve Genç, 2005: s. 284; Çınaroğlu ve Çelik, 2006: s. 14, 15; Çınaroğlu ve Çelik, 2008: s. 514). Uzgur Höyük ve Uzgur Tümülüsü'nde bu aletlerin, Geç Kalkolitik Dönem ile Bizans Dönemi arasında kullanılmıştır (Türker, 2017: s. 396).

Mortarium ve mortarium piliumların, ele geçtiği buluntu grubu bu aletlerin hangi işlevlerde kullanıldıkları konusunda önemli bilgilere işaret etmektedir. Erken Tunç Çağı'ında İkiztepe Höyük'te üfleçlerle birlikte mermer mortarium ve çok çukurlu mortariumun, bulunması bu aletlerin madencilikte kullanıldığı şeklinde yorumlanmıştır (Bilgi, 1990: s. 217, 218). Erken Tunç Çağı ve Demir Çağı'nda Kastamonu Kınık kazılarında fırın etrafında; üfleç, pota, ezgi taşları, kemik aletler ve tunçtan yapılmış aletlerin yanında mortarium ve mortarium piliumların bulunması bu

[95] Önder Bilgi, "Samsun-İkiztepe Kazılarının 1988 Dönemi Sonuçları ve Çevre Araştırmaları", Kazı Sonuçları Toplantısı, 1, 11, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, (1990), s. 217, 218; Önder Bilgi, "İkiztepe Kazılarının 1989 Dönemi Sonuçları ve Restorasyon Çalışmaları", Kazı Sonuçları Toplantısı, 1, 12, Ankara, (1991), s. 238; Önder Bilgi, "İkiztepe Kazılarının 1993 Dönemi Sonuçları", Kazı Sonuçları Toplantısı, 1, 16, Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi, (1995), s. 148; Önder Bilgi, "İkiztepe Kazılarının 1995 Dönemi Sonuçları", Kazı Sonuçları Toplantısı, 1, 18, Ankara, Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi, (1997), s. 118; Önder Bilgi, "İkiztepe Kazısı 2005 Dönemi Çalışmaları", Kazı Sonuçları Toplantısı, 1, 28, Ankara, Kültür Bakanlığı Dösimm Basımevi, (2007), s. 118.

aletlerin madencilik faaliyetlerinde kullanılmış olabileceğini düşündürmüştür (Çınaroğlu ve Çelik, 2006: s. 14, 15).

Demir Çağı'nda söz konusu aletler, yeni yerleşim yerlerinde kullanılmaya başlamıştır. Bu dönemde Alaca Höyük'te (Çınaroğlu ve Genç, 2004: s. 284) ve Geç Demir Çağı'nda Oluz Höyük'te[96] kullanılmaya başlanmıştır. Erken Tunç Çağı'nda Kınık Yamaç Yerleşimi'nde kullanılan alet ikilisi, Demir Çağı'nda da kullanılmaya devam etmiştir (Çınaroğlu ve Çelik, 2006: s. 15).

Klasik Dönemlere gelindiğinde Karadeniz Bölgesi'nde söz konusu aletler, eski yerleşim yerlerinde kullanılmaya devam ederken yeni yerleşim yerlerinde de kullanıldığı görülmektedir. Geç Demir Çağı'nda Oluz Höyük'te kullanılmaya başlayan bu aletler, Helenistik Dönem'de[97] de kullanım görmeye devam etmiştir. Klasik ve Helenistik Dönemlere ait Sinop Demirci seramik atölyesinde mortariumların kullanıldığı görülmektedir (Kassar-Tezgör, 1995: s. 182). Helenistik Dönem'de söz konusu alet ikilisinin, ele geçtiği yerler arasında; Kurul Kalesi (Şenyurt vd, 2018: s. 145, 146; Şenyurt vd, 2019: s. 701) ve Sinop-Zeytinlik amphora atölyesi (Garlan ve Tatlıcan, 1997: s. 349) yer almaktadır. Roma Dönemi'nde Amisos'ta mortarium ve mortarium piliumların, kullanıldığı merkezler arasında yer almaktadır (Şirin, 2018: s. 519) **(Lev. LXI, Şek. 112) (Tablo 19)**.

[96] Şevket Dönmez ve E. Emine Naza-Dönmez, "Amasya-Oluz Höyük Kazısı 2007 Dönemi Çalışmaları: İlk Sonuçlar", Kazı Sonuçları Toplantısı, 4, 30, Ankara, (2009), s. 97, 98; Şevket Dönmez ve E. Emine Naza-Dönmez, "Oluz Höyük Kazısı 2008 Dönemi Çalışmaları", Kazı Sonuçları Toplantısı, 3, 31, Ankara, İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti., (2010), s. 392; Şevket Dönmez, "Oluz Höyük Kazısı Dördüncü Dönem (2010) Çalışmaları: Değerlendirmeler ve Sonuçlar", Kazı Sonuçları Toplantısı, 4, 33, Ankara, İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti., (2012), s. 142; Şevket Dönmez, "Oluz Höyük Kazısı Beşinci Dönem (2011) Çalışmaları: Değerlendirmeler ve Sonuçlar", Kazı Sonuçları Toplantısı, 2, 34, Çorum, Pegasus Görsel İletişim Hizmetleri, (2013), s. 73.

[97] Bkz, dn: 96.

4.2. TRAKYA'DA ELE GEÇEN MORTARİUM VE MORTARİUM PİLİUMLAR

Trakya'da mortarium ve mortarium piliumların (?), kullanımına Neolitik Dönem yerleşim yerlerinde rastlanılmaktadır. Bu dönemde mortariumlar, Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde kullanılmaya başlanmıştır (Aydıngün ve Yıldız, 2022: s. 83, 84). Kalkolitik Dönem Erken Tunç Çağı'nda mortarium piliumlar, Gelibolu Yarımadası'nda yer alan Karabüvet Höyük (Özbek, 2012: s. 464), Pırnal Höyük ve Yeniçeşme Höyüğü'nde kullanım görmüştür (Özbek, 2011: s. 455, 456). Kırklareli Höyüğü'nde Geç Kalkolitik Dönem'den Erken Tunç Çağı'na tarihlendirilen mortarium piliumlara rastlanılmaktadır (Özdoğan vd, 2017: s. 117). Selimpaşa Höyüğü'nde ise Kalkolitik Dönem Tunç Çağı'na tarihlendirilen mortarium piliumlara rastlanılmaktadır (Güldoğan vd, 2011: s. 361).

Tekirdağ Ganos Dağı'nda yürütülen yüzey araştırmalarında Tatarlı Köyü Doğanca Mevkii'nde (Koçel-Erdem, 2014: s. 317) ve Yazır Köyü İzkayalar Mevkii'nde (Koçel-Erdem, 2012: s. 72) Roma Dönemi'ne ait mermer mortariumlara rastlanılmıştır. Ayrıca bölgede, Antik Çağ'dan itibaren bağcılık faaliyetleri ve zeytin, şarap üretiminde kullanılan taş mortariumlarda ele geçmiştir (Koçel-Erdem, 2012: s. 85). Gelibolu Yarımadası Değirmendüzü Köyü Sıraahlat Mevkii'nde Bizans Dönemi'ne ait kalenin olduğu alanda mortariumlara rastlanılmaktadır (Koçel-Erdem, 2018: s. 582).

İstanbul Büyükçekmece'de (*Athyra*) Bizans Dönemi'ne ait Episcopia Kalesi (?) olduğu düşünülen yapı içinden prehistorik dönemlere ait olabilecek mortarium pilium bulunmuştur (Aydıngün vd, 2020c: s. 394). Küçükçekmece Göl Havzası Firuzköy Yarımadası'nda yer alan Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nden oldukça fazla sayıda mortarium ve mortarium piliumlar ele geçmiştir (Aydıngün, 2017b: s. 4; Kaya ve Aydıngün, 2020: s. 504; Ş. Aydıngün ve H. Aydıngün, 2020a: s. 12) **(Lev. XXXVII, Şek. 71)**. Ayrıca Bathonea Antik Liman Yerleşimi kazılarında yüzlerce Antik Dönem unguentariumları (İlaç şişesi) **(Lev. LXII, Şek. 113)** ile aynı tabaka ve mimari yapı içinden ele geçen mortarium ve mortarium piliumların, varlığı bu malzemelerin ilaç yapımında kullanılmış olabileceğini düşündürmektedir (Aydıngün vd, 3013: s. 39;

Aydıngün, 2017b: s. 4; Aydıngün, 2017d: s. 381; Kaya, 2017: s. 239; Kaya ve Aydıngün, 2020: s. 505; Aydıngün ve Yıldız, 2022: s. 84, 85) **(Tablo 20)**.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. DEĞERLENDİRME

Beslenme, insanın dünya üzerinde var olduğu, günümüzden yaklaşık 3,5 milyon yıl öncesinden beri temel dürtülerden biridir. Bu 3,5 milyon yıllık sürenin yaklaşık 3.485.000 yılı, sadece avcılık ve toplayıcılıkla geçen üretimin olmadığı bir dönemdir. Sonrasında ise başta buğday olmak üzere tahıllarla ve hayvanların evcilleştirilmesiyle başlayan ve bugünkü uygarlığı oluşturan bir süreç karşımıza çıkmaktadır. İnsanoğlunun, yerleşik yaşama geçişi ve ardından tarıma başlaması yaklaşık 12.000 yıl öncesine uzanmaktadır. Bu süreci başlatan ise dolaylı da olsa ekmek yapımı ya da türevleridir. Tahılı ekmek yapmaya ya da unun bir şekilde yenebilecek hale gelmesini sağlamak için tahılın, en dışta bulunan sert kabuğun ve kepeğin uzaklaştırılması gerekir. Bu zorluğu yenmenin en kolay yolu ise başakları hafifçe kavurarak, tohumları çevreleyen dış kabuğun ufalanıp dağıldıktan sonra buğday tanesinin, dibekler ya da sürtme taşlarıyla, öğütme taşları üzerinde kabaca dövülerek un haline getirilmesi olabilir (Uhri, 2011: s. 25). Bin yıllar içerisinde sürtme taşlarının, gelişmiş örnekleri arasında mortarium ve mortarium piliumlarda yerini almıştır. Anadolu'da neredeyse her yerleşim yerinden her dönemde ele geçen mortarium ve mortarium piliumların, varlığı tahılın beslenmedeki vazgeçilmezliğine işaret etmektedir. Söz konusu aletlerin, günümüze kadar ulaşan örneklerinin biçimsel anlamda çok fazla değişime uğramadıkları görülmektedir.

Küçükçekmece Göl Havzası Bathonea Antik Liman Yerleşimi kazı ve yüzey araştırmalarından ele geçen mortarium ve mortarium piliumlar, bu çalışmada ele alınmış olup, eldeki veriler ışığında bu aletlerin; sayısal dağılımı, biçimsel ve fiziksel özellikleri, hammaddeleri, tipolojik sınıflandırılması, yayılım ve işlevleri göz önünde bulundurularak irdelenmiştir.

Çalışmaya konu olan malzeme grubu; tarafımca envanter fişleriyle birlikte tek tek incelenmiş, tasnif edilmiş, manuel çizimleri yapılmış **(Lev. LVI, Şek. 101)**, CorelDraw X7 programında çizimleri dijital ortama aktarıldıktan sonra kataloglanmıştır.

5.1. SAYISAL DAĞILIM

Küçükçekmece Göl Havzası Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde arkeolojik araştırmalarından ele geçen 21 adet mortarium (Havan) (%78 oranında) **(Bkz. Kat. No. 1-21)**, 1 adet saklama/biriktirme kabı (?) (%4 oranında) **(Bkz. Kat. No. 22)** ile 5 adet mortarium pilium (Havaneli) (%18 oranında) **(Bkz. Kat. No. 23-27) (Lev. LXII, Şek. 114)** çalışmaya konu olan malzeme grubunu oluşturmaktadır **(Grafik 13; Tablo 2)**.

5.1.1. Yıllara Göre Sayısal Dağılım

Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nden ele geçen 21 adet mortarium, 1 adet saklama/biriktirme kabı (?) ile 5 adet mortarium pilium yıllara göre sınıflandırıldığında en yoğun buluntu grubunun 2013 yılına ait olduğu ve Bazilikal Planlı Yapı'dan ele geçtiği görülmüştür. Mortariumlar, yıllara göre ayrıldığında 2012 yılında 2 adet (%10 oranında) **(Bkz. Kat. No. 13, 18)**, 2013 yılında 12 adet (%57 oranında) **(Bkz. Kat. No. 1, 2, 6-12, 15, 17, 19)**, 2015 yılında 3 adet (%14 oranında) **(Bkz. Kat. No. 3, 4, 14)**, 2018 yılında 1 adet (%5 oranında) **(Bkz. Kat. No. 5)** ve 2021 yılında ise 3 adet mortarium (%14 oranında) **(Bkz. Kat. No. 16, 20, 21) (Lev. LXIII, Şek. 115)** ele geçtiği görülmektedir **(Grafik 14, 15; Tablo 8)**. Ayrıca 2013 yılında 12 mortariumla (%67 oranında) birlikte 1 adet saklama/biriktirme kabı (?) (%5 oranında) **(Bkz. Kat. No. 22)** ile 5 adet mortarium pilium (%28 oranında) **(Bkz. Kat. No. 23, 24, 25, 26, 27)** ele geçtiği saptanmıştır **(Grafik 16)**.

5.1.2. Arkeolojik Alanlara Göre Sayısal Dağılımı

Küçükçekmece Göl Havzası Firuzköy Yarımadası'nın doğu kıyısının en kuzeyinde yer alan I. Alan (8. Alan) ile yine Firuzköy Yarımadası'nın doğu kıyısının orta kısmında yer alan II. Alan (22 - 24. Alan) **(Harita 6, 7)** olarak adlandırılan arkeolojik bölgelerden ve Küçükçekmece Göl kıyısından **(Bkz. I. Bölüm)** ele geçen toplamda 32 adet mortarium parçası (%82 oranında), 1 adet saklama/biriktirme kabı

(?) (%3 oranında) ile 6 adet mortarium pilium parçası (%15 oranında) bu tez çalışması kapsamında incelenmiştir **(Grafik 20, 21)**. Toplamda 32 mortarium parçası, 21 adet mortariuma ait olup bunlardan; 28 tanesi I. Alan'dan (%90 oranında), 3 tanesi ise II. Alan'dan (%10 oranında) ele geçtiği tespit edilmiştir **(Grafik 22; Tablo 3)**.

5.1.3. Mimari Yapılara Göre Sayısal Dağılım

Bathonea Antik Liman Yerleşimi arkeolojik araştırmalarında, Bazilikal Planlı Yapı'nın apsis kısmında işlik/atölye birimi olduğu tespit edilen açmalardan 13 adet (%81 oranında) (**Tablo 10)**, 2 adet Büyük Sarnıç'tan (%13 oranında) (**Tablo 11)** ve 1 adet de Apsisli Yapı Kanalı'nın 1. havalandırma bacasından (%6 oranında) ele geçmiştir. Bazilikal Planlı Yapı'dan mortariumların, yoğun olarak çıktığı açmalardan 1 adat saklama/biriktirme kabı (?) ile 4 adet mortarium piliumun açığa çıkarıldığı görülmüştür **(Grafik 23; Tablo 7)**.

5.1.4. Mortariumların Parçalar Bazında Sayısal Dağılımı

Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nden ele geçen 32 mortarium parçası **(Grafik 17)**, bu tez çalışması kapsamında incelenmiştir. Mortariumlara ait parçalar, tarafımca envanter fişleriyle birlikte değerlendirilerek tasnif edilmiştir. Bu parçalardan, 24 tanesi gövde (%75 oranında), 6 tanesi dip (%19 oranında) ve 2 tanesi de ağız parçasından (%6 oranında) olduğu belirlenmiştir **(Grafik 18; Tablo 3)**.

Mortariumdan, 4 tanesinin diğer parçalarıyla birlikte ele geçtiği saptanmıştır. Bu 4 mortariumdan 1'incisi, 6 parça halinde ele geçmiş ve tüm parçaları mevcut olduğu için 2021 kazı sezonunda restorasyonu yapılarak tümlenmiştir **(Bkz. Kat. No. 1; Lev. XXXVIII, Şek. 72a; Çiz. 1a)**. 2. mortarium, 1 dip, 2 gövde olmak üzere 3 parça halinde ele geçmiş ve önceki yıllarda restorasyonu yapılmıştır. Dip kısmı tamamen mevcut olan mortariumun, gövdesinin yarıdan fazlası eksiktir **(Bkz. Kat. No. 2; Lev. XXXIX, Şek. 73a; Çiz. 2)**. 3. mortarium, 3 parça halinde ele geçmiştir. Parçalardan, 2 tanesi tutamak kenarından birleşirken 3. parça, mortariumun diğer bir kısmına aittir

(Bkz. Kat. No. 3; Lev. XL, Şek. 74; Çiz. 3). 4. mortarium ise 2 parça halinde ele geçmiştir. Parçalar, mortariumun farklı kısımlarına ait olup birbirleriyle birleşmemektedir **(Bkz. Kat. No. 4; Lev. XL, Şek. 75a; Çiz. 4**). Diğer 17 tane mortarium parçası ise tekil olarak ele geçmiştir. Bunlardan, 10 tanesi (%59 oranında) gövde, 5 tanesi (%29 oranında) dip, 2 tanesi (%12 oranında) de ağız parçasından oluşmaktadır **(Grafik 19; Tablo 3)**. Ele alınan 32 mortarium parçasının, toplamda 21 adet mortariuma ait olduğu saptanmıştır **(Bkz. Kat. No. 1-21)**.

5.1.6. Hammaddelerine Göre Sayısal Dağılım

Mortariumları, hammaddeleri indelendiğinde 8 tanesi bazalttan (%38 oranında), 6 tanesi mermerden (%29 oranında), 3 tanesi de taştan (?) (%14 oranında), 2 tanesi gabrodan (%3 oranında), 1 tanesi ganaystan (%5 oranında) ve 1 tanesi de kırmızı/mor porfirden (%5 oranında) üretilmiştir **(Grafik 24)**. 1 tane saklama/biriktirme kabı (?), irili ufaklı çakıl taşları, kum, kireç, mika vb. malzemelerden elde edilen bir karışımla (?) şekillendirilmiştir. Mortarium piliumlardan 3 tanesi mermerden (%60 oranında), 1 tanesi tunçtan (%20 oranında) ve 1 tanesi de taştan (?) (%20 oranında) üretildiği belirlenmiştir[98] **(Grafik 22; Tablo 4)**.

Antik Mısır kökenli olduğu bilinen kırmızı/mor porfir mermerinin (Angı, 2011: s. 36) Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde bulunması bu mermerin **(Lev. LXIII, Şek. 116; Lev. LXIV, Şek. 117)**, Büyük Liman/Bilgili Limanı ya da Küçük Liman aracılığıyla Konstantinopolis'e taşınmış olabileceğini akla getirmiştir[99]. Anadolu ve Trakya'da söz konusu aletlerle, ilgili yapılan hammadde araştırmasında henüz porfirden üretilen başka bir örneğe rastlanılmamıştır.

[98] Bkz. dn: 74.
[99] Bkz. dn: 1.

5.2. TİPOLOJİK SINIFLANDIRMA

Mortariumlarla ilgili yapılan bilimsel yayınlar incelendiğinde tipolojik olarak mortariumların, tutamaklarına ve derinliklerine göre sınıflandırıldığı görülmektedir. Tutamaklarına göre sınıflandırmada, tutamaklı ve tutamaksız mortarium olarak ayrılmaktadır. Derinliklerine göre sınıflandırmada ise sığ ya da derin mortarium olarak ayrıldıkları görülmektedir (Türkmen, 2009: s. 11-14; Yıldızlı ve Ergürer, 2019: s. 628-632) **(Bkz. II. Bölüm)**.

Bu tez çalışması kapsamında, Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde ele geçen 21 mortarium tasnif ve tarif edilmiş, tipolojik olarak sınıflandırılmış ve teknik açıdan değerlendirilmiştir. Mortariumlar, tutamak ve derinlik gibi değişken, biçimsel özellikleri göz önünde bulundurularak tanımlanmış ve tipolojik bir çerçeve çizilerek istatistiksel sonuçlara varılmıştır. Bu bağlamda, tutamaklarına göre *tutamaklı mortarium* ve *tutamaksız mortarium* olmak üzere 2 ana gruba ayrılmıştır **(Grafik 25)**. Bu 2 ana grup da kendi içlerinde derinliklerine göre *tutamaklı sığ mortarium, tutamaklı derin mortarium, tutamaksız sığ mortarium* ve *tutamaksız derin mortarium* olmak üzere 4 alt gruba ayrılarak tipolojik bağlamda sınıflandırılmıştır **(Grafik 26; Tablo 6**).

Mortariumlar, tekil ya da birkaç parça halinde ele geçtiği için genel olarak kaç tane tutamağa sahip oldukları ya da tutamaklarının olup olmadığı tam olarak tespit edilememiştir. Eldeki veriler doğrultusunda mortariumlardan, 11 tanesi *tutamaklı mortarium* (%52 oranında) **(Bkz. Kat. No. 1-10, 19)**, 10 tanesi de *tutamaksız mortarium* (%48 oranında) **(Bkz. Kat. No. 11-18, 20, 21)** şeklinde ayrılmıştır **(Grafik 25)**. 11 tane *tutamaklı mortariumdan,* 6 tanesi ağızdan dibe kadar profil verdiği için bu 6 tutamaklı mortarium, kendi içinde derinliklerine göre sınıflandırılmıştır. 5 tane *tutamaklı mortarium,* 4,1 cm ile 7,9 cm aralığında ölçülen derinlik ile *tutamaklı sığ mortarium* (%46 oranında) **(Bkz. Kat. No. 2, 3, 5, 6, 7)**, 1 mortarium ise, 10,9 cm ölçülen derinlik ile *tutamaklı derin mortarium* (%9 oranında) **(Bkz. Kat. No. 1)** biçiminde sınıflandırılmıştır. Gövde kısmından kırık olan diğer tutamaklı 5 tane mortarium (%45 oranında) **(Bkz. Kat. No. 4, 8, 9, 10, 19)**, hakkında sığ ya da derin şeklinde yorum yapılamamış ve bu alt gruplara dâhil edilememiştir **(Grafik 27)**. Mevcut 10 tane *tutamaksız mortariumdan,* yalnızca 1 tanesi ağızdan dibe kadar profil verdiği için *tutamaksız sığ mortarium* (%10 oranında) **(Bkz. Kat. No. 21)** grubuna

dâhil edilmiştir. Ancak diğer 9 tane mortarium parçası (%90 oranında); ağız **(Bkz. Kat. No. 20)**, dip **(Bkz. Kat. No. 11-13)** ve gövde **(Bkz. Kat. No. 14-18)** kısımlarından kırık oldukları için derinlikleri ölçülememiş ve hiçbir gruba dâhil edilememiştir **(Grafik 28)**. Mortariumlar, tutamak ve derinlik gibi baz alınan kriterler göz önünde bulundurularak sınıflandığında, 5 tane *tutamaklı sığ mortarium* (%72 oranında) **(Bkz. Kat. No. 2, 3, 5, 6, 7)**, 1 tane *tutamaklı derin mortarium* (%14 oranında) **(Bkz. Kat. No. 1)** ve 1 tane de *tutamaksız sığ mortarium* (%14 oranında) **(Bkz. Kat. No. 21)** olduğu tespit edilmiştir **(Grafik 26; Tablo 6)**.

5.3. KARŞILAŞTIRMA

Paleolitik Dönem'den itibaren doğal kaya oyuklarında kullanımının başladığı düşünülen ve günümüze kadar birçok işlevde kullanılarak varlığını devam ettiren mortarium ve mortarium piliumlar; Avrupa, Anadolu, Akdeniz ve Ege Havzası'nda yaygın olarak kullanılmıştır **(Bkz. III. Bölüm)**. Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde MS 6-7 yüzyıllar arasında yoğun olarak görülen söz konusu aletlerin benzerleri; Anadolu, Mısır, Levant, Kıbrıs, Yunanistan, İtalya ve Ege Adaları gibi geniş bir bölgede dağılım gösteren mortarium ve mortarium piliumlarla bağlamsal, biçimsel, tipolojik ve işlevsel özellikleri baz alınarak karşılaştırılmıştır.

5.3.1. Mortariumların Karşılaştırması

Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nden ele geçen mortariumların benzerlerine Anadolu'da; Ege, Marmara ve Akdeniz bölgelerinde yoğun olarak rastlanılmaktadır. Anadolu dışında da birçok yerleşim yerinde benzerleri görülmektedir.

Tutama*klı derin mortarium* grubunda irdelenen 1 adet mortariumun **(Bkz. Kat. No. 1)**, benzeri Mısır'dan[100] ele geçmiştir. 4 tane yarım daire şeklinde tutamağa sahip mortarium, Bathonea'dan ele geçen örnekten farklı olarak kaide kısmında daralmakta

[100] Hargis, a.g.e, s. 60, Şek. 4.

ve yüksek halka kaidelidir. *Tutamaklı sığ mortarium* grubunda değerlendirilen **(Bkz. Kat. No. 2)**, kare şeklinde tutamaklı ve tutamağında kazıma çizgilerle oluşturulmuş çizgisel bezemeli mortariumun benzerleri; Parion[101], Patara[102], Sardes[103] ve Salamis'ten[104] ele geçmiştir. Bu yerleşim yerlerinden ele geçen mortariumların, tutamakları kare şeklindedir. Parion, Sardes ve Salamis'ten ele geçen örneklerin, tutamaklarında kazıma çizgilerle oluşturulmuş çizgisel bezeme mevcuttur. Salamis'teki örnek, akıtaçlı ve halka kaidelidir. Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nden ele geçen montariumun, ağız ve gövde kısmının yarıdan fazlası eksik olduğu için akıtacının olup olmadığı bilinmemektedir. Dikdörtgen şeklinde t*utamaklı sığ mortarium*un **(Bkz. Kat. No. 3)** benzer örnekleri; Parion[105], Sardes[106] ve Salamis'te[107] açığa çıkarılmıştır. Bu yerleşim yerlerindeki mortariumların, tutamakları Bathonea Antik Liman Yerleşimi'ndeki gibi dikdörtgen şeklinde ve bezemesizdir. Yarım daire şeklinde *tutamaklı sığ mortarium*un **(Bkz. Kat. No. 5)**, benzer örneği Parion'da[108] bulunmuş olup, birbirleriyle benzer özellikler göstermektedir. Yarım daire şeklindeki tutamağı üzerinde çizgisel bezeme bulunan *tutamaklı sığ mortarium*un **(Bkz. Kat. No. 6)** benzerleri; Parion[109], Sardes[110], Pisidia Antiokheia'sı[111] ve Korint'ten[112] ele geçmiştir. Söz konusu yerleşim yerlerinden ele geçen mortariumların, yarım daire şeklinde tutamakları üzerinde çizgisel bezeme bulunmaktadır. Düz ağızlı olarak şekillendirilen mortariumlardan, Psidia Antiokheia ile Parion'daki örneklerin ağız kısmında yiv bulunmaktadır. Düz dipli mortariumlardan, yalnızca Sardes'teki örnekte oluk şeklinde akıtaç bulunmaktadır. Yarım daire şeklindeki *tutamaklı sığ mortarium*un **(Bkz. Kat. No. 7)**, benzer örneği Parion'dan[113] açığa çıkarılmıştır. Parion'daki yarım

[101] Yıldızlı ve Ergürer, a.g.m, s. 652, Şek. 4, Kat. No. 14, 15, 18.
[102] Korkut, a.g.m, s. 235, Şek. 2, Kat. No. 20.
[103] Stepheus J. Crawford, The Byzantine Shops at Sardis. Cambridge, Harvard University Press, (1996), s. 177, Lev. 9, Şek. 59.
[104] Chavanes, a.g.m, s. 311, Lev. 57, Şek. 7, 8.
[105] Yıldızlı ve Ergürer, a.g.m, s. 653, Şek. 5, Kat. No. 22.
[106] Crawford, a.g.e, s. 124, Lev. 7, Şek. 316.
[107] Chavanes, a.g.e, s. 256, Lev. 2, Şek. 10.
[108] Yıldızlı ve Ergürer, a.g.m, s. 652, Şek. 4, Kat. No. 16.
[109] Hatice Ergürer, "Parion Roma Dönemi Mermer Kapları", Parion Kazıları 10. Yıl Armağanı, (2015), s. 97, Şek. 1 / 2, 3, 5, 7; Kat. No. 2, 3, 5, 7; Yıldızlı ve Ergürer, a.g.m, s. 650, Şek. 2, Kat. No. 1, 2, 3, 4, 5, 6; s. 651, Şek. 3, Kat. No. 10, 11, 12; s. 652, Şek. 4, Kat. No. 13.
[110] Crawford, a.g.e, s. 218, Lev. 9, Şek. 333.
[111] Özhanlı ve Güngör, a.g.m, s. 511, Şek. 2a-2b, Çiz. 2a-2b.
[112] Davidson, a.g.e, s. 426, Lev. 60, Şek. 828, s. 427, Lev. 61, Şek. 827.
[113] Yıldızlı ve Ergürer, a.g.m, s. 652, Şek. 4, Kat. No. 17.

daire şeklindeki *tutamaklı sığ mortarium*la, benzer özellikler gösteren mortariumun, tutamağının üst kısmı tamamen kırık olduğu için çizgisel bezemesi olup olmadığı tespit edilememiştir. Dikdörtgen şeklinde tutamaklı 2 adet mortarium **(Bkz. Kat. No. 9, 10)**, Parion[114] ve Tel Shikmona'dan[115] ele geçen mortariumlarla benzer özellikler göstermektedir. Halka kaideli 2 adet *tutamaksız mortarium* **(Bkz. Kat. No. 14, 15)**, Patara'dan[116] bulunmuş halka kaideli tutamaksız mortariumla benzerdir. Yarım daire şeklinde çift tutamağı korunmuş 1 tutamağında akıtaç diğer tutamağında çizgisel bezeme bulunan mortarium **(Bkz. Kat. No. 19)**, Sardes'ten[117] ele geçen 4 tutamaklı 1 tutamağında akıtaç diğer tutamağında çizgisel bezeme bulunan mortarium ile benzerlikler göstermektedir. Yalnızca 1 adet olan *Saddle Quern/Eğer Biçimli tutamaksız sığ mortarium*un **(Bkz. Kat. No. 21)** benzer örnekleri; Körtik Tepe[118], Jerikho[119], Vadi Kubbaniya[120], Halasarna[121] ve Mezzano Gölü'nden[122] açığa çıkarılmıştır. Bu merkezlerden ele geçen mortariumlar, uzun ve yayvan olup sürtme işlevlerinde kullanılmışlardır.

5.3.2. Mortarium Piliumların Karşılaştırması

Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nden ele geçen mortarium piliumların benzer örnekleri Anadolu'da; Ege, Marmara Akdeniz, Karadeniz ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yoğun olarak görülmektedir. Bu mortarium piliumların, benzer örnekleri Anadolu dışında birçok merkezde rastlamak mümkündür.

---

[114] Yıldızlı ve Ergürer, a.g.m, s. 653, Şek. 5, Kat. No. 24.
[115] Amir, a.g.m, s. 159, Şek. 8.
[116] Korkut, a.g.m, s. 236, Şek. 3, Kat. No. 22.
[117] Crawford, a.g.e, s. 127, Lev. 9, Şek. 333.
[118] Vecihi Özkaya, "Körtik Tepe 2005 Yılı Kazısı", Kazı Sonuçları Toplantısı, 1, 28, (2007), s. 50, Şek. 14.
[119] Bamyacı, a.g.m, s. 299, Şek. 6.
[120] Robet I. Curtis, Ancient Food Technology, Leiden Boston Köln, Brill, (2001), s. 479, Lev. 1.
[121] Poupaki, a.g.m, s. 116, Şek. 6.
[122] Hargis, a.g.m, s. 51, Şek. 1.

Bükülmüş parmak formlu ya da *dirsek formlu* 2 adet mortarium piliumla **(Bkz. Kat. No. 23, 24)** benzerlik gösteren mortariumlar; Allionai[123], Amissos[124], Arykanda[125], Parion[126], Patara[127], Sardes[128], Perge[129], Dardanos Tümülüsü[130], Salamis[131], Mısır[132] ve Korint'ten[133] ele geçmiştir. Bunlardan Sardes, Patara, Amisos, Dardanos Tümülüsü ve Korint'ten ele geçen örneklerin, bükülmüş parmak şeklindeki tutma kolu Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nden ele geçen örneklere göre daha uzundur. Konik formlu Mermer 1 adet mortarium piliumun **(Bkz. Kat. No. 25)** benzer örnekleri; Hallan Çemi[134], Ulucak Höyük[135], Tel İdris[136], Şeref Höyük[137], Kebaran[138] ve Vadi Kubbaniya'dan[139] açığa çıkarılan mortarium piliumlarla benzerdir. Konik formlu tunç 1 adet mortarium piliumunla **(Bkz. Kat. No. 26)**, benzer özellikler gösteren mortarium pilium, Korint'ten[140] ele geçmiştir. Taştan (?) üretilmiş 1 adet konik formlu mortarium pilium **(Bkz. Kat. No. 27)** ile benzerliklere sahip moratarium

[123] Bülent Türkmen, Allianoi'da Bulunan Ezme ve Öğütme Taş Aletleri İle Taş Kaplar, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, 2019, s. 43, 43, Çiz. Lev. XIV, Şek. Lev. IX, Kat. No. 42.

[124] Orhan Alper Şirin, "Amisos'ta Roma İmparatorluk Dönemi (M.S. 2. Yüzyıl)'ne Ait Kalıntılarda Gerçekleştirilen Kurtarma Kazısı ve Kazı Buluntuları", 3, 5, (Aralık 2018), s. 536, Şek. 26.

[125] Tek, a.g.m, s. 402, Şek. 1.

[126] Ergürer, a.g.m, s. 96, Şek. 2/10, s. 98, Şek. 5/10, Kat. No. 10; Yıldızlı ve Ergürer, a.g.m, s. 98, Şek. 5, Kat. No. 32, 33.

[127] Korkut, a.g.m, s. 245, Şek. 8; Kat. No. 41.

[128] Crawford, a.g.e, s. 198, Lev. 2A, Şek. 196; s. 213, Lev. 6, Şek. 301; s. 238, Lev. 15, Şek. 519.

[129] Çokay-Kepçe, (2009), s. 251, Şek. 6.

[130] Tombul, a.g.m, s. 260, Şek. 3, Kat. No. 13.

[131] Chavanes, a.g.e, s. 261, Lev. 7, Şek. 47, 48, 49, 50.

[132] Hargis, a.g.m, s. 60, Şek. 4.

[133] Davidson, a.g.e, s. 452, Lev. 86, Şek. 1430, 1432, 1433, 1434, 1435, 1436; Villing ve Pemberton, a.g.m, s. 611, Şek. 30, s. 632, Şek. 31.

[134] Michael Rosenberg, "Hallan Çemi Tepesi, an Early Aceramic Neolithic Site in Eastern Anatolia: Some Preliminary Observations Concerning Material Culture", Article in Anatolica, XVIII, (1992), s. 18, Şek. 9; Rosenberg, a.g.m, (1995), s. 94, Şek. 9.

[135] Çevik ve Vuruşkan, a.g.m, s. 598, Şek. 10.

[136] Mehmet Önal vd, "Harran Ovası Yüzey Araştırması 2018", Araştırma Sonuçları Toplantısı, 2, 37, (2020), s. 478, Şek. 8.

[137] Ralf Becks ve B. Ayça Polat Becks, "2017 Yılı Şeref Höyük / Komama ve Çevresi Yüzey Araştırması", Araştırma Sonuçları Toplantısı, 3, 36, (2019), s. 293, Şek. 7.

[138] Bar-Yosef ve Belfer-Cohen, s. 461, Şek. 6/4, 6/6.

[139] Curtis, a.g.e, s. 492, Lev. 17.

[140] Davidson, a.g.e, s. 463, Lev. 87, Şek. 1440.

piliumlar; Şeref Höyük[141], Zincirli Höyük[142], Karabüvet Höyük[143], Pırnal Höyük[144], Kebaran[145], Jerikho[146] ve Korint'ten[147] açığa çıkarılmıştır. Bathonea'dan ele geçen mortarium piliumların benzerleri birçok yerleşim yerinde görülmektedir.

5.4. TARİHLENDİRME

Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde ele geçen ve ilaç yapımında (?) ezme, öğütme, karıştırma, sürtme elemanları olarak kullanılan mortarium ve mortarium piliumların, bulundukları tabakalar (stratigrafi), mimari yapı evreleri ve açığa çıktıkları açmalardaki diğer küçük buluntular birlikte değerlendirilerek bir sonuca varılmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda, TÜBİTAK Marmara Araştırmaları Merkezinde (MAM) yapılan Radyokarbon Analiz (^{14}C) sonuçları **(Lev. LXIV, Şek. 118)** ile Polonya Bilimler Akademisinde yapılan Radyokarbon tarihleme yöntemlerine dayandırılarak MS 6-7. yüzyıllar arasına tarihlendirilmişlerdir.

5.5. YAYILIM ALANI

Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nden ele geçen 21 mortarium ile 5 mortarium pilium **(Lev. XXXVI, Şek. 71)**, Anadolu, Avrupa, Ege Adaları ve Akdeniz Havzası gibi çok geniş bir coğrafyaya yayılan mortariumlarla benzer ve farklı özellikleri göz önünde bulundurularak yayılım alanı takip edilmiştir. Bu bağlamda, mortariumların yayılım alanları, tipolojik özellikleri, hammaddeleri ile işlevsel analizleri yapılarak istatistiksel sonuçlara ulaşılmıştır.

---

[141] Ralf Becks ve B. Ayça Polat Becks, a.g.m, s. 293, Şek. 7.
[142] Schloen, David ve Virginia R. Herrmann, "Zincirli Höyük Excavations 2015", Kazı Sonuçları Toplantısı, 3, 38, Ankara, İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti., (2017), s. 186, Şek. 10.
[143] Onur Özbek, "Saros Körfezi Kıyısında Yeni Prehistorik Yerleşimler: Pırnal Höyük ve Karabüvet Höyük ve Diğerleri: 2009 Yılı Araştırması", Araştırma Sonuçları Toplantısı, 3, 28, (2011), s. 462, Şek. 12.
[144] Özbek, a.g.m, s. 458, Şek. 8.
[145] Bar-Yosef ve Belfer-Cohen, a.g.m, s. 461, Şek. 6/8, 6/11.
[146] Bamyacı, a.g.m, s. 298, Şek. 1, 3.
[147] Davidson, a.g.e, s. 462, Lev. 86, Şek. 1438.

Söz konusu aletlerin, geniş bir coğrafyaya yayılmış olması bölgeler arası kültürel etkileşim ve ticari ilişkilere işaret etmektedir. Değişik form ve boyutlardaki mortariumlar, işlevsel olarak birçok alanda kullanım kolaylığı sağlaması açısından her dönemde kullanılmış ve çok geniş bir coğrafyaya yayılım göstermiştir.

5.5.1. Mortariumların Yayılım Alanı

Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nden ele geçen mortariumların, benzerlerine birçok yerleşim yerinde rastlamak mümkündür. MS 6-7 yüzyılda Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde yoğun olarak kullanılan küresel formlu mortariumların, dağılımı tespit edilmiştir. Tipolojik olarak *tutamaklı sığ mortarium* grubunda değerlendirilen mermer mortariumun **(Bkz. Kat. No. 2)** benzer örneklerine; Parion (Yıldızlı ve Ergürer, 2019: s. 652), Patara (Korkut, 2002: s. 235), Sardes (Crawford, 1996: s. 177) ve Salamis'te (Kıbrıs) (Chavanes, 1975: s. 311) rastlanılmaktadır. Bazalttan üretilen *tutamaklı sığ mortarium*un (**Bkz. Kat. No. 3**) benzer örnekleri; Parion (Yıldızlı ve Ergürer, 2019: s. 653), Salamis (Chavanes, 1975: s. 256) ve Tel Shikmona'da (İsrail) (Amir, 2006: s. 159) görülmektedir. Mermerden üretilen *tutamaklı sığ mortarium*un **(Bkz. Kat. No. 5)** benzer örnekleri, Parion'da (Yıldızlı ve Ergürer, 2019: s. 652) gözlemlenmektedir. Mermer tutamağında kazıma çizgilerle oluşturulmuş çizgisel bezemeli *tutamaklı sığ mortarium*un **(Bkz. Kat. No. 6)** benzerlerine; Parion (Ergürer, 2015: s. 97; Yıldızlı ve Ergürer, 2019: s. 650), Pisidia Antiokheia'sı (Özhanlı ve Güngör, 2015: s. 511), Sardes (Crawford, 1996: s. 218) ve Korint'te (Davidson, 1952: s. 426, 427) rastlanılmaktadır. Mermerden üretilen diğer bir *tutamaklı sığ mortarium*un **(Bkz. Kat. No. 7)** benzer örnekleri, Parion'da görülmektedir (Yıldızlı ve Ergürer, 2019: s. 652). Porfirden üretilen *tutamaklı derin mortarium*un **(Bkz. Kat. No. 1)** benzer örneklerine; Mısır'da (Hargis, 2007: s. 60) rastlanılmaktadır. Gabrodan üretilmiş 1 adet *tutamaklı mortarium*un **(Bkz. Kat. No. 9)** benzer örnekleri; Parion (Yıldızlı ve Ergürer, 2019: s. 653) ve Tel Shikmona'da (Amir, 2006: s. 159) görülmektedir. Bazalt 1 adet *tutamaklı mortarium*un **(Bkz. Kat. No. 10)** benzerleri; Parion (Yıldızlı ve Ergürer, 2019: s. 653) ve Tel Shikmona'da (Amir, 2006: s. 159) gözlenmektedir. Bazalttan üretilen 2 adet *tutamaksız mortarium* grubunda irdelenen mortariumların **(Bkz. Kat. No. 14, 15)** benzer örneğine Patara rastlanılmaktadır

(Korkut, 2002: s. 236). Mermerden üretilmiş 1 adet *tutamaklı mortarium*un **(Bkz. Kat. No. 19)** benzer örneği, Sardes'te görülmektedir (Crawford, 1996: s. 127). Yalnızca 1 örnekle temsil olunan *Saddle Quern/Eğer Biçimli tutamaksız sığ mortarium*un **(Bkz. Kat. No. 21)** benzer örnekleri ise Körtik Tepe (Özkaya, 2007: s. 50), Jerikho (Levant) (Bamyacı, 2015: s. 299), Vadi Kubbaniya (Mısır) (Curtis, 2001: s. 479), Halasarna (Yunanistan) (Poupaki, 2009: s. 116) ve Mezzano Gölü'nde (İtalya) (Hargis, 2007: s. 51) görülmektedir **(Harita 17; Tablo 2)**.

5.5.2. Mortarium Piliumların Yayılım Alanı

Mortariumlarla aynı tabakalardan 4 tane mortarium pilium, *in situ* olarak ele geçmiştir. 1 tanede yüzeyden olmak üzere toplamda 5 adet mortarium pilium mevcuttur **(Grafik 10; Tablo 7)**. Bunlardan 2 tanesi *bükülmüş parmak formlu* ya da *dirsek formlu* olarak tanımlanan mortarium piliumundan **(Bkz. Kat. Not. 23, 24)** olup, benzer örneklerine; Allionai (Türkmen, 2019: s. 43), Amissos (Şirin, 2018: s. 536), Arykanda (Tek, 2003: s. 402), Parion (Ergürer, 2015: s. 96, 98; Yıldızlı ve Ergürer, 2019: s. 654), Patara (Korkut, 2002: s. 245), Sardes (Crawford, 1996: s. 213, 238), Perge (Çokay-Kepçe, 2009: s. 251), Çanakkale (Tombul, 2006: s. 260), Korint (Davidson, 1952: s. 452; Villing ve Pemberton, 2010: s. 611), Salamis (Chavanes, 1975: s. 261) ve Mısır'da (Hargis, 2007: s. 60) rastlanılmaktadır. Tutma kolu konik ve ezici ucu *konkav*lı mermer mortariumun piliumunun (**Bkz. Kat. Not. 25)** benzerleri; Hallan Çemi (Rosenberg, 1992: s. 18), Ulucak Höyük (Çevik ve Vuruşkan, 2014: s. 598), Tel İdris (Önal vd, 2020: s. 478), Şeref Höyük (Becks ve Polat Becks, 2019: s. 293), Kebaran (Levant) (Bar-Yosef ve Belfer-Cohen, 1989: s. 461), Vadi Kubbaniya (Mısır) (Curtis, 2001: s. 492) gibi merkezlerde görülmektedir. Konik formlu ve ezici ucu *konkav*lı 1 adet tunç mortarium piliumun benzer örneği; Korint'te görülmektedir (Davidson, 1952: s. 463) (**Bkz. Kat. Not. 26)**. Tutma kolu konik taş (?) 1 adet mortariumun piliumun (**Bkz. Kat. Not. 27)** benzer örnekleri; Şeref Höyük (Becks ve Polat Becks, 2019: s. 293), Zincirli Höyük (Schloen ve Herrmann, 2017: s. 178, 179), Karabüvet Höyük (Özbek, 2011: s. 462), Pırnal Höyük (Özbek, 2011: s. 458), Kebaran (Bar-Yosef ve Belfer-Cohen, 1989: s. 461), Jerikho (Bamyacı, 2015: s. 298) Korint (Davidson, 1952: s. 462) gibi yerleşim yerlerinde gözlemlenmektedir **(Harita 18)**.

5.6. İŞLEV ANALİZİ

Arkeolojik kazı ve yüzey araştırmalarında ele geçen mortarium ve mortarium piliumların, işlevsel olarak birçok alanda kullanıldığı saptanmıştır. Paleolitik Dönem'den itibaren doğal kaya oyuklarının mortarium olarak kullanılmaya başlandığı ve Neolitik Dönem'de tahılların insan hayatına girmesiyle söz konusu ikilinin kullanımı daha da yaygın hale gelmiştir **(Bkz. II. Bölüm)**.

Mortariumların, ilk kullanıldıkları andan itibaren içlerinde yiyecek maddelerinin mortarium piliumlar, aracılığıyla karıştırıldığı ya da iri taneli sert yiyeceklerin ezilerek, öğütüldüğü görülmektedir. İlerleyen zamanla birlikte gelişerek değişen teknolojinin insan hayatındaki gereksinimleri farklılaştırmasına bağlı olarak mortariumların da işlevlerinin değiştiği anlaşılmaktadır. Söz konusu alet ikilisi; dini ritüeller, ölü gömme gelenekleri, tıp, kozmetik, madencilik, inşaat vs. gibi birçok alanda işlevsel olarak kullanılmıştır. Günümüzde de işlevini sürdürmekte ve mutfaklarda sarımsak, ceviz vs. gibi birçok ürünün ezilmesinde kullanılmaya devam edilmektedir **(Lev. XXIX, Şek. 55) (Bkz. II. - IV. Bölüm)**.

Sürterek ezme, öğütme işlevlerinde *Saddle Quern*/*Eğer Biçimli* (Uzun/Yayvan) formlar kullanılırken; döverek ya da vurarak ezme, öğütme veyahut da karıştırma işlevlerinde ise küresel formlar tercih edilmektedir. Mortariumların; Anadolu, Akdeniz Havzası ve Avrupa gibi çok geniş bir coğrafya da kullanıldığı arkeolojik araştırmalarla tespit edilmiştir **(Bkz. II. - IV. Bölüm)**.

MS 6-7. yüzyıllar arasına tarihlendirilen mortariumlar, saklama/biriktirme kabı ve mortarium piliumların; form özellikleri, buluntu yerleri, bulunduğu açmalardaki diğer buluntular ve bulunduğu alandaki tıbbi bitkilerle olan ilişkileri göz önünde bulundurularak söz konusu malzemenin kullanım işlevleri saptanmaya çalışılmıştır.

5.6.1. Mortariumların İşlev Analizi

Bu tez çalışması kapsamında incelenen mortariumlar, *Saddle Quern/Eğer Biçimli* (%5oranında) **(Bkz. Kat. No. 21)** ve küresel formlu (%95 oranında) **(Bkz. Kat.**

No. 1-20) olmak üzere 2 gruba ayrılmaktadır. Küresel formlu mortariumlar, ölçülebilen ağız ve dip çaplarına göre (35-46 cm aralığında) (%43 oranında) büyük (25-34 cm aralığında) (%33 oranında), orta ve (10-19 cm aralığında) (%40 oranında) küçük olmak üzere 3 gruba ayrılarak irdelenmiştir **(Grafik 29; Tablo 9)**.

Mortariumların, boyutları incelendiğinde hepsinin farklı ölçülere sahip oldukları görülmüştür. Bu mortariumlardan, 9 tanesi büyük boyutlu küresel forma sahiptir. Bunlardan, 6 tanesinin ağız çapları 35 cm ile 46 cm aralığında değişirken **(Bak. Kat. No. 3, 4, 9, 10, 12, 20)**; diğer 3 tanesinin dip çapları ise 30 cm ile 32 cm aralığında değişmektedir **(Bak. Kat. No. 14, 17, 18)**. Orta boyutlu küresel forma sahip 7 tane mortarium mevcuttur. Bunların, 5 tanesinin ağız çapları 25 cm ile 33 cm aralığında değişirken **(Bak. Kat. No. 1, 6, 8, 13, 19)**, diğer 2 tanesinin ise dip çapları 26 cm'dir **(Bak. Kat. No. 15, 16)**. Küçük boyutlu küresel forma sahip 4 tane mortarium vardır. Bu mortariumlardan, 3 tanesinin ağız çapları 12 cm ile 17 cm aralığında değişirken **(Bak. Kat. No. 2, 5, 7)**, diğer 1 tane mortariumun dip çapı ise 9 cm'dir **(Bak. Kat. No. 11)**. Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde ele geçen küresel formlu 20 mortarium vurma, dövme, gibi işlevlerinde kullanılırken; 1 tane *Saddle Quern/Eğer Biçimli* mortarium ise sürme işlevlerinde kullanılmış olduğu anlaşılmıştır **(Grafik 30; Tablo 9)**.

Mortariumların, hepsinin farklı boyutlarda oluşu bunların, farklı işlevlerde kullanıldıklarına işaret etmektedir. Örneğin: ilaç yapım aşamasında büyük boyutlu mortariumlarda bölgede yetişen çok yıllıklı köklü/soğanlı *Amaryllidaceae* (*Galanthus Nivalis*) (*Nergizgiller*) **(Lev. LXV, Şek. 119a, 119b)** ve *Amsoniaorientali*s (*Razya*) **(Lev. LXVI, Şek. 120)** gibi tıbbi bitkilerin ezilip karıştırıldığı, büyük ve akıtaçlı mortariumlarda tıbbi kök ya da bitkilerin ezilip sularının çıkarıldığı, orta ve küçük boyutlu mortariumlarda ise diğer tıbbi maddelerin (?) ezilip karıştırılmış olabileceği tahmin edilmektedir. Büyük boyutlu mortariumlarda günlük hayatta daha sık kullanılan ilaçlar, orta boyutlu mortariumlarda daha az kullanılan ilaçlar, küçük boyutlu mortariumlarda ise merhem/pomat gibi diğer tıbbi ürünlerin de yapılmış olabileceği fikri desteklemektedir. Büyük boyutlu mortariumlarda, farklı ilaçlarda kullanılacak aynı tür bitki veya kökler ezilip ya da suları çıkarıldıktan sonra daha küçük mortariumlara belli miktarlarda bölünerek farklı ilaçların yapılmış olabileceği

düşünülmüştür. Büyük boyutlu mortariumların, sayıca daha fazla oluşu çok talep gören aynı içerikli ilaçların fazla üretilmesi ya da ilaç yapımında benzer hammaddelere daha fazla ihtiyaç duyulmasından ileri geldiği sanılmaktadır. Ayrıca küçük boyutlu mortariumların hazneleri dar olduğu için günümüzde kullanılan havanlar gibi vurma, dövme, ezme, ufalama, toz haline getirme vb. gibi işlevlerde daha fazla kullanılmış olabileceğini akla getirmektedir.

Genel olarak geniş ağız çapına sahip büyük boyutlu ve sığ mortariumların kullanıldığı saptanmıştır. Ancak ağız çapları daha dar ve küçük boyutlu sığ mortariumlarında kullanıldığı görülmüştür. Bunların yanı sıra geniş ağız çaplı ve büyük boyutlu derin mortariumlarında tercih edildiği saptanmıştır **(Tablo 9)**.

Mortariumlar, biçimsel anlamda incelendiğinde benzer ve farklı özellikler göstermektedir. Bu nedenle aynı tür ilaçların benzer mortariumlarda yapıldığı veya her bir mortarium içinde farklı bir ilaç ya da merhem/pomat gibi tıbbi ürünlerin yapılmış olabileceği fikri kuvvetlenmiştir **(Tablo 2)**.

Mortariumların, hepsinin düz ağızlı oluşu bunların, bir elle ağız kısmından tutularak yere sabitlendiğini, diğer elle mortarium pilium tutularak ezme, karıştırma vs. gibi işlevlerin yapıldığını göstermektedir. Mortariumlar, vurma, dövme vs. gibi işlevlerde kullanılırken, yere daha sağlam oturmasının sağlanması ya da kaymasının önlemesi amacıyla düz dipli ya da halka kaideli olarak tasarlandıkları anlaşılmıştır **(Grafik 31; Tablo 2)**.

Motariumlar, hammadde bazında incelendiğinde genel olarak taştan yapılan örneklerin, daha büyük boyutlu oldukları mermerden yapılanların ise daha küçük boyutlu oldukları tespit edilmiştir **(Tablo 9)**.

Bathonea kazılarından 2018 yılında Küçükçekmece Göl kıyısında yüzeyden henüz yapım aşamasındayken yarım kalmış mermer bir mortarium parçası ele geçmiştir. Yüzeyinde üretim aşamasında kullanılan sivri uçlu alet izleri ile işleme sırasında oluşan pürüzler bulunan mermer mortarium parçası **(Bkz. Kat. No. 5; Lev. XLII, Şek. 76c)**, Kazı Başkanı Prof. Dr. Şengül Aydıngün tarafından bölge de bir yapım atölyesi ya da bir işlik/atölye olabileceği şeklinde yorumlanmıştır. Gelecek

yıllarda yürütülecek kazılarda bu doğrultuda bir atölye ya da işliğin açığa çıkıp çıkmayacağı belirlenecektir. Ancak henüz böyle bir mimari alan ortaya çıkarılamamıştır. Söz konusu örnek, mortarium, yapım aşamaları hakkında bilgi sunması açısından oldukça önemlidir.

Eski bir taş ustasıyla yapılan sözlü görüşmelerde taş kap yapımının aşamaları hakkında teknik bilgi alınmıştır. Bu doğrultuda kap yapımının ilk aşamasında; kullanılacak mermerin daha kolay işlenebilmesi için ilk olarak ıslatıldığı, ardından pergel ve taşçı kalemleriyle kabın şeklinin çizildiği, sonrasında keskiler, bıçaklar, kesici uçlarla kaba şekli verildiği, ardından kabın içinin matkapla oyulduğu ve en son aşama da kabın tüm yüzeyinin zımparalanarak, pürüzlerinin giderilmesi, parlatılması gibi işlemlerden geçerek kabın son şeklini aldığı bilgisine ulaşılmıştır. Ayrıca kap yapılacak mermerin, daha rahat ve daha hızlı işlenmesi, daha parlak bir yüzeye sahip olması, toz çıkmasının engellenmesi ve aletlerin ısınarak zorlanmasını engellemek amacıyla kap yapımının her aşamasında suyla temas halinde çalışıldığı bilgisi alınmıştır[148]. Bu bilgiler ışığında, Epipaleolitik Dönem ve Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem'den itibaren üretilen taş kapların yapım tekniklerinin **(Bkz. II. Bölüm)** günümüzde de benzer yöntemler kullanılarak devam ettiği anlaşılmıştır. Küçükçekmece Göl kıyısında bulunan ve henüz yapım aşamasındayken yarım kalan tekil örneğin varlığı, kap yapımının her aşamasında suya ihtiaç duyulması sebebiyle göl kıyısında taş kap ustalarının mortarium üreterek iş gücüne katkıda bulunmuş olabilecekleri fikri desteklemektedir.

5.6.2. Saklama/Biriktirme Kabının (?) İşlev Analizi

Bazilikal Planlı Yapı'dan mortarium ve mortarium piliumlarla, aynı tabakadan *in situ* olarak bir kap **(Bkz. Kat. No. 22; Lev. LI, Şek. 94a; Lev. LII, Şek. 94b; Çiz. 22)** (%4 oranında) ele geçmiştir. Bu kap, biçimsel özellikler olarak mortariumlarla

[148] Mermercilikle uğraşan kişilerle yapılan sözlü görüşmelerde taş ocaklarında mermerin, yumuşayarak daha kolay kesilmesi, toz çıkmasının engellenmesi ve kesici elmas bıçakların kesim sırasında ısınıp yanmasını engellemek amacıyla sürekli suyla çalışan makinalarla bloklar halinde kesildiği bilgisine ulaşılmıştır.

benzerlik göstermektedir. Kap, 4 tutamaklı, düz ağız profilli, düz dipli ve küresel formludur. Kap; irili ufaklı çakıl taşları, kum, kireç, mika vb. bir karışımdan (?) şekillendirilmiştir. Kabın, ağız çapı 51,5 cm, yüksekliği 19,7 cm, derinliği 17,8 cm ve genişliği 53,9 cm ölçüleriyle mortariumlara göre oldukça büyük boyutludur. Bu kabın, malzemesinin dayanıksız oluşu vurma, dövme, ezme, ufalama ya da karıştırma gibi işlemlerde kullanılmaya elverişli olmayışı ve mortariumlara göre oldukça büyük boyutlu oluşu mortariumlarda ezilip, öğütülerek hazırlanan ilaçların bu kap içinde biriktirilmiş ya da muhafaza edilmiş olabileceğini akla getirmiştir **(Grafik 13; Tablo 2)**.

5.6.3. Mortarium Piliumların İşlev Analizi

Bazilikal Planlı Yapı'dan mortariumlarla aynı açmalardan ele geçen 4 tane mortarium pilium (%80 oranında) ile 1 tane de (%20 oranında) yüzeyden bulunan toplam 5 tane mortarium pilium incelenmiştir **(Grafik 32)**. Bu mortarium piliumların; 3 tanesi mermerden **(Bkz. Kat. No. 23, 24, 25)** (%60 oranında), 1 tanesi tunçtan **(Bkz. Kat. No. 26)** (%20 oranında) ve 1 tanesi de taştan (?) **(Bkz. Kat. No. 27)** (%20 oranında) üretilmiştir **(Grafik 33)**, Mortarium Piliumların, 2 tanesi *bükülmüş parmak formlu* ya da *dirsek formlu* (%40 oranında) olarak şekillendirilmiştir. Diğer 3 tane mortarium pilium ise konik formlu (%60 oranında) olarak tasarlanmıştır **(Grafik 34; Tablo 7)**.

Mermer mortarium piliumlardan, *bükülmüş parmak formlu* ya da *dirsek formlu* olarak tasarlanan 2 tanesinin, boyutlarının küçük oluşu ve ezici ucunun konkavlı oluşu küçük/orta boyutlu mortariumlarda, ilaç yapımında kullanılan tıbbi maddeleri vurma, dövme, ezme vs. gibi işlevlerde kullanılmış olduğuna işaret etmektedir. Sap kısmı düz, tutma kolu konik ve ezici ucu konkavlı 1 tane mermer mortarium piliumun da yine küçük/orta boyutlu mortariumlarda tıbbi maddelerin ezilmesi, karıştırılması işlevinde kullanıldığı tahmin edilmektedir. Sap kısmı eksik ya da kırık olabilecek tutma kolu konik, ezici ucu konkavlı 1 tane tunç mortarium pilium mevcuttur. Bu tunç mortarium pilium, muhtemelen tunç bir mortariumla ikili olarak kullanılıyordu ancak şu ana kadar Bathonea Antik Liman Yerleşimi kazılarında bu doğrultuda bir buluntuya henüz

ulaşılamamıştır. Sap kısmı dairesel, tutma kolu konik, ezici uç kısmı konkavlı ve oldukça geniş 1 tane taş (?) mortarium pilium bulunmaktadır. Bu mortarium pilium, büyük mortariumlarda ilaç yapımında kullanılan tıbbi bitki ve kökleri ezme, karıştırma, sularını çıkarma vs. gibi işlevlerde kullanılmış olduğunu destekler niteliktedir **(Tablo 7)**.

5.6.4. Mimari Yapıların İşlev Analizi

Bazilikal Planlı Yapı'nın apsidal kısmından mortarium, saklama/biriktirme kabı (?) ve mortarium piliumların, yoğun olarak ele geçmesi mevcut malzemenin ve bulunduğu mimari yapının işlevleri hakkında bilgiler sunmaktadır.

Mortarium ve mortarium pilium grupları, kendi içlerinde incelendiğinde küçük boyutlu mortariumların, Bazilikal Planlı Yapı'da arttığı gözlemlenmiştir. Büyük boyutlu mortariumlarda, yine aynı şekilde Bazilikal Planlı Yapı'da yoğunlaşmıştır. Mortarium piliumların, hepsi mortariumlarla aynı mimari yapıdan ele geçmiştir.

Bazilikal Planlı Yapı'nın deprem, saldırı ve yangın gibi dış etkenlerle birkaç kez yıkılıp tekrar inşa edildiği ve her yenilenme aşamasında farklı bir işlevde kullanıldığı yapılan kazılarla tespit edilmiştir. Bazilikal Planlı Yapı'dan üzerinde yanık izleri bulunan 1 adet mermer mortarium **(Bkz. Kat. No. 11; Lev. XLVII, Şek. 85)** ele geçmiştir. Önceki yıllarda yapılan kazılarda Bazilikal Planlı Yapı'da, büyük bir yangın tabakası saptanmıştır. Bu mortarium, Bazilikal Planlı Yapı'da tespit edilmiş olan büyük bir yangın tabakasıyla ilişkili olup, bu felaketi doğrular niteliktedir **(Bkz. I. Bölüm)**.

Yapının apsidal kısmında işlik/atölye olduğu düşünülen birimlerinden ele geçen mortarium ve mortarium piliumlarla, aynı kontekslerden *in situ* olarak bulunan yüzlerce pişmiş toprak unguentarium (İlaç şişesi) **(Lev. LXII, Şek. 113)**, ilaç yapımında kullanılan kemik karıştırıcılar, spatulalar **(Lev. LXVI, Şek. 121)** ve kemik merhem/pomat kutularının **(Lev. LXVII, Şek. 122)** varlığı bu yapının; bazı birimlerinin ilaç yapım merkezi olarak işlev gördüğü fikrini desteklemektedir. Ayrıca

yapının apsidal bölümünde büyük bir ocağın bulunması buranın, ilaç yapım işlevinde kullanıldığına işaret eden bulgular arasındadır.

Bazilikal Planlı Yapı'dan, 2013 yılında ele geçen MS 6-7. yüzyıllar arasına tarihlendirilen 1 adet unguentarium **(Lev. LXVII, Şek. 123)** içindeki kalıntının TÜBİTAK Marmara Araştırmaları Merkez'inde (MAM) yapılan analizler sonucunda *Methanone* ve *Phenanthrene* maddelerine rastlanılmıştır **(Lev. LXVIII, Şek. 124)**. Bu kimyasal maddeler, kış aylarında Bazilikal Planlı Yapı'nın etrafında yetişen *Amaryllidaceae* (*Galanthus Nivalis*) (*Nergizgiller*) ve *Amsoniaorientalis* (*Razya*) tıbbi bitkileriyle örtüşmektedir. Yapı'nın etrafında tıbbi bitkilerin yetişmesi, yapıdan içlerinde bu bitkilerin ezilip karıştırıldığı mortariumların yoğun olarak ele geçmesi bu yapının ilaç yapım işlevlerinde kullanıldığını işaret etmektedir.

2013 yılında Bazilikal Planlı Yapı'dan, Bizans İmparatorluğuna özgü yapılarda ve eşyalarda kullanılan kırmızı/mor porfir (*Porphyr*) mermerinden üretilen 1 adet mortarium ele geçmiştir **(Kat. No. 1; Lev. XXXVIII, Şek. 72a, 72b)**. Bizans İmparatorluğu'nda, *porhyra* (Mor) rengi imparatorluk simgesi olarak kullanılmaktadır **(Bkz. III. Bölüm)**. Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde, Bizans İmparatorluğuna özgü ve yalnızca imparatorluk simgesi olarak kullanılan kırmızı/mor porfirden üretilen mimari ve sütun parçaları **(Lev. LXIII, Şek. 116; Lev. LXIV, Şek. 117)** ile 1 adet mortariumun **(Lev. LXIX, Şek. 125)** ele geçmiş olması, Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde imparatorluğa ait yapıların olabileceğini ve söz konusu mortarium içinde imparator ya da imparator ailesindeki bireylere ilaç hazırlanmış olabileceğini düşündürmektedir.

SONUÇ

İstanbul Küçükçekmece Göl Havzası'nın Avcılar kıyılarında yürütülen Bathonea Antik Liman Yerleşimi kazılarında, Bazilikal Planlı Yapı'nın işlik/atölye olabileceği düşünülen apsidal bölümde yoğun olarak mortarium ve mortariun piliumlar açığa çıkarılmıştır. Aynı yapının 5,33 - 3,92 m kotları arasında kalan seviyelerinden ele geçen diğer konteks buluntulara baktığımızda çok sayıda pişmiş topraktan unguentariumlar (Aydıngün vd, 2013: s. 39; Aydıngün, 2017b: s. 4; Aydıngün, 2017d: s. 381; Kaya, 2017: s. 239; Kaya ve Aydıngün, 2020: s. 503-512) **(Lev. LXII, Şek. 113)**, değişik coğrafyalardan amphoralar (Kara, 2016: s. 52; Kara, 2017: s. 277-278; Kara, 2020: s. 426-427) **(Lev. LXIX, Şek. 126)**, ile çok sayıda cam cürufları (Atik ve Özkılıç, 2017: s. 317-342; Atik, 2018: s. 233) **(Lev. LXX, Şek. 127, 128)**, aydınlatma araçları olan kandiller (Kaya, 2019: s. 15) **(Lev. LXXI, Şek. 129)**, kemik ilaç/merhem/pomat kutuları (Aydıngün, 2017b: s. 4) **(Lev. LXVII, Şek. 122)** ve kemik karıştırıcıların (Karaca vd, 2021: s. 83-90) **(Lev. LXVI, Şek. 121)** varlığı burasının özel bir alan olduğunu kanıtlamaktadır. Yapı kompleksinin, apsidal bölümüne büyük ve özel bir aksama sahip ahşap bir kapı ile ayrıca girilebildiği görülmektedir (Enez, 2017: s. 2017) **(Lev. LXXI, Şek. 130a; Lev. LXXII, Şek. 130b)**. Temiz ve pis su kanallarına sahip büyük bir ateş/ocak birimi, bulunan apsidal bölümün değişik atölyelere ayrılmış olduğu anlaşılmaktadır. Hatta bu bölümde görevlilerin kullanabilmesi için *latrina* (Tuvalet) bulunmaktadır **(Lev. LXXII, Şek. 131)**. Geç Antik Çağ yazarları, *Rhegion* (Küçükçekmece) yakınlarında yer alan *Daphnusion*[149] adlı bir ilaç üretim merkezinden bahsetmektedir (Delehaye, 1921: s. 138; Stephani, 1953: s. 223; Samothrakes, 1963: s. 589; Choniatae, 1975: s. 389; Kommena, 1996: s. 273; Thomas ve Hero, 2000: s. 1292; Külzer, 2001: s. IX, 5. 1-3). Kazı alanında oldukça fazla sayıda ve çok yıllıklı soğanlı tıbbi bitki türleri olan *Amaryllidaceae* (*Galanthus Nivalis*) (*Nergizgiller*) **(Lev. LXV, Şek. 119a, 119b)** (Karaman, 1977: s. 408, 410; Tanker vd, 2007: s. 153-155) ile *Amsoniaorientalis* (*Razya*) **(Lev. LXVI, Şek. 120)** günümüzde hala varlığını devam ettirmektedir (Özcan, 2017: s. 367-380). Büyük bir olasılıkla İlk Çağlarda Bathonea olarak bilinen Firuzköy

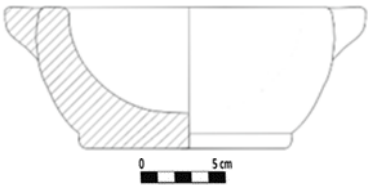
[149] Kommena, a.g.e, s. 273, dn. 1'de D*aphnusion*'un Byzantion'un 40 stadion uzaklığında olduğunu belirtmektedir. *Daphnusion* Grekçede "*Defneli yer*" anlamına gelmektedir.

yarımadası'ndaki yerleşim yerinde bulunan Bazilikal Planlı Yapı'nın, Geç Antik Çağ'da başkent Konstantinopolis yakınında bulunan ve yukarıda belirtilen Geç Antik Çağ yazarları, tarafından bahsedilen ilaç üretim merkezi olan *Daphnusion* olabileceği tarafımızca düşünülmektedir. Söz konusu yerin yakınlarında bir taş köprünün, varlığından söz edilmesi ise Küçükçekmece'de (*Rhegion*) Göl ile denizi birleştiren Menekşe kanalı (*Myrmex*) **(Harita 5)** üzerinde İmparator Justinianus Dönemi'nde yaptırıldığını Prokopius'tan (Procopius, 1940: s. 28) öğrendiğimiz taş köprü ile uyuşmaktadır[150] **(Lev. LXXXIII, Şek. 132, 133)**. Bu tez çalışmasında, tanıtılan mortarium ve motarium piliniumların da söz konusu antik eczaneyi *Daphnusion*'u kanıtlayan öğelerden bir grup olarak değerlendirmekteyiz.

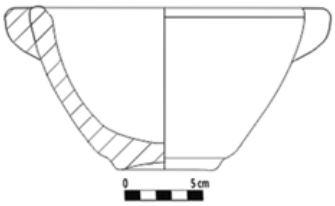
[150] Semavi Eyice, "Tarihte Küçükçekmece", Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi, (1977-1978), s. 62'de, Söz konusu taş köprü daha sonra pek çok kez yenilenerek günümüzde, Küçükçekmece Mimar Sinan Köprüsü olarak tanınmaktadır şeklinde belirtmektedir; Kazım Çeçen, "Sinan'ın Yaptığı Köprüler", Mimarbaşı Koca Sinan: Yaşadığı Çağ ve Eserleri 1 (1988), s. 431. Küçükçekmece Kaymakamlığı. (ty). Küçükçekmece Köprüsü, http://www.kucukcekmece.gov.tr/kucukcekmece-koprusu Erişim: 19.05.2022, 14.30.

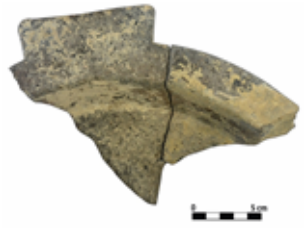
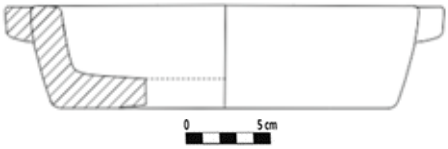
KATALOGLAR

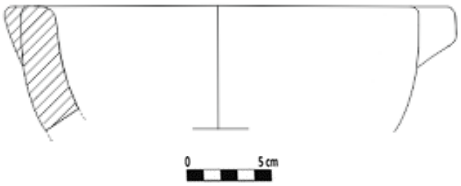

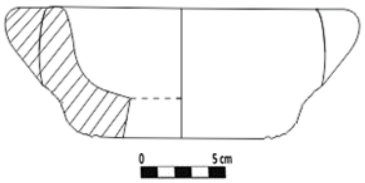

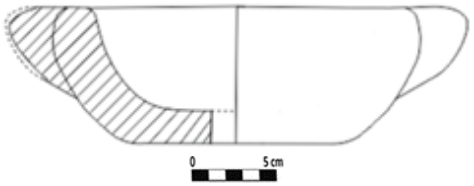
Katalog No	**:** 1	**Şekil:** 72a, 72b	**Çizim:** 1a, 1b
Kazı Env. No	**:** 671/13		
Eserin Adı	**:** Mortarium (Havan)		
Eserin Cinsi	**:** Porfir		
Buluntu Tarihi	**:** 19.09.2013		
Buluntu Yeri	**:** II. Alan, 8 - 16 F Açması, B Plan Karesi		
Bulunduğu Yapı	**:** Bazilikal Planlı Yapı		
Buluntu Kodu	**:** 3,86 - 3,73 m		
Ağız Dış Çapı	**:** 30,5 cm		
Ağız İç Çapı	**:** 25,5 cm		
Dip Çapı	**:** 22 cm		
Yükseklik	**:** 15,6 cm		
Genişlik	**:** 31,3 cm		
Derinlik	**:** 10,9 cm		
Cidar	**:** 2,7 - 5,6 cm		
Eserin Durumu	**:** 6 Parça halinde ele geçmiştir. Mortariiumun, tamamı mevcuttur. İç ve dış yüzeyi parlaktır. Yüzeyinde patina oluşmuştur.		
Eserin Tanımı	**:** Düz ve profilsiz bir ağza sahiptir. 4 adet yarım daire şeklinde tutamağı mevcuttur. Tutamaklar, ağza birleştiği yerden kalınlaşmaktadır. Tutamaklar, dışarıya doğru 2,3 ile 3,8 cm aralığında çıkıntı yapmaktadır. Tutamakların, ağza birleştiği kısımlarının genişliği 4,5 cm ile 5,4 cm aralığında; gövdeye birleştiği yükseklikleri ise 4,9 cm ile 5,5 cm aralığında değişmektedir. Düz dipli kaidesi, dörtgen şeklinde tasarlanmıştır. Kaidenin, yerden yüksekliği 1,7 cm'dir. Küresel forma sahip mortarium, dipten ağza doğru dışbükey bir şekilde genişlemektedir. Hazne kısmı, çanak şeklinde tasarlanmıştır. Kalın cidarlıdır. Cidarı ağızdan dibe doğru kalınlaşmaktadır. Tüm yüzeyi perdahlanmıştır. Porfir, nadiren ince mikalıdır.		
Tipoloji	**:** *Tutamaklı Derin Mortarium*		
Tarihlendirme	**:** MS 6-7. yüzyıl		
Benzerleri	**:** Mısır (Hargis, 2007: s. 60, Şek. 4)		

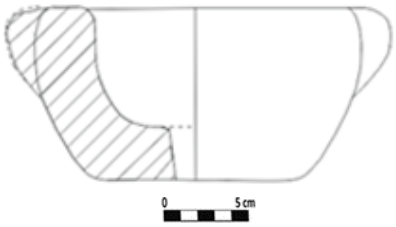
			
Katalog No	**:** 2	**Şekil:** 73a, 73b	**Çizim:** 2
Kazı Env. No	**:** 22/13		
Eserin Adı	**:** Mortarium (Havan)		
Eserin Cinsi	**:** Mermer		
Buluntu Tarihi	**:** 29.05.2013		
Buluntu Yeri	**:** II. Alan, 27 G Açması, B Plan Karesi		
Bulunduğu Yapı	**:** Bazilikal Planlı Yapı		
Buluntu Kodu	**:** 4,16 - 4,37 m		
Ağız Dış Çapı	**:** 14 cm		
Ağız İç Çapı	**:** 12 cm		
Dip Çapı	**:** 5 cm		
Yükseklik	**:** 8,2 cm		
Genişlik	**:** 10,4 cm		
Derinlik	**:** 6,9 cm		
Cidar	**:** 0,7 - 1,2 cm		
Eserin Durumu	**:** Mortarium, 2 gövde ve 1 dip parçası halinde ele geçmiştir. Gövde kısmının yarıdan fazlası eksiktir. Dip kısmının tamamı mevcuttur. Tüm yüzeyi parlaktır. Yüzeyinde patina oluşmuştur.		
Eserin Tanımı	**:** Parçalar, mortariumn dip ve gövde kısımlarına aittir. Düz olarak şekillendirilen ağzın iç kısmında halka şeklinde yiv vardır. Ağız kısmında 1 adet dışarı çıkık kare şeklinde tutamağı mevcuttur. Tutamak, üzerinde kazıma çizgilerle oluşturulmuş çizi bezemesi mevcuttur. Tutamak, ağza birleştiği yerden kalınlaşmaktadır. Tutamağı, dışarıya doğru 1,5 cm çıkıntı yapmaktadır. Tutamağın, ağza birleştiği kısımdaki genişliği 2 cm; gövdeye birleştiği kısımdaki yüksekliği ise 3 cm'dir. Halka kaidelidir. Kaide yüksekliği, 0,7 mm'dir. Küresel formlu mortarium, dipten ağza doğru dışbükey bir şekilde genişlemektedir. Haznesi kısmı, çanak şeklindedir. İnce cidarlıdır. Cidar, ağızdan dibe doğru kalınlaşmaktadır. İç ve dış kısmı perdahlanmıştır. İç ve dış kısmı perdahlanmıştır. Mermer; beyaz, damarlı ve ince mikalıdır.		
Tipoloji	**:** *Tutamaklı Sığ Mortarium*		
Tarihlendirme	**:** MS 6-7. yüzyıl		
Benzerleri	**:** Salamis (Chavanes, 1975: s. 311, Lev. 57, Şek. 7, 8), Sardes (Crawford, 1996: s. 177, Lev. 9, Şek. 59), Patara (Korkut, 2002: s. 235, Şek. 2, Kat. No. 20), Parion (Yıldızlı ve Ergürer, 2019: s. 652, Şek. 4, Kat. No. 14, 15, 18)		

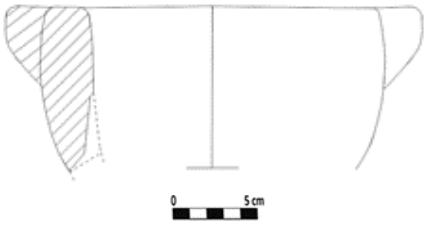
			
Katalog No	**:** 3	**Şekil:** 74	**Çizim:** 3
Kazı Env. No	**:** 247/15		
Eserin Adı	**:** Mortarium (Havan)		
Eserin Cinsi	**:** Bazalt		
Buluntu Tarihi	**:** 24.08.2015		
Buluntu Yeri	**:** VIII. Alan, 14, 15, 16 F - G		
Bulunduğu Yapı	**:** Bazilikal Planlı Yapı Yüzeyi		
Buluntu Kodu	**:** Yüzey		
Ağız Dış Çapı	**:** 37 cm		
Ağız İç Çapı	**:** 31 cm		
Dip Çapı	**:** 33 cm		
Yükseklik	**:** 9,6 cm		
Genişlik	**:** 19,8 cm		
Derinlik	**:** 6,8 cm		
Cidar	**:** 2,7 - 3,4 cm		
Eserin Durumu	**:** Mortarium, 3 gövde parçası halinde ele geçmiştir. 2 parça, tutamak kenarından birleşirken 1. parça ise mortariumun diğer bir kısmına aittir. Gövde ve dip kısmının büyük bir bölümü eksiktir. İç ve dış yüzeyinde patina oluşmuştur.		
Eserin Tanımı	**:** Mortariumun, ağızdan dip kadar uzanan gövde ve dip kısımlarına ait parçalardır. Düz ve profilsiz bir ağza sahiptir. 2 parçanın, ağız kısmında dışa çıkık dikdörtgen şeklinde tutamak mevcuttur. Tutamaklar, ağza birleştiği kısımda daralmaktadır. Tutamak, dışarıya doğru 3,8 cm çıkıntı yapmaktadır. Tutamağın, ağza birleştiği kısımdaki ölçülebilen genişliği 9,3 cm; gövdeye birleştiği kısımdaki yüksekliği ise 3,5 cm'dir. Düz diplidir. Küresel forma sahip mortarium, dipten ağza doğru düze yakın bir şekilde dışbükey genişlemektedir. Hazne kısmı, düz olarak şekillendirilmiştir. Kalın cidarlıdır. Cidar, ağızdan dibe doğru incelmektedir. İç kısmı perdahlanmıştır. Taş, ince mikalıdır.		
Tipoloji	**:** *Tutamaklı Sığ Mortarium*		
Tarihlendirme	**:** MS 6-7. yüzyıl		
Benzerleri	**:** Salamis (Chavanes, 1975: s. 256, Lev. 2, Şek. 10), Sardes (Crawford, 1996: s. 124, Lev. 7, Şek. 316), Parion (Yıldızlı ve Ergürer, 2019: s. 653, Şek. 5, Kat. No. 22)		

			
Katalog No	**:** 4	**Şekil:** 75a, 76b	**Çizim:** 4
Kazı Env. No	**:** 89/15		
Eserin Adı	**:** Mortarium Parçası (Havan)		
Eserin Cinsi	**:** Ganays		
Buluntu Tarihi	**:** 29.07.2013		
Buluntu Yeri	**:** II. Alan, 16 F Açması, B Plan Karesi		
Bulunduğu Yapı	**:** Bazilikal Planlı Yapı		
Buluntu Kodu	**:** 6,78 m		
Ağız Dış Çapı	**:** 39 cm		
Ağız İç Çapı	**:** 32 cm		
Yükseklik	**:** 12,6 cm		
Genişlik	**:** 18,2 cm		
Cidar	**:** 3,8 - 4,4 cm		
Eserin Durumu	**:** Mortarium, 2 parça halinde ele geçmiştir. 1. parça, ağız kenarlarından ve gövde kısmı kırıktır. 2. Parça ise gövdenin dibe birleştiği kısımdan ve gövde kısmından kırıktır. Gövdenin, yarıya yakın kısmı mevcuttur. Dip ise tamamen eksiktir. Yüzeyinde patina oluşmuştur.		
Eserin Tanımı	**:** Parçalardan 1 tanesi, mortariumun ağızdan dibe doğru uzanan gövde kısmına diğeri ise dibe birleşen gövde kısmına aittir. Birinci parça, ağız kenarlarından ve gövde kısmından; ikinci parça ise dibe birleşme noktasından kırıktır. Düz ve profilsiz ağza sahiptir. Ağız kısmında, 1 adet yarım daire şeklinde 1,7 cm dışarı doğru çıkık, 4,4 cm genişliğinde ve 5,8 cm yüksekliğinde tutamak şeklinde küçük bir çıkıntı vardır. Bu küçük çıkıntının, 3 cm kenarında yarım daire şeklinde bir tutamağı bulunmaktadır. Bu tutamak, 3,3 cm dışarıya doğru çıkık, 6,8 cm genişliğinde ve 6,4 cm yüksekliğindedir. Tutamak üzerinde yalancı bir akıtaç mevcuttur. Tutamak ve yanındaki yarım daire şeklindeki küçük çıkıntı ağza birleştiği yerde kalınlaşmaktadır. Küresel bir forma sahiptir. Dipten ağza doğru hafifçe dışbükey bir şekilde genişlemektedir. Kalın cidarlıdır. Cidar, ağızdan dibe doğru kalınlaşmaktadır. İç yüzeyi perdahlanmıştır. Taş; pembe damarlı, ince, orta mikalı ve iri kristallidir.		
Tipoloji	**:** *Tutamaklı Mortarium*		
Tarihlendirme	**:** MS 6-7 yüzyıl		

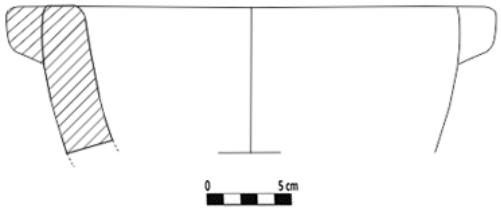
			
Katalog No	**:** 5	**Şekil:** 76a, 76b, 76c	**Çizim:** 5
Kazı Env. No	**:** 133/18		
Eserin Adı	**:** Mortarium Parçası (Havan)		
Eserin Cinsi	**:** Mermer		
Buluntu Tarihi	**:** 2018		
Buluntu Yeri	**:** Küçükçekmece Göl Kıyısı		
Buluntu Kodu	**:** Yüzey		
Ağız Dış Çapı	**:** 12 cm		
Ağız İç Çapı	**:** 10 cm		
Dip Çapı	**:** 8 cm		
Yükseklik	**:** 5,6 cm		
Genişlik	**:** 8,7 cm		
Derinlik	**:** 4,1 cm		
Cidar	**:** 1,3 - 2,3 cm		
Eserin Durumu	**:** Mortarium, yapım aşamasındayken yarım kalmıştır. Yüzeyinde, üretim aşamasında kullanılan sivri uçlu alet izleri ile işleme sırasında oluşan pürpürüzler bulunmaktadır. Ağız kenarlarından ve dip kısmından kırıktır. Mortariumun, yaklaşık yarısı mevcuttur. Yüzeyinde patina oluşmuştur.		
Eserin Tanımı	**:** Mortariumun, ağız ve dip kısmına ait gövde parçasıdır. Düz ve profilsiz bir ağza sahiptir. Ağız kısmında, 1 adet yarım daire şeklinde tutamağı mevcuttur. Tutamak, ağza birleştiği yerde incelmektedir. Tutamak, dışarıya doğru 1,9 cm çıkıntı yapmaktadır. Tutamağın, ağza birleştiği kısımdaki genişliği 2,5 cm; gövdeye birleştiği kısımdaki yüksekliği ise 3,4 cm'dir. Düz diplidir. Küresel bir forma sahiptir. Dipten ağza doğru dışbükey bir şekilde genişlemektedir. Hazne kısmı, çanak şeklindedir. İnce cidarlıdır. Cidar ağızdan dibe doğru kalınlaşmaktadır. Mermer; damarsız, beyaz ve ince mikalıdır.		
Tipoloji	**:** *Tutamaklı Sığ Mortarium*		
Tarihlendirme	**:** MS 6-7 yüzyıl		
Benzerleri	**:** Parion (Yıldızlı ve Ergürer, 2019: s. 652, Şek. 4, Kat. No. 16)		

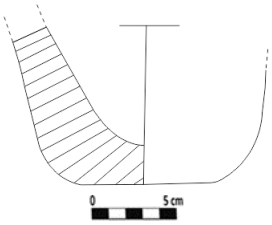
			
Katalog No	**:** 6	**Şekil:** 79	**Çizim:** 6
Kazı Env. No	**:** 595/13		
Eserin Adı	**:** Mortarium Parçası (Havan)		
Eserin Cinsi	**:** Mermer		
Buluntu Tarihi	**:** 11.09.2013		
Buluntu Yeri	**:** VIII Alan, 13 C Locus 1 - Lot 01302, Kuzey		
Bulunduğu Yapı	**:** Bazilikal Planlı Yapı		
Buluntu Kodu	**:** 4,65 m		
Ağız Dış Çapı	**:** 26 cm		
Ağız İç Çapı	**:** 21 cm		
Dip Çapı	**:** 20 cm		
Yükseklik	**:** 10,4 cm		
Genişlik	**:** 15,6 cm		
Derinlik	**:** 7,9 cm		
Cidar	**:** 3,2 - 3,5 cm		
Eserin Durumu	**:** Mortarium ağız kenarlarından ve dip kısmından kırıktır. Gövde ve dip kısmının yarıdan fazlası eksiktir. İç ve dış yüzeyinde patina oluşmuştur.		
Eserin Tanımı	**:** Mortariumun, ağız ve dip kısmına ait gövde parçasıdır. Düz ve profilsiz bir ağza sahiptir. Ağız kısmında, 1 adet yarım daire şeklinde tutamağı bulunmaktadır. Tutamak, ağza birleştiği yerden kalınlaşmaktadır. Tutamak üzerinde, kazıma çizgilerle oluşturulmuş çizgisel bezeme vardır. Tutamağın, kenar kısmı kırıktır. Tutamak, dışarıya doğru 3,5 cm çıkıntı yapmaktadır. Tutamağın, ağza birleştiği kısımdaki genişliği 6 cm; gövdeye birleştiği yerdeki yüksekliği ise 6,9 cm'dir. Düz diplidir. Küresel forma sahip mortarium, dipten ağza doğru hafifçe dışbükey bir şekilde genişlemektedir. Hazne kısmı, çanak şeklindedir. Kalın cidarlıdır. Cidar, ağızdan dibe doğru incelmektedir. İç ve dış yüzeyi perdahlanmıştır. Mermer; beyaz, damarsız ve ince mikalıdır.		
Tipoloji	**:** *Tutamaklı Sığ Mortarium*		
Tarihlendirme	**:** MS 6-7 yüzyıl		
Benzerleri	**:** Korint (Davidson, 1952: s. 426, Lev. 60, Şek. 828; s. 427, Lev. 61, Şek. 827), Sardes (Crawford, 1996: s. 218, Lev. 9, Şek. 333), Pisidia Antiokheia (Özhanlı ve Güngör, 2015: s. 511, Şek. 2a-2b, Çiz. 2a-2b), Parion (Ergürer, 2015: s. 97, Şek. 1 / 2, 3, 5, 7, Kat. No. 2, 3, 5, 7; Yıldızlı ve Ergürer, 2019: s. 650, Şek. 2, Kat. No. 1, 2, 3, 4, 5, 6; s. 651, Şek. 3, Kat. No. 10, 11, 12; s. 652, Şek. 4, Kat. No. 13)		

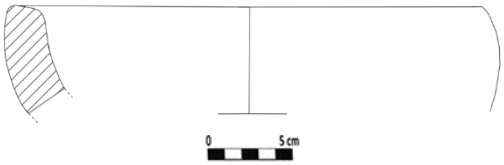
			
Katalog No	**:** 7	**Şekil:** 84	**Çizim: 7**
Kazı Env. No	**:** 310/13		
Eserin Adı	**:** Mortarium Parçası (Havan)		
Eserin Cinsi	**:** Mermer		
Buluntu Tarihi	**:** 15.07.2013		
Buluntu Yeri	**:** I. Alan, 1. Havalandırma Bacası		
Buluntu Kodu	**:** 5,4 m Sondaj		
Bulunduğu Yapı	**:** Apsisli Yapı Kanalı		
Ağız Dış Çapı	**:** 17 cm		
Ağız İç Çapı	**:** 13 cm		
Dip Çapı	**:** 11 cm		
Yükseklik	**:** 9,7 cm		
Genişlik	**:** 14 cm		
Derinlik	**:** 6,8 cm		
Cidar	**:** 2,8 - 3,7 cm		
Eserin Durumu	**:** Ağız kenarlarından ve dip kısmından kırıktır. Tutamağın, üst kısmı tamamen kırıktır. Gövde ve dip kısmının yarıdan fazlası eksiktir. Tüm yüzeyinde patina oluşmuştur.		
Eserin Tanımı	**:** Mortariumun, ağız ve dip kısmına ait gövde parçasıdır. Düz ve profilsiz bir ağza sahiptir. Ağız kısmında, 1 adet yarım daire şeklinde tutamağı mevcuttur. Tutamak, ağza birleştiği yerden kalınlaşmaktadır. Tutamağın, korunmuş kısmı dışarıya doğru 2,1 cm çıkıntı yapmaktadır. Tutamağın, ağza birleştiği kısımdaki ölçülebilen genişliği 3,9 cm; gövdeye birleştiği kısımdaki yüksekliği ise 5,4 cm'dir. Düz diplidir. Küresel bir forma sahiptir. Dipten ağza doğru dışbükey bir şekilde genişlemektedir. Hazne kısmı, çanak şeklinde işlenmiştir. Kalın cidarlıdır. Cidar ağızdan dibe doğru kalınlaşmaktadır. Tüm yüzeyi perdahlanmıştır. Mermer; beyaz, gri damarlı ve ince mikalıdır.		
Tipoloji	**:** *Tutamaklı Sığ Mortarium*		
Tarihlendirme	**:** MS 6-7 yüzyıl		
Benzerleri	**:** Parion (Yıldızlı ve Ergürer, 2019: s. 652, Şek. 4, Kat. No. 17)		

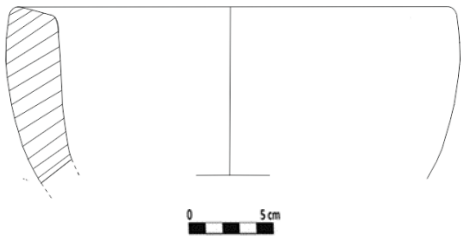
			
Katalog No	**:** 8	**Şekil:** 81	**Çizim:** 8
Kazı Env. No	**:** 821/13		
Eserin Adı	**:** Mortarium Parçası (Havan)		
Eserin Cinsi	**:** Bazalt		
Buluntu Tarihi	**:** 22.07.2013 - 23.07.2013		
Buluntu Yeri	**:** II. Alan		
Buluntu Kodu	**:** Yüzey		
Ağız Dış Çapı	**:** 25 cm		
Ağız İç Çapı	**:** 19 cm		
Yükseklik	**:** 12,7 cm		
Genişlik	**:** 13,4 cm		
Cidar	**:** 2,9 - 4,4 cm		
Eserin Durumu	**:** Ağız kenarlarından ve gövde kısmından kırıktır. Gövde kısmının yarıdan fazlası eksik dip kısmının ise tamamı eksiktir. İç ve dış yüzeyinde patina oluşmuştur.		
Eserin Tanımı	**:** Mortariumun, ağızdan dibe doğru uzanan gövde kısmına aittir. Düz ve profilsiz bir ağza sahiptir. Ağız kısmında, 1 adet yarım daire şeklinde tutamağı vardır. Tutamak, ağza birleştiği yerde kalındır. Tutamak, dışarı doğru 3,1 cm çıkıntı yapmaktadır. Tutamak, ağza birleştiği kısımda 5,9 cm genişliğinde; gövdeye birleştiği kısımda ise 5,9 cm yüksekliğe sahiptir. Küresel formlu mortarium, dipten ağza doğru düze yakın bir şekilde dışbükey genişlemektedir. Kalın cidarlıdır. Cidar ağızdan dibe doğru incelmektedir. Gözenekli bir yapıya sahip olan taş, ince mikalıdır.		
Tipoloji	**:** *Tutamaklı Mortarium*		
Tarihlendirme	**:** MS 6-7 yüzyıl		

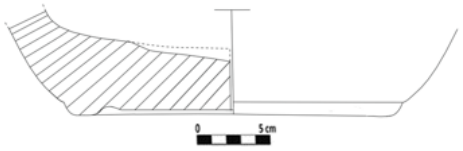
			
Katalog No	**:** 9	**Şekil:** 82	**Çizim:** 9
Kazı Env. No	**:** 736/13		
Eserin Adı	**:** Mortarium Parçası (Havan)		
Eserin Cinsi	**:** Gabro		
Buluntu Tarihi	**:** 24.09.2013		
Buluntu Yeri	**:** II. Alan, 8-15 G Açması, C Plan Karesi		
Buluntu Kodu	**:** 5,53 - 5,41 m		
Bulunduğu Yapı	**:** Bazilikal Planlı Yapı		
Ağız Dış Çapı	**:** 46 cm		
Ağız İç Çapı	**:** 39 cm		
Yükseklik	**:** 12,4 cm		
Genişlik	**:** 20,8 cm		
Cidar	**:** 4 - 5,1 cm		
Eserin Durumu	**:** Ağız kenarlarından ve gövde kısmından kırıktır. Tutamağı, yan tarafından kırıktır. Gövde kısmının yarıdan fazlası eksik, dip kısmının ise tamamı eksiktir. Tüm yüzeyinde patina oluşmuştur.		
Eserin Tanımı	**:** Mortariumun, ağızdan dibe doğru uzanan gövde kısmına aittir. Düz ve profilsiz bir ağza sahiptir. Ağız kısmında, 1 adet dışa çıkık dikdörtgen şeklinde tutamağı mevcuttur. Tutamak, ağza birleştiği kısımda daralmaktadır. Tutamak, dışarıya doğru 2,1 cm çıkıntı yapmaktadır. Tutamak, ağza birleştiği kısımda 10,2 cm genişliğinde; gövdeye birleştiği kısımda ise 7,9 cm yüksekliğe sahiptir. Küresel formlu olarak tasarlanan mortarium, dipten ağza doğru hafifçe dışbükey bir şekilde genişlemektedir. Kalın cidarlıdır. Cidar ağızdan dibe doğru kalınlaşmaktadır. İç kısmı perdahlanmıştır. Taş, ince ve orta mikalıdır.		
Tipoloji	**:** *Tutamaklı Mortarium*		
Tarihlendirme	**:** MS 6-7 yüzyıl		
Benzerleri	**:** Parion (Yıldızlı ve Ergürer, 2002: s. 653, Şek. 5, Kat. No. 24), Tel Shikmona (Amir, 2006: s. 159, Şek. 8)		

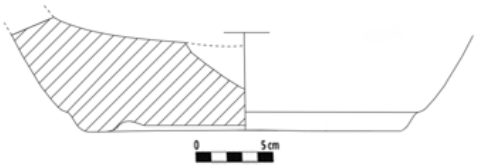
			
Katalog No	**:** 10	**Şekil:** 83	**Çizim:** 10
Kazı Env. No	**:** 122/13		
Eserin Adı	**:** Mortarium Parçası (Havan)		
Eserin Cinsi	**:** Bazalt		
Buluntu Tarihi	**:** 13.06.2013		
Buluntu Yeri	**:** II. Alan, 27 F Açması, B Plan Karesi		
Buluntu Kodu	**:** 4,26 - 3,87 m		
Bulunduğu Yapı	**:** Bazilikal Planlı Yapı		
Ağız Dış Çapı	**:** 39 cm		
Ağız İç Çapı	**:** 32 cm		
Yükseklik	**:** 14 cm		
Genişlik	**:** 14,2 cm		
Cidar	**:** 3,5 - 4,6 cm		
Eserin Durumu	**:** Mortarium, ağız kenarlarından ve gövde kısmından kırıktır. Tutamağının yan tarafında kırık mevcuttur. Gövde kısmının yarıdan fazlası eksik, dip kısmı ise tamamen eksiktir. Yüzeyinde patina oluşmuştur.		
Eserin Tanımı	**:** Mortariumun, ağızdan dibe doğru uzanan gövde kısmına aittir. Düz ve profilsiz bir ağza sahiptir. Ağız kısmında, 1 adet dışa çıkık dikdörtgen şeklinde tutamağı bulunmaktadır. Tutamak, ağza birleştiği kısımda daralmaktadır. Tutamak, dışarıya doğru 3,6 cm çıkıntı yapmaktadır. Tutamak, ağza birleştiği kısımda 11,3 cm genişliğinde; gövdeye birleştiği kısımda ise 5,9 cm yüksekliğindedir. Küresel formlu olarak tasarlanmıştır. Dipten ağza doğru dışbükey bir şekilde genişlemektedir. Kalın cidarlıdır. Cidar ağızdan dibe doğru incelmektedir. İç kısmı perdahlanmıştır. Taş; ince, orta ve büyük mikalıdır.		
Tipoloji	**:** *Tutamaklı Mortarium*		
Tarihlendirme	**:** MS 6-7 yüzyıl		
Benzerleri	**:** Parion (Yıldızlı ve Ergürer, 2002: s. 653, Şek. 5, Kat. No. 24), Tel Shikmona (Amir, 2006: s. 159, Şek. 8)		

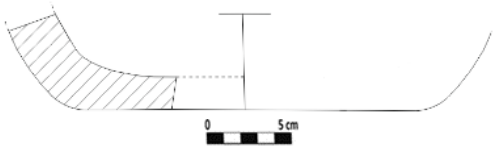
			
Katalog No	**:** 11	**Şekil:** 85	**Çizim:** 11
Kazı Env. No	**:** 22/13		
Eserin Adı	**:** Mortarium Parçası (Havan)		
Eserin Cinsi	**:** Mermer		
Buluntu Tarihi	**:** 29.05.2013		
Buluntu Yeri	**:** II. Alan, 27 G Açması, B Plan Karesi		
Buluntu Kodu	**:** 4,16 - 4,37 m		
Bulunduğu Yapı	**:** Bazilikal Planlı Yapı		
Dip Çapı	**:** 9 cm		
Yükseklik	**:** 10,4 cm		
Genişlik	**:** 14,9 cm		
Cidar	**:** 2,5 - 4,4 cm		
Eserin Durumu	**:** Dip kısmı, korunmuş gövde kısmından kırıktır. Ağız kısmı tamamen eksiktir. Dip kısmının tamamı gövde kısmının ise yarıya yakın bir kısmı mevcuttur. Dip, iç ve gövde kısımlarında yanık izleri bulunmaktadır. Tüm yüzeyinde patina oluşmuştur.		
Eserin Tanımı	**:** Mortariumun, dipten gövdeye uzanan kısmına aittir. Düz diplidir. Küresel forma sahip mortarium, dipten ağza doğru dışbükey bir şekilde hafifçe genişlemektedir. Hazne kısmı çanak şeklinde yapılmıştır. Kalın cidarlıdır. Cidar dipten ağza doğru incelmektedir. İç ve dış kısmı perdahlanmıştır. Mermer; beyaz, gri damarlı ve ince mikalıdır.		
Tipoloji	**:** *Tutamaksız Mortarium*		
Tarihlendirme	**:** MS 6-7 yüzyıl		

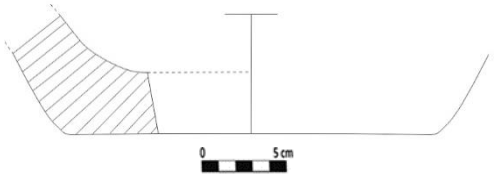
			
Katalog No	**:** 12	**Şekil:** 93	**Çizim:** 12
Kazı Env. No	**:** 212/13		
Eserin Adı	**:** Mortarium Parçası (Havan)		
Eserin Cinsi	**:** Bazalt		
Buluntu Tarihi	**:** 26.06.2012		
Buluntu Yeri	**:** II. Alan, 22 J-14 Açması, C Plan Karesi		
Buluntu Kodu	**:** 10,88 - 10,66		
Bulunduğu Yapı	**:** Büyük Sarnıç		
Ağız Dış Çapı	**:** 45 cm		
Ağız İç Çapı	**:** 40 cm		
Yükseklik	**:** 10,2 cm		
Genişlik	**:** 17 cm		
Cidar	**:** 3,9 - 4,7 cm		
Eserin Durumu	**:** Ağız kenarlarından ve gövde kısmından kırıktır. Gövde kısmının yarıdan fazlası eksik, dip kısmı ise tamamen eksiktir. İç ve dış yüzeyinde patina oluşmuştur.		
Eserin Tanımı	**:** Mortariumun, ağızdan dibe doğru uzanan gövde kısmına aittir. Düz ve profilsiz bir ağza sahiptir. Ağız üzerinde küçük bir kırık mevcuttur. Küresel formludur. Dipten ağza doğru düze yakın bir şekilde dışbükey genişlemektedir. Kalın cidarlıdır. Cidar ağızdan dibe doğru kalınlaşmaktadır. İç kısmı perdahlanmıştır. Taş nadiren ince mikalıdır.		
Tipoloji	**:** *Tutamaksız Mortarium*		
Tarihlendirme	**:** MS 6-7 yüzyıl		

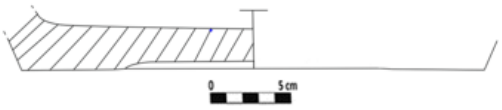
			
Katalog No	**:** 13	**Şekil:** 94	**Çizim:** 13
Kazı Env. No	**:** 18/12		
Eserin Adı	**:** Mortarium Parçası (Havan)		
Eserin Cinsi	**:** Bazalt		
Buluntu Tarihi	**:** 22.06.2012		
Buluntu Yeri	**:** I. Alan. 23 G Açması		
Bulunduğu Yapı	**:** Bazilikal Planlı Yapı		
Ağız Dış Çapı	**:** 30 cm		
Ağız İç Çapı	**:** 23 cm		
Yükseklik	**:** 12,1 cm		
Genişlik	**:** 15,5 cm		
Cidar	**:** 2,5 - 4,4 cm		
Eserin Durumu	**:** Ağız kenarlarından ve gövde kısmından kırıktır. Gövde kısmının yarıdan fazlası eksik, dip kısmı ise tamamen eksiktir. Tüm yüzeyinde patina oluşmuştur.		
Eserin Tanımı	**:** Mortariumun, ağızdan dibe doğru uzanan gövde kısmına aittir. Düz ve profilsiz ağza sahiptir. Küresel formlu mortarium, dipten ağza doğru düze yakın bir şekilde dışbükey genişlemektedir. Kalın cidarlıdır. Cidar ağızdan dibe doğru incelmektedir. İç kısmı perdahlanmıştır. Gözenekli bir yapıya sahip taş, ince mikalıdır.		
Tipoloji	**:** *Tutamaksız Mortarium*		
Tarihlendirme	**:** MS 6-7 yüzyıl		

			
Katalog No	**:** 14	**Şekil:** 86	**Çizim:** 14
Kazı Env. No	**:** 88/15		
Eserin Adı	**:** Mortarium Parçası (Havan)		
Eserin Cinsi	**:** Bazalt		
Buluntu Tarihi	**:** 29.07.2015		
Buluntu Yeri	**:** II. Alan, 16 F Açması, D Plan Karesi		
Buluntu Kodu	**:** 3,66 m		
Bulunduğu Yapı	**:** Bazilikal Planlı Yapı		
Dip Çapı	**:** 32 cm		
Yükseklik	**:** 10,8 cm		
Genişlik	**:** 19,8 cm		
Cidar	**:** 4,7 - 7,4 cm		
Eserin Durumu	**:** Dip ve ağza uzanan gövde kısmından kırıktır. Dip kısmının, yarıdan fazlası eksiktir. Gövdenin, küçük bir bölümü mevcuttur. Ağız kısmı ise tamamen eksiktir. Yüzeyinde patina oluşmuştur.		
Eserin Tanımı	**:** Mortariumun, dipten gövdeye uzanan kısmına aittir. Halka kaidelidir. Kaidenin, yerden yüksekliği 1,5 cm'dir. Küresel bir forma sahiptir. Dipten ağza doğru dışbükey bir şekilde hafifçe genişlemektedir. Hazne kısmı, çanak şeklinde tasarlanmıştır. Kalın cidarlıdır. Cidar, dipten ağza doğru incelmektedir. İç kısmı perdahlanmıştır. Taş, ince mikalıdır.		
Tipoloji	**:** *Tutamaksız Mortarium*		
Tarihlendirme	**:** MS 6-7 yüzyıl		
Benzerleri	**:** Patara (Korkut, 2002: s. 236, Şek. 3, Kat. No. 22)		

			
Katalog No	**:** 15	**Şekil:** 87	**Çizim:** 15
Kazı Env. No	**:** 20/13		
Eserin Adı	**:** Mortarium Parçası (Havan)		
Eserin Cinsi	**:** Bazalt		
Buluntu Tarihi	**:** 28.05.2013		
Buluntu Yeri	**:** II. Alan, 27 G Açması, A Plan Karesi		
Buluntu Kodu	**:** 4,27 - 3,98 m		
Bulunduğu Yapı	**:** Bazilikal Planlı Yapı		
Dip Çapı	**:** 26 cm		
Yükseklik	**:** 8,2 cm		
Genişlik	**:** 18,5 cm		
Cidar	**:** 4,1 - 7,2 cm		
Eserin Durumu	**:** Dip ve ağza uzanan gövde kısmından kırıktır. Dip kısmının, yarıdan fazlası eksiktir. Gövdenin, küçük bir bölümü mevcuttur. Ağız kısmı ise tamamen eksiktir. Tüm yüzeyinde patina oluşmuştur.		
Eserin Tanımı	**:** Mortariumun, dipten gövdeye uzanan kısmına aittir. Halka kaidelidir. Kaidenin, yerden yüksekliği 1,5 cm'dir. Küresel forma sahip mortarium, dipten ağza doğru dışbükey bir şekilde hafifçe genişlemektedir. Hazne kısmı çanak şeklinde işlenmiştir. Kalın cidarlıdır. Cidar, dipten ağza doğru incelmektedir. İç kısmı perdahlanmıştır. Taş, ince mikalıdır.		
Tipoloji	**:** *Tutamaksız Mortarium*		
Tarihlendirme	**:** MS 6-7 yüzyıl		
Benzerleri	**:** Patara (Korkut, 2002: s. 236, Şek. 3, Kat. No. 22)		

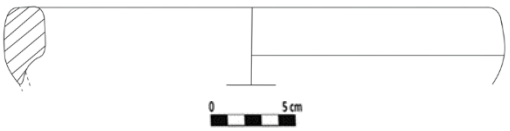
			
Katalog No	**:** 16	**Şekil:** 88, 90	**Çizim:** 16
Kazı Env. No	**:** 54/21		
Eserin Adı	**:** Mortarium Parçası (Havan)		
Eserin Cinsi	**:** Taş (?)		
Buluntu Tarihi	**:** 12.08.2021		
Buluntu Yeri	**:** II. Alan, 16 G Açması, D Plan Karesi		
Buluntu Kodu	**:** 4,66 - 460 m		
Bulunduğu Yapı	**:** Bazilikal Planlı Yapı		
Dip Çapı	**:** 26 cm		
Yükseklik	**:** 7,2 cm		
Genişlik	**:** 11,2 cm		
Cidar	**:** 2,5 - 4,2 cm		
Eserin Durumu	**:** Gövde ve dip kısmından kırıktır. Gövde ve dip kısmının küçük bir bölümü mevcuttur. Ağız kısmı ise tamamen eksiktir. Tüm yüzeyinde patina oluşmuştur.		
Eserin Tanımı	**:** Mortariumun, dipten gövdeye uzanan kısmına aittir. Düz diplidir. Dipten ağza doğru dışbükey bir şekilde hafifçe genişlemektedir. Hazne kısmı düz şeklinde işlenmiştir. Kalın cidarlıdır. Cidar, dipten ağza doğru kalınlaşmaktadır. İç kısmı perdahlanmıştır. Taş, ince mikalıdır.		
Tipoloji	**:** *Tutamaksız Mortarium*		
Tarihlendirme	**:** MS 6-7 yüzyıl		

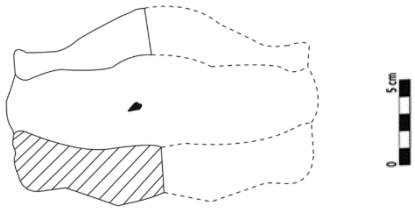
			
Katalog No	**:** 17	**Şekil:** 91	**Çizim:** 17
Kazı Env. No	**:** 839/13		
Eserin Adı	**:** Mortarium Parçası (Havan)		
Eserin Cinsi	**:** Gabro		
Buluntu Tarihi	**:** 18.06.2013		
Buluntu Yeri	**:** II. Alan, 27 G Açması, B Plan Karesi		
Bulunduğu Yapı	**:** Bazilikal Planlı Yapı		
Buluntu Kodu	**:** 4,12 m		
Dip Çapı	**:** 30 cm		
Yükseklik	**:** 9,5 cm		
Genişlik	**:** 15,7 cm		
Cidar	**:** 5,5 - 6,7 cm		
Eserin Durumu	**:** Dipten ve ağza uzanan gövde kısmından kırıktır. Gövde ve dip kısmının küçük bir bölümü mevcuttur. Ağız kısmı ise tamamen eksiktir. Tüm yüzeyinde patina oluşmuştur. Alt kısmında yer yer kireç (?), boya (?) vb. olabilecek beyaz bir tabaka mevcuttur.		
Eserin Tanımı	**:** Mortariumun, dipten gövdeye uzanan kısmına aittir. Düz dipli mortarium, dipten ağza doğru düze yakın bir şekilde dışbükey genişlemektedir. Hazne kısmı düz olarak şekillendirilmiştir. Kalın cidarlıdır. Cidar, dipten ağza doğru incelmektedir. İç kısmı perdahlanmıştır. Taş, ince ve orta mikalıdır.		
Tipoloji	**:** *Tutamaksız Mortarium*		
Tarihlendirme	**:** MS 6-7 yüzyıl		

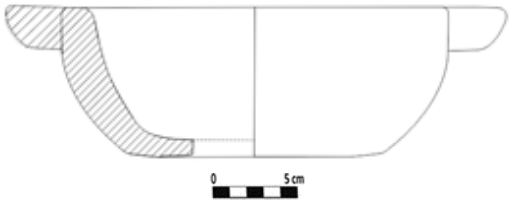
	

Katalog No	**:** 18	**Şekil:** 92	**Çizim:** 18
Kazı Env. No	**:** 220/12A		
Eserin Adı	**:** Mortarium Parçası (Havan)		
Eserin Cinsi	**:** Bazalt		
Buluntu Tarihi	**:** 02.08.2012		
Buluntu Yeri	**:** II. Alan, 23 K Açması		
Bulunduğu Yapı	**:** Büyük Sarnıç		
Buluntu Kodu	**:** 9,37 m		
Dip Çapı	**:** 31 cm		
Yükseklik	**:** 3,8 cm		
Genişlik	**:** 18,5 cm		
Cidar	**:** 3 - 3,2 cm		
Eserin Durumu	**:** Dibin gövdeye bağlandığı kısmından kırıktır. Dibin, yarıya yakın kısmı mevcuttur. Gövde ve ağız kısmı tamamen eksiktir. Üzerinde patina oluşmuştur.		
Eserin Tanımı	**:** Mortariumun, dip kısmına aittir. Düz diplidir. Hazne kısmı düz olarak şekillendirilmiştir. Kalın cidarlıdır. İç kısmı perdahlanmıştır. Taş, ince mikalıdır.		
Tipoloji	**:** *Tutamaksız Mortarium*		
Tarihlendirme	**:** MS 6-7 yüzyıl		

			
Katalog No	**:** 19	**Şekil:** 77	**Çizim:** 19
Kazı Env. No	**:** 840/13		
Eserin Adı	**:** Mortarium Parçası (Havan)		
Eserin Cinsi	**:** Mermer		
Buluntu Tarihi	**:** 25.09.2013		
Buluntu Yeri	**:** II. Alan 8-16 F Açması B Plan Karesi		
Bulunduğu Yapı	**:** Bazilikal Planlı Yapı		
Buluntu Kodu	**:** 6,11 - 4,41 m		
Ağız Dış Çapı	**:** 33 cm		
Ağız İç Çapı	**:** 28 cm		
Yükseklik	**:** 7 cm		
Genişlik	**:** 23 cm		
Cidar	**:** 2,8 - 3,8 cm		
Eserin Durumu	**:** Ağız yanlarından ve gövdeye birleşme noktasından kırıktır. Ağız kısmının, yarıya yakın kısmı mevcuttur. Gövde ve dip kısmı tamamen eksiktir. 2. tutamağın kenarında kırık vardır. Üzerinde yer yer kahverengi maden (?), boya (?) vb. olabilecek bir kalıntı mevcuttur. Tüm yüzeyinde patina oluşmuştur.		
Eserin Tanımı	**:** Mortariumun, ağız kısmına aittir. Düz ve profilsiz bir ağza sahiptir. 2 adet, yarım daire şeklinde tutamağı mevcuttur. Tutamaklar, ağza birleştiği yerde kalınlaşmaktadır. Tutamaklardan birincisi 3,8 cm dışarıya doğru çıkık, ağza birleştiği yerdeki genişliği 5,9 cm; gövdeye birleştiği kısımdaki yüksekliği 6,8 cm'dir. Tutamak üzerinde oluk şeklinde bir akıtaç bulunmaktadır. İkinci tutamak, 3,2 cm dışarıya doğru çıkık, ağza birleştiği genişliği 5,2 cm; gövdeye birleştiği yüksekliği ise 7,2 cm olarak ölçülmektedir. Bu tutamak üzerinde kazıma çizgilerle oluşturulmuş çizgisel bezeme mevcuttur. Kalın cidarlıdır. İç ve dış kısmı perdahlanmıştır. Mermer; beyaz, damarsız ve ince mikalıdır.		
Tipoloji	**:** *Tutamaklı Mortarium*		
Tarihlendirme	**:** MS 6-7 yüzyıl		
Benzerleri	**:** Sardes (Crawford, 1996: s. 127, Lev. 9, Şek. 333)		

			
Katalog No	**:** 20	**Şekil:** 78	**Çizim:** 21
Kazı Env. No	**:** 186/21		
Eserin Adı	**:** Mortarium Parçası (Havan)		
Eserin Cinsi	**:** Taş (?)		
Buluntu Tarihi	**:** 06.09.2021		
Buluntu Yeri	**:** JN1 - 25X, 3. Tabaka, 2. Bölüm		
Bulunduğu Yapı	**:** Küçük Liman		
Buluntu Kodu	**:** -33 Seviye		
Ağız Dış Çapı	**:** 35 cm		
Ağız İç Çapı	**:** 30,5 cm		
Yükseklik	**:** 6,6 cm		
Genişlik	**:** 10,6 cm		
Cidar	**:** 0,8 - 2,8 cm		
Eserin Durumu	**:** Mortarium, ağız kenarlarından ve gövden kırıktır. Ağız kısmında küçük bir parçası korunmuştur. Gövde ve dip kısmı tamamen eksiktir. Yüzeyinde patina oluşmuştur.		
Eserin Tanımı	**:** Mortariumun, ağız kısmına aittir. Düz ve profilsiz bir ağza sahiptir. Cidar, ağızdan gövdeye doğru incelmektedir. Taş, ince mikalıdır.		
Tipoloji	**:** *Tutamaksız Mortarium*		
Tarihlendirme	**:** Neolitik Dönem		

			
Katalog No	**:** 21	**Şekil:** 80	**Çizim:** 21
Kazı Env. No	**:** 186/21		
Eserin Adı	**:** Mortarium Parçası (Havan)		
Eserin Cinsi	**:** Taş (?)		
Buluntu Tarihi	**:** 06.09.2021		
Buluntu Yeri	**:** JN1 - 25X, 3. Tabaka, 2. Bölüm		
Bulunduğu Yapı	**:** Küçük Liman		
Buluntu Kodu	**:** -32,5 Seviye		
Yükseklik	**:** 8,2 cm		
Genişlik	**:** 18,7 cm		
Derinlik	**:** 6,3 cm		
Cidar	**:** 1,4 - 6,2 cm		
Eserin Durumu	**:** Gövde kısmının ortasından kırıktır. Yarısı mevcuttur. Tüm yüzeyinde patina oluşmuştur.		
Eserin Tanımı	**:** Mortariumun, ağız ve dip kısmına ait gövde parçasıdır. Düz ve profilsiz bir ağza sahiptir. Gövdeden keskin profillidir. İnce uzun bir forma sahiptir. Dipten ağza doğru hafifçe dışbükey bir şekilde genişlemektedir. İnce uzun kaidesi vardır. Hazne kısmı oluk şeklinde tasarlanmıştır. Cidar ağızdan gövdeye doğru kalınlaşmaktadır.İç ve dış kısmı perdahlanmıştır. Taş, ince mikalıdır.		
Tipoloji	**:** *Tutamaksız Sığ Mortarium, Saddle Quern/Eğer Biçimli*		
Tarihlendirme	**:** Neolitik Dönem		
Benzerleri	**:** Vadi Kubbaniya (Curtis, 2001: s. 479, Lev. 1), Mezzano Gölü (Hargis, 2007: s. 51, Şek. 1), Körtik Tepe (Özkaya, 2007: s. 50, Şek. 14), Halasarna (Poupaki, 2009: s. 116, Şek. 6), Haluk Perk Sağlık Müzesi **(**Perk ve Özdemir, 2014: s. 142, Lev. II, Şek. 1, 2), Jerikho (Bamyacı, 2015: s. 299, Şek. 6)		

			
Katalog No	**:** 22	**Şekil:** 95a, 95b	**Çizim:** 22
Kazı Env. No	**:** 838/13		
Eserin Adı	**:** Saklama/Biriktirme Kabı (?)		
Eserin Cinsi	**:** Çakıl taşları, kum, kireç, mika karışımı malzeme (?)		
Buluntu Tarihi	**:** 25.06.2013		
Buluntu Yeri	**:** II. Alan, 27 G Açması, C Plan Karesi		
Buluntu Kodu	**:** 3,86 - 3,45 m		
Ağız Dış Çapı	**:** 51,5 cm		
Ağız İç Çapı	**:** 47 cm		
Dip Çapı	**:** 37 cm		
Yükseklik	**:** 19,7 cm		
Genişlik	**:** 53,9 cm		
Derinlik	**:** 17,8 cm		
Cidar	**:** 4,8 - 6,9 cm		
Eserin Durumu	**:** Parçalar halinde (?) ele geçmiştir. Yarıdan fazlası korunmuştur. İç ve dış yüzeyinde patina oluşmuştur.		
Eserin Tanımı	**:** Mortariumun, gövde tutamak ve dip kısımlarına ait birçok parçası mevcuttur. Düz ve profilsiz bir ağza sahiptir. Yarım daire şeklinde 4 tutamağı bulunmaktadır. Tutamaklar, ağza birleştiği kısımlardan incelmektedir. Tutamaklar, ağız ve gövdeye birleştiği yerlerden kırıktır. Tutamak, dışarıya doğru 7,8 cm çıkıntı yapmaktadır. Tutamağın, ağza birleştiği kısımdaki genişliği 8,7 cm; gövdeye birleştiği kısımdaki yüksekliği ise 5,7 cm olarak ölçülmektedir. Düz diplidir. Küresel bir forma sahiptir. Dipten ağza doğru dışbükey bir şekilde genişlemektedir. Hazne kısmı çanak şeklinde işlenmiştir. Kalın cidarlıdır. Cidar ağızdan dibe doğru incelmektedir. Kabı oluşturan malzeme içinde; irili ufaklı çakıl taşları, kum, kireç, mika vb. (?) gibi maddeler mevcuttur		
Tipoloji	**:** *Tutamaklı Derin Mortarium*lara Çok Benzer		
Tarihlendirme	**:** MS 6-7 yüzyıl		

Katalog No	**:** 23	**Şekil:** 96, 94
Kazı Env. No	**:** 348/13	
Eserin Adı	**:** Mortarium Pilium (Havaneli)	
Eserin Cinsi	**:** Mermer	
Buluntu Tarihi	**:** 17.09.2013	
Buluntu Yeri	**:** VIII. Alan 16 F açması A Plan Karesi	
Bulunduğu Yapı	**:** Bazilikal Planlı Yapı	
Buluntu Kodu	**:** 4,11 m	
Eserin Durumu	**:** Tam olarak ele geçmiştir. Yüzeyinde patina oluşmuştur.	
Eserin Tanımı	**:** Tutma kolu konik şeklinde ve aşağı doğru genişlemektedir. Ezici uç kısmı, dışbükey olarak tasarlanmış ve konkavlıdır. Ezici uç kısmında kahverengi maden (?), boya (?) vb. olabilecek bit kalıntı mevcuttur. Tüm yüzeyi perdahlanmıştır. Mermer, beyaz ve damarlıdır.	
Tipoloji	**:** B*ükülmüş Parmak Formlu/Dirsek Formlu*	
Tarihlendirme	**:** MS 6-7 yüzyıl	
Benzerleri	**:** Korint (Davidson, 1952: s. 452 Lev. 86, Şek. 1430, 1432, 1433, 1434, 1435, 1436; Villing ve Pemberton, 2010: s. 611, Şek. 30; s. 632, Şek. 31), Salamis (Chavanes, 1975: s. 261, Lev. 7, Şek. 47, 48, 49, 50), Sardes (Crawford, 1996: s. 213, Lev. 2A, Şek. 196; s. 213, Lev. 6, Şek. 30; s. 238, Lev. 15, Şek. 519), Patara (Korkut, 2002: s. 245, Şek. 8, Kat. No. 41), Arykanda (Tek, 2003: s. 402, Şek. 1), Dardanos Tümülüsü (Tombul, 2006: s. 260, Şek. 3, Kat. No. 13), Mısır (Hargis, 2007: s. 60, Şek. 4), Perge Batı Nekropolü (Çokay-Kepçe, 2009: s. 251, Şek. 6), Haluk Perk Sağlık Müzesi (Perk ve Özdemir, 2014: s. 145, Lev. IV, Şek. 18), Parion (Ergürer, 2015: s. Şek. 2/10, s. 98, Şek. 5/10, Kat. No. 10; Yıldızlı ve Ergürer, 2019: s. 654, Şek. 5, Kat. No. 32, 33), Amissos (Şirin, 2018: s. 536, Şek. 26), Allionai (Türkmen, 2019: s. 43, Kat. No. 42, 43, Çiz. Lev. XIV, Şek. Lev. IX)	

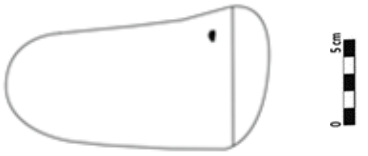
Katalog No	**:** 24	**Şekil:** 98
Kazı Env. No	**:** 249/13	
Eserin Adı	**:** Mortarium Pilium (Havaneli)	
Eserin Cinsi	**:** Mermer	
Buluntu Tarihi	**:** 17.09.2013	
Buluntu Yeri	**:** VIII. Alan 16 F açması B Plan Karesi	
Bulunduğu Yapı	**:** Bazilikal Planlı Yapı	
Buluntu Kodu	**:** 4,08 m	
Eserin Durumu	**:** 2 Parça halinde ele geçmiştir. Yüzeyinde patina oluşmuştur.	
Eserin Tanımı	**:** Tutma kolunun orta kısmından kırıktır. Tutma kolu, konik şeklinde ve aşağı doğru genişlemektedir. Ezici uç kısmı ise dışbükey olarak şekillendirilmiş ve konkavlıdır. Tüm yüzeyi perdahlanmıştır. Damarlı ve beyaz mermerden üretilmiştir.	
Tipoloji	**:** B*ükülmüş Parmak Formlu/Dirsek Formlu*	
Tarihlendirme	**:** MS 6-7. yüzyıl	
Benzerleri	**:** Korint (Davidson, 1952: s. 452 Lev. 86, Şek. 1430, 1432, 1433, 1434, 1435, 1436; Villing ve Pemberton, 2010: s. 611, Şek. 30; s. 632, Şek. 31), Salamis (Chavanes, 1975: s. 261, Lev. 7, Şek. 47, 48, 49, 50), Sardes (Crawford, 1996: s. 213, Lev. 2A, Şek. 196; s. 213, Lev. 6, Şek. 30; s. 238, Lev. 15, Şek. 519), Patara (Korkut, 2002: s. 245, Şek. 8, Kat. No. 41), Arykanda (Tek, 2003: s. 402, Şek. 1), Dardanos Tümülüsü (Tombul, 2006: s. 260, Şek. 3, Kat. No. 13), Mısır (Hargis, 2007: s. 60, Şek. 4), Perge Batı Nekropolü (Çokay-Kepçe, 2009: s. 251, Şek. 6), Haluk Perk Sağlık Müzesi (Perk ve Özdemir, 2014: s. 145, Lev. IV, Şek. 18), Parion (Ergürer, 2015: s. Şek. 2/10, s. 98, Şek. 5/10, Kat. No. 10; Yıldızlı ve Ergürer, 2019: s. 654, Şek. 5, Kat. No. 32, 33), Amissos (Şirin, 2018: s. 536, Şek. 26), Allionai (Türkmen, 2019: s. 43, Kat. No. 42, 43, Çiz. Lev. XIV, Şek. Lev. IX)	

Katalog No	**:** 25	**Şekil:** 99
Kazı Env. No	**:** 349/13	
Eserin Adı	**:** Mortarium Pilium (Havaneli)	
Eserin Cinsi	**:** Mermer	
Buluntu Tarihi	**:** 29.05.2013	
Buluntu Yeri	**:** II. Alan 27 G açması A Plan Karesi	
Bulunduğu Yapı	**:** Bazilikal Planlı Yapı	
Buluntu Kodu	**:** 3,90 m	
Eserin Durumu	**:** Tam olarak ele geçmiştir. Tüm yüzeyinde patina oluşmuştur.	
Eserin Tanımı	**:** Sap kısmı düzdür. Tutma kolu, konik şeklinde yapılmış ve aşağı doğru genişlemektedir. Ezici uç kısmı, dışbükey olarak şekillendirilmiş ve konkavlıdır. Tüm yüzeyi perdahlanmıştır. Damarlı ve beyaz mermerden üretilmiştir.	
Tipoloji	**:** *Konik Formlu*	
Tarihlendirme	**:** MS 6-7 yüzyıl	
Benzerleri	**:** Kebaran (Bar-Yosef ve Belfer-Cohen, 1989: s. 461, Şek. 6/4, 6/6), Hallan Çemi (Rosenberg, 1992: s. 18, Şek. 9; Rosenberg, 1995: s. 94, Şek. 9), Vadi Kubbaniya (Curtis, 2001: s. 492, Lev. 17), Ulucak Höyük (Çevik ve Vuruşkan, 2014: s. 598, Şek. 10), Haluk Perk Sağlık Müzesi (Perk ve Özdemir, 2014: s. 143, Lev.II, Şek. 10), Şeref Höyük (Becks ve Polat Becks, 2019: s. 293, Şek. 7), Tel İdris (Önal vd, 2020: s. 478, Şek. 8)	

Katalog No	**:** 26	**Şekil:** 100
Kazı Env. No	**:** 345/13	
Eserin Adı	**:** Mortarium Pilium (Havaneli)	
Eserin Cinsi	**:** Tunç	
Buluntu Yeri	**:** VIII. Alan, 16 F Açması, B Plan Karesi	
Bulunduğu Yapı	**:** Bazilikal Planlı Yapı	
Buluntu Kodu	**:** 3,97 m	
Uzunluk	**:** 6,9 cm	
Genişlik	**:** 2,6 cm	
Eserin Durumu	**:** Sap kısmı eksiktir. Yüzeyinde patina oluşmuştur. Korozyona uğramıştır.	
Eserin Tanımı	**:** Tutma kolu, konik şeklinde ve aşağı doğru genişlemektedir. Ezici uç kısmı, dışbükey olarak şekillendirilmiş ve konkavlıdır.	
Tipoloji	**:** *Konik Formlu*	
Tarihlendirme	**:** MS 6-7. yüzyıl	
Benzerleri	**:** Korint (Davidson, 1952: s. 463, Lev. 87, Şek. 1440), Haluk Perk Sağlık Müzesi (Perk ve Özdemir, 2014: s. 147, Lev. V, Şek. 36)	

			
Katalog No	**:** 27	**Şekil:** 101a, 101b	**Çizim:** 23
Kazı Env. No	**:** Yok		
Eserin Adı	**:** Mortarium Pilium (Havaneli)		
Eserin Cinsi	**:** Taş (?)		
Buluntu Yeri	**:** Yüzey		
Uzunluk	**:** 14 cm		
Genişlik	**:** 5,1 - 7 cm		
Cidar	**:** 4,6 - 2,7 cm		
Eserin Durumu	**:** Tam olarak ele geçmiştir. Yüzeyinde patina oluşmuştur.		
Eserin Tanımı	**:** Sap kısmı daireseldir. Tutma kolu konik şeklinde ve aşağı doğru genişlemektedir. Ezici uç kısmına ise dışbükey ve konkavlıdır. Tüm yüzeyi perdahlanmıştır. Taş, ince mikalıdır.		
Tipoloji	**:** *Konik Formlu*		
Tarihlendirme	**:** Neolitik Dönem		
Benzerleri	**:** Korint (Davidson, 1952: s. 462, Lev. 86, Şek. 1438), Kebaran (Bar-Yosef ve Belfer-Cohen, 1989: s. 461, Şek. 6/8, 6/11), Karabüvet Höyük (Özbek, 2011: s. 462, Şek. 12), Pırnal Höyük (Özbek, 2011: s. 458, Şek. 8), Jerikho (Bamyacı, 2015: s. 298, Şek. 1, 3), Zincirli Höyük (Schloen ve Herrmann, 2017: s.179, Şek. 10), Şeref Höyük (Becks ve Polat Becks, 2019: s. 293, Şek. 7)		

KAYNAKÇA

Antik Kaynaklar

Agathias (Myrinalı). (1975). The Histories V. 3: Corpus Fontium Historiae Byzantinae, II A. Berlin - New York: Walter De Gruyter.

Apicius, Marcus Gavius (1977). De Re Coquinaria II (Trans. Walter M. Hill). New York: Dover Publications.

Cato, Marcus Porcius (1998). De Agri Culture (Trans. Andrew Dalby). Blackawton: Prospect Books.

Constantine, Porphyrogenitus (1967). De Administrando Imperio (Trans. R. J. H. Jenkins). Washington: Center for Byzantine Studies Trustees for Harvard University.

Kommena, Anna (1996). ALEXIAD Anadolu' da ve Balkan Yarımadası'nda İmparator Alexios Komnenos Dönemi'nin Tarihi Malazgirt'in Sonrası (Çev. Bilge Umar). İstanbul: İnkılap Kitapevi.

Columella, Lucius Junius Moderatus (1781). De Re Rustica XII, 57. Mannhemii: Sumptibus Societatis literatae.

Herodotos (2013). Herodot Tarihi I (Çev. Müntekim Ökmen). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Procopius (1940). Buildings IV (Trans and Ed. H. B. Dewing). Cambridge: Massachusetts Harvard University Press.

Ptolemy, Claudius (1991). The Geography III (Trans and Ed. Edward Luther Stevenson). New York: Dover Publications.

Secundus, Gaius Plinius (1952). Natural History IV (Trans and Ed. H. Rackham). London: Cambridge: Massachusetts Harvard University Press.

Secundus, Gaius Plinius (1969). Naturalis Historia V (Trans and Ed. H. Rackham). London: Cambridge: Massachusetts Harvard University Press.

Strabon (1954). Strabo Geography Books VI-VII (Trans and Ed. Horace Leonard Jones). London: Cambridge, Massachusetts Harvard University Press.

Çağdaş Dünya Klasikleri

Defoe, Daniel (1904). Robinson Crusoe's Reisen, Wunderbare Abenteuer und Erlebnisse. Leipzig: Verlag von Otto Spamer.

Modern Kaynaklar

Akçer Ön, Sena, Namık Çağatay, Mehmet Sakınç (2011). "Küçükçekmece Lagünü'nde (İstanbul) 'Küçük Buzul Çağı' ve 'Orta Çağ Ilık Dönemi' Çökel Kayıtları". İtüdergisi, 10 (4): 131-140.

Akengin, Hamza, İskender Dölek, Yasemin Özdemir (2020)."Türkiye'nin Denizleri ve Kıyıları". Ed. Hamza Akengin, İskender Dölek. Türkiye'nin Fiziki Coğrafyası, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık: 287-310.

Alanyalı, Hüseyin Sabri, F. Soykal Alanyalı, S. Erkoç, K. Piesker, P. Scherrer, U. Lohner Urban, G. Kaymak, D. Özkut, G. Koiner, A. Puhm, E. Trinkel, M. Grebien, M. Zinko, C. Zinko, D. Şen Yıldırım, B. S. A. Oransay, A. T. Tek, S. Aydal, A. Yurtsever (2016). "Side 2014 Yılı Kazı ve Araştırmaları". Haz. Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı. 1 (37). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 253-276.

Alexiou, Stylianos (1991). Minos Uygarlığı (Çev. Elif Tül Tülünay). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Altınbilek-Algül, Çiler, Nurcan Kayacan, Mihriban Özbaşaran, Müslüm Ercan (2017). "Akarçay Tepe 2015 Yılı Çalışmaları". Haz. Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 3 (38). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 203-216.

Amedick, Rita (2012). "Sarkophag-Studien 6 Akten Des Symposiums 'Sarkophage Der Römischen Kaiserzeit: Produktion in Den Zentren - Kopien in Den Provinzen' / 'Les Sarcophages Romains: Centres et Périphéries' ". Eds. Guntram Koch, François Baratte. Wiesbaden: Franz Philipp Rutzen: 205-221.

Amir, Roni (2006). "Pottery, Stone and Small Finds from Shiqmona". Atiqot, 51, 145-161.

Anderson, Russell H. (1938). "The Technical Ancestry of Grain-Milling Devices". Agricultural History 12 (3): 256-270.

Angı, Serkan (2011). "İstanbul Tarihi Yarımada'daki Antik Yapılarda ve Antik Anıtlarda Kullanılan Doğal Taşların Özellikleri ve Korunmuşluk Durumları". 31-62.

Arık, Rüçhan (1988). "I987 Yılı Malazgirt Yüzey Araştırması". Araştırma Sonuçları Toplantısı, 06, Ankara: 89-98.

Arslan, Nurettin, Beate Arslan, Caner Bakan, Julia Engel, Klaus Rheidt, Eva Maria Mohr, Melanie Ulm (2018). "Assos Kazı 2016 Yılı Çalışmaları". Haz. Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 3 (39). Bursa: Star Matbaacılık: 389-403.

Arslan, Nurettin, Caner Bakan, Beate Böhlendorf Arslan, Eva Maria Mohr, Klaus Rheidt (2019). "2017 Yılı Assos Kazı Çalışmaları". Haz. Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 3 (40). Ankara: 155-172.

Arslan, Nurettin, Beate Böhlendorf Arslan, Caner Bakan, Mehmet Ayaz (2015). "Assos Kazısı 2013 Yılı Çalışmaları". Haz. Haydar Dönmez. Kazı Sonuçları Toplantısı. 2 (36). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 393-412.

Asgari, Nuşin (1995). "Prokonnesos-1993 Çalışmaları". Haz. İsmail Eroğlu, Fahriye Bayram, Handan Eren vd. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 12, Ankara: T.C.Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi: 99-121.

Aslan, Erdoğan, Yusuf Kılıç (2017). "Kekova Adası Arkeolojik Yüzey/Sualtı Araştırması 2015". Haz. Candaş Keskin. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 1 (34). Edirne: Trakya Üniversitesi Matbaası: 27-49.

Aslan, Erdoğan, Yusuf Kılıç, Uğurcan Orhan (2019). "Kekova Adası Arkeolojik Yüzey/Sualtı Araştırması 2017". Haz. Candaş Keskin. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 2 (36). Ankara: 1-20.

Atik Korkmaz, Sema (2017). "Letoon 2015". Haz. Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 3 (38). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 483-494.

Atik, Şeniz, Merve Özkılıç (2017). "Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea?) Kazılan Geç Antik Dönem Cam Buluntuları". Ed. Şengül G. Aydıngün. İstanbul Küçükçekmece Göl Havzası Kazıları / Excavations of Küçükçekmece Lake Basin (Bathonea), İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları: 317-341.

Atik, Şeniz (2018). "Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea?) Buluntuları Işığında Sosyal Yaşam Kurguları". Ed. Şengül G. Aydıngün, Yusuf Benli, Ayberk Enez. Uluslararası Avcılar Sempozyumu / İnternational Symposium on Avcılar, Bütün Yollar Avcılardan Geçer/All Roads Pass Through Avcılar, İstanbul: Genel Ajans Basım: 229-242.

Aydıngün, Şengül, Hakan Öniz (2008). "İstanbul-Küçükçekmece Kıyıları Arkeolojik Yüzey Araştırması". SBT'08 Sualtı Bilim ve Teknolojileri Toplantısı, 12, 38-47.

Aydıngün, Şengül (2009). "Küçükçekmece Gölünde Arkeolojik Araştırmalar". İta Projesi Arşivi, Dünden Bugüne Küçükçekmece, 250-263.

Aydıngün, Şengül (2010a). "İstanbul Prehistoric Survey in 2007 Season". Roceedingsof the 6 th International Congress on the Archaeology of the Ancient Near East, 2, 75-84.

Aydıngün, Şengül (2010b). "İstanbul Avrupa Yakasından Alt Paleolitik Çağ'a ait İki Yüzeyli Alet". 55-57.

Aydıngün, Şengül (2010c). "Küçükçekmece Gölü Antik Feneri ve Limanları". Der. Hacer Ansal. Ufukta Bir Işık Uluslararası Deniz Feneri Sempozyumu, İstanbul: Işık Üniversitesi Yayınları: 171-176.

Aydıngün, Şengül, Emre Güldoğan (2011). "ITA (Istanbul Prehistoric Survey) Researches in 2008". Ed. Hakan Öniz, Erdoğan Aslan. SOMA 2009 Proceedings of the XIII Symposium on Mediterranean Archaeology. England: Hadrian Books Ltd: 183-186.

Aydıngün, Şengül (2013). "Küçükçekmece Gölü Havzası (Bathonea?) Kazıları (2009-2012)". İstanbul Araştırmaları Yıllığı/Annual of Istanbul Studies, 2, 41-43.

Aydıngün, Şengül, Ahmet Aslan, Dürdane Kaya (2013). "Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea?) Kazılarında Ele Geçen Unguentariumlar". İstanbul Araştırmaları Yıllığı / Annual of İstanbul Studies, 2, 39-52.

Aydıngün, Şengül, Haldun Aydıngün (2013). "Erken Demirçağ'da 'İstanbul Boğazı' Üzerinden Trak/Frig Kavimlerinin Anadolu'ya Geçişine Ait İlk Bulgular". Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 142, 65-78.

Aydıngün, Şengül, Haldun Aydıngün, Hakan Öniz (2014a). "Küçükçekmece Lake's Basin Antique Harbors". Haz. Sabine Ladstätter, Felix Pirson, Thomas Schmidts. Harbors and Harbor Cities in Eastern Mediterranean, BYZAS, 1 (19): İstanbul: Ege Yayınları: 437-444.

Aydıngün G., Şengül, Volkey Heyd, Hakan Öniz, Emre Güldoğan (2014b). "İstanbul Tarih Öncesi Araştırmalarından Tunç Çağı Verileri". Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 145, 21-34.

Aydıngün, Şengül, Ahmet Emre Bilgili (2015). "İstanbul Tarih Öncesi Arkeolojik Yüzey Araştırmaları ve Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea) Kazılarının İstanbul'a Katkıları". Ed. Coşkun Yılmaz. Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi, 1, 374-389.

Aydıngün G., Şengül (2016). "Yarımburgaz Mağarası'nda Son Durum". Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 152, 217-230.

Aydıngün, Şengül (2017a). "İstanbul Tarihöncesi Araştırmalarının 2007-2015 Yılları Arası Sonuçları". Haz. Candaş Keskin. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 1 (34). Edirne: Trakya Üniversitesi Matbaa: 369-390.

Aydıngün, Şengül (2017b). "Nehir - Göl - Deniz Birleşmesinde Bir Kazı Yeri (İlk Beş Yıllık Çalışma)". Ed. Şengül G. Aydıngün. İstanbul Küçükçekmece Göl Havzası Kazıları / Excavations of Küçükçekmece Lake Basin (Bathonea), İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları: 1-69.

Aydıngün, Şengül (2017c). "Bathonea İsmi Üzerine Veriler ve Yorumlar". Ed. Şengül G. Aydıngün. İstanbul Küçükçekmece Göl Havzası Kazıları / Excavations of Küçükçekmece Lake Basin (Bathonea), İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları: 69-94.

Aydıngün, Şengül (2017d). "Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea) Kazıları İlk Beş Yıllık Değerlendirme 2010-2015", Haz. Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (38). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 371-388.

Aydıngün, Şengül (2018). "Arkeolojik Verilerle Avcılar'ın Yüz Binlerce Yıl Öncesine Uzanan Geçmişi". Ed. Şengül G. Aydıngün, Yusuf Benli, Ayberk Enez. Uluslararası Avcılar Sempozyumu / İnternational Symposium on Avcılar, Bütün Yollar Avcılardan Geçer/All Roads Pass Through Avcılar, İstanbul: Genel Ajans Basım: 262-313.

Aydıngün, Şengül, Haldun Aydıngün (2020a). "İstanbul Küçükçekmece Göl Havzası'nın Tarihöncesi (Paleolitik-Erken Tunç Çağları)". Amisos, 5 (8): 7-17.

Aydıngün, Şengül, Haldun Aydıngün (2020b). "İstanbul'da Hitit İzleri". Jak Yakar'a Armağan, Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları: 21-34.

Aydıngün, Şengül, Hakan Kaya, Haldun Aydıngün, Ayberk Enez, Oktay Özdemir (2020c). "İstanbul Tarihöncesi Projesi 2018 Yılı Büyükçekmece İlçesi Araştırmaları". Haz. Candaş Keskin. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 3 (37). Ankara: Başak Kitap: 389-406.

Aydıngün, Şengül (2021). "İstanbul Trakya'sında Yürütülen Arkeolojik Yüzey Araştırmaları". Haz. Mustafa Şahin, Fikret Alkan, Murat Başlar vd. Türkiye Yüzey Araştırmaları Webinarları, I-II-III, Bursa: Uludağ Üniversitesi Yayınları: 22-25.

Aydıngün, Şengül, Berrin Yıldız (2022). "Geç Antik Çağ Eczanesi Daphnusion'dan (?) Mortarium ve Mortarium Piliumlar". Ed. Ülkü Kara, Haldun Aydıngün. Uluslararası Avcılar Kent ve Tarih Sempozyumu / İnternational City and History Symposium on Avcılar, İstanbul: Avcılar Belediyesi Yayınları: 77-104.

Bakır, Güven, Yaşar Ersoy, Bekir Özer, Kozan Uzun, Melike Zeren (2005). "2003 Yılı Klazomenai Kazısı". Haz. Koray Olşen, Haydar Dönmez, Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2 (26). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Dösimm Basımevi: 1-12.

Bamyacı, Onur (2018). "Öğütme Taşları: Tipolojik Gelişim, Sorunlar, Çalışma Metodolojisi ve Analitik Bir Yaklaşım Modeli". Haz. Adnan Baysal. Anadolu Arkeolojisinde Taş Aletler Teori | Metot | Pratik, İstanbul: Kitap Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 271-302.

Bar-Yosef, Ofer, Anna Belfer-Cohen (1989). "The Origins of Sedentism and Farming Communities in the Levant". Article in Journal of World Prehistory, 3 (4): 447-498.

Barış, Şerif, Şengül Aydıngün, Hakan Kaya, Cem Gazioğlu (2021). "Archeological Traces of Sixth Century Earthquakes in İstanbul Küçükçekmece Lake Basin (Bathonea) Excavations". İnternation Journal of Environment and Geoinformatics (IJEGEO), 8 (3): 385-396.

Bass, F. George (2000). "Tektaş Burnu'nda Bulunan Gemi Batığı". Haz. Koray Olşen, Fahriye Bayram, Adil Özme vd. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (22). Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi: 409-414.

Baykan, Daniş (2016). "M.Ö. 1. Bin Nif Dağı Metalurji Verileri". Haz. Adil Özme. Arkeometri Sonuçları Toplantısı, 1 (31): Ankara: İsmail Aygül Matbaacılık San. Tic. ve Ltd. Şti.: 21-36.

Baysal, Adnan (2005). "Çatalhöyük'te Öğütme Taşları ve Duvar Resimleri". Ed. Zafer Karaca, Aylık Tarih ve Kültür Dergisi, 143, İstanbul: 66-72.

Becks, Ralf, B. Ayça Polat Becks (2019). "2017 Yılı Şeref Höyük / Komama ve Çevresi Yüzey Araştırması". Haz. Candaş Keskin. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 3 (36). Ankara: 278-294.

Becks, Ralf, B. Ayça Polat Becks (2020). "2018 Yılı Şeref Höyük / Komama ve Çevresi Yüzey Araştırması". Haz. Candaş Keskin. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 3 (37). Ankara: Başak Kitap: 249-267.

Berlin, Andrea, Kathleen Warner Slane (1997). Tell Anafa II the Hellenistic and Roman Pottery. Columbia: Ann Arbor.

Bernardi, Daria Ferrero De (1994). "Frigya Hierapolis'i 1993 Kazı ve Restorasyanları". Haz. İsmail Eroğlu, Fahriye Bayram, Handan Eren vd. Kazı Sonuçları Toplantısı. 2 (16). Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi: 345-360.

Bernardi, Daria Ferrero De (2000). "Relation of Mission Activity in 1998 Hierapolis of Phrygia". Haz. Koray Olşen, Fahriye Bayram, Adil Özme vd. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2 (21). Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi: 193-204.

Bernbeck, Reinhard, Susan Pollock, Eyüp Bucak (2002). "Excavations at Fıstıklı Höyük, 2000". Haz. Koray Olşen, Fahriye Bayram, Adil Özme vd. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2 (23). Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi: 143-150.

Bıçakçı, Erhan, Çiler Altınbilek, Erol Faydalı (2003). "Tepecik-Çiftlik 2001 Yılı Çalışmaları". Haz. Koray Olşen, Haydar Dönmez, Fahriye Bayram vd. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (24). Ankara: Kültür Bakanlığı Dösimm Basımevi: 397-404.

Bıçakcı, Erhan, Semra Balcı, Çiler Altunbilek-Algül (2009). "Tepecik-Çiftlik 2007 Yılı Çalışmaları". Haz. Haydar Dönmez, Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 4 (30). Ankara: 205-218.

Bilgen, A. Nejat, Gökhan Coşkun, Zeynep Bilgen, Nazan Yüzbaşıoğlu, Asuman Kuru (2011). "Seyitömer Höyüğü 2009 Yılı Kazısı". Haz. A. Naci Toy, Haydar Dönmez, Ömer Ötgün. Kazı Sonuçları Toplantısı. 1 (32). Ankara: Allâme Tanıtım ve Matbaacılık Hizmetleri: 367-380.

Bilgi, Önder (1990). "Samsun-İkiztepe Kazılarının 1988 Dönemi Sonuçları ve Çevre Araştırmaları". Kazı Sonuçları Toplantısı. 1 (11). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi: 211-220.

Bilgi, Önder (1991). "İkiztepe Kazılarının 1989 Dönemi Sonuçları ve Restorasyon Çalışmaları". Kazı Sonuçları Toplantısı. 1 (12). Ankara: 241-246.

Bilgi, Önder (1995). "İkiztepe Kazılarının 1993 Dönemi Sonuçları". Haz. İsmail Eroğlu, Fahriye Bayram, Handan Eren vd. Kazı Sonuçları Toplantısı. 1 (16). Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi: 141-160.

Bilgi, Önder (1997). "İkiztepe Kazılarının 1995 Dönemi Sonuçları". Haz. İsmail Eroğlu, Handan Eren, Fahriye Bayram vd. Kazı Sonuçları Toplantısı. 1 (18). Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi: 145-161.

Bilgi, Önder (2007). "İkiztepe Kazısı 2005 Dönemi Çalışmaları". Haz. Birnur Koral, Haydar Dönmez. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (28). Ankara: Kültür Bakanlığı Dösimm Basımevi: 117-122.

Brubaker, Leslie (2004). "The Elephant and the Ark: Culture and Material İnterchange Across the Mediterranean in the Eight and Ninth Centuries". Dumbarton Oaks Papers, 58, 175-195.

Buc, Philippe (1997). "Conversion of Objects". Medievall and Renaissance Studies XXVIII, 99-143.

Büyükkolancı, Mustafa, Gülgün Yılmaz, Sinan Mimaroğlu, Fuat Yılmaz, Fırat Baranaydın, Elif Karabacak (2020). "2018 Yılı Ayasuluk Tepesi ve St. Jean Anıtı Kazı ve Restorasyon Çalışmaları". Haz. Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 3 (41). Ankara: 403-422.

Can, Birol, Şerif Söyler, Güler Keklik Dündar (2020). "Blaundos Antik Kenti 2018 Yılı (İlk Sezon) Çalışmaları". Haz. Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (41). Ankara: Başak Kitap: 393-409.

Caneva, İsabella (1970). "I Crescenti Litici del Fayum Direttore". Salvatore M. Puglisi. Origini IV, Roma: Universita Degli Studi Di Roma Istituto Di Paletnologia-Museo Delle Origini, 161-204.

Carter, Elizabeth, Stuart Campbell (2000). “Preliminary Report on the 1998 Season of Excavations at Domuztepe”. Haz. Koray Olşen, Fahriye Bayram, Adil Özme vd. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (21). Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi: 133-142.

Carter, Elizabeth, Hadi Bozkurt, Stuart Campbell, James Snead, Lynn Swartz (1997). “Report on the Archaeological Work in Domuztepe and its Environs in 1995”. Haz. İsmail Eroğlu, Handan Eren, Fahriye Bayram vd. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (18). Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi: 173-187.

Chavanes, Marie-Jose (1975). Salamine de Chypre VI. Les Petits Objets. Paris: Diffusion de Bocgard.

Choniatae, N. (1975). Historia: Corpus Fontium Historiae Byzantine - Series Berolinensis I-II. Berlin - New York: De Gruyter.

Coşkun, Aytaç, Marion Benz, Yılmaz S. Erdal, Melis M. Koruyucu, Katleen Deckers, Simone Riehl, Angelina Siebert, Kurt W. Alt, Vecihi Özkaya (2010). “Living by the Water - Boon and Bane forthe People of Körtik Tepe”. Eds. Hans Georg K. Gebel, Sumio Fujii, Tony J. Wilkinson vd. Neo-Lithics, 2 (10): 60-71.

Coşkun, Aytaç (2017). “2015 Yılı Zerzevan Kalesi Kazı Çalışmaları (2. Sezon)”. Haz. Yusuf Koşar. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (38). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 125-150.

Crawford, Stepheus J. (1990). The Byzantine Shops at Sardis. Cambridge: Harvard University Press.

Curtis, Robet I. (2001). Ancient Food Technology. Leiden Boston Köln, Brill.

Çambel, Halet, Mehmet Özdoğan (1984). “1983 Yılı Domuztepe Çalışmaları”. Kazı Sonuçları Toplantısı, 06, İzmir: 259-272.

Çambel, Halet, Robert J. Braidwood, Mehmet Özdoğan, Wulf Schirmer (1986). “1985 Yılı Çayönü Kazısı”. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (08). Ankara: 51-66.

Çambel, Halet, Robert J. Braidwood, Mehmet Özdoğan, Wulf Schirmer (1987). “1986 Yılı Çayönü Kazısı”. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (09). Ankara: 39-63.

Çambel, Halet, Robert J. Braidwood, Mehmet Özdoğan, Wulf Schirmer (1990). “1988 Yılı Çayönü Kazıları”. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (11). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi: 59-79.

Çavuşoğlu, Rafet, Bilcan Gökce, Erol Uslu (2016). “Van/Çavuştepe Kalesinde Arkeolojik Kazılar: 2014 Yılı”. Haz. Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (37). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 357-378.

Çeçen, Kazım (1988). “Sinan’ın Yaptığı Köprüler”. Mimarbaşı Koca Sinan: Yaşadığı Çağ ve Eserleri, 1, 429-438.

Çelik, Bahattin (2014). “Şanlıurfa İli Merkez İlçesi Neolitik Çağ ve Öncesi Yüzey Araştırması 2013”. Haz. Adil Özme. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 2 (32). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 311-328.

Çelik, Bahattin (2017). “2015 Yılı Şanlıurfa İli Merkez İlçesi Neolitik Çağ ve Öncesi Yüzey Araştırması”. Haz. Candaş Keskin. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 2 (34). Edirne: Trakya Üniversitesi Matbaası: 337-357.

Çelik, Bahattin (2019). “2017 Yılı Şanlıurfa İli Merkez İlçesi Neolitik Çağ ve Öncesi Yüzey Araştırması”. Haz. Candaş Keskin. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 1 (36). Ankara: 275-296.

Çelik, Bahattin, Celal Uludağ (2020). “2017 ve 2018 Yılı Harbetsuvan Tepesi Kazı ve Temizlik Çalışması”. Haz. Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (41). Ankara: Başak Kitap: 337-356.

Çevik, Özlem (2012). “Ulucak Höyük 2009-2011 Yılı Kazı Çalışmaları”. Haz. Haydar Dönmez. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (34). Çorum: Pegasus Görsel İletişim Hizmetleri: 143-158.

Çevik, Nevzat, İsa Kızgut, Şevket Aktaş (1999). “1997 Yılı Trebenna ve Çevresi Yüzey Araştırmaları”. Haz. Koray Olşen, Hayrünnisa Çakmak, Fahriye Bayram vd. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 2 (16). Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi: 401-421.

Çevik, Özlem, Osman Vuruşkan (2014). “Ulucak Höyük 2012-2013 Yılı Kazı Çalışmaları”. Haz. Haydar Dönmez. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (36). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 583-599.

Çevik, Özlem, Osman Vuruşkan, Emrah Güney (2016). “Ulucak Höyük 2014 Yılı Kazı Çalışmaları”. Haz. Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2 (37). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 269-274.

Çevik, Özlem, Osman Vuruşkan, Burhan Göz, Cem Öztürk (2020). “Ulucak Höyük 2017-2018 Yılı Kazı Çalışmaları”. Haz. Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (41). Ankara: Başak Kitap: 1-15.

Çınaroğlu, Aykut, Elif Genç (2004). “Alaca Höyük ve Alaca Höyük Hitit Barajı Kazıları, 2002”. Haz. Koray Olşen, Haydar Dönmez, Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (25). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Dösimm Basımevi: 279-288.

Çınaroğlu, Aykut, Elif Genç (2005). ”2003 Yılı Kastamonu-Kınık Kazısı”. Haz. Koray Olşen, Haydar Dönmez, Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (26). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Dösimm Basımevi: 277-290.

Çınaroğlu, Aykut, Elif Genç (2006). ”2004 Yılı Kastamonu-Kınık Kazısı”. Haz. Koray Olşen, Haydar Dönmez, Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (27). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Dösimm Basımevi: 7-18.

Çınaroğlu, Aykut, Duygu Çelik (2006). “2004 Yılı Alaca Höyük ve Alaca Höyük Hitit Barajı Kazıları”. Haz. Koray Olşen, Haydar Dönmez, Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (27). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Dösimm Basımevi: 1-6.

Çınaroğlu, Aykut, Duygu Çelik (2008). “2006 Yılı Kastamonu-Kınık Kazısı”. Haz. Birnur Koral, Haydar Dönmez, Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2 (29). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Dösimm Basımevi: 513-524.

Çilingiroğlu, Altan, Haluk Sağlamtimur (2003). “Van-Ayanis Kalesi 2001 Yılı Çalışmaları”. Haz. Koray Olşen, Haydar Dönmez, Fahriye Bayram vd. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (24). Ankara: Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Dösimm Basımevi: 465-472.

Çilingiroğlu, Altan, Aylin Ümit Erdem (2010). “Ayanis Kalesi Kazıları, 2006 - 2008”. Haz. Haydar Dönmez, Candaş Keskin. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (31). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 1-26.

Civgin, İzzet (2014). “Ön ve Erken Hanedanlar Devri’nde (MÖ. 3300-3000) Levant’ta Kurulan Ticaret Kolonilerinin Mısır Devletleşmesine Katkısı”. Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi / Journal of History Culture and Art Research, 3 (2): 99-155.

Çokay-Kepçe, Sedef (2009). “Perge Batı Nekropolis Kontekst Buluntuları”. Haz. Fahriye Bayram, Adil Özme. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 2 (26). Ankara: 243-254.

Çokay-Kepçe, Sedef (2013). “Pamphylia Bölgesi’nden Kuzey Suriye Mortariumları”. Ed. Oğuz Tekin, Mustafa H. Sayar, Erkan Konyar. Tarhan Armağanı, M. Taner Tarhan’a Sunulan Makaleler / Essays in Honour of M. Taner Tarhan. İstanbul: Ege Yayınları, 165-173.

Darga, A. Muhibbe, Taciser Sivas, Hakan Sivas (2002). “2000 Yılı Şarhöyük - Dorylaion Kazıları”. Haz. Koray Olşen, Fahriye Bayram, Adil Özme vd. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2 (23). Ankara: Kültür Bakanlığı Millî Kütüphane Basımevi: 207-218.

Davidson, Gladys R. (1952). The Minor Objects. Corinth Results of Excavations Conducted by the American School of Classical Studies at Athens XII, The Minor Objects. Athens: The Amerikan School of Classical Studies at Athens Princeton, New Jersey.

Davis M. K. (1982). “The Çayönü Ground Stone”. Ed. Linda S. Braidwood, Robert J. Braidwood. Prehistoric Village Archaeology in South-Eastern Turkey. Oxford: BAR İnternational Series 138: 73-174.

Delbrueck, Richard (1932). Antike Porphyrwerke. Berlin: Druck von Walter de Gruyter.

Delehaye, Hippolite (1921). Deus Typica Byzantins de I'epoque des Paléologues. Brüksel.

Demir, Faris (2018). "Aigeai Kazısı 2014-2016". Haz. Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 3 (39). Bursa: Star Matbaacılık: 83-97.

Demirel Gökalp, Zeliha, A. Ceren Erel, Nikos Tsivikis, Selda Uygun Yazıcı (2017). "2015 Yılı Amorium Kazısı". Haz. Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 3 (38). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 451-460.

Demirel Gökalp, Zeliha, A. Ceren Erel, Nikos Tsivikis, Hasan Yılmazyaşar, Mehmet Kurt (2020). "2018 Yılı Amorium Kazıları". Haz. Haydar Dönmez, Ömer Ötgün. Kazı Sonuçları Toplantısı, 4 (41). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 567-577.

Derin, Zafer, Eşref Abay, Turan Özkan (2002). "Kemalpaşa-Ulucak Höyük Kazıları, 1999-2000". Haz. Koray Olşen, Fahriye Bayram, Adil Özme vd. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (23). Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi: 341-350.

Derin, Zafer, Altan Çilingiroğlu (2003). "Ulucak Höyük Kazısı-2001". Haz. Koray Olşen, Haydar Dönmez, Fahriye Bayram vd. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (24). Ankara: Kültür Bakanlığı Dösimm Basımevi: 185-194.

Derin, Zafer, Altan Çilingiroğlu, Mehmet Taşlıalan (2004). "Ulucak Höyük Kazısı, 2002". Haz. Koray Olşen, Haydar Dönmez, Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (25). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Dösimm Basımevi: 239-250.

Derin, Zafer (2012). "İzmir'in Prehistorik Yerleşim Alanı Yeşilova Höyüğü-2010". Haz. Haydar Dönmez, Ömer Ötgün. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2 (33). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 39-56.

Derin, Zafer, Tayfun Caymaz, Gülnur Eroğlu (2015). "İzmir-Yeşilova Höyüğü 2014 Yılı Çalışmaları". Haz. Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (37). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 159-174.

Derin, Zafer, G. Sümer Eroğlu, A. G. Erden, Mehmet Yurtsever, Meryem Kızıl, Yağmur Yıldırım, Mehtap Öztürk (2017). "İzmir'in Prehistorik Yerleşim Alanı Yeşilova Höyüğü 2015 Yılı Çalışmaları". Haz. Yusuf Koşar. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2 (38). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 143-160.

Derin, Zafer (2020). "İzmir-Yeşilova Höyüğü 2016-2018 Yılı Çalışmaları". Haz. Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 4 (41). Ankara: 525-547.

Deshayes, Jean (1960). Les Outils de Bronze de l'Indus au Danube I-II, Paris: Librairie Orientaliste Paul Geuthner.

Diler, Adnan (1994). "Akdeniz Bölgesi Antik Çağ Zeytinyağı ve Şarap İşlikleri". Haz. Fahriye Bayram, Handan Eren, Nurhan Ülgen vd. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 11, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi: 505-520.

Diler, Adnan, Bekir Özer, Hülya Bulut, Şahin Gümüş, N. Seda Eryılmaz (2012). "Pedasa, 2010". Haz. Haydar Dönmez, Ömer Ötgün. Kazı Sonuçları Toplantısı, 4 (33). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 167-193.

Diler, Adnan, Şahin Gümüş, Mazlum Çur (2014). "Bodrum Yarımadası Leleg Yerleşimleri, Adalar, Aspat (Strobilos), Kissebükü (Anastasioupolis), Damlıboğaz (Hydai), Sedir Adası (Kedreai) Yüzey Araştırmaları 2013". Haz. Adil Özme. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 2 (32). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 423-464.

Dinç, Rafet, Erkan Dede (2003). "Tralleis (2000) Kazı Raporu". Haz. Koray Olşen, Haydar Dönmez, Fahriye Bayram vd. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (24). Ankara: Kültür Bakanlığı Dösimm Basımevi: 405-418.

Doğan, Sema (2007). "Bizans Dönemi'nde Pamfilya ve Likya'da Gündelik Kullanımdaki Taş Gereçler". Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 24, 63-75.

Doğaner, Suna (2000). "Kıyı Oklarının Doğal Varlıklar Olarak Korunması". Coğrafya Dergisi, 8, 1-28.

Doğer, Ersin, Ahmet Kaan Şenol (2000). "1998 Yılı Marmaris Hisarönü-Çubucak Seramik Atölyeleri Kazıları". Haz. Koray Olşen, Fahriye Bayram, Adil Özme vd. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2 (21). Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi: 293-304.

Dönmez, Şevket, E. Emine Naza-Dönmez (2009). "Amasya-Oluz Höyük Kazısı 2007 Dönemi Çalışmaları: İlk Sonuçlar". Haz. Haydar Dönmez, Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 4 (30). Ankara: 87-106.

Dönmez, Şevket, E. Emine Naza-Dönmez (2010). "Oluz Höyük Kazısı 2008 Dönemi Çalışmaları". Haz. Haydar Dönmez, Candaş Keskin. Kazı Sonuçları Toplantısı, 3 (31). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 379-400.

Dönmez, Şevket (2012). "Oluz Höyük Kazısı Dördüncü Dönem (2010) Çalışmaları: Değerlendirmeler ve Sonuçlar". Haz. Haydar Dönmez, Ömer Ötgün. Kazı Sonuçları Toplantısı, 4 (33). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 135-154.

Dönmez, Şevket (2013). "Oluz Höyük Kazısı Beşinci Dönem (2011) Çalışmaları: Değerlendirmeler ve Sonuçlar". Haz. Haydar Dönmez. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2 (34). Çorum: Pegasus Görsel İletişim Hizmetleri: 65-80.

Dönmez, Özlem (2020). “2018 Malatya Arkeolojik Yüzey Araştırması”. Haz. Candaş Keskin. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 3 (37). Ankara: 349-366.

Duru, Refik, Gülsün Umurtak (2006). “Bademağacı Kazıları, 2004”. Haz. Koray Olşen, Haydar Dönmez, Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2 (27). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Dösimm Basımevi: 437-444.

Duru, Refik, Gülsün Umurtak (2007). “Bademağacı Kazıları, 2005”. Haz. Birnur Koral, Haydar Dönmez. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (28). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Dösimm Basımevi: 639-646.

Duru, Refik (2008). MÖ 8000’den MÖ 2000’e Burdur - Antalya Bölgesi’nin Altıbin Yılı. Antalya: Suna ve İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Merkezi.

Edwards, G. Roger (1975). Corinthianhe Henistic Pottery VII (III). New Jersey: The American School of Classical Studies at Athens Princeton.

Efe, Recep (1996). “Küçükçekmece Gölü Kuzeybatısının Jeomorfolojik Özellikleri”. Öneri, 1 (5), 95-109.

Efe Turan (1996). “Orman Fidanlığında 1992-1994 Yılları Arasında Yapılan Kurtarma Kazıları”. Haz. İsmail Eroğlu Nurhan Ülgen Handan Eren vd. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (17). Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi: 95-107.

El-Enen, Mahrous M. Abu, Martin Okrusch (2012). “Porfido Rosso Antico: Die geologische Situation des Mons Porphyrites am Djebel Dokhan in der ägyptischen Ostwüste”. Miteilunge, 26, 1-10.

Eliüşük, Mevlüt, Mehmet Ali Eyyüpoğlu, Gözdem Güler, Zekai Erdal, Yutaka Miyake, Mustafa Serdar Akgönül (2020). “2018 Yılı Hasankeyf Kazıları”. Haz. Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 3 (41). Ankara: Başak Kitap: 237-256.

El-Khouli, Ali (1978). Egyptian Stone Vessels Predynastic Period to Dynasty III. Typology and Analysis. Von Zabern.

Ellis, Richard S. (1985). “Grittile, 1984”. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (07). Ankara: 261-270.

Enez, Ayberk (2017). “Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea ?) Kazılarında Bulunan Ahşap Bir Kapının Metal Aksamı ve Modellemesi”. Ed. Şengül G. Aydıngün. İstanbul Küçükçekmece Göl Havzası Kazıları / Excavations of Küçükçekmece Lake Basin (Bathonea), İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları: 271-238.

Enez, Ayberk (2019). Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea) Metal Buluntuları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

Engin, Atilla, Engin Özgen, Olcay Zengin Koşan, Filiz Ay Şafak, Aydoğan Bozkurt (2017). "Oylum Höyük 2015". Haz. Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (38). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 555-576.

Engin, Atilla, Engin Özgen, Macit Aşir, Sabahattin Ezer, Abdülhamit Kavak, Aydoğan Bozkurt, Derya Bozkurt, Şenay Doruk Engin (2020). "Oylum Höyük 2018". Haz. Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (41). Ankara: Başak Kitap: 243-264.

Er, Yasemin (2012). Klasik Arkeoloji Sözlüğü. Ankara: Phoenix Yayınevi.

Erdoğu, Burçin, Nejat Yücel (2013). "Gökçeada Uğurlu-Zeytinlik Kazısı 2011 Yılı Çalışmaları". Haz. Haydar Dönmez. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (34). Çorum: Pegasus Görsel İletişim Hizmetleri: 187-194.

Erdoğu, Burçin (2014). "2013 Yılı Gökçeada Uğurlu-Zeytinli Kazı Çalışmaları". Haz. Haydar Dönmez. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (36). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 167-173.

Erdoğu, Burçin, Nejat Yücel (2016). "Gökçeada Uğurlu-Zeytinlik 2014 Yılı Kazı Çalışmaları". Haz. Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (37). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 195-200.

Erdoğu, Burçin (2017). "Gökçeada Uğurlu - Zeytinlik 2015 Yılı Kazı Çalışmaları". Haz. Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (38). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 117-124.

Erdoğu, Burçin, Çiğdem Atakuman, Nejat Yücel (2019). "Gökçeada Uğurlu-Zeytinlik 2017 Yılı Kazı Çalışmaları". Haz. Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (40). Ankara: 437.444.

Ergürer, Hatice (2015). "Parion Roma Dönemi Mermer Kapları". Ed. Cevat Başaran, Vedat Keleş. Parion Kazıları 10. Yıl Armağanı. Ankara: Bilgün Kültür Sanat Yayınları, 87-98.

Erkanal-Öktü, Armağan, Nazlı Çınardalı Karaaslan (2008). "Panaztepe Kazıları 2006 Yılı Çalışmaları". Haz. Birnur Koral, Haydar Dönmez, Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2 (29). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Dösimm Basımevi: 19-38.

Erkanal-Öktü, Armağan, Nazlı Çınardalı Karaaslan (2009). "Panaztepe 2007 Yılı Çalışmaları". Haz. Haydar Dönmez, Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (30). Ankara: 471-496.

Erkanal, Hayat, Ayşegül Aykurt, Kadir Büyükulusoy, İrfan Tuğcu, Rıza Tuncel, Vasıf Şahoğlu (2015). "Liman Tepe 2013 Yılı Kara ve Sualtı Kazıları". Haz. Yusuf Koşar. Kazı Sonuçları Toplantısı, 3 (36). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 473-494.

Erkanal, Hayat, Ayşegül Aykurt, Kadir Büyükulusoy, İrfan Tuğcu, Rıza Tuncel, Vasıf Şahoğlu (2016). "Liman Tepe 2014 Yılı Kara ve Sualtı Kazıları". Haz. Yusuf Koşar. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (37). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 323-340.

Ekiz, Mehmet, Şükrü Dursun, Necla Dursun, Zafer Korkmaz (2019). "2017 Yılı Niğde İli ve İlçeleri Arkeolojik Yüzey Araştırması". Haz. Candaş Keskin. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 2 (36). Ankara: 453-476.

Eroğlu, Mesut (2019). Aigai'deki (Aiolis) Endüstriyel Üretime Ait Taş Donanımlar. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Esin, Ufuk (1978). "Tarihöncesi Çağlarda Anadolu'da Üretimcilik Aşaması". Toplum ve Bilim, 6-7, 3-8.

Esin, Ufuk (1984). "Değirmentepe (Malatya) Kurtarma Kazısı 1983 Yılı Raporu". Kazı Sonuçları Toplantısı, 06, İzmir: 11-29.

Esin, Ufuk, Savaş Harmankaya (1986). "1985 Değirmentepe (Malatya - İmamlı Köyü) Kurtarma Kazısı". Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (08). Ankara: 95-137.

Esin, Ufuk, Savaş Harmankaya (1987). "Değirmentepe (Malatya) Kurtarma Kazısı 1986". Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (09). Ankara: 79-125.

Esin, Ufuk (1992). "1990 Aşıklı Höyük Kazısı (Kızılkaya Köyü-Aksaray İli)". Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (13). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi: 131-153.

Esin, Ufuk (1993). "1991 Aşıklı Höyük (Aksaray İli Kızılkaya Köyü) Kurtarma Kazısı". Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (14). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi: 131-146.

Esin, Ufuk (1994). "1992 Aşıklı Höyük (Kızılkaya-Aksaray) Kurtarma Kazısı". Haz. Handan Eren, Nurhan Ülgen, Fahriye Bayram vd. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (15). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi: 77-95.

Esin, Ufuk, Savaş Harmankaya (1999). "Aşıklı Höyük Kazısı 1997". Haz. Koray Olşen, Hayrünnisa Çakmak, Fahriye Bayram vd. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (20). Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi: 101-114.

Esin, Ufuk (2000). "1998 Aşıklı Höyük (Aksaray İli) Kurtarma Kazısı Raporu". Haz. Koray Olşen, Fahriye Bayram, Adil Özme vd. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (21). Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi: 71-80.

Esin, Ufuk (2000). "1998 Aşıklı Höyük (Aksaray İli) Kurtarma Kazısı Raporu". Haz. Koray Olşen, Fahriye Bayram, Adil Özme vd. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (21). Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi: 71-80.

Eyice, Semavi (1977-1978). “Tarihte Küçükçekmece”. Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi, 6-7, 57-123.

Fırat, Nalan (2003). “Perge Konut Alanı Kullanım Seramiği”. Varia Anatolica, 15, 91-95.

Forbes, Robert J. (1954). “Chemical, Culinary and Cosmetic Arts”. A History of Technology I: From Early Times to Fall of Ancient Empires, Eds. Charles Singer, E. J. Holmyard, A. R. Hall. New York and London: Oxford University Press, 238-298.

Forbes, Robert J. (1955). Studies in Ancient Technology III. Leiden: E. J. Brill publishing.

Foxhall, Lin (2007). Olive Cultivation in Ancient Greece: Seeking the Ancient Economy. Oxford: University Press.

Frangipane, Marcella (1991). “Excavations at Arslantepe Malatya the 1989 Campaign”. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (12). Ankara: Ankara Universitesi Basımevi: 209-223.

Frangipane, Marcella (1993). “The Results of the 1991 Campaign at Arslantepe-Malatya”. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (14). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi: 213-229.

Frangipane, Marcella (1996). “Arslantepe 1994: A Fourth Millennium Temple/Palace”. Haz. İsmail Eroğlu, Nurhan Ülgen, Handan Eren vd. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (17). Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi: 169-182.

Frangipane, Marcella (1998). “Arslantepe 1996: The Finding of an E.B.I “Royal Tomb”. Haz. Koray Olşen, Hayrünnisa Çakmak, Fahriye Bayram vd. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (19). Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi: 291-309.

Frangipane, Marcella, Francesca Balossi (2009). “The 2007 Excavation Campaign at Zeytinli Bahçe”. Haz. Haydar Dönmez, Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 3 (30). Ankara: 255-266.

Frangipane, Marcella, Yılmaz Selim Erdal, Francesca Balossi Restelli (2019). “The 2017 Excavation Campaign at Arslantepe-Malatya”. Haz. Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2 (40). Ankara: 591-602.

Gates, Marie Henriette (2001). “1999 Excavations at Kinet Höyük (Yeşil-Dörtyol, Hatay)”. Haz. Koray Olşen, Fahriye Bayram, Haydar Dönmez vd. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (22). Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi: 203-222.

Gates, Marie Henriette (2003). “2001 Season at Kinet Höyük (Yeşil-Dörtyol, Hatay)”. Haz. Koray Olşen, Haydar Dönmez, Fahriye Bayram vd. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (24). Ankara: Kültür Bakanlığı Dösimm Basımevi: 283-298.

Girginer, K. Serdar, Özlem Oyman Girginer, M. Furkan Tufan, Ayça Gerçek, Hakan Gerçek (2018). “2016 Yılı Tatarlı Höyük Kazısı”. Haz. Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2 (39). Bursa: Star Matbaacılık: 229-241.

Girginer, K. Serdar, Özlem Oyman Girginer, M. Furkan Tufan, M. Cem Fırat, Ayça Gerçek, Orkun H. Kayci, Hakan Gerçek, Erkan Dündar (2019). “2017 Yılı Tatarlı Höyük Kazısı Sonuçları”. Haz. Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 3 (40). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık: 397-414.

Greene, Kevin (1992). Roman Pottery. University of California Press: Berkeley and Los Angeles.

Greene, Elizabeth, George F. Bass (2004). “2002 Yılı Pabuç Burnu Kazısı Ön Raporu”. Haz. Koray Olşen, Haydar Dönmez, Adil Özme vd. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2 (25). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Dösimm Basımevi: 187-194.

Greenewalt, Jr, Crawford H. (1986). “Sardis: Archaeological Research in 1986”. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2 (09). Ankara: 41-58.

Gökce, Bilcan, Bülent Genç. Esra Kaçmaz Levent (2019). “Arkeolojik ve Epigrafik Bulgular Işığında Van Gölü Havzası Urartu Dönemi Yol Güzergâhları 2017 Yılı Yüzey Araştırması: Tuşba ve Muradiye İlçeleri Çalışmaları“. Haz. Candaş Keskin. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 1 (36). Ankara: 327-342.

Gülçur, Sevil, Muhsin Endoğru (1999). “Güvercinkayası 1997 Kazısı”. Haz. Koray Olşen, Hayrünnisa Çakmak, Fahriye Bayram vd. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (20). Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi: 77-100.

Gülçur, Sevil, Muhsin Endoğru (2000). “Güvercinkayası 1999 Kazısı”. Haz. Koray Olşen, Fahriye Bayram, Adil Özme Dönmez vd. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (21). Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi: 55-70.

Gülçur, Sevil, Muhsin Endoğru (2001). “Güvercinkayası1999 Kazısı”. Haz. Koray Olşen, Fahriye Bayram, Haydar Dönmez vd. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (22). Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi: 47-62.

Gülçur, Sevil, Yücel Kiper, Vladimir Filip, Ivana Jaekova Jana Kailova (2004). “Güvercinkayası 2002 Yılı Kazısı”. Haz. Koray Olşen, Haydar Dönmez, Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (25). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Dösimm Basımevi: 425-440.

Gülçur, Sevil, Y. Yılmaz, P. Çaylı, I. Demirtaş (2014). “Güvercinkayası 2012 Kazısı Ön Rapor”. Haz. Haydar Dönmez. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2 (35). Muğla: Sıtkı Koçman Üniversitesi Basımevi: 443-455.

Güldoğan, Emre, Şengül Aydıngün, Volker Heyd (2011). "2009 Yılı İstanbul Tarihöncesi Çağlar Yüzey Araştırması". Haz. A. Naci Toy, Candaş Keskin. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 1 (28). Allâme tanktım ve Matbaacılık Hizmetleri: 355-363.

Hargis, Melissa Beht (2007). "A Mortarium at Cetamura del Chianti in Context". The Florida State University, College of Arts and Sciences, Florida.

Hayes, John W. (1967). "North Syrian Mortaria". HESPERIA XXXVI (4), 337-348.

Held, Winfried, Gonca Cankardaş Şenol, Ahmet Kaan Şenol (2012). "2009 Yılı Bybassos Araştırması". Haz. Adil Özme. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 3 (29). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 183-199.

Herrin, Judith Eleanor (2013). Unrivalled influence: Women and Empire in Byzantium. London: Published by Princeton University Press.

Hodges, Henry (1976). Artifacts: An Introduction to Early Materials and Technology. London: Bowker British Library Kickout.

Hoşgören, Yıldız M. (1994). "Türkiye'nin Gölleri". Türkiye Coğrafya Dergisi, 29, 19-51.

Hüryılmaz, Halime (2006). "Gökçeada-Yenibademli Höyük 2004 Yılı Kazıları". Haz. Koray Olşen, Haydar Dönmez, Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (27). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Dösimm Basımevi: 261-272.

Hüryılmaz, Halime (2007). "Gökçeada - Yenibademli Höyük 2005 Yılı Kazıları". Haz. Birnur Koral, Haydar Dönmez. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (28). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Dösimm Basımevi: 341-356.

Hüryılmaz, Halime (2008). "Gökçeada - Yenibademli Höyük 2006 Yılı Kazıları". Haz. Birnur Koral, Haydar Dönmez, Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (29). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Dösimm Basımevi: 429-442.

Hüryılmaz, Halime (2009). "Gökçeada - Yenibademli Höyük 2007 Yılı Kazıları" Haz. Haydar Dönmez, Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (30). Ankara: 241-254.

Hüryılmaz, Halime (2010). "Gökçeada-Yenibademli Höyük 2008 Yılı Kazıları". Haz. Haydar Dönmez, Candaş Keskin. Kazı Sonuçları Toplantısı, 3 (31). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 231-245.

Hüryılmaz, Halime (2011). "Gökçeada-Yenibademli Höyük 2009 Yılı Kazıları". Haz. A. Naci Toy, Haydar Dönmez, Ömer Ötgün. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (32). Ankara: Allâme, Tanıtım ve Matbaacılık, Hizmetleri: 128-141.

Hüryılmaz, Halime (2013). "Gökçeada-Yenibademli Höyük 2011 Yılı Kazıları". Haz. Haydar Dönmez. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (34). Çorum: Pegasus Görsel İletişim Hizmetleri: 169-186.

Hüryılmaz, Halime (2014). "Gökçeada-Yenibademli Höyük 2012 Yılı Kazıları". Haz. Haydar Dönmez. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (35). Muğla: Sıtkı Koçman Üniversitesi Basımevi: 16-32.

Hüryılmaz, Halime (2016). "Gökçeada-Yenibademli Höyük 2014 Yılı Kazıları". Haz. Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (37). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 83-100.

Hüryılmaz, Halime (2018). "Gökçeada-Yenibademli Höyük 2016 Yılı Kazıları". Haz. Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (39). Bursa: Star Matbaacılık: 87-100.

Hüryılmaz, Halime (2019). "Gökçeada-Yenibademli Höyük 2017 Yılı Kazıları". Haz. Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2 (40). Ankara: 253-270.

Işık, Fahri, Ralf Becks, Gül Işın, Şevket Aktaş, Hüseyin Alanyalı, Joachim Ganzert, Feriştah Soykal Alanyalı, Taner Korkut, Havva İşkan, Deniz Özkurt, Deniz Özkut, Fatih Gülşen, Ayşe Korkut, Serap Akça, Erkan Dündar, Bilsen Ercan, Volkan Demir, Helmut Engelmann (2009). "Patara 2007". Haz. Haydar Dönmez, Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 4 (30). Ankara: 337-354.

İdil, Vedat, Musa Kadıoğlu, Martin Beckmann, Canan Özbil Serin, Rahşan Tamsü Polat (2010). "2008 Yılı Nysa Kazı ve Restorasyon Çalışmaları". Haz. Haydar Dönmez, Candaş Keskin. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2 (31). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 271-295.

İnan, Jale (1984). "Perge Kazısı 1983 Çalışmaları". Kazı Sonuçları Toplantısı, 06, İzmir: 323-344

İşkan, Havva, Mustafa Koçak, Neslihan Ağluç, Semih Orhon, Hakan Gerçek, Erkan Dündar, Burcu Ceylan, Ceren Demirton, Şevket Aktaş, Christof Schuler, Andrew Lepke, Selen Kılıç Aslan, İrfan Akca, Çağlayan Balkaya, Mehmet Ali Kaya (2019). "Patara 2017 Kazı Çalışmaları". Haz. Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2 (40). Ankara: 363-386.

İşkan Işık, Havva, Şevket Aktaş, Erkan Dündar, Ceren Demirton, Mustafa Koçak, Neslihan Ağluç, Semih Orhan, Şafak Türkoğlu, Hakan Gerçek, Christof Schuler, Klaus Zimmermann, Andrew Lepke, Feyzullah Şahin, Ayça Gerçek (2020). "Patara 2018 Kazı ve Restorasyon Çalışmaları". Haz. Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2 (41). Ankara: Başak Kitap 395-416.

Jackson, M. P. C, J. N. Postgate, T. E. Şerifoğlu (2012). "Kilise Tepe 2011 Yılı Kazıları". Haz. Haydar Dönmez. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2 (34). Çorum: Pegasus Görsel İletişim Hizmetleri: 5-24.

Kadıoğlu, Musa, Canan Özbil, Michael Kerschner, Hazal Ergin, Selin Gülgönül, Görkem Yenice, Yusuf Polat, Rahşan Tamsü, Polat, Emrah Köşgeroğlu, Mustafa Adak (2016). "2014 Yılı Teos Kazı Çalışmaları (5. Sezon)". Haz. Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 3 (37). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 451-478.

Kadıoğlu, Musa, Canan Özbil, Mustafa Adak, Çiğdem Gençler Güray, Özlem Vapur, Görkem Yenice (2018). "2016 Yılı Teos Kazı Çalışmaları (7. Sezon)". Haz. Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 3 (39). Bursa: Star Matbaacılık: 229-250.

Kamış, Yalçın, Aliye Öztan (2020). "2018 Yılı Acemhöyük Kazıları". Haz. Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (41). Ankara: 147-159.

Kaplan, Davut, Tayyar Gürdal, Abdulkadir Özdemir (2013). "2011 Yılı Gülpınar (Smintheion) Kazıları (32.Yıl)". Haz. Haydar Dönmez. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2 (34). Çorum: Pegasus Görsel İletişim Hizmetleri: 394-402.

Kaplan, Davut, Tayyar Gürdal, Abdulkadir Özdemir (2014). "2012 Yılı Gülpınar Kazıları (33.Yıl)". Haz. Haydar Dönmez. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (35). Çorum: Sıtkı Koçman Üniversitesi Basımevi: 135-145.

Kaptan, Ergun (2016). "Nif (Olympos) Dağı Karamattepe'de Bulunan Çok Çukurlu Taş Havan". Haz. Adil Özme. Arkeometri Sonuçları Toplantısı, 1 (31): Ankara: İsmail Aygül Matbaacılık San. Tic. ve Ltd. Şti.: 93-102.

Kara, Ülkü (2016). "Küçükçekmece Göl Havzası Arkeolojik Kazılarında Yürütülen Amphora Çalışmaları". Tına Denizcilik Arkeolojisi Dergisi, 6, 50-63.

Kara, Ülkü (2017). "Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea?) Kazıları'nda Ele Geçen Dipintolu LR2 ve Damgalı LR13 Amphoraları". Ed. Şengül G. Aydıngün. İstanbul Küçükçekmece Göl Havzası Kazıları / Excavations of Küçükçekmece Lake Basin (Bathonea), İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları: 277-285.

Kara, Ülkü (2020). "A Group of One–Handled "Sardis Type" Amphorae From the Excavations at Küçükçekmece Lake Basin (Bathonea ?)". Mersin Üniversitesi Kilikia Arkeolojisini Araştırma Merkezi Bilimsel Süreli Yayını 'Olba', XXVIII, 421-438.

Karaca, Ergün, Ömer Kaya, Halil Özkan, Şengül Aydıngün (2021). "Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea) Kazıları Kemik Buluntuları". Journal of Archaeology et art Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 162, 83-90.

Karaman, Kamil (1977). Farmasötik Botanik Ders Kitabı. Ankara: Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Yayınları.

Kassar Tezgör, Dominique (1995). "Sinop'ta Seramik ve Anfora Atölyelerinin İncelenmesi". Haz. İsmail Eroğlu, Fahriye Bayram, Handan Eren vd. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 12, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi: 177-190.

Kaya, Dürdane (2017). “Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea ?) Kazıları Geç Antik Çağ Unguentariumları 2013”. Ed. Şengül G. Aydıngün. İstanbul Küçükçekmece Göl Havzası Kazıları / Excavations of Küçükçekmece Lake Basin (Bathonea), İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları: 239-258.

Kaya, Dürdane (2019). Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea) kazıları Unguentariumları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

Kaya, Dürdane, Şengül Aydıngün (2020). “Küçükçekmece Gol Havzası (Bathonea) Kazıları Geç Antik Çağ Yapı Kompleksinin Unguentariumlar Üzerinden Değerlendirilmesi”, Haz. Vedat Keleş. Parion Studies, Propontis ve Çevre Kültürleri - Propontis and Surrounding Cultures, III, 503-512.

Kaya, Ömer (2019). “Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea) Kazılarında Bulunan Kandiller”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitisü, Kocaeli.

Kazancı, Nizamettin (2018). “Jeolojik Zamanlar ve Çizelgesi”. Doğal Kaynaklar ve Ekonomi Bülteni, 25, 63-66.

Kazhdan, Aleksander P. (1991). The Oxford Dictionary of Byzantium 1. New York - Oxford: Oxford University Press.

Kazhdan, Aleksander P. (1991). The Oxford Dictionary of Byzantium 2. New York - Oxford: Oxford University Press.

Kazhdan, Aleksander P. (1991). The Oxford Dictionary of Byzantium 3. New York - Oxford: Oxford University Press.

Keleş, Vedat, Hasan Ertuğ Ergürer, Hasan Kasapoğlu, Ersin Çelikbaş, Alper Yılmaz, Kasım Oyarçin, Büşra Elif Kasapoğlu, Michael Deniz Yılmaz, İsmail Akkaş, Sadık Tuğrul Sulan, Mustafa Yıldızlı, Betül Akcan, Umut Büyüme, Ahmet Levent Keskin, Gonca Fırat, Gözde Ergül, Zafer Karahan, Zeynep Arslan (2018). “Parion 2016 Sezonu Kazı ve Restorasyon Çalışmaları”. Haz. Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (39). Bursa: Star Matbaacılık: 183-210.

Koçel-Erdem, Zeynep (2012). “Tekirdağ Ganos Dağı Arkeolojik Yüzey Araştırması 2010 Yılı Çalışmaları”. Haz. Adil Özme. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 3 (29). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 71-93.

Koçel-Erdem, Zeynep (2014). “Tekirdağ Ganos Dağı Arkeolojik Yüzey Araştırması 2012 Yılı Çalışmaları”. Haz. Adil Özme. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 1 (31). Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Basımevi: 313-332.

Koçel-Erdem, Zeynep (2018). “Tekirdağ Merkez ve Şarköy İlçeleri İle Çanakkale Gelibolu Yarımadası (Trakya Khersonesos’u) Arkeolojik Yüzey Araştırması 2016 Yılı Çalışmaları”. Haz. Candaş Keskin. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 2 (35). Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Matbaa: 567-592.

Korkut, Taner (2002). ”Steinerne Mörserschalen aus Patara”. Archäologische Anzeiger 1, 233-245.

Korkut, Taner, Kudret Sezgin, Çilem Uygun, Satoshi Urano, Yukinori Fukatsu, Tijen Yücel, Bilsen Özdemir, Mümtaz Çolak, Gül Işın, Recai Tekoğlu, Ertan Yıldız Zühal Kaynakçı Elinç (2016). “Tlos 2014 Kazı Etkinlikleri”. Haz. Yusuf Koşay. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (37). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 399-416.

Korkut, Taner, Gül Işın, Turan Takaoğlu (2018). “Cave Habitations in Chalcolithic Lycia: The Case of Tavabaşı Near Tlos”. Ed. Soren Dietz, Fanis Mavridis, Zarko.Tankosic, Turan Takaoğlu. Communities in Transition the Circum-Aegean Area During the 5th and 4th Millennia BC, Oxford ve Philadelphia: Oxbow Books: 548-555.

Korkut, Taner, Çilem Uygun, Bilsen Özdemir, Tijen Yücel, Recai Tekoğlu, Ertan Yıldız, Ramazan Süleyman Göktürk, Zuhal Elinç, Cenk Güner, Gül Işın (2019). “Tlos 2017 Kazı Etkinlikleri”. Haz. Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 3 (40). Ankara: 471-482.

Korkut, Taner, Çilem Uygun, Bilsen Özdemir (2020). “Tlos 2018 Kazı Etkinlikleri”. Haz. Asil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 4 (41). Ankara: Başak Kitap: 277-293.

Kozbe, Gülriz, Mücella Erdalkıran, Serdar Ona (2007). “Diyarbakır/Bisil Kavuşan Höyük 2006 Yılı Kazı Raporu”. Haz. Birnur Koral, Haydar Dönmez, Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (29). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Dösimm Basımevi: 385-404.

Kuruçaylı, Emre, Ali Hakan Eğilmez, Gülşen Küçükali, Metin Albukrek, Elif Aytekin Uzel, Şengül G. Aydıngün (2015). “Water Supply Tunnels of Istanbul Küçükçekmece Lake Basın (Bathonea)”. Ed. Mario Parise, Carla Galeazzi, Roberto Bixio, Carlo German. Hypogea 2015 - Proceedings of International Congress of Speleology in Artificial Cavities, Roma: AGE Arti Grafiche Editoriali Srl: 114-120.

Kozlowski, Stefan K, Olivier Aurenche (2005). Territories, Boundaries and Cultures in the Neolithic Near East. Oxford: BAR İnternational Series 1362.

Körsulu, Hatice (2015). “Nagidos Arkaik, Klasik ve Hellenistik Dönem Mutfak ve Pişirim Kaplar”. Gephyra 12, 141-177.

Kulakoğlu, Fikri (2011). Anadolu’nun Önsözü: Kültepe Kaniş - Karumu Asurlular İstanbul’da. İstanbul: Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları.

Külzer, Andreas (2008). Ostthrakien: Tabula Imperii Byzantini 12. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.

Laneri, Nicola (2007). “Archaeological Work at Hirbemerdon Tepe, 2005”. Haz. Birnur Koral, Haydar Dönmez. Araştırmaları Sonuçları Toplantısı, 1 (28). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Dösimm Basımevi: 671-682.

Laneri, Nicola, Mark Schwartz (2008). “Hirbemerdon Tepe Archaeological Project 2006: A Preliminary Report”. Haz. Birnur Koral, Haydar Dönmez, Adil Özme. Araştırmaları Sonuçları Toplantısı (29). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Dösimm Basımevi: 137-148.

Laneri, Nicola, Jason Ur (2010). “The Hirbemerdon Tepe Archaeological Project 2008: A Preliminary Report”. Haz. Haydar Dönmez, Candaş Keskin. Araştırmaları Sonuçları Toplantısı, 3 (31). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 213-230.

Laneri, Nicola (2011). “Hirbemerdon Tepe Arkeoloji Projesi 2009”. Haz. A. Naci Toy, Haydar Dönmez, Ömer Ötgün. Kazı Sonuçları Toplantısı, 4 (32). Ankara: Allâme Tanıtım ve Matbaacılık Hizmetleri: 65-75.

Laneri, Nicola (2012). “Hirbemerdon Tepe Arkeoloji Projesi 2010”. Haz. Haydar Dönmez, Ömer Ötgün. Kazı Sonuçları Toplantısı, 3 (33). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 341-351.

Leakey, Louis S. B. (1954). “Graphic and Plastic Arts”. A History of Technology I: From Early Times to Fall of Ancient Empires, Eds. Charles Singer, E. J. Holmyard, A. R. Hall. New York and London: Oxford University Press, 144-153.

Lohmann, Hans, Georg Kalaitzoglou, Gundula Lüdorf (2009). “Rescue Excavation of the Archaic Panionion in the Mycale (Dilek Dağları): 3rd Campaign 2007”. Haz. Haydar Dönmez, Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2 (30). Ankara: 189-198.

Mellaart, James (1958). “Excavations at Hacılar. First Preliminary Report”. Anatolian Studies 8, 127-156.

Mellaart, James (1967). Çatal Hüyük. A Neolithic Town in Anatolia. New York: McGraw-Hill Book Company.

Mellaart, James (1970). Excavations at Hacılar I-II. London: Britanya Arkeoloji Enstitüsü Ankara Zamansal Yayını 10.

Maner, Çiğdem (2020). “Karapınar İlçesinde (Konya) Tunç ve Demir Çağları - Keyar 2018 Yılı Arazi Çalışması”. Haz. Candaş Keskin. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 1 (37). Ankara: Başak Kitap: 365-376.

Mansel, A. Müfit (1957). “İstanbul Tersanesinde Bulunan Bir Lahit ve Bir İstanbul Lahitler Grubu Hakkında Araştırmalar”. Belleten, XXI (83): Türk Tarih Kurumu, 395-427.

Mercangöz, Zeynep (2008). "Kuşadası, Kadıkalesi Kazısı 2006 Yılı Çalışmaları". Haz. Birnur Koral, Haydar Dönmez, Adil Özme. Sonuçları Toplantısı, 3 (29). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Dösimm Basımevi: 449-470.

Meriç, Recep (1990). "1988 Yılı Alaşehir Kazısı". Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (11). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi: 179-190.

Meriç, Recep (1999). "Metropolis 1997 Yılı Kazı Raporu". Haz. Koray Olşen, Hayrünnisa Çakmak, Fahriye Bayram vd. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2 (20). Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi: 335-352.

Miller, Konrad (1916). Itineraria Romana: Römische Reisewege an der Hand der Tabula Peutingeriana dargestellt. Stuttgart: Strecker und Schröder.

Moritiz, L. A. (1958). Grain - Mills and Flour in Classical Antiquity at the Clarendon Oxford: Press.

Neils, Jenifer (2004). "Kitchen or Cult? Women With Mortars and Pestles". Eds. Simon Keay, Stephanie Moser. Greek Art in View Essqys in Honour of Brian Sparkes, Oxford: Oxbow Books, 54-62.

Novák, Mirko, Ekin Kozal (2015). "Sirkeli Höyük 2013 Yılı Çalışmaları". Haz. Haydar Dönmez, Kazı Sonuçları Toplantısı, 2 (36). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 1-16.

Oy, Harun (2019). "İçbatı Anadolu'da Prehistorik Döneme Ait Bir Mermer Atölyesi: Karayakuplu Höyük". OLBA XXVII, 1-40.

Ökse, A. Tuba, A. Oğuz Alp, Nejdet İnal (2004). "Ilısu Barajı - Salat Tepe 2000-2002 Yılı Kazıları". Haz. Koray Olşen, Haydar Dönmez, Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (25). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Dösimm Basımevi: 331-338.

Ökse, A. Tuba, Ahmet Görmüş, Erkan Atay, Harun Taşkıran, Nihat Erdoğan (2011). "Ilısu Barajı İnşaat Sahası 2009 Yılı Kurtarma Kazıları". Haz. A. Naci Toy, Haydar Dönmez, Ömer Ötgün. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (32). Ankara: Allâme Tanıtım ve Matbaacılık Hizmetleri: 258-269.

Ökse, A. Tuba, Ahmet Görmüş, Erkan Atay, Nihat Erdoğan (2012). "Ilısu Barajı İnşaat Sahası 2010 Kurtarma Kazıları". Haz. Haydar Dönmez, Ömer Ötgün. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (33). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 189-204.

Ökse, A. Tuba, Ahmet Görmüş, Erkan Atay, Nihat Erdoğan (2013a). "Ilısu Barajı İnşaat Sahası 2011 Yılı Kurtarma Kazıları". Haz. Haydar Dönmez. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2 (34). Çorum: Pegasus Görsel İletişim Hizmetleri: 25-34.

Ökse, A. Tuba, Ahmet Görmüş, Tatsundo Koizumi, Deniz Yaşin Meier, Nevin Soyukaya (2013b). "Ilısu Barajı - Salat Tepe 2011 Kazısı". Haz. Haydar

Dönmez. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (34). Çorum: Pegasus Görsel İletişim Hizmetleri: 365-376.

Ökse, A. Tuba, Harun Taşkıran, Metin Kartal, Ahmet Görmüş, Erkan Atay, Nihat Erdoğan (2014a). "Ilısu Barajı İnşaat Sahası 2012 Yılı Kazıları". Haz. Haydar Dönmez. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (35). Muğla: Sıtkı Koçman Üniversitesi Basımevi: 102-112.

Ökse, A. Tuba, Ahmet Görmüş, Tatsundo Koizumi, Özcan Şimşek (2014b). "Ilısu Barajı - Salattepe 2013 Kazısı". Haz. Haydar Dönmez. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (36). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 21-36.

Önal, Mehmet, Süheyla İrem Mutlu, Semih Mutlu (2020). "Harran Ovası Yüzey Araştırması 2018". Haz. Candaş Keskin. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 2 (37). Ankara: Başak Kitap: 469-486.

Öniz, Hakan, Şengül Aydıngün, Emre Güldoğan (2015). "Archaeological Excavations at Istanbul's Lake Kucukcekmece - 2010". Ed. Pietro Maria Militello, Hakan Öniz. SOMA 2011 Proceedings of the 15 th Symposium on Mediterranean Archaelogy, held at the University of Catania, I, Oxford: Archaeopress Publishers of British archaeological repors: 407-410.

Ötüken, Semiha Yıldız, Arzu Nizamoğlu, Ege Yıldırım, T. Rıdvan İşler, Sema Alpaslan, Vera Bulgurlu, Meryem Acara, Ayşe Türker, Nilay Çoragan Karakaya (2002). "2000 Yılı Demre-Myra Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı ve Duvar Resimlerini Belgeleme, Koruma-Onarım Çalışmaları". Haz. Koray Olşen, Fahriye Bayram, Adil Özme vd. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2 (23). Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi: 401-414.

Ötüken, Semiha Yıldız, Yıldız Ötüken, Eda Armağan, Ayşe Çaylak Türker, Ebru Fındık, Özgü Çömezoğlu, Vera Bulgurlu, Nilay Çorağan Karakaya, Arzu Nizamoğlu, Ege Yıldırım, T. Rıdvan İşler (2005). "2003 Yılı Demre-Myra Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı ve Duvar Resimlerini Koruma-Onarım-Belgeleme Çalışmaları". Haz. Koray Olşen, Haydar Dönmez, Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (26). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Dösimm Basımevi: 111-126.

Ötüken, Semiha Yıldız, Eda Armağan, Ebru Fındık, Ayşe Ç. Türker, Özgü Çömezoğlu, Vera Bulgurlu, Nilay Çorağan (2007). "2005 Yılı Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı". Haz. Birnur Koral, Haydar Dönmez, Mahmut Akpınar. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2 (28). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Dösimm Basımevi: 157-174.

Ötüken, Semiha Yıldız, Ebru Fındık, Ayşe Ç. Türker, Özgü Çömezoğlu, Vera Bulgurlu, Nilay Çorağan, T. Rıdvan İşler (2008). "2006 Yılı Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı ve Duvar Resimlerini Koruma-Onarım Çalışmaları". Haz. Birnur Koral, Haydar Dönmez, Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2 (29). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Dösimm Basımevi: 137-156.

Ötüken, Semiha Yıldız, Ayşe Çaylak Türker, Ebru Fındık, Özgü Çömezoğlu, Vera Bulgurlu, Dilek Erdal, Nilay Çorağan Karakaya, Rıdvan İşler, Arzu Nizamoğlu (2009). "2007 Yılı Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı ve Duvar Resimlerini Koruma-Onarım-Belgeleme Çalışmaları". Haz. Haydar Dönmez, Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 4 (30). Ankara: 159-176.

Ötüken, Semiha Yıldız, Ebru Fındık, Vera Bulgurlu, Özgü Çömezoğlu, Nilay Çorağan Karakaya (2011). "2009 Yılı Demre - Myra Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı ve Duvar Resimlerini Koruma-Onarım Belgeleme Çalışmaları". Haz. A. Naci Toy, Haydar Dönmez, Ömer Ötgün. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2 (32). Ankara: Allâme Tanıtım ve Matbaacılık Hizmetleri: 396-406.

Öz, Ali Kazım, Barış Gür (2020). "İzmir Merkezi Güney İlçeleri 2018 Yılı Mimari Tespit Çalışması". Haz. Candaş Keskin. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 1 (37). Ankara: Başak Kitap: 103-121.

Öz, Cüneyt (2021). "Andriake'de Ele Geçen Roma Dönemi Mortarları (Roman Mortars Unearthed on Andriake)". Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 46, 295-314.

Özbek, Onur (2011). "Saros Körfezi Kıyısında Yeni Prehistorik Yerleşimler: Pırnal Höyük ve Karabüvet Höyük ve Diğerleri: 2009 Yılı Araştırması". Haz. A. Naci Toy, Candaş Keskin. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 3 (28). Ankara: Allâme Tanıtım ve Matbaacılık Hizmetleri: 449-462.

Özbek, Onur (2012). "2010 Yılı Saros Körfezi Gelibolu Yarımadası Prehistorik Dönem Yüzey Araştırması". Haz. Adil Özme, Araştırma Sonuçları Toplantısı, 3 (29). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 463-479.

Özbaşaran, Mihriban, Muhsin Endoğru (1999). "Musular 1997 Yılı Kazısı". Haz. Koray Olşen, Hayrünnisa Çakmak, Fahriye Bayram vd. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2 (20). Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi: 631-645.

Özbaşaran, Mihriban, Muhsin Endoğru (2000). "Musular 1998 Yılı Kazısı". Haz. Koray Olşen, Fahriye Bayram, Adil Özme vd. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (21). Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi: 81-92.

Özcan, Tamer (2017). "Küçükçekmece Gölü'nün Kuzeyinde Yer Alan Arkeolojik Sit Alanına İlişkin Floristik Gözlemler". Ed. Şengül G. Aydıngün. İstanbul Küçükçekmece Göl Havzası Kazıları - Excavations of Küçükçekmece Lake Basin (Bathonea), İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları: 367-380.

Özdaş, Harun, Nilhan Kızıldağ, Emre Okan (2012). "Ege-Akdeniz Bölgesi Sualtı Araştırması 2010 Yılı Çalışmaları". Haz. Adil Özme. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 2 (29). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 267-280.

Özdilek, Banu (2016). “2009-2012 Andriake Kazılarından Ele Geçen Unguentarium, Şişe, Lykion ve Mortar Örnekleri”. OLBA XXIV, 217-265.

Özdoğan, Mehmet, Alpaslan Koyunlu (1986). “Yarımburgaz Mağarası 1986 Yılı Çalışmalarının İlk Sonuçları ve Bazı Gözlemler”. Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 32/33, 4-17.

Özdoğan, Mehmet (1987). “Yarımburgaz Mağarası 1986 Yılı Kazı Çalışmaları”. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 2 (05). Ankara: 323-346.

Özdoğan, Mehmet (1990). “Yarımburgaz Mağarası”. Türk Tarih Kurumu Kongreye Sunulan Bildiriler, Ankara: T.C. Türk Tarih Kurumu Yayınları: 373-388, Lev. 242-249.

Özdoğan, Mehmet, Nezih Başgelen (2007). Türkiye’de Neolitik Dönem Anadolu’da Uygarlığın Doğuşu ve Avrupa’ya Yayılımı Yeni Kazılar - Yeni Bulgular. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Özdoğan, Mehmet (2016). 50 Soruda Arkeoloji. İstanbul: Bilim ve Gelecek.

Özdoğan, Mehmet (2013). “İstanbulun Tarihöncesi”. Aktüel Arkeoloji, 37, 36 - 45.

Özdoğan, Mehmet, Özlem Aytek, Hazal Azeri, Şafak Nergiz, Eylem Özdoğan, Heiner Schwarzberg, Hilal Yumaklı (2017). “Kırklareli Höyüğü 2015 Yılı Çalışmaları”. Haz. Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 3 (38). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 115-132.

Özer, Elif, Murat Taşkıran (2019). “Aizanoi 2017 Sezonu Kazı ve Araştırmaları”. Haz. Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (40). Ankara: 581-602.

Özgan, Ramazan (2004). “2002 Yılı Knidos Kazıları”. Haz. Koray Olşen, Haydar Dönmez, Adil Özme vd. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2 (25). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Dösimm Basımevi: 205-216.

Özgüç, Nimet (1986). “1985 Yılında Yapılmış Olan Samsat Kazılarının Sonuçları”. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (08). Ankara: 297-327.

Özgünel, Coşkun, Davut Kaplan (2009). “2007 Yılı Gülpınar/Smintheion Kazı Çalışmaları (28. Yıl)”. Haz. Haydar Dönmez, Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 4 (30). Ankara: 409-432.

Özgünel, Coşkun, Davut Kaplan (2011). “2009 Yılı Gülpınar Kazıları (30. Yıl)”. Haz. A. Naci Toy, Haydar Dönmez, Ömer Ötgün. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (32). Ankara: Allâme Tanıtım ve Matbaacılık Hizmetleri: 212-229.

Özgünel, Coşkun, Davut Kaplan, Tayyar Gürdal (2020). “2018 Yılı Gülpınar / Smintheion Kazıları (39.Yıl)”. Haz. Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (41). Ankara: Başak Kitap: 487-504.

Özhanlı, Mehmet ve Tuçe Güngör (2015). “Pisidia Antiokheia’sı Mortarları”. Ed. Celal Şimşek, Bahadır Duman, Erim Konakçı. Mustafa Büyükkolancı’ya Armağan - Essays in Honour of Mustafa Büyükkolancı, İstanbul: Matsis Matbaa Hizmetleri, 505-513.

Özkan, Süleyman, Erol Faydalı, Aliye Öztan, Merih C. Erek (2004). “2002 Yılı Köşk Höyük Kazıları”. Haz. Koray Olşen, Haydar Dönmez, Adil Özme vd. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2 (25). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Dösimm Basımevi: 195-204.

Özkaya, Vecihi, Oya San (2002). “Körtik Tepe Arkeolojik Kazıları”. Haz. Koray Olşen, Fahriye Bayram, Adil Özme vd Kazı Sonuçları Toplantısı, 2 (23). Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi: 423-434.

Özkaya, Vecihi, Oya San, Handan Yıldızhan (2002). “Kortik Tepe 2000 Kazıları”. Der. Numan Tuna, Jale Velibeyoğlu. Ilısu ve Karkamış Baraj Golleri Altında Kalacak Arkeolojik Kültür Varlıklarını Kurtarma Projesi 2000 Yılı Çalışmaları, Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi / Middle East Technical University, 739-758.

Özkaya, Vecihi, Oya San (2003). “Körtik Tepe 2001 Kazısı”. Haz. Koray Olşen, Haydar Dönmez, Fahriye Bayram vd. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2 (24). Ankara: Kültür Bakanlığı Dösimm Basımevi: 423-436.

Özkaya, Vecihi (2004). “2002 Yılı Körtik Tepe Kazısı”. Haz. Koray Olşen, Haydar Dönmez, Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (25). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Dösimm Basımevi: 103-116.

Özkaya, Vecihi (2007a). “Körtik Tepe 2005 Yılı Kazısı”. Haz. Birnur Koral, Haydar Dönmez. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (28). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Dösimm Basımevi: 29-50.

Özkaya, Vecihi (2007b). “Körtik Tepe: Bulgular Işığında Kültürel Doku Üzerine İlk Gözlemler”. Haz. Mehmet Özdoğan, Nezih Başgelen. Anadolu’da Uygarlığın Doğuşu ve Avrupa’ya Yayılımı Türkiye’de Neolitik Dönem Yeni Kazılar - Yeni bulgular. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 21-36, 14, 23-28, 15-22.

Özkaya, Vecihi (2008). “Körtik Tepe: an Early Aceramic Neolitihic Site in the Upper Tigris Valley”. Haz. Taner Korkut. 60, Yaşında Fahri Işık’a Armağan Anadolu’da Doğdu / Festschrift Für Fahri Işık zum 60. Geburtstag, İstanbul: Ege Yayınları, 585-599.

Özkaya, Vecihi, Aytaç Coşkun (2008). “Körtik Tepe Kazıları: Erken Neolitik Dönemde Bölgesel Kültürel İlişkiler Üzerine Bazı Gözlemler”. Haz. Birol Can, Mehmet Işıklı. Doğudan Yükselen Işık Arkeoloji Yazıları / Atatürk Üniversitesi 50. Kuruluş Yıldönümü Arkeoloji Bölümü Armağan, İstanbul: Printed By Graphis Matbaa: 85-98.

Özkaya, Vecihi, Oya San, Gürol Barın, Aytaç Coşkun, Murat Aksoy, Feridun S. Şahin (2008). "Körtik Tepe 2006 Kazısı". Haz. Birnur Koral, Haydar Dönmez, Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (29). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Dösimm Basımevi: 351-370.

Özkaya, Vecihi, Oya San, Aytaç Coşkun, Feridun S. Şahin, Metin Kartal (2009). "Körtik Tepe 2007 Kazısı". Haz. Haydar Dönmez, Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (30). Ankara: 85-106.

Özkaya, Vecihi (2010). "Excavations at Körtik Tepe. A New Pre-Pottery Neolithic A Site in Southeastern Anatolia". Neo-Lithics 2 (9), Berlin, 3-8.

Özkaya, Vecihi, Aytaç Coşkun, Oya San, Feridun S. Şahin, Gürol Barın, Metin Kartal, Yılmaz S. Erdal (2010). "Körtik Tepe 2008 Yılı Kazısı". Haz. Haydar Dönmez, Candaş Keskin. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (31). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 520-535.

Özkaya, Vecihi, Aytaç Coşkun (2011a). "Körtik Tepe". Ed. Mehmet Özdoğan, Nezih Başgelen, Peter Kuniholm. The Neolithic in Turkey, 1, İstanbul: Archaeology and Art Publications: 89-127.

Özkaya, Vecihi, Aytaç Coşkun (2011b). "Körtik Tepe 2009 Yılı Kazısı". Haz. A. Naci Toy Haydar Dönmez, Ömer Ötgün. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (32). Ankara: Allâme Tanıtım ve Matbaacılık Hizmetleri: 81-100.

Özkaya, Vecihi, Aytaç Coşkun (2011c). "Gre Abdurrahman 2009 Yılı Kazısı Başlangıç Raporu". Haz. A. Naci Toy, Haydar Dönmez, Ömer Ötgün. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (32). Ankara: Allâme Tanıtım ve Matbaacılık Hizmetleri: 101-118.

Özkaya, Vecihi, Aytaç Coşkun, Feridun S. Şahin (2012). "Gre Abdurrahman 2010 Yılı Kazısı". Haz. Haydar Dönmez, Ömer Ötgün. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (33). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 295-313.

Özkaya, Vecihi, Aytaç Coşkun (2013). "Körtik Tepe Kazıları". Der. Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü - Diyarbakır Müze Müdürlüğü. Ilısu Barajı ve Hes Projesi Arkeolojik Kazıları 2004 - 2008 Çalışmaları / The Ilısu Dam and Hep Project Excavations Season 2004 - 2008, Diyarbakır: Pasifik Ofset: 1-38.

Özkaya, Vecihi, Feridun S. Şahin, Yılmaz S. Erdal, Marion Benz (2016). "Körtik Tepe 2014 Kazısı". Haz. Yasuf Koşar. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (37). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 1-22.

Özkaya, Vecihi, Feridun S. Şahin, Yılmaz Selim Erdal, Metin Kartal, Gizem Kartal, Marion Benz (2017). "Körtiktepe 2015 Kazı Çalışmaları". Haz. Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (38). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 1-22.

Özkaya, Vecihi, Feridun S. Şahin (2018). "Körtik Tepe 2016 Kazısı". Haz. Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (39). Bursa: Star Matbaacılık: 15-28.

Özkaya, Vecihi, Feridun S. Şahin (2019). "Körtik Tepe 2017 Kazısı". Haz. Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 3 (40). Ankara: 575-594.

Özkaya, Vecihi, Feridun S. Şahin (2020). "Körtik Tepe Kültürü Uygarlığın İlk Yetkin Deneyimi". Haz. Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 4 (41). Ankara: Başak Kitap: 375-389.

Öztan, Aliye (1993). "1991 Yılı Acemhöyük Kazıları". Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (14). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi: 281-300.

Öztan, Aliye (1994). "1992 Yılı Acemhöyük Kazıları". Haz. Handan Eren, Nurhan Ülgen, Fahriye Bayram vd. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (15). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi: 245-255.

Öztan, Aliye (1996). "1994 Acemhöyük Kazıları". Haz. İsmail Eroğlu, Nurhan Ülgen, Handan Eren vd. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (17). Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi: 209-213.

Öztan, Aliye (2001). "1998-1999 Acemhöyük Kazıları". Haz. Koray Olşen, Fahriye Bayram, Haydar Dönmez vd. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (22). Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi: 119-128.

Öztan, Aliye, Süleyman Özkan, C. Merih Erek, Erol Faydalı (2005). "2003 Yılı Köşk Höyük Kazıları". Haz. Koray Olşen, Haydar Dönmez, Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2 (26). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Dösimm Basımevi: 103-114.

Öztan Aliye, Süleyman Özkan, Fazlı Açıkgöz, Benjamin S. Arbucle (2008). "2006 Yılı Köşk Höyük Kazıları Raporu". Haz. Birnur Koral, Haydar Dönmez, Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2 (29). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Dösimm Basımevi: 117-136.

Öztan, Aliye, Fazlı Açıkgöz, Benjamin S. Arbuckle (2009). "2007 Yılı Köşk Höyük Kazıları". Haz. Haydar Dönmez, Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 3 (30). Ankara: 311-328.

Öztan, Aliye, Benjamin S. Arbuckle (2011). "2009 Yılı Acemhöyük Kazıları". A. Naci Toy, Haydar Dönmez, Ömer Ötgün. Kazı Sonuçları Toplantısı, 3 (32). Ankara: Allâme Tanıtım ve Matbaacılık Hizmetleri: 216-234.

Özten, Aliye (1988). "Acemhöyük Taş Kapları". Belleten LII (203): Türk Tarih Kurumu, 393-437.

Özdemir, Hakkı Fahri (2007). "Daskyleion'da Taş Kaplar". OLBA XV, 13-58.

Özyar, Aslı, Elif Ünlü, Steve Karacic, Çiğdem Külekçioğlu, Türkan Pilavcı (2012). "Tarsus-Gözlükule 2010 Yılı Kazısı". Haz. Haydar Dönmez, Ömer Ötgün. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2 (33). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 431-413.

Özyar, Aslı, Oya Pancaroğlu, Elif Ünlü, Agnès Vokaer (2017). "Tarsus-Gözlükule Kazılarında Ele Geçen Erken İslami Dönem Buluntuları Hakkında Bazı Gözlemler". Haz. Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2 (38). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 467-484.

Özyiğit, Ömer (2003). "1997 Yılı Phokaia Kazı Çalışmaları". Haz. Koray Olşen, Fahriye Bayram, Adil Özme vd. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2 (20). Ankara: Kültür Bakanlığı Dösimm Basımevi: 49-65.

Palmieri, Alba (1985). "1984 Excavations at Arslantepe". Kazı Sonuçları Toplantısı, 07, Ankara: 29-36.

Pamir, Hatice, Gunnar Brands. S. Nishiyama, A. Gormufi, G. Brands (2004). "Asi Deltası ve Asi Vadisi Arkeoloji Projesi Antiocheia, Seleuceia Pieria ve Sabuniye Yüzey Araştırmaları 2004 Yılı Çalışmaları". Haz. Koray Olşen, Fahriye Bayram, Adil Özme. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 2 (23). Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi: 89-102.

Pamir, Hatice (2015). "Antakya Hipodrom ve Çevresi Kazıları 2013". Haz. Haydar Dönmez. Kazı Sonuçları Toplantısı, 3 (36). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 271-294.

Parker, Bradley, Andrew Creekmore, Charles Easton (2001). "The Upper Tigris Archaeological Research Project (Utarp): 1999 Excavations at Boztepe and Surveys at Talavaş Tepe". Haz. Koray Olşen, Fahriye Bayram, Haydar Dönmez vd. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 2 (18). Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi: 23-36.

Parker, Bradley, Andrew Creekmore, Chiara Cavallo, Rik Maliepaard, Richard Paine (2001). "The Upper Tigris Archaeological Research Project: a final report from the 1999 field season". Anatolian Studies, 52, 19-74.

Parker, Bradley J. (2009). "The Upper Tigris Archaeological Research Project (Utarp): A Report of the 2007 Field Season at Kenan Tepe". Haz. Haydar Dönmez, Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (30). Ankara: 377-386.

Perk, Haluk, Burcu Özdemir (2014). "Haluk Perk Sağlık Müzesi Koleksiyonu'ndan Örneklerle Anadolu Ecza Havanlarının Tarihi Gelişimi". Ed. Afife Mat, Halil Tekiner. XI. Türk Eczacılık Tarihi Toplantısı Bildiri Kitabı - National Conference in the History of Turkhish Pharmacy, Kayseri, 135-147.

Poupaki, Eirini (2009). "Stone Agricultural Implements from the Island of Kos: The Evidence from Kardamania, the Ancient Demos Halasarna". The Aegean and its

Cultures: Proceedings of the First Oxford - Athens Graduate Student Workshop, 109-119.

Parlama, Liana, Nicholas C. Stampolidis (2000). The City Beneath the City Antiquities From the Metropolitan Railway Excavations, Athens: Harry N. Abrams.

Pirson, Felix, Bernhard Ludwig, Güler Ateş (2020). "Pergamon Çevresinde Yürütülen 2018 Yılı Yüzey Araştırmaları". Haz. Candaş Keskin. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 2 (37). Ankara: Başak Kitap: 75-89.

Polat, Gürcan, Yasemin Polat, Kahraman Yağız, Rabia Aktaş, Evren Acar (2011). "Antandros 2009 Yılı Kazıları". Haz. A. Naci Toy, Haydar Dönmez, Ömer Ötgün. Kazı Sonuçları Toplantısı, 3 (32). Ankara: Allâme, Tanıtım ve Matbaacılık, Hizmetleri: 98-121.

Poblome, Jeroen, Ralf Vandam, Manuela Broisch, Peter Talloen, Dries Daems (2018). "The 2016 Sagalassos Survey Activities". Haz. Candaş Keskin. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 2 (35). Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Matbaası: 59-83.

Ragone, Giuseppe (2008). "Temnos (Görece Kale-Southern Aeolis) Research Project: 2006 Report". Haz. Fahriye Bayram, Adil Özme, Birnur Koral. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 3 (25). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Dösimm Basımevi: 343-356.

Rosenberg, Michael (1992). "Hallan Çemi Tepesi, an Early Aceramic Neolithic Site in Eastern Anatolia: Some Preliminary Observations Concerning Material Culture". Article in Anatolica, XVIII, 3-18.

Rosenberg, Michael (1993). "The Hallan Çemi Excavation 1991". Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (14). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi: 117-130.

Rosenberg, Michael (1994). "Hallan Çemi Tepesi: Some Further Observations Concerning Stratigraphy on Material Culture". Anatolica XX, 121-140.

Rosenberg, Michael, Necdet İnal (1994). "The Hallan Çemi Excavation, 1992". Haz. Handan Eren, Nurhan Ülgen, Fahriye Bayram vd. 1 (15). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi: 123-129.

Rosenberg, Michael (1995a). "The Hallan Çemi Excavation 1993". Haz. İsmail Eroğlu, Fahriye Bayram, Handan Eren vd. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (16). Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi: 79-83.

Rosenberg, Michael (1995b). "Hallan Çemi Kazısı 1992". Haz. İsmail Eroğlu, Fahriye Bayram, Handan Eren vd. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (16). Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi: 85-94.

Rosenberg, Michael (1996). “The Hallan Çemi Excavation 1994”. Haz. İsmail Eroğlu, Nurhan Ülgen, Handan Eren vd. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (17). Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi: 9-19.

Rosenberg, Michael (1999). “Hallan Çemi”. Ed. Mehmet Özdoğan, Nezih Başgelen. Neolithic in Turkey: the Cradle of Civilization. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 25-33.

Rosenberg Michael, Necdet İnal (1999). “Soundings at Demirköy Höyük, 1997”. Haz. Koray Olşen, Hayrünnisa Çakmak, Fahriye Bayram vd. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (20). Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi: 249-258.

Roosevelt, H. Christopher, Tunç Kaner, Christina Luke (2020). “Kaymakçı Arkeoloji Projesi: 2018 Yılı Kazı ve Araştırma Sonuçları”. Haz. Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (41). Ankara: Başak Kitap: 437-459.

Rotroff, Susan I. (2006). The Athenian Agora XXXIII. Hellenistic Pottery: The Plain Wares. New Jersey: The Americen School of Classical Studies at Athens Princeton.

Samothrakes, A. (1963). Λεξιχόν Γεωγραφιχόν χαί Ϊστοριχόν μς Θράχης. Athens.

Sams, G. Kenneth, Andrew L. Goldman (2006). “Gordion, 2004”. Haz. Koray Olşen, Haydar Dönmez, Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2 (27). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Dösimm Basımevi: 43-56.

Sams, G. Kenneth, R. Brendan Burke, Andrew L. Goldman (2007). “Gordion, 2005”. Haz. Birnur Koral, Haydar Dönmez, Mahmut Akpınar. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2 (28). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Dösimm Basımevi: 365-386.

Samuel, Delwen (2000). “Brewing and Baking”. Eds. Paul T. Nicholson, Lan Shaw. Ancient Egyptian Materials and Technology, Cambridge: University Press, 537-576.

Samuel, Delwen (2009). “Experimental Grinding and Ancient Egyptian Flour Production”. Beyond the Horizon: Studies in Egyptian Art, Archaeology and History in Honour of Barry J. Kemp, 456-477.

Sayar, Mustafa H. (2013). “Küçükçekmece Gölü Kuzeybatı Kıyısında Ortaya Çıkarılan Yapılarda Bulunan Tuğlalar Üzerindeki Damgalar Hakkında Ön Rapor”. İstanbul Araştırmaları Yıllığı / Annual of İstanbul Studies, 2, 1-3.

Sayar, Mustafa H. (2015). “Ziegelstempel von den Ausgrabungen am Nordwestufer des Lagunensees Küçükçekmece”. Ed. Andreas Rhoby. Inscriptions in Byzantium and Beyond Methods - Projects - Case Studies, 478, Verleg: Österreichische Akademie der Wissenschaften: 187-194.

Schloen, David, Virginia R. Herrmann (2017). “Zincirli Höyük Excavations 2015”. Haz. Yusuf Koşar. Kazı Sonuçları Toplantısı, 3 (38). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 173-186.

Schmidt, Klaus (2009). “Göbekli Tepe Kazısı 2007 Yılı Raporu”. Haz. Haydar Dönmez, Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 3 (30). Ankara: 163-182.

Sertok, Kemal, Fikri Kulakoğlu, F. Flomena Squadrone (2004). “2002 Yılı Şaraga Höyük Kurtarma Kazıları”. Haz. Koray Olşen, Haydar Dönmez, Adil Özme vd. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2 (25). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Dösimm Basımevi: 139-152.

Seure, Georges (1912). “Antiquités Thraces de la Propontide: Collection Stamoulis”. Bulletin de Correspondance Hellénique, 36, 534-641.

Sever, Hüseyin (1998). “Zank Höyük Kazısı -1996”. Haz. Koray Olşen, Hayrünnisa Çakmak, Fahriye Bayram vd. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (19). Ankara: Kültür Bakanlığı Millî Kütüphane Basımevi: 529-541.

Sevin, Veli (1994). “1992 Yılı Diyarbakır Üçtepe Höyüğü Kazıları”. Haz. Handan Eren, Nurhan Ülgen, Fahriye Bayram vd. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (15). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi: 399-416.

Sezgin, Yusuf, Mesut Eroğlu, Baykal Başdemir, Ayşe Çelebi, Furkan Zıh, Burkay Kızılbuğa, Stéphane Verger, Rosella Pace, Ferhat Arslan, İlker Eroğlu, Emre Özşahin, Cengiz Gürbıyık, Wolf Rüdiger Teegen, Evangelia Pişkin (2020). “Aigai (Aiolis) 2018 Yılı Çalışmaları”. Haz. Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 4 (41). Ankara: Başak Kitap: 465-486.

Silistreli, Uğur (1986). “1985 Köşk Höyüğü”. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (08). Ankara: 173-79.

Silistreli, Uğur (1991). “1989 Köşk Höyük Kazısı”. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (12). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi: 95-104.

Smith, Roland R.R, Esen Öğüş (2014). “Aphrodisias 2013”. Haz. Haydar Dönmez. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2 (36). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 73-100.

Spanu, Marcello (2011-2012). “Un Mortarium e due Pelves Bollati da Antinoupolis”. Analecta Papyrologica, XXIII-XXIV, 241-254.

Sparkes Brian A, Lucy Takott (1951). Pots and Pans of Classical Athens. New Jersey: American School of Classical Studies at Athens.

Stephani (1849). Byzantii Ethnicorum Quae Supersunt. Tomus Prior. Berlin: Kessinger Publishing.

Şahin, Hamdi (2013). "Dağlık Kilikia Yerleşim Tarihi ve Epigrafya Araştırmaları 2011". Haz. Adil Özme. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 2 (30). Çorum: Pegasus Görsel İletişim Hizmetleri: 235-242.

Şahin, Hamdi (2014). "Dağlık Kilikia Yerleşim Tarihi ve Epigrafya Araştırmaları 2012". Haz. Adil Özme. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 1 (31). Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Basımevi: 267-296.

Şahin Reyhan (2014**). "**Karataş Burnu Yüzey Araştırmasında Bulunan Hellenistik ve Roma Dönemi Keramikleri". Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi, 17, 143-161.

Şahin, Mustafa (2017). "Myndos Kazısı 2011". Haz. Candaş Keskin. Kazı Sonuçları Toplantısı, 3 (34). Edirne: Trakya Üniversitesi Matbaası: 25-44.

Şimşek, Celal (2010). "2008 Yılı Laodikeia Antik Kenti Kazıları". Haz. Haydar Dönmez, Candaş Keskin. Kazı Sonuçları Toplantısı, 4 (31). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 101-134.

Şimşek, Celal, Fahriye Bayram (2012). "2010 Yılı Laodikeia Kazıları". Haz. Haydar Dönmez, Ömer Ötgün. Kazı Sonuçları Toplantısı, 4 (33). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 569-601.

Şirin, Orhan Alper (2018). "Amisos'ta Roma İmparatorluk Dönemi (M.S. 2. Yüzyıl)'ne Ait Kalıntılarda Gerçekleştirilen Kurtarma Kazısı ve Kazı Buluntuları". 3 (5), 515-537.

Stein, Gil J. (1997). "1995 Excavations at Hacınebi Tepe". Haz. İsmail Eroğlu, Handan Eren, Fahriye Bayram vd. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (18). Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi: 93-120.

Symonds, Robin P. (2012). "A Brief of the Ceramic Mortarium in Antiquity". Journal of Roman Pottery Studies, 15, 169-214.

Takaoğlu, Turan (2002). "Chalcolithic Marble Working at Kulaksızlar in Western Anatolia". TUBA-AR 5, 71-93.

Takaoğlu, Turan (2005a). A Chalcolithic Marble Workshop at Kulaksızlar in Western Anatolia: an Analysis of Production and Craft Specialization. Oxford: BAR İnternational Series, 1358.

Takaoğlu, Turan (2005b). "The Late Neolithic in the Eastern Aegean Excavations at Gülpınar in the Troad". HESPERIA, 3 (75): 289-315.

Takaoğlu, Turan (2006). "2004 Yılı Coşkuntepe Yüzey Araştırması". Haz. Koray Olşen, Fahriye Bayram, Adil Özme. Araştırma Sonuçları Toplantısı 1 (23). Ankara: Kültür Bakanlığı Dösimm Basımevi: 411-418.

Takaoğlu, Turan (2021a). “Erken Kalkolitik Gülpınar’da Depolama Davranışı”. Ed. Mehmet Ali Yılmaz, Birol Can, Mehmet Işıklı. Anadolu Arkeolojisiyle Harmanlanmış Bir Ömür Mehmet Karaosmanoğlu’na Armağan”. Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları, 713-727.

Takaoğlu, Turan (2021b). “Kulaksızlar Revisited: Excavating The Contexts of A Chalcolithic Marble Workshop”. The Archaeology of Anatolia, IV, 45-55.

Tanker, Nevin, Mehmet Koyuncu, Maksut Coşkun (2007). Farmasötik Botanik. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Taşkıran, Harun, Selahattin Eyüp Aksu (2010). “Suluin Mağarası Kazısı-2008”. Haz. A. Naci Toy, Haydar Dönmez, Ömer Ötgün. Kazı Sonuçları Toplantısı, 3 (32). Ankara: Allâme Tanıtım ve Matbaacılık Hizmetleri: 36-45.

Taşkıran, Harun, Kadriye Özçelik, M. Beray Kösem (2012). “Suluin Mağarası Kazısı-2010”. Haz. Haydar Dönmez, Ömer Ötgün. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2 (33). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 1-17.

Taşkıran, Harun, M. Beray Kösem, Kadriye Özçelik, İ. Deniz Yaman (2013). “2011 Yılı Suluin Mağarası Kazısı”. Haz. Haydar Dönmez. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (34). Çorum: Pegasus Görsel İletişim Hizmetleri: 23-38.

Taşkıran, Harun, Metin Kartal (2010). “2008 Yılı Ilısu Baraj Gövdesi Alanı Yüzey Araştırması”. Haz. Haydar Dönmez Candaş Keskin. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 3 (27). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 233-244.

Taşlıklıoğlu, Zafer (1959). “Rhegion Küçükçekmece Kitabeleri”. Belleten, XXIII (92): Türk Tarih Kurumu, 545-574.

Tek, Ahmet Tolga (2003). “Geç Roma İmparatorluk Çağında Üretilmiş Grekçe Damgalı Pişmiş Toprak Mortariumla”. Der. Tebebaşı Belediyesi. III. Uluslararası Eskişehir Pişmiş Toprak Sempozyumu Bildiriler Kitabı. Eskişehir: 395-403.

Tekçam, Tamay (2007). Arkeoloji Sözlüğü. İstanbul: Alfa Basın Yayın Dağıtım.

Tekin, Halil (2006). “Hakemi Use (Diyarbakır) 2004 Yılı Kazıları”. Haz. Koray Olşen, Haydar Dönmez, Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (27). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Dösimm Basımevi: 289-296.

Tekin, Halil (2008). “Hakemi Use (Diyarbakır) 2006 Yılı Kazıları”. Haz. A. Naci Toy, Haydar Dönmez, Ömer Ötgün. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (29). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Dösimm Basımevi: 1-10.

Tekin, Halil (2011a). “Diyarbakır’da Yeni Bir Halaf Yerleşimi: Karavelyan (Hınçıka) 2009 Yılı Kazıları”. Haz. A. Naci Toy, Haydar Dönmez, Ömer Ötgün. Kazı

Sonuçları Toplantısı, 2 (32). Ankara: Allâme Tanıtım ve Matbaacılık Hizmetleri: 350-363.

Tekin, Halil (2011b). "Diyarbakır'da Bir Hassuna/Samarra Yerleşimi: Hakemi Use 2009 Yılı Kazıları". Haz. A. Naci Toy, Haydar Dönmez, Ömer Ötgün. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2 (32). Ankara: Allâme Tanıtım ve Matbaacılık Hizmetleri: 364-373.

Tekin, Oğuz (2017). "Küçükçekmece Göl Havzası Kazılarında Bulunan Sikkeler ve Yerleşim Yerine Katkıları". Ed. Şengül G. Aydıngün. İstanbul Küçükçekmece Göl Havzası Kazıları - Excavations of Küçükçekmece Lake Basin (Bathonea), İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları: 359-365.

Tekocak, Mehmet (2019). "Anemurium Kazı ve Restorasyon Çalışmaları: 2018". Haz. Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 3 (41). Ankara: 197-220.

Temiz, F. Mine (2013). "Hatay İli'nde Türk ve İslam Dönemi Yüzey Araştırması - 2011". Haz. Adil Özme. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 2 (30). Çorum: Pegasus Görsel İletişim Hizmetleri: 267-276.

Temiz, F. Mine (2017). "Hatay İli'nde Türk ve İslam Dönemi Yüzey Araştırması - 2015". Haz. Candaş Keskin. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 2 (34). Edirne: Trakya Üniversitesi Matbaası: 467-490.

Thomas, John Philip, Angela Constantinides Hero (2000). Byzantine Monastic Foundation Documents: A Complete Translation of the Surviving Founder's Typika and Testaments I-V. Washington: Dumbarton Oaks Research Library and Collection.

Tombul, Musa (2006). "Troas Bölgesi Helenistik ve Roma Dönemi Taş Kapları". Ed. Turan Takaoğlu. 65. Yaşında Abdullah Yaylalı'ya Sunulan Yazılar, İstanbul: Hitit Color, 254-262.

Toynbee, Arnold (1973). Constantine Porphyrogenitus and His World. London: Oxford University Press.

Tuna, Numan, Jean Yves Empereur (1993). "Datça Reşadiye, Knidos Seramik Atölyeleri Kazısı, 1990 Kampanyası". Kazı Sonuçları Toplantısı, 2 (13). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi: 189-206.

Tuna, Numan (2000). "Burgaz 1998 Yılı Çalışmaları". Haz. Koray Olşen, Fahriye Bayram, Adil Özme vd. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2 (21). Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi: 451-464.

Türkcan, Ali Umut (2011). "Kanlıtaş Höyük ve Civarı (İnönü, Eskişehir) Yüzey Araştırması". Haz. A. Naci Toy, Candaş Kesken. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 1 (28). Ankara: Allâme Tanıtım ve Matbaacılık Hizmetleri: 303-328.

Türker, Atila (2017). “Samsun Bölgesi Arkeolojik Yüzey Araştırması 2015 Yılı Çalışmaları: İlkadım ve Canik Lokaliteleri”. Haz. Candaş Keskin. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 1 (34). Edirne: Trakya Üniversitesi Matbaası: 391-416.

Türkmen, Bülent (2009). Allianoi’da Bulunan Ezme ve Öğütme Taş Aletleri İle Taş Kaplar. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

Türker, Atila (2018). “Samsun Bölgesi 2016 Yılı Prehistorik ve Protohistorik Dönem Arkeolojik Yüzey Araştırması Sonuç Raporu”. Haz. Candaş Keskin. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 1 (35). Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Matbaası: 117-146.

Uhri, Ahmet (2011). Boğaz Derdi / Arkeolojik, Arkeobotanik, Tarihsel ve Etimolojik Veriler Işığında Tarım ve Beslenmenin Kültür Tarihi. İstanbul: Ege Yayınları.

Umurtak, Gülsün (2000). “A Building Type of the Burdur Region From the Neolithic Period”. Belleten LXIV (241): Türk Tarih Kurumu, 683-716.

Umurtak, Gülsün, Refik Duru (2016). “Hacılar Büyük Höyük Kazıları - 2014”. Haz. Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (37). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 147-158.

Unger, Fıedrich Wilhelm (1878). Quellen der Byzantinischen Kunstgeschichte. Wien: Wilhelm Braumüller K. K. Hok - und Univeusitätsbucuhändler.

Uysal, Tenzile, Rifat Ergeç, Timur Demir, Makbule Ekici, M. Meltem Çakın, Timur Demir, Memik Kereci (2017). “Doğanpınar Barajı Arkeolojik Kurtarma Kazıları Yenice Höyük 2015”. Haz. Yusuf Koşar. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2 (38). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 253-272.

Vallerin, Michèle (1994). “Pelves Estampilles de Bassit”. Syria: 71, 1-2: 171-204.

Varga, Gábor (2010). “Roman Mortarıa From Salla”. Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae 61,145-184.

Vasiliev, Alexander Alexandrovich (1948). “Imperial Porphyry Sarcophagi in Constantinople”. Dumbarton Oaks, Trustees for Harvard University, 3-26.

Villing, Alexandra, Elizabeth G. Pemberton (2010). “Mortaria From Ancient Corinth Form and Function”. HESPERIA 79, 555-638.

Waelkens, M, Hannelore Vanhaverbeke, Kim Vyncke, Ine Jacobs, Femke Martens, Bart Degraeve, Jerome Poblome, Julian Richard, Inge Uytterhoeven, Koen Demarsin, Emine Koçak, Nerina De Silva, Erik Risser, Nerina De Silva, Semra Magele, W. Eck, A. Eich, P. Eich, Ebru Torun, Semih Ercan (2009). “Report on the 2006 and 2007 Excavation and Restoration Activities at Tepe Düzen and at Sagalssos”. Haz. Haydar Dönmez, Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 3 (30). Ankara: 427-456.

Waelkens, M, K. Vyncke, J. Poblome, J. Claeys, J. Richard, R. Rens, E. Murphy, I. Uytterhoeven, R. Van Beeumen, I. Jacobs, S. Ercan (2013). "Sagalassos 2011 Kazı ve Restorasyon Sezonu". Haz. Haydar Dönmez. Kazı Sonuçları Toplantısı, 3 (34). Çorum: Pegasus Görsel İletişim Hizmetleri: 139-158.

Warren, Peter (1967). "A Stone Vase-Maker's Workshop in the Palace at Knossos". The Annual of the British School at Athens 62, Athens: Cambridge University Press:195-201.

Williams, Caroline (1989), Anemurium. The Roman and Byzantine Pottery, Belçika.

Woolley, Leonard (1934). Ur Excavations the Royal Cemetery II, A Report on the Predynastic and Sargonid Graves Excavated Between I926 and I931. London, Oxford University Press.

Woolley, Leonard (1955a). Ur Excavations the Early Periods IV, A Report on the Sites and Objects Prior in Date to the Third Dynasty of Ur Discovered in the Course of the Excavations. Philadelphia: Allen, Lane and Scott.

Woolley, Leonard (1955b). Alalakh An Account of the Excavations at Tell Atchana in the Hatay, 1937-1949. London: Oxford Printed at the University Press by Charles Batey for.

Yalçıklı, Derya (2009). "Mezraa Höyük 2007 Yılı Kazısı". Haz. Haydar Dönmez, Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2 (30). Ankara: 129-138.

Yalçınkaya, Işın, Marcelotte, H. Taşkıran, K. Özçelik, A. L. Atıcı, M.B. Kösem, C. M. Erek, M. Kartal (2000). "1998 Yılı Karain Kazısı". Haz. Koray Olşen, Fahriye Bayram, Adil Özme vd. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (21). Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi: 15-28.

Yalçınkaya, Işın, Harun Taşkıran, Metin Kartal, Kadriye Özçelik, M. Beray Kösem, Gizem Kartal (2013). "2011 Yılı Karain Mağarası Kazıları". Haz. Haydar Dönmez. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (34). Çorum: Pegasus Görsel İletişim Hizmetleri 5-22.

Yangaki, Anastasia G. (2009). "North Syrian Mortaria and Other Late Roman Personal and Utility Objects Bearing Inscriptions of Good Luck". Byzantina Symmeikta, 19, 247-287.

Yağcı, Remzi, Fatih Hakan Kaya (2013). "Soli Pompeiopolis 2011 Yılı Kazıları". Haz. Haydar Dönmez. Kazı Sonuçları Toplantısı, 3 (34). Çorum: Pegasus Görsel İletişim Hizmetleri: 247-252.

Yağcı, Remzi (2016). "Soli Pompeiopolis 2014 Kazıları". Haz. Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 3 (37). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 107-120.

Yaraş, Ahmet (2004). “2002 Yılı Allianoi Kazısı”. Haz. Koray Olşen, Haydar Dönmez, Adil Özme vd. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2 (25). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Dösimm Basımevi: 217-228.

Yardımcı, Nurettin (1985). “1984 Harran Kazı ve Onarım Çalışmaları”. Kazı Sonuçları Toplantısı, 07, Ankara: 239-260.

Yardımcı, Nurettin (1996). “1994 Yılı Harran Kazıları”. Haz. İsmail Eroğlu, Nurhan Ülgen, Handan Eren vd. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2 (17). Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi: 453-468.

Yaylalı, Abdullah, Özlem Tütüncüler, Nurettin Öztürk, Aydın Erön, Sedat Akkurnaz, Serap Yaylalı, Aslı Saraçoğlu, Murat Çekilmez (2009). “2007 Yılı Tralleis Antik Kenti Kazı Çalışmaları”. Haz. Haydar Dönmez, Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 3 (30). Ankara: 17-40.

Yaylalı Serap, Yılmaz Akkan, Özlem Tütüncüler, Emre Erdan (2016). “417 Çakırbeyli-Küçüktepe Höyük 2014 Yılı Kazı Çalışması”. Haz. Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1 (37). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 417-432.

Yıldızlı, Mustafa, H. Ertuğ Ergürer (2019). “Parion Roma Dönemi Taş Kapları (2010-2018)”. Ed. Vedat Keleş, Hasan Kasapoğlu, H. Ertuğ Ergürer vd. Cevat Başaran’a 60. Yaş Armağanı/Essays for Cevat Başaran’s 60 th Birthday Occasion, Ankara: SAGE Yayıncılık, 625-636.

Yılmaz, Mehmet Ali, Rainer M. Czichon, Mehmet Deniz, Hüseyin Dülger, Samet Akın, Aybüke Nacar, Anıl Söyler, Hasan Çelik, Fırat Yiğit (2020). “Uşak Protohistorik Dönem Yüzey Araştırması (Updap) 2018 Yılı Sonuçları”. Haz. Candaş Keskin. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 2 (37). Ankara: Başak Kitap: 435-467.

Yiğitpaşa, Davut, Osman Öztürk (2018). “Demir Çağında Balkanlar’ın Anadoluya Etkileri Üzerine Genel Bir Bakış”. Ed. Mehmet Yavuz Erler. 11. Balkan Tarihi Kongresi / 11. İnternetional Balkan History Congress, Samsun: Erol Ofset Matbaacılık Yayıncılık Ambalaj San. ve Tic. Ltd. Şti.: 487-506.

Yükmen Edens, Bakiye (Erken Prehistorya ve Kilikya Azalt Alanları” Projesi 2017 Yüzey Araştırmaları). Haz. Candaş Keskin. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 1 (36). Ankara: Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları: 297-326.

Zoroğlu, K. Levent, Mehmet Tekocak, Volkan Yıldız, Mevlüt Eliüşük (2015). “Kelenderis 2013 Yılı Kazı ve Onarım Çalışmaları”. Haz. Haydar Dönmez. Kazı Sonuçları Toplantısı, 3 (36). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 61-84.

Zoroğlu, K. Levent (2016). “Kelenderis 2014 Yılı Kazı Çalışmaları”. Haz. Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 3 (37). Ankara: İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.: 249-274.

Zoroğlu, K. Levent, Ramazan Bozkurttan, Batuhan Özdemir (2019). “Kelenderis 2017 Kazı ve Onarım Çalışmaları”. Haz. Adil Özme. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2 (40). Ankara: 547-568.

Elektronik Kaynaklar

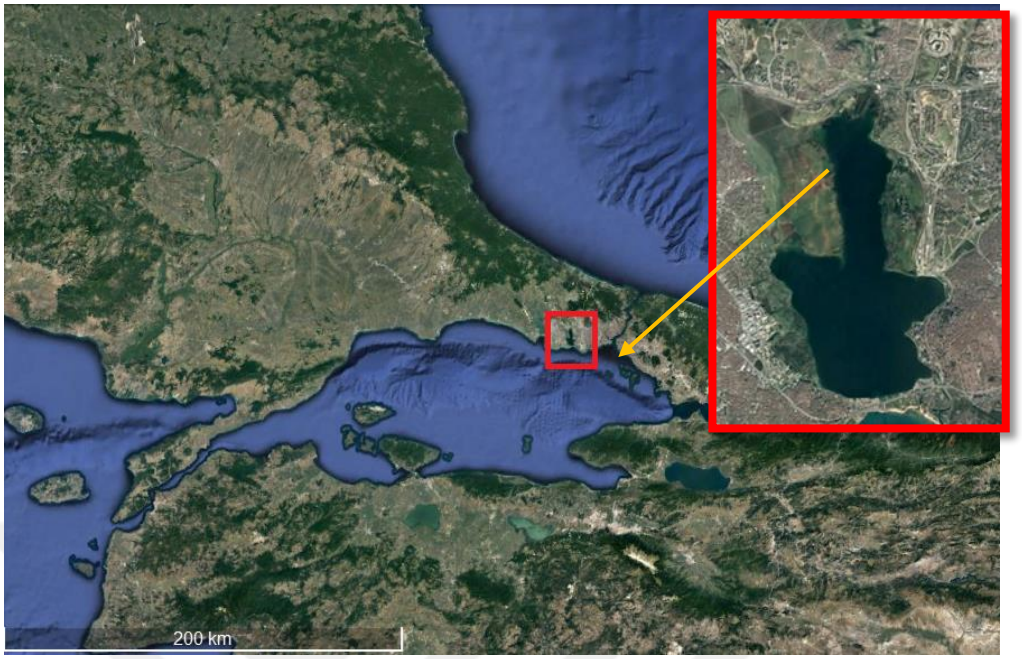
Abraham Ortelius (2005). Ruks Museum. Theatrum Orbis Terrarum, Kaart van Griekenland. https://www.rijksmuseum.nl/nl/collectie/RP-P-2005-214-1 Erişim: 01.08.2022, 01.10.

Byzantine and Christian Museum Ministry of Culture and Sports. (ty). Chrysobull of Andronikos II. https://www.byzantinemuseum.gr/en/permanentexhibition/byzantine_world/authority_administration/?bxm=534 Erişim: 11.06.2022, 14.37.

Özdoğan, Mehmet (2020). "İstanbul'un Tarih Öncesi" [Elektronik Sürüm]. Aktüel Arkeoloji, https://aktuelarkeoloji.com.tr/kategori/arkeoloji/istanbul-un-tarihoncesi Erişim: 22.05.2022, 21.20.

T.C. Küçükçekmece Kaymakamlığı. (ty). Küçükçekmece Köprüsü, http://www.kucukcekmece.gov.tr/kucukcekmece-koprusu /19.05.2022. Erişim: 19.05.2022, 14.30.

HARİTALAR

Harita 1: Küçükçekmece Gölü, (Google Earth Pro, Erişim: 15.05.2022, 19.35).

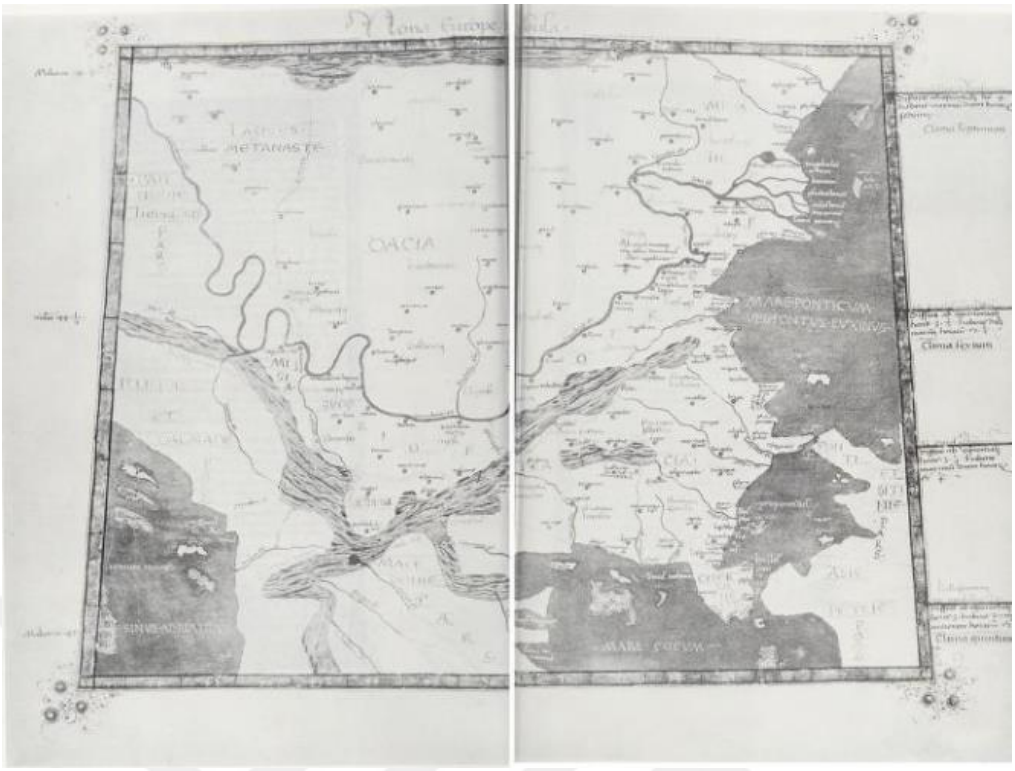
Harita 2: Avcılar, Firuzköy Yarımadası, (Google Earth Pro, Erişim: 21.05.2022, 22.10).

Harita 3: Küçükçekmece Kıyı Oku (*Kıyı Kordonu, Kum Seti*) Küçükçekmece Lagün Gölü (*Kıyı Set Gölü, Denizkulağı*), (Google Earth Pro, Erişim: 16.05.2022, 00.50).

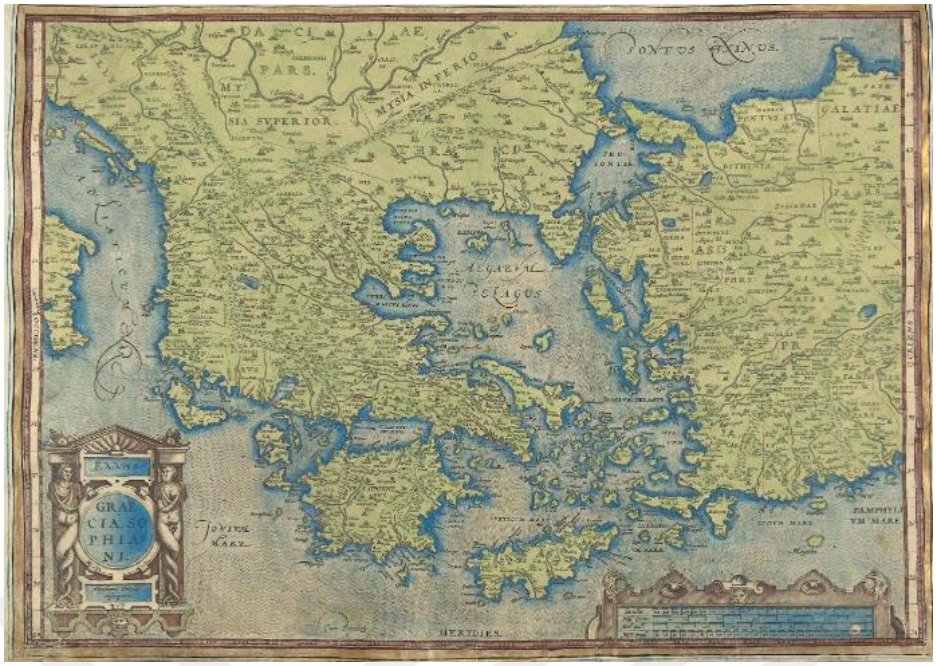
Harita 4: Küçükçekmece Gölü'nü, Marmara Denizi'ne Bağlayan Su Gideğeni Menekşe Kanalı (*Myrmex*), (Google Earth Pro, Erişim: 16.05.2022, 01.35).

Harita 5: Ptolemy'nin *Trakya Haritası*, (Ptolemy, 1991: s. 84, Har. 11).

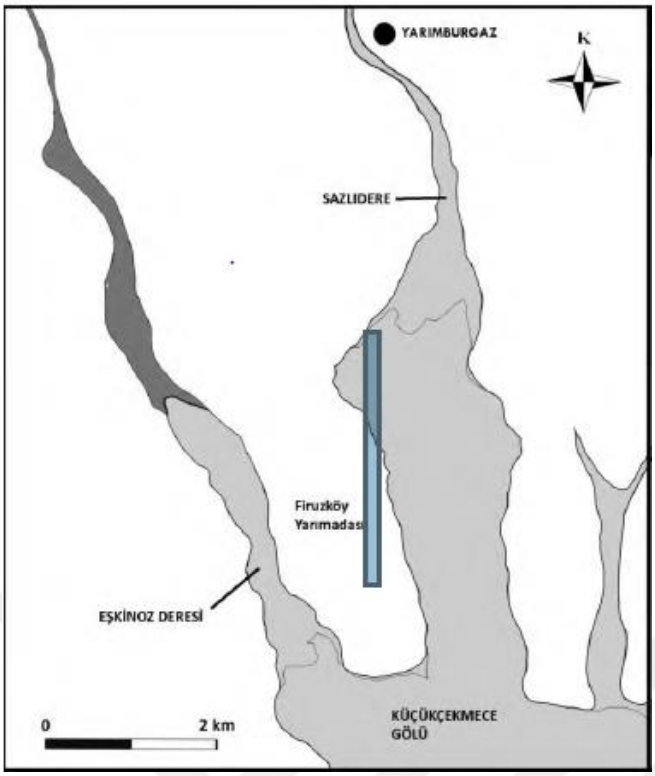
Harita 6: Ptolemy'nin *Trakya Haritası*'nda *Bathynias*'ın Görünümü, (Ptolemy, 1991: s. 84, Har. 11).

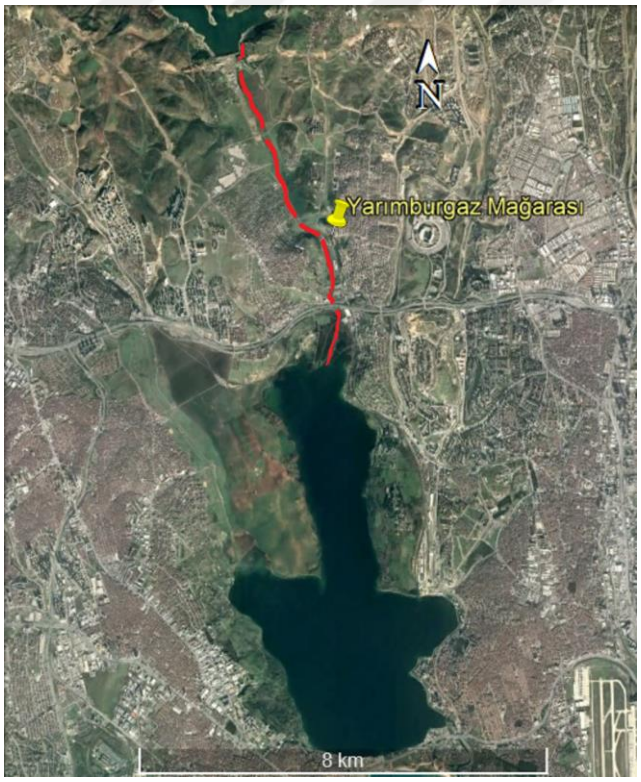
Harita 7: Abraham Ortelius'un 16. Yüzyıl *Trakya Haritası*, https://www.rijksmuseum.nl/nl/collectie/RP-P-2005-214-1 Erişim: 01.08.2022, 01.10.

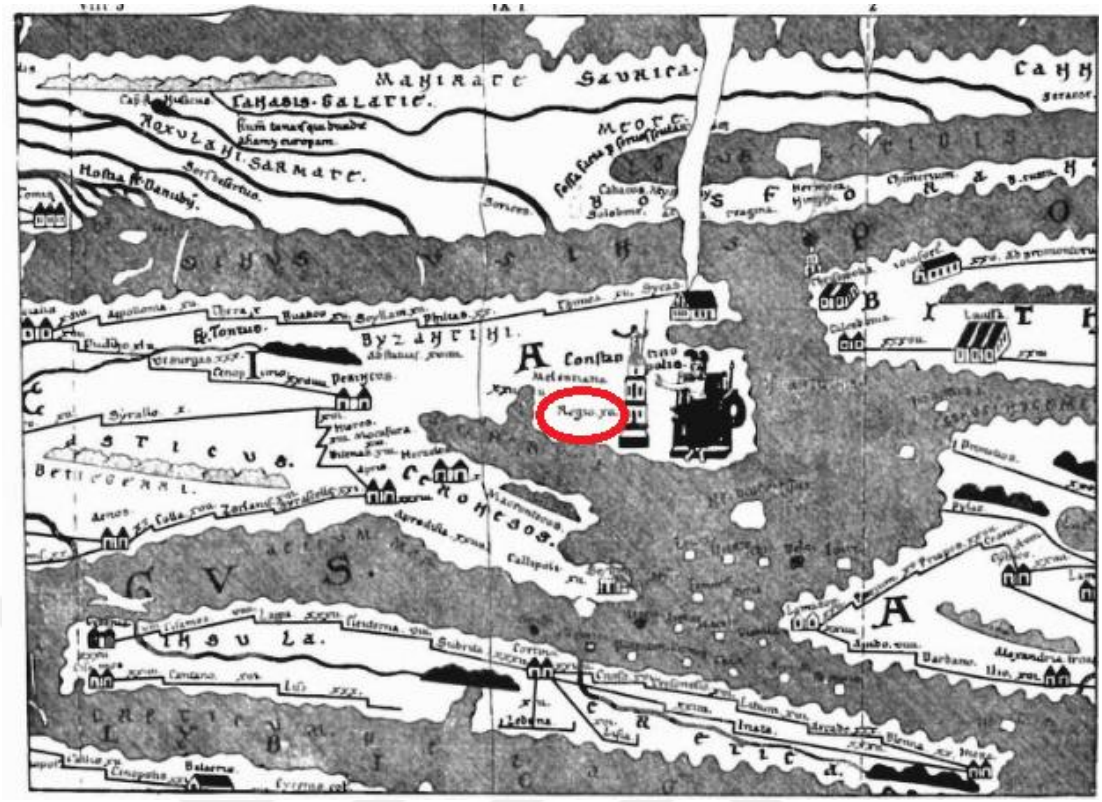
Harita 8: Abraham Ortelius'un 16. Yüzyıl *Trakya Haritası*'ndan, Günümüz Küçükçekmece Lagün Gölü'nün Koy Hali ve Antik *Bathynias Nehri*'nin (Sazlıdere) Görünümü, https://www.rijksmuseum.nl/nl/collectie/RP-P-2005-214-1 Erişim: 01.08.2022, 01.10.

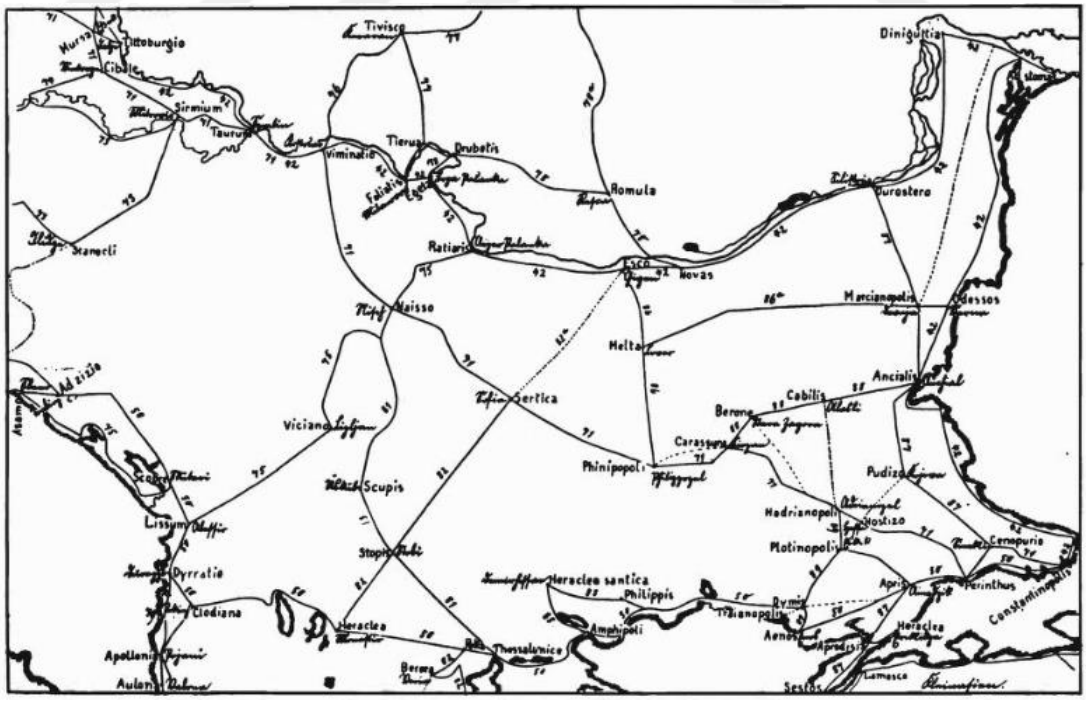
Harita 9: Küçükçekmece Gölü'ne Dökülen Eşkinoz Deresi, Sazlıdere ve Nakkaş Dere (Halkalı Dere), (Ş. Aydıngün ve H. Aydıngün, 2020a: s. 20, Har. 3).

Harita 10: Yarımburgaz Mağarası ve Önünden Akan Sazlıdere (Antik *Bathynias Nehri*), (Google Earth Pro, Erişim: 16.05.2022, 12.20).

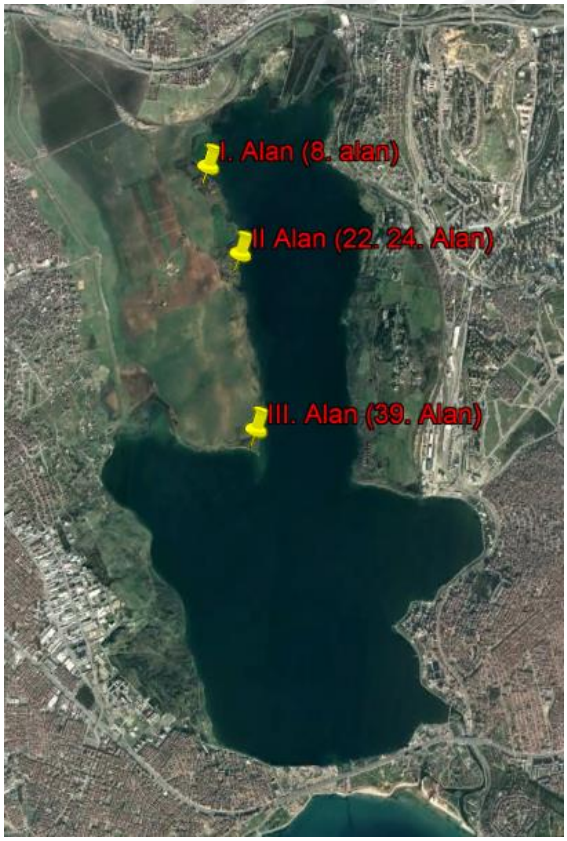
Harita 11: *Tabula Peutingeriana*'da *Rhegion*'un (Küçükçekmece) Görünümü, (Miller, 1916: s. 497, 498, Şek. 150).

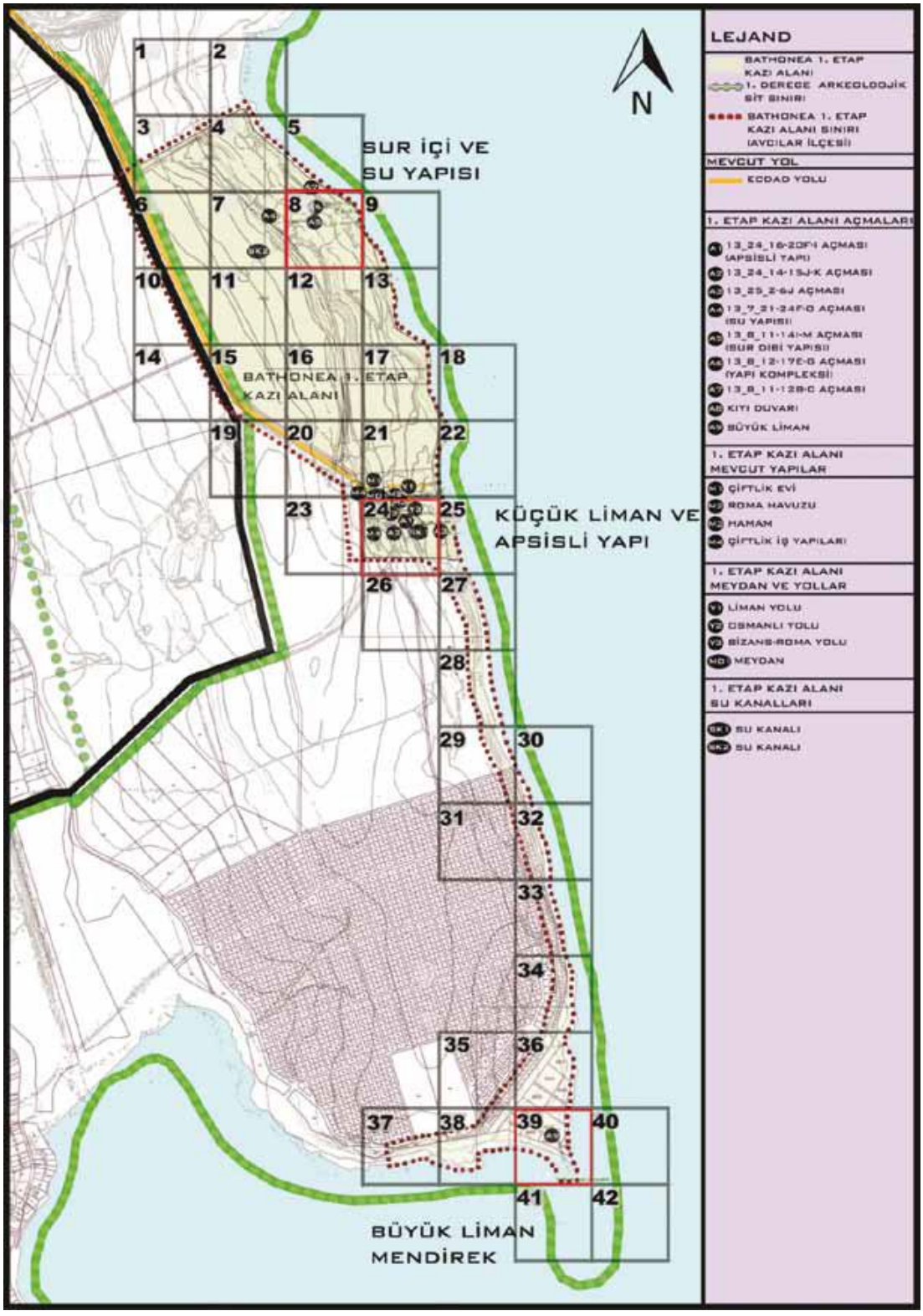
Harita 12a: *Rhegion*'un (Küçükçekmece), Roma İmparatorluk Sınırları İçinde Yer Alan Yol Güzergâhları Üzerindeki Görünümü, (Miller, 1916: s. 497, 498, Şek. 151).

Harita 12b: *Rhegion*'un, Yol Güzergâhları Üzerindeki Görünümünden Detay, (Miller, 1916: s. 497, 498, Şek. 151).

Harita 13: Bathonea Antik Liman Yerleşimi I., II. ve III. Kazı Alanları Olarak Tanımlanan 8., 24. ve 39. Alanlar, (Google Earth Pro, Erişim: 21.05.2022, 20.15).

Harita 14: Bathonea Antik Liman Yerleşimi I., II. ve III. Kazı Alanları Olarak Tanımlanan Alanların Karelaj Çalışması, (Aydıngün, 2017b: s. 23, Har. 1).

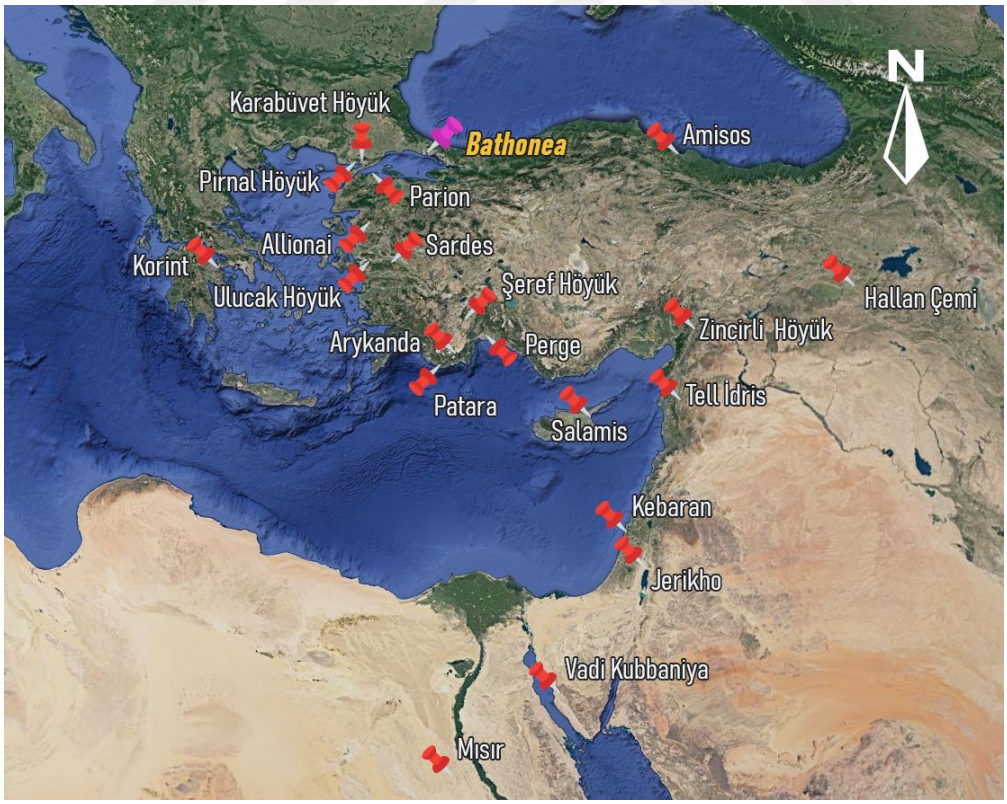
Harita 15: Pierre Mortier'in *Trakya Haritası*, https://www.buchfreund.de/de/d/p/99741257/thracia-vetus#&gid=1&pid=1 Erişim: 05.08.2022, 14.26.

Harita 16: Pierre Mortier'in, *Trakya Haritası*'nda, *Daphnusion*'un Görünümü, https://www.buchfreund.de/de/d/p/99741257/thracia-vetus#&gid=1&pid=1 Erişim: 05.08.2022, 14.26.

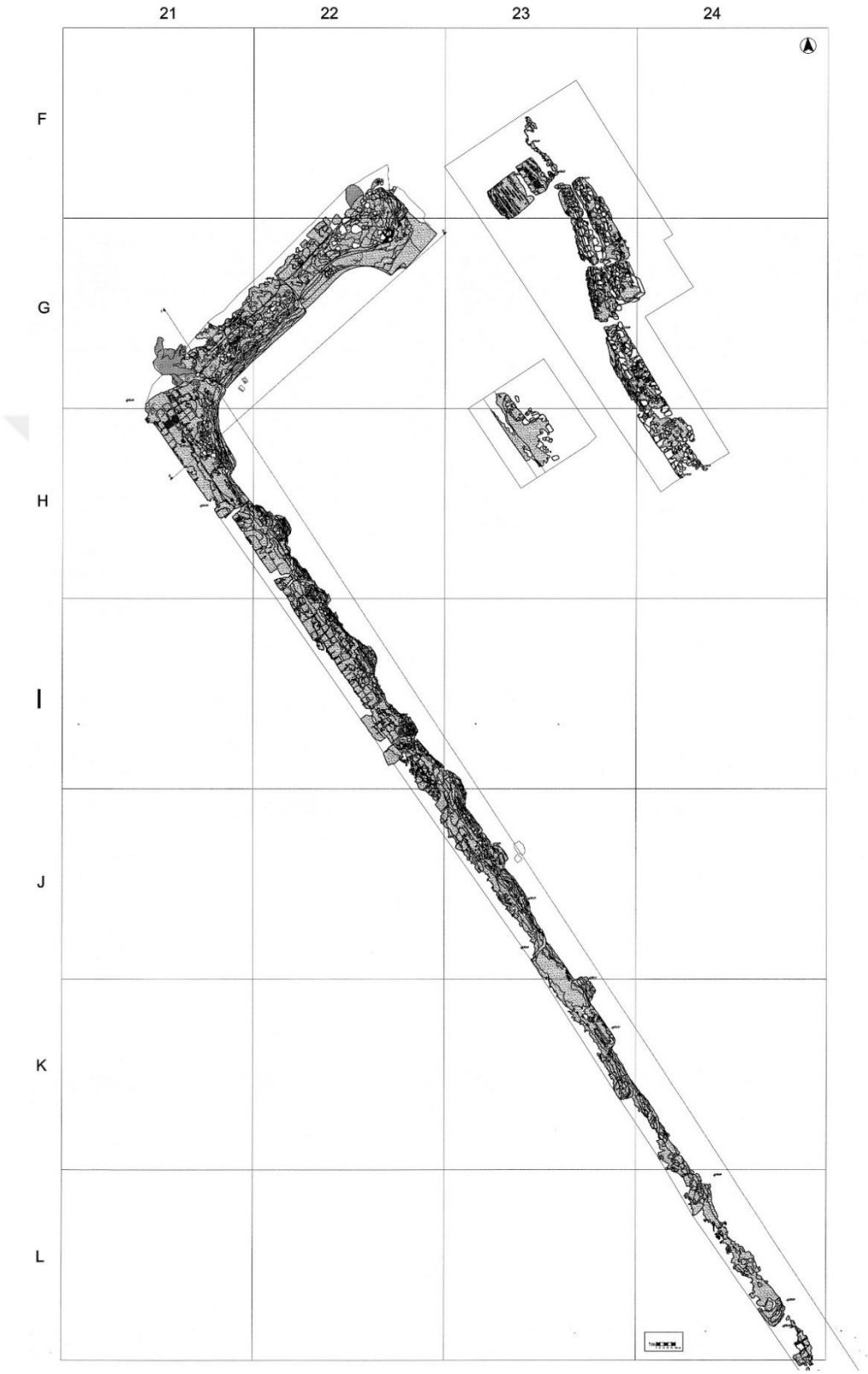

Harita 17: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nden Ele Geçen Mortariumların Yayılım Alanı, (**Har:** Google Earth, Erişim: 05.10.2022, 20.30; **Düz:** GIMP 2.10.32).

Harita 18: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nden Ele Geçen Mortarium Piliumların Yayılım Alanı, (**Har:** Google Earth, Erişim: 05.10.2022, 20.30; **Düz:** GIMP 2.10.32).

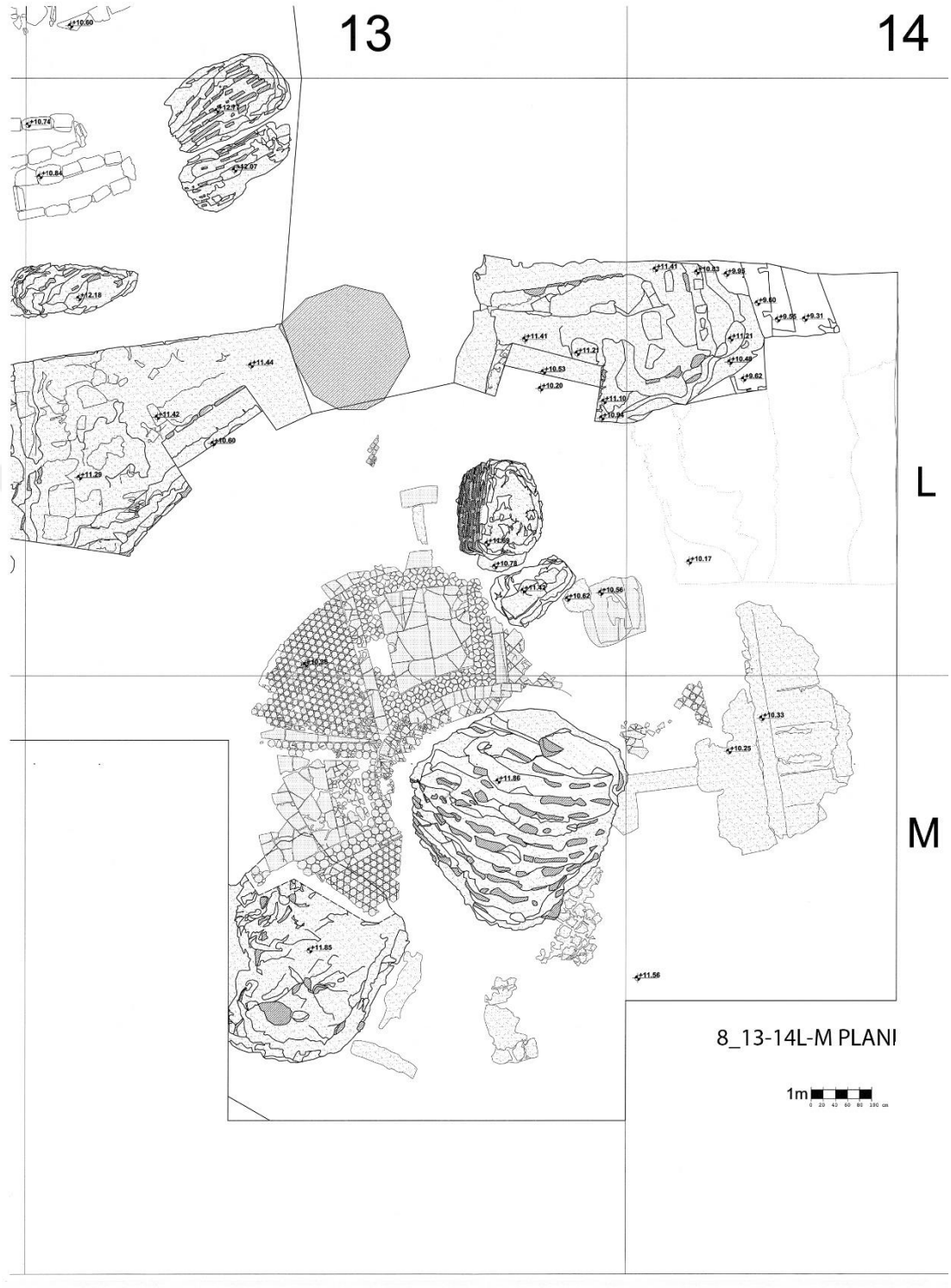
PLANLAR

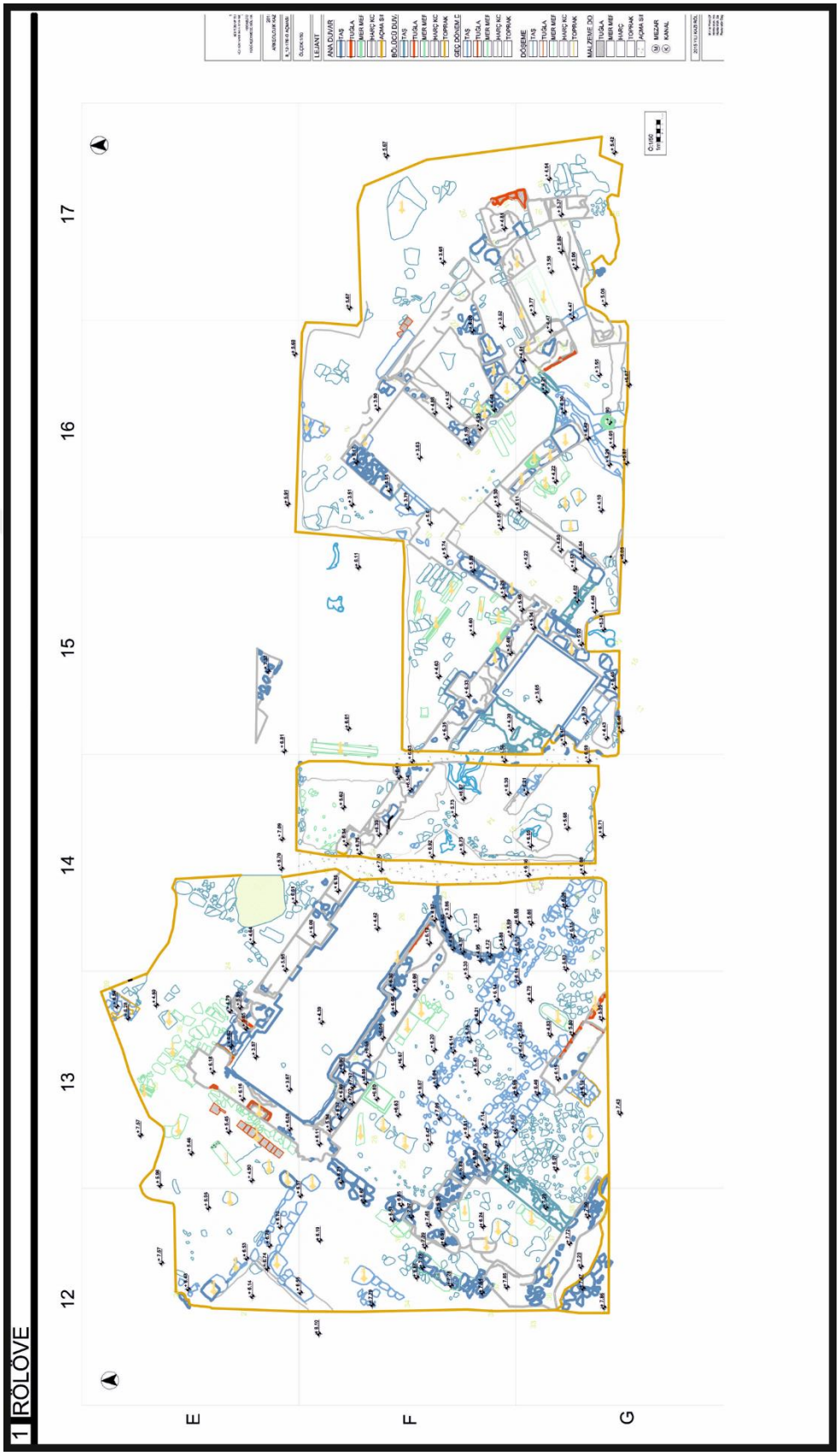
Plan 1: Büyük Sarnıç Yapı Planı,

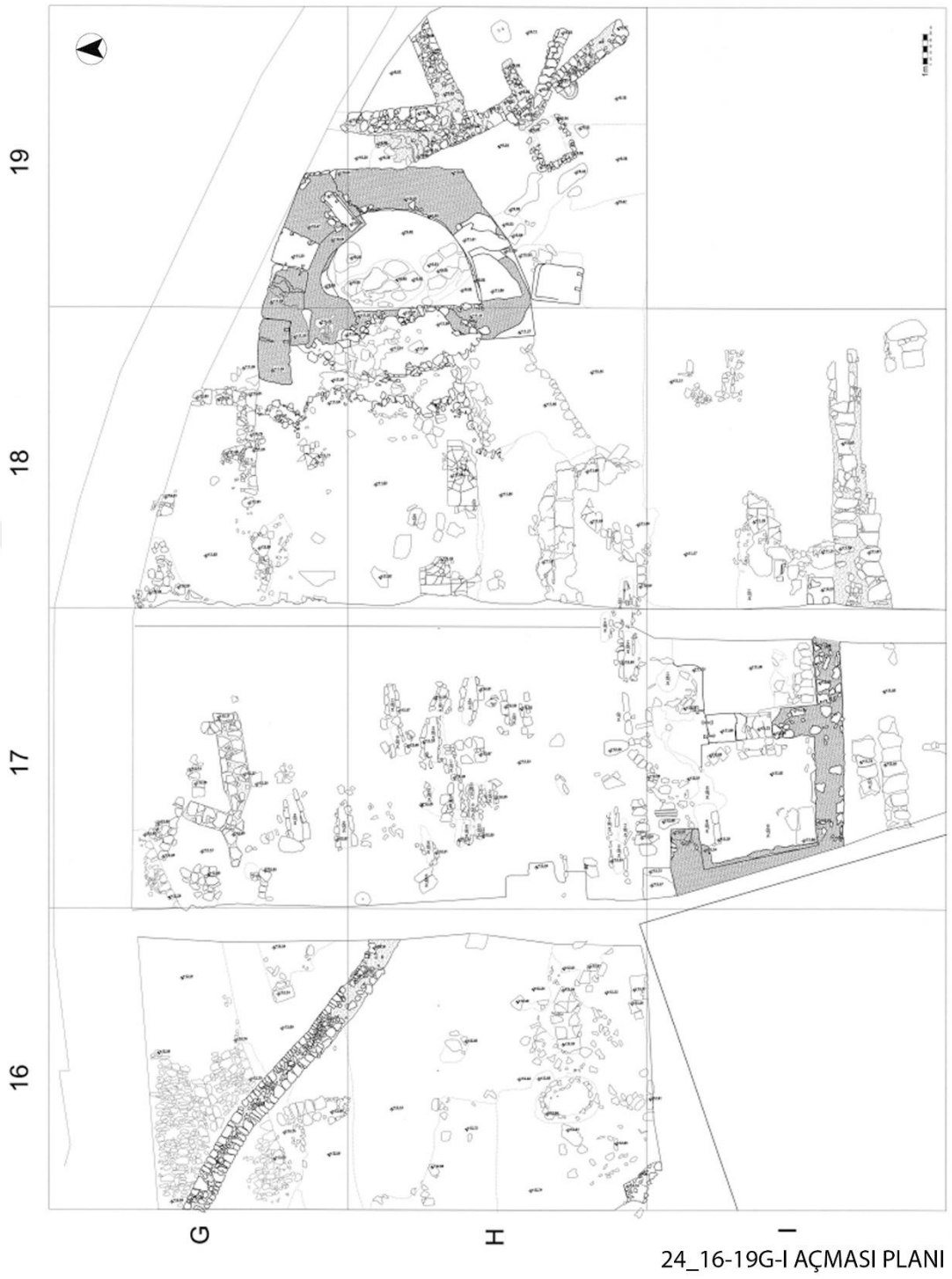
Plan 2: Martyrion Yapı Planı, (Bathonea Antik Liman Yerleşimi Kazı Arşivi).

Plan 3: Martyrion Yapısındaki *Opus Sectile* Mozaik Döşemesi Planı, (Bathonea Antik Liman Yerleşimi Kazı Arşivi).

Plan 4: Bazilikal Planlı Yapı'nın Planı, (Bathonea Antik Liman Yerleşimi Kazı Arşivi).

Plan 5: Apsisli Yapı'nın Planı, (Bathonea Antik Liman Yerleşimi Kazı Arşivi).

ŞEKİLLER

LEVHA I

Şekil 1: Küçükçekmece Kıyı Oku (*Kıyı Kordonu, Kum Seti*), https://tr.wikipedia.org/wiki/K%C3%BC%C3%A7%C3%BCk%C3%A7ekmece#/media/Dosya:K%C3%BC%C3%A7%C3%BCk%C3%A7ekmece__panoramio.jpg Erişim: 15.05.2022, 23.50.

Şekil 2: Yarımburgaz Mağarası, https://www.arkeolojikhaber.com/galeri-yarimburgaz-magaralari-793/ Erişim: 22.05.2022, 03.20.

LEVHA II

Şekil 3: Sazlıdere (Antik *Bathynias Nehri*), https://yesilgazete.org/sazlidereden-herkes-gitti-bir-kurbagalar-kaldi-bir-de-biz-ercument-gurcay/ Erişim: 16.05.2022, 12.50.

Şekil 4: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nden Ele Geçen Prehistorik Dönemlere Ait Taş Aletler, (Aydıngün, 2018: s. 285, Şek. 11, 12).

LEVHA III

Şekil 5: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nden Ele Geçen Çanak Çömlekli Neolitik Dönem ile Kalkolitik Dönem'e Tarihlendirilen Seramik Parçaları, (Ş. Aydıngün ve H. Aydıngün, 2020a: s. 25, Şek. 8).

Şekil 6: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nden Ele Geçen Erken Tunç Çağı'na Tarihlendirilen Seramik Parçaları, (Ş. Aydıngün ve H. Aydıngün, 2020a: s. 29, Şek. 15).

LEVHA IV

Şekil 7: Apsisli Yapı'dan Ele Geçen Hitit Heykelciği, (Aydıngün, 2018: s. 286, Şek. 14).

Şekil 8: Apsisli Yapı'dan Ele Geçen Hitit Seramik Parçaları, (Aydıngün, 2017b: s. 54, Şek. 77).

Şekil 9: Demir Çağı'na Ait *Coarse Ware/Barbar Seramikleri*, (Aydıngün, 2015: s. 376, Şek. 2).

Şekil 10: Helenistik Dönem'e Ait Kıyı Teras Duvarı, (Aydıngün, 2018: s. 293, Şek. 25a).

LEVHA VI

Şekil 11: Helenistik Dönem'e Ait Seramik Parçaları, (Aydıngün, 2017c: s. 91, Şek. 21).

Şekil 12: Osmanlı Dönemi'ne Ait 2 Katlı Çiftlik Evi, (Aydıngün, 2013: s. 52, Şek. 16).

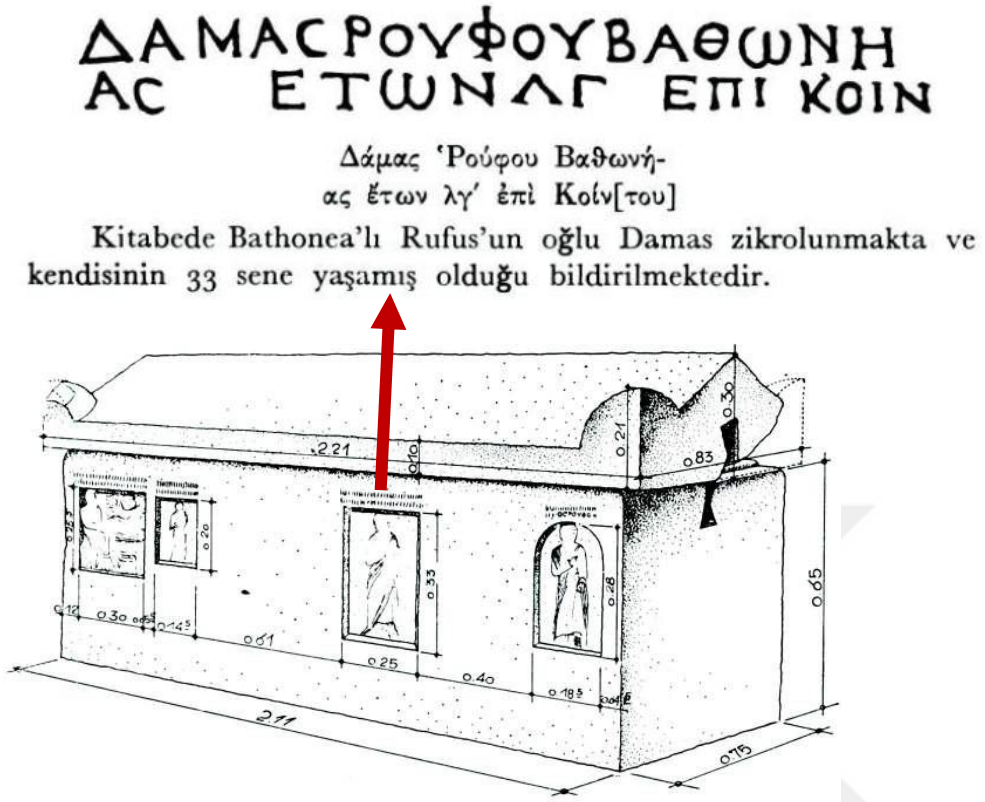
LEVHA VII

Şekil 13: Sultan II Murad Dönemi'ne Ait 1444 Tarihli Sikke, (Aydıngün, 2018: s. 309, Şek. 47).

Şekil 14: İstanbul Arkeoloji Müzesinin Bahçesinde Yer Alan "*Bathonea"* Yazıtlı Tersane Lahti, (Mansel, 1957: s. 408, Şek. 3).

Şekil 15: İstanbul Arkeoloji Müzesinin Bahçesinde Bulunan Tersane Lahti Üzerindeki Kitabeden Detay, (Mansel, 1957: s. 400, 409, Şek. 4).

Şekil 16: Bathonea Yazıtlı Stel Parçası, (Seure, 1912: s. 558, Şek. 11).

LEVHA IX

Şekil 17: Büyük Sarnıç, (Bathonea Antik Liman Yerleşimi Kazı Arşivi).

Şekil 18: Büyük Sarnıç'ın Yuvarlatılmış Köşe Duvarı, (Aydıngün vd, 2014: s. 442, Şek. 6).

LEVHA X

Şekil 19: İmparatorluğa Ait Konstantinus Yazıtlı Damgalı Tuğla, (Sayar, 2015: s. 192, Şek. 5).

Şekil 20: Sekizgen Planlı Aziz Mezarı (*Martyrion*), (Bathonea Antik Liman Yerleşimi Kazı Arşivi).

LEVHA XI

Şekil 21: Sekizgen Planlı Aziz Mezarı'ndan (*Martyrion*) *Opus Sectile* Mozaik Detayı, (Bathonea Antik Liman Yerleşimi Kazı Arşivi).

Şekil 22: Sekizgen Planlı Aziz Mezarı'ndan (*Martyrion*) Çok Renkli ve Altın Kaplamalı *Tessera* Parçaları, (Aydıngün, 2017: s. 31, Şek. 18).

LEVHA XII

Şekil 23: Sütunlu Yapı Olarak Adlandırılan Mimari Yapının Kazılmadan Önceki Hali, (Aydıngün, 2017: s. 31, Şek. 20).

Şekil 24: Sütunlu Yapı Olarak Adlandırılan Bazilikal Planlı Yapı, (**Foto:** Ayberk Enez, 2021).

LEVHA XIII

Şekil 25: Sütunlu Yapı'dan Ele Geçen 5. Yüzyıla Tarihlendirilen Altın Sikkeler, (Aydıngün, 2015: s. 387, Şek. 21).

Şekil 26: II. Alan (22. ve 24. Alanlar) Yapı Kalıntıları, (Aydıngün, 2017b: s. 42, Şek. 48).

LEVHA XIV

Şekil 27: Küçük Liman, (Aydıngün, 2015: s. 380, Şek. 6).

Şekil 28: Antik Liman Yolu, (Bathonea Antik Liman Yerleşimi Kazı Arşivi).

LEVHA XV

Şekil 29: Antik Havuz, (Aydıngün, 2015: s. 380, Şek. 7).

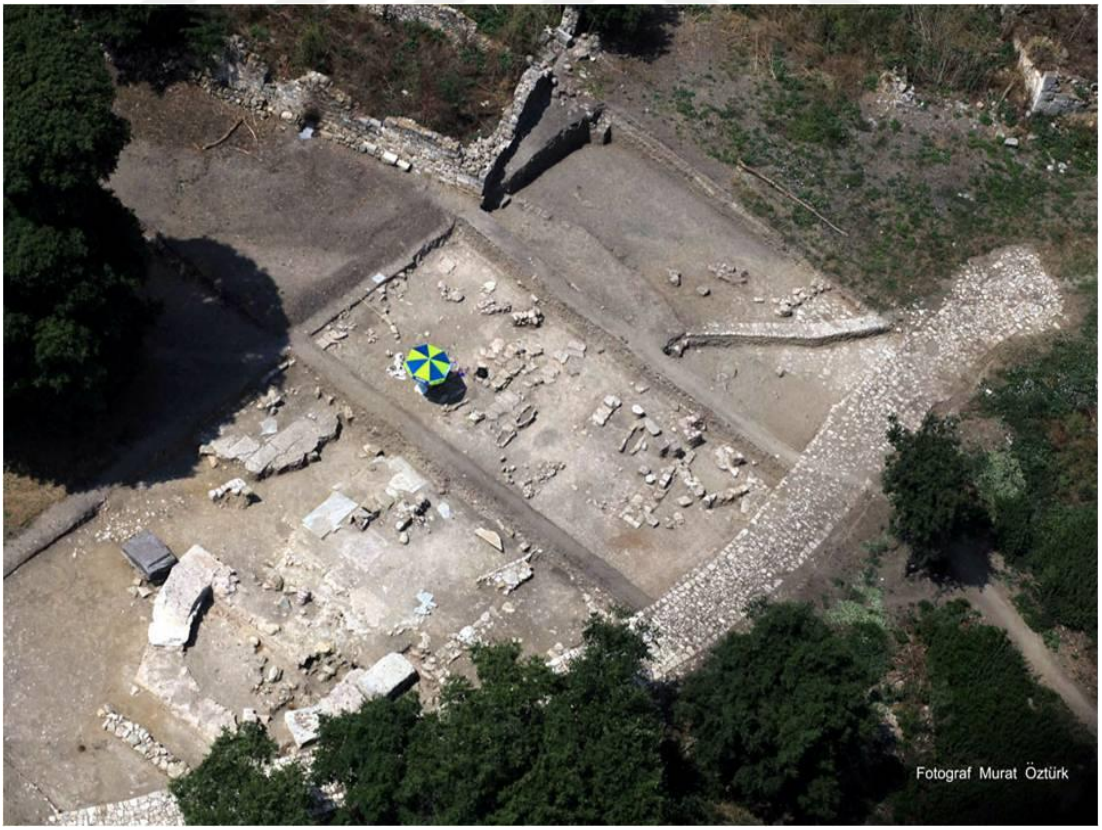

Şekil 30: Osmanlı Hamamı, (Aydıngün, 2017b: s. 45, Şek. 53)

LEVHA XVI

Şekil 31: Meydan ve Balık Pazarı, (*Makellon* veya *Macellum*), (Aydıngün, 2015: s. 380, Şek. 9).

Şekil 32: Apsislı Yapı, (**Foto:** Murat Öztürk, 2011).

LEVHA XVII

Şekil 33: Apsisli Yapı'dan Ele Geçen ve İmparator Justinianus Dönemi'ne Ait Sikke, (Barış vd, 2021: s. 391, Şek. 5).

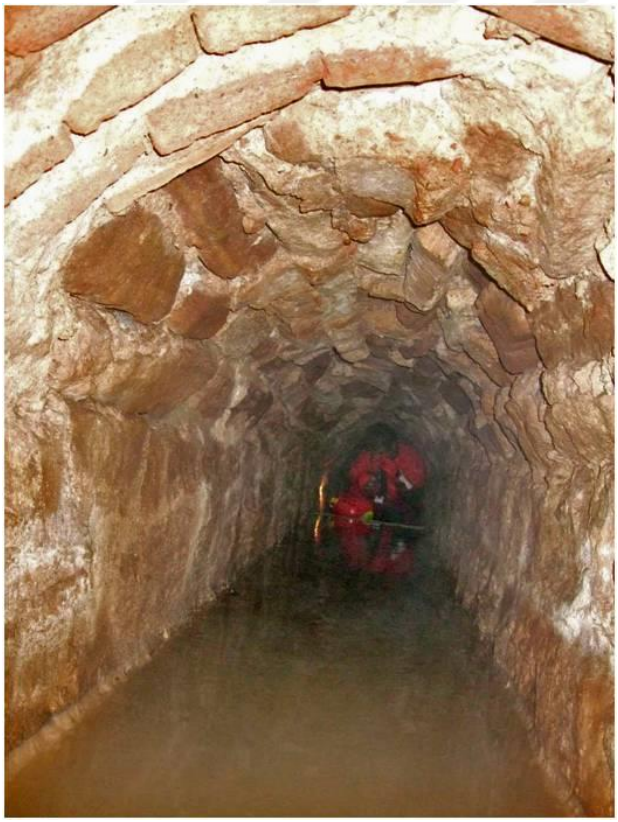

Şekil 34: Apsislı Yapı'nın Kırlangıç Kenetli Helenistik Dönem Temelleri, (Aydıngün, 2017b: s. 51, Şek. 69).

LEVHA XVIII

Şekil 35: Apsisli Yapı Kanalı'nın Girişi, (Aydıngün, 2017b: s. 51, Şek. 70).

Şekil 36: Apsisli Yapı Kanalı, (Bathonea Antik Liman Yerleşimi Kazı Arşivi).

LEVHA XIX

Şekil 37: Büyük Liman/Bilgili Limanı, (**Foto:** Murat Öztürk, 2011).

Şekil 38: Büyük Liman/Bilgili Limanı Kıyı Teras Duvarı, (Aydıngün, 2010: s. 175, Şek. 4).

LEVHA XX

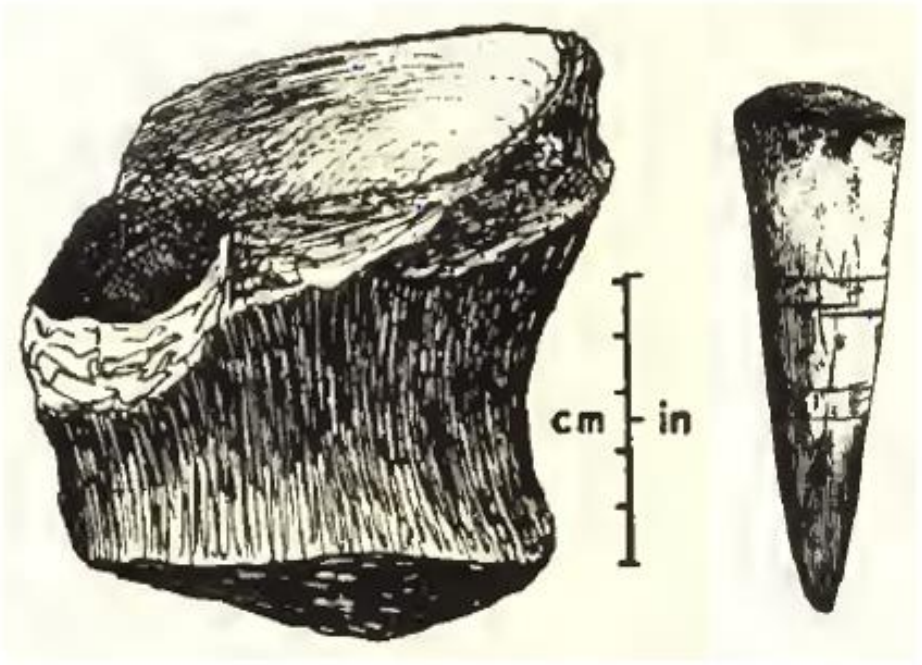

Şekil 39: Antik Deniz Feneri, (Aydıngün, 2017: s. 82, Şek. 95).

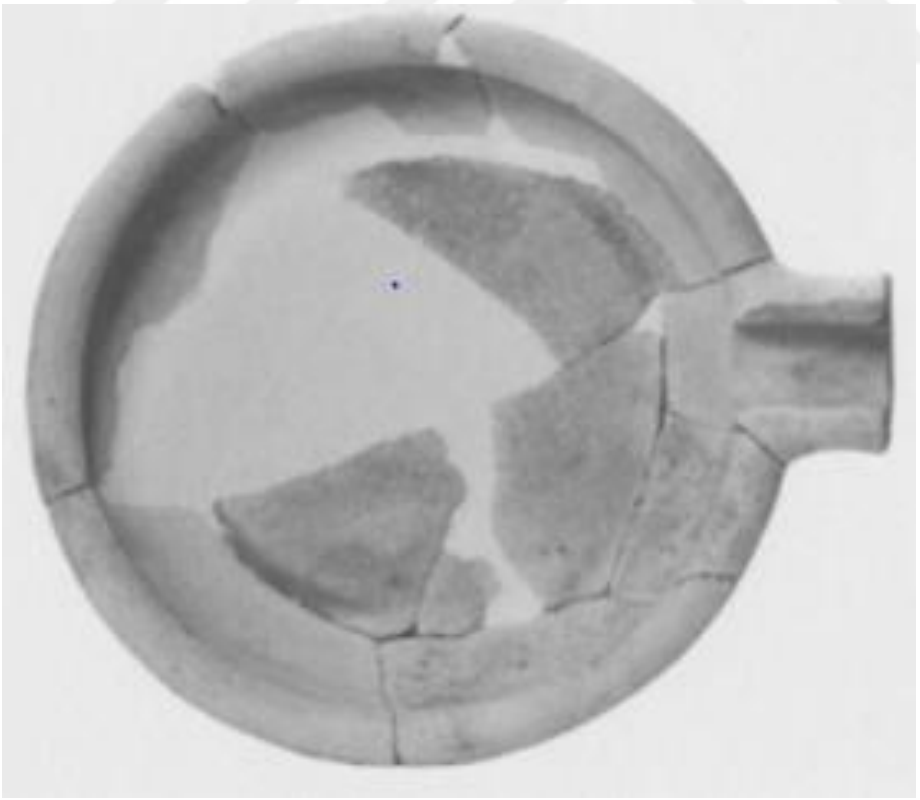

Şekil 40: Mortarium ve Mortarium Piliumlar, https://www.tastesofhistory.co.uk/post/kitchenalia-the-mortarium Erişim: 21.06.2022, 12.01.

LEVHA XXI

Şekil 41: Paleolitik Dönem'de Kullanılmış Mortarium ve Mortarium Pilium Örneği, (Leakey, 1954: s. 147, Şek. 66, 67).

Şekil 42: Arkaik Dönem'e Ait Pişmiş Toprak Mortarium, (Villing ve Pemberon, 2010: s. 536, Şek. 1).

LEVHA XXII

Şekil 43: Rhodos'tan, Arkaik Dönem'e Ait Leğen Biçimli Mortariumda Ezme, Öğütme Yapan Pişmiş Toprak Heykelcik, (Hargis, 2007: s. 58, Şek. 3a).

Şekil 44: Orvieto (İtalya) Golini Mezarı'ndan, Klasik Dönem'e Ait Duvar Resminde Tasvir Edilen Ziyafet Sahnesinde Leğen Biçimli Mortariumda Ezme Sahnesinden Detay, (Villing ve Pemberton, 2010: s. 605, Şek. 26).

LEVHA XXIII

Şekil 45: Üzerinde Mortarium ve Mortarium Pilium Tasvir Edilen Roma Dönemi'ne Ait Stel, http://www.museibologna.it/archeologicoen/percorsi/66288/id/71774/oggetto/75234/ Erişim: 09.08.2022, 03.05.

Şekil 46: Roma Dönemi'ne Ait Mortarium İçinde Yemeklik Malzeme Karıştıran Pişmiş Toprak Heykelcik, https://www.britishmuseum.org/collection/object/G_1926-0930-17 Erişim: 09.08.2022, 01.00.

LEVHA XXIV

Şekil 47: British Museum'da, Mortarium ve Mortarium Piliumların Bulunduğu Roma Mutfağı Düzenlemesi, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Reconstructed_Roman_kitchen_%28culina%29,_Museum_of_London_%2814855580290%29.jpg Erişim: 09.08.2022, 20.25.

Şekil 48: Roma Dönemi'ne Ait Grekçe ve Latince Damgalı Mortarium Parçaları, (Hayes, 1967: s. 348, Lev. 73, Şek. c).

Şekil 49: Orta Tunç Çağı'na Ait Üç Ayaklı Mortarium, (Frangipane ve Balossi, 2009: s. 266, Şek. 5/b).

Şekil 50: Tunç Çağı'na Ait İçinde İlaç Hazırlanmış Boğa Kabartmalı Mortarium, (Perk ve Özdemir, 2014: s. 14, Lev. III, Şek. 16).

LEVHA XXVI

Şekil 51a: Arkaik Dönem'e Ait Mortarium ve Mortarium Pilium Tasvirli Kırmızı Figürlü Kylix, (Neils, 2004: s. 55, Şek. 4/2).

Şekil 51b: Kırmızı Figürlü Kylix Detay, Mortariumda Tahılların Mortarium Piliumlarla Ezilme Sahnesi, (Neils, 2004: s. 56, Şek. 4/3, s. 59, Şek. 4/6).

LEVHA XXVII

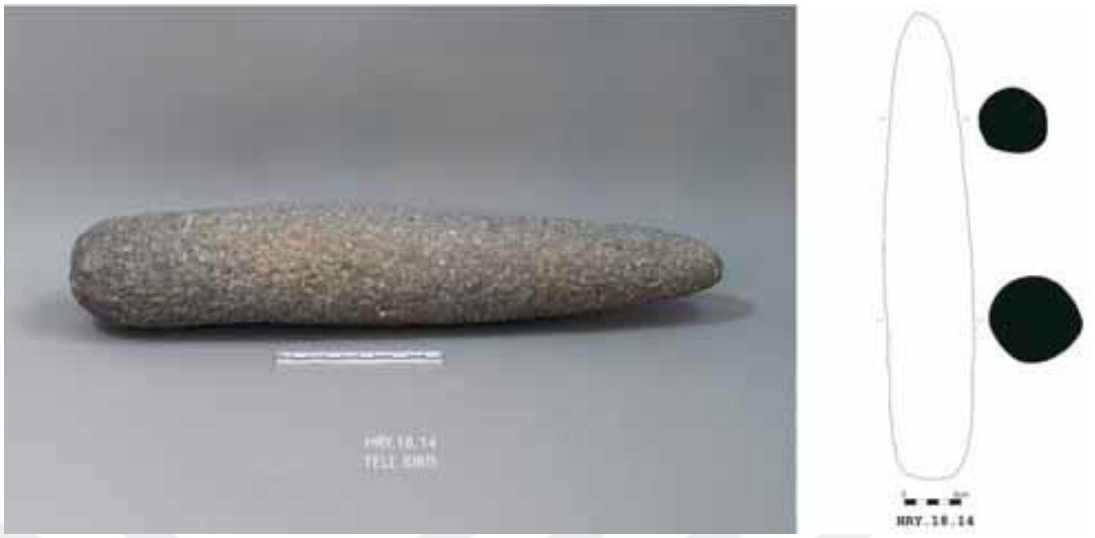

Şekil 52a: Orta Krallık Dönem'ine Ait Mısır, Mekedre Mezarından Bira İmalathane Modeli, https://www.metmuseum.org/art/collection/search/544258 Erişim: 12.08.2022, 11.49.

Şekil 52b: Mısır Mekedre Mezarından, Bira İmalathane Modelinden Detay, *Saddle Quern/Eğer Biçimli* Mortariumlarda Arpaların Mortarium Piliumlarla Ezilerek Un Haline Getirilmesi, https://www.metmuseum.org/art/collection/search/544258 Erişim: 12.08.2022, 11.51.

LEVHA XXVIII

Şekil 53: Erken Tunç Çağı'na Ait Konik Formlu Mortarium Pilium, (Önal vd, 2020: s. 478, Şek. 8).

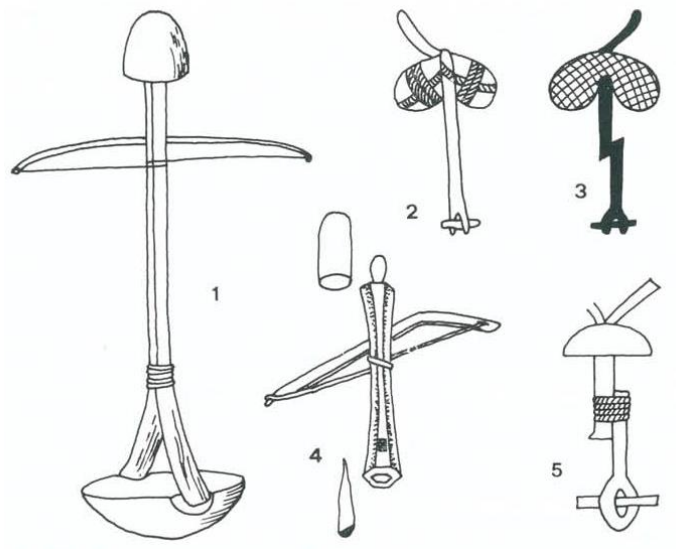

Şekil 54: Roma Dönemi'ne Ait *Bükülmüş Parmak Formlu* ya da *Dirsek Formlu* Mortarium Pilium Örneği, (Crawford, 1990: s. 198, Lev. 2A, Şek. 196).

LEVHA XXIX

Şekil 55: Mortariumda Sarımsak, Ceviz, Fındık vb. Gibi Ürünleri Mortarium Piliumla Ezme. Öğütme İşlemi, (**Foto:** Berrin Yıldız, 2022).

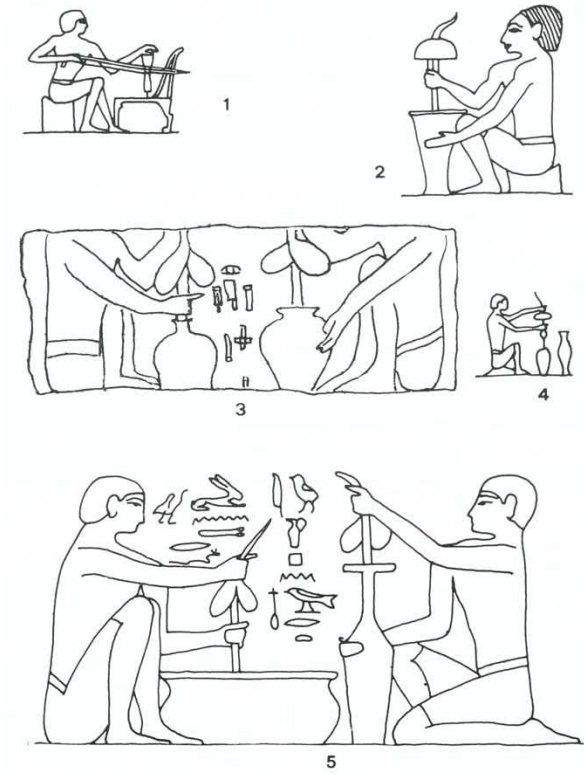

Şekil 56: Taş Kap Yapımında Kullanılan Matkap Örnekleri, (Caneva, 1970: s. 187, Şek. 14).

LEVHA XXX

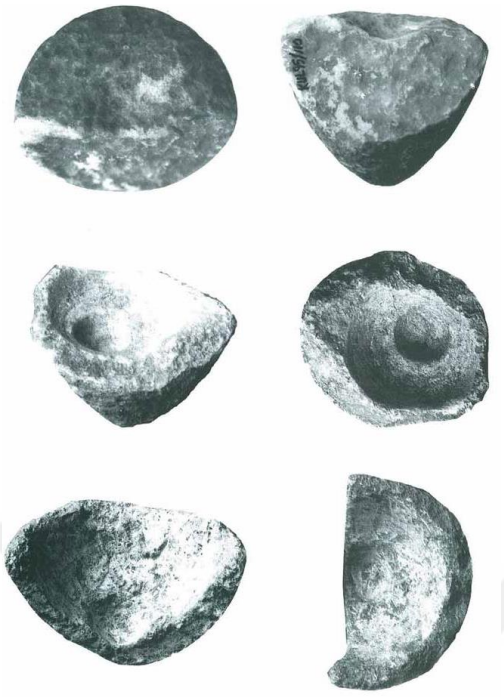

Şekil 57: Taş Kap Yapımında Kullanılan Matkap Canlandırması, (Caneva, 1970: s. 199, Şek. 20).

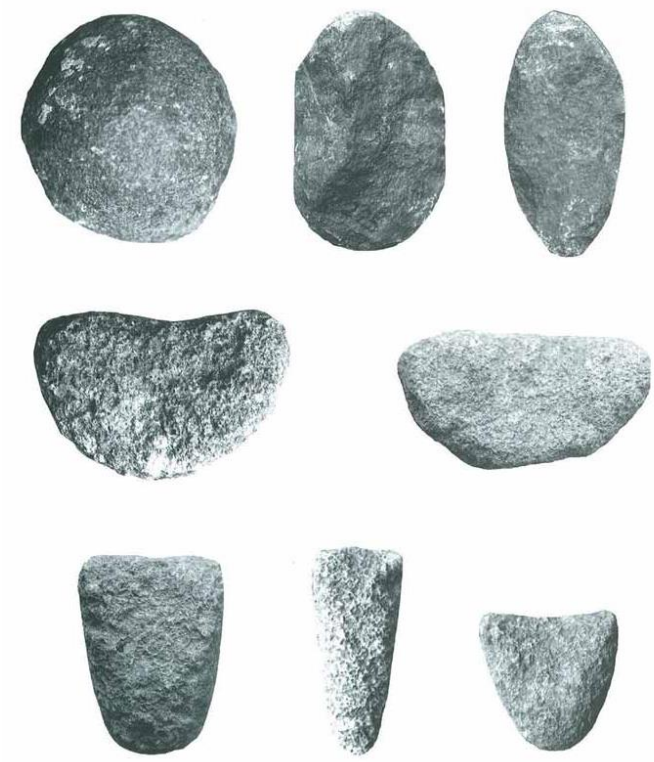

Şekil 58: Taş Kap Yapımında Matkap Kullanım Sahneleri, (Caneva, 1970: s. 193, Şek. 17).

LEVHA XXXI

Şekil 59: Kalkolitik Dönem'e Ait Kulaksızlar Taş Kap Atölyesinden Ele Geçen Yarım Kalan Taş Kap Örnekleri, (Takaoğlu, 2002: s. 91, Şek. 14).

Şekil 60: Kulaksızlar Taş Kap Atölyesinden Taş Kap Yapımında Kullanılan Matkap Uçları ve Taş Aletler, (Takaoğlu, 2002: s. 93, Şek. 16).

LEVHA XXXII

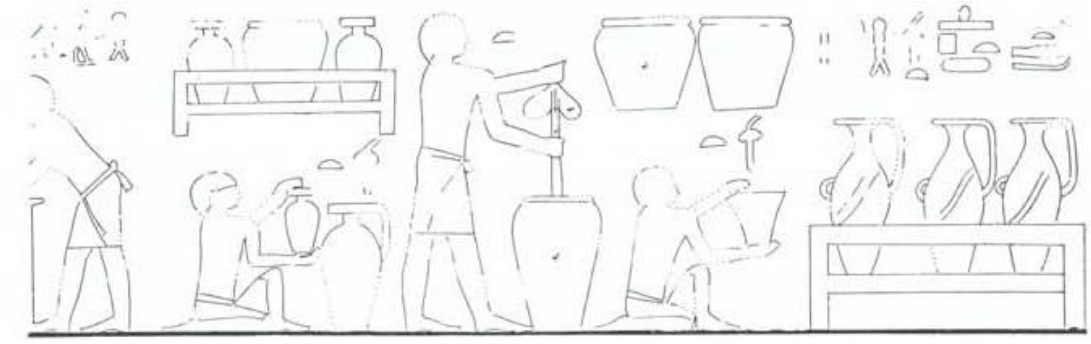

Şekil 61: Erken Tunç Çağı'na Ait Karayakuplu Höyük Taş Kap Atölyesinden Ele Geçen Yarım Kalan Taş Kap Örnekleri, (Oy, 2019: s. 35, Şek. 15).

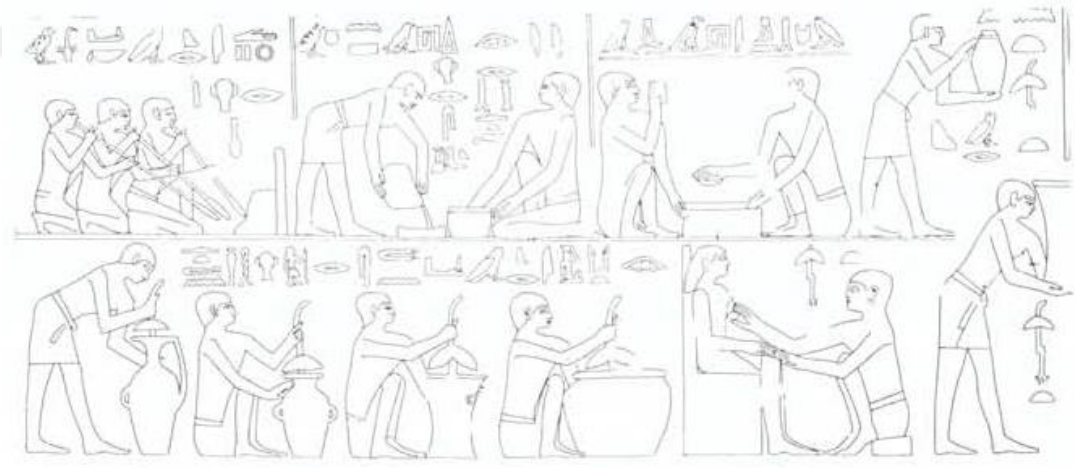

Şekil 62: Karayakuplu Höyük'ten, Taş Kap Atölyesinden Ele Geçen Çakmaktaşı ve Obsidyen Aletler Yarım Kalan Taş Kap Örnekleri, (Oy, 2019: s. 38, Şek. 28).

LEVHA XXXIII

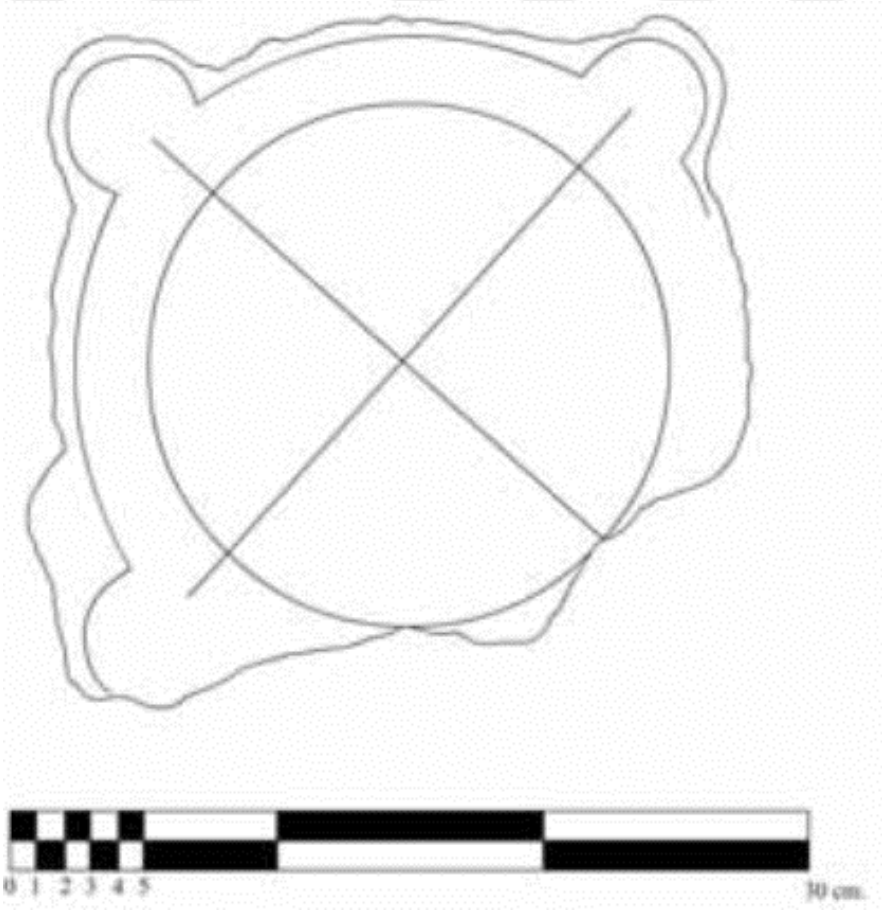
Şekil 63: Mısır'dan, Taş Kap Yapımını Gösteren Duvar Resmi, (Caneva, 1970: s. 189, Şek. 15).

Şekil 64: Mısır'dan, Taş Kap Yapımını Gösteren Duvar Resmi, (Caneva, 1970: s. 191, Şek. 16).

Şekil 65: Alalah'tan, Geç Tunç Çağı'na Ait Kap Yapım Aşamasını Gösteren Taş Kap Örneği, (Wooley, 1955b: s. 493, Lev. LXXXIII/a).

Şekil 66: Amorium'dan, Üzerinde Pergel İzleri Olan Yarım Kalmış Mortarium, (Demirel Gökalp vd, 2020: s. 537, Çiz. 5).

LEVHA XXXV

Şekil 67: Mısır, Antik Porfir Mermeri Taş Ocağı, (El-Enen ve Okrusch, 2012: s. 7, Şek. 10).

Şekil 68: İmparator IX Konstantinus Dönemi'ne Ait, İmparatorluğa Özgü Porfir Rengi Kıyafet ve Çadır (Biblioteca Digital Hispánica, 2022), http://bdh-rd.bne.es/viewer.vm?id=0000022766&page=457 Erişim: 05.09.2022, 23.04.

LEVHA XXXVI

Şekil 69: İmparator Andronikos II Paleologos Dönemi'ne Ait Porfir Rengi Mürekkeple İmzalanan *Khrysoboulla* (İmparatorluk Bildirgesi), https://www.byzantinemuseum.gr/en/permanentexhibition/byzantine_world/authority_administration/?bxm=534 Erişim: 11.06.2022, 14.37.

LEVHA XXXVII

Şekil 70: İmparatorlara İlaç Hazırlanmış Porfir Mortarium Örnekleri, (Delbrueck, 1932: s. 196, Şek. 99, 100).

Şekil 71: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nden Ele Geçen Mortariumlar, Saklama/Biriktirme Kabı (?) ile Mortarium Piliumlar, (**Foto:** R. Haldun Aydıngün, 2022).

LEVHA XXXVIII

Şekil 72a: Kımızı/Mor Porfir, *Tutamaklı Derin Mortarium,* (**Foto:** R. Haldun Aydıngün, 2021).

Şekil 72b: Kımızı/Mor Porfir, *Tutamaklı Derin Mortarium,* (**Foto:** R. Haldun Aydıngün, 2021).

LEVHA XXXIX

Şekil 73a: Mermer, *Tutamaklı Sığ Mortarium*, (**Foto:** R. Haldun Aydıngün, 2021).

Şekil 73b: Mermer, *Tutamaklı Sığ Mortarium* Parçasının Tutamağındaki Çizgisel Bezeme Detayı, (**Foto:** R. Haldun Aydıngün, 2021).

LEVHA XL

Şekil 74: Bazalt, *Tutamaklı Sığ Mortarium Parçası,* (**Foto:** R. Haldun Aydıngün, 2021).

Şekil 75a: Ganays, *Tutamaklı Mortarium* Parçası, (**Foto:** R. Haldun Aydıngün, 2021).

LEVHA XLI

Şekil 75b: Ganays, Mortarium Parçası Parçası, (**Foto:** R. Haldun Aydıngün, 2021).

Şekil 76a: Mermer, Yapımı Tamamlanmamış *Tutamaklı Sığ Mortarium* Parçası, (**Foto:** R. Haldun Aydıngün, 2021).

LEVHA XLII

Şekil 76b: Mermer, Üzerinde Yapım İzleri Bulunan *Tutamaklı Sığ Mortarium* Parçası, (**Foto:** R. Haldun Aydıngün, 2021).

Şekil 76c: Mermer, Üzerinde Yapım İzleri Bulunan *Tutamaklı Sığ Mortarium* Parçası, (**Foto:** R. Haldun Aydıngün, 2022).

LEVHA XLIII

Şekil 77: Mermer, *Tutamaklı Mortarium* Parçası, (**Foto:** R. Haldun Aydıngün, 2021).

Şekil 78: Taş (?), *Tutamaksız Mortarium* Parçası, (**Foto:** R. Haldun Aydıngün, 2021).

LEVHA XLIV

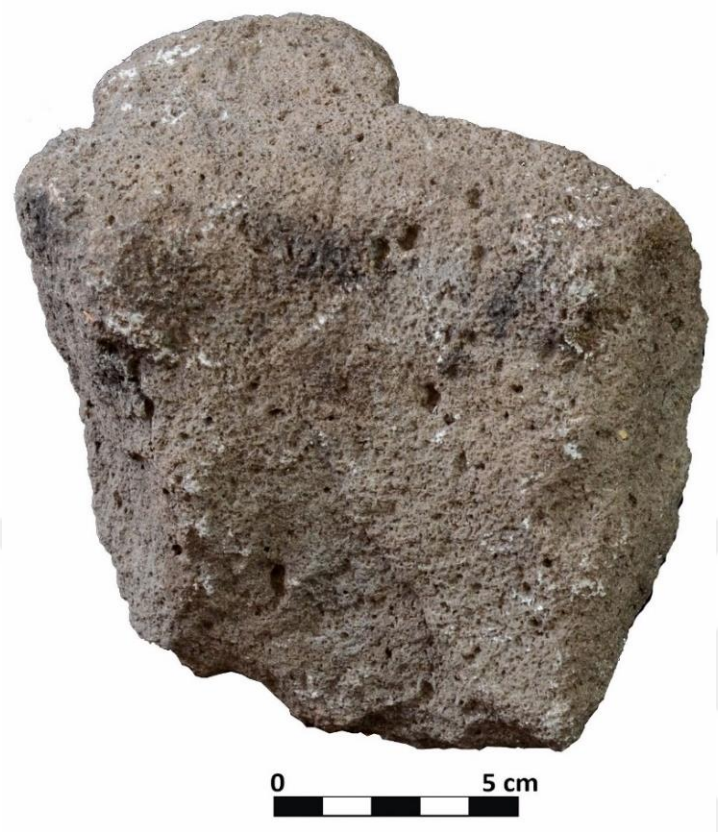

Şekil 79: Mermer, *Tutamaklı Sığ Mortarium* Parçası, (**Foto:** R. Haldun Aydıngün, 2021).

Şekil 80: Taş (?); *Saddle Quern/Eğer Biçimli*, *Tutamasız Sığ Mortarium* Parçası, (**Foto:** R. Haldun Aydıngün, 2021).

LEVHA XLV

Şekil 81: Bazalt, *Tutamaklı Mortarium* Parçası, (**Foto:** R. Haldun Aydıngün, 2021).

Şekil 82: Gabro, *Tutamaklı Mortarium* Parçası, (**Foto:** R. Haldun Aydıngün, 2021).

LEVHA XLVI

Şekil 83: Bazalt, *Tutamaklı Mortarium* Parçası, (**Foto:** R. Haldun Aydıngün, 2021).

Şekil 84: Mermer, *Tutamaklı Sığ Mortarium* Parçası, (**Foto:** R. Haldun Aydıngün, 2021).

LEVHA XLVII

Şekil 85: Mermer, Üzerinde Yanık İzleri Olan *Tutamaksız Mortarium* Parçası, (**Foto:** R. Haldun Aydıngün, 2021).

Şekil 86: Bazalt, *Tutamaksız Mortarium* Parçası, (**Foto:** R. Haldun Aydıngün, 2021).

LEVHA XLVIII

Şekil 87: Bazalt, *Tutamaksız Mortarium* Parçası, (**Foto:** R. Haldun Aydıngün, 2021).

Şekil 88: Taş (?), *Tutamaksız Mortarium* Parçası *İn Situ* Bulunma Anı, (**Foto:** Ayberk Enez, 2021).

LEVHA XLIX

Şekil 89: Taş (?), *Tutamaksız Mortarium* Parçası, (**Foto:** R. Haldun Aydıngün, 2021).

Şekil 90: Gabro, *Tutamaksız Mortarium* Parçası, (**Foto:** R. Haldun Aydıngün, 2021).

LEVHA L

Şekil 91: Bazalt, *Tutamaksız Mortarium* Parçası, (**Foto:** R. Haldun Aydıngün, 2021).

Şekil 92: Bazalt, *Tutamaksız Mortarium* Parçası, (**Foto:** R. Haldun Aydıngün, 2021).

LEVHA LI

Şekil 93: Bazalt, *Tutamaksız Mortarium* Parçası, (**Foto:** R. Haldun Aydıngün, 2021).

Şekil 94a: İrili Ufaklı Çakıl Taşları, Kum, Kireç, Mika vb. Bir Karışımdan (?) Şekillendirilmiş Saklama/Biriktirme Kabı (?), (**Foto:** R. Haldun Aydıngün, 2021).

LEVHA LII

Şekil 94b: Saklama/Biriktirme Kabının (?) Rekonstrüksiyonu, (**Foto ve Düz:** R. Haldun Aydıngün, 2021).

Şekil 95: Mermer, Mortarium Piliumun *İn Situ* Bulunma Anı, (Bathonea Antik Liman Yerleşimi Kazı Arşivi).

LEVHA LIII

Şekil 96: Mermer, B*ükülmüş Parmak Formlu* ya da *Dirsek Formlu* Mortarium Pilium, (Bathonea Antik Liman Yerleşimi Kazı Arşivi).

Şekil 97: Mermer, B*ükülmüş Parmak Formlu* ya da *Dirsek Formlu* Mortarium Pilium, (Bathonea Antik Liman Yerleşimi Kazı Arşivi).

LEVHA LIV

Şekil 98: Mermer, *Konik Formlu* Mortarium Pilium, (Bathonea Antik Liman Yerleşimi Kazı Arşivi).

Şekil 99: Tunç, *Konik Formlu* Mortarium Pilium, (Bathonea Antik Liman Yerleşimi Kazı Arşivi).

Şekil 100a: Taş (?), *Konik Formlu* Mortarium Pilium, (**Foto:** R. Haldun Aydıngün, 2021).

Şekil 100b: Taş (?), *Konik Formlu* Mortarium Pilium, (**Foto:** R. Haldun Aydıngün, 2021).

LEVHA LVI

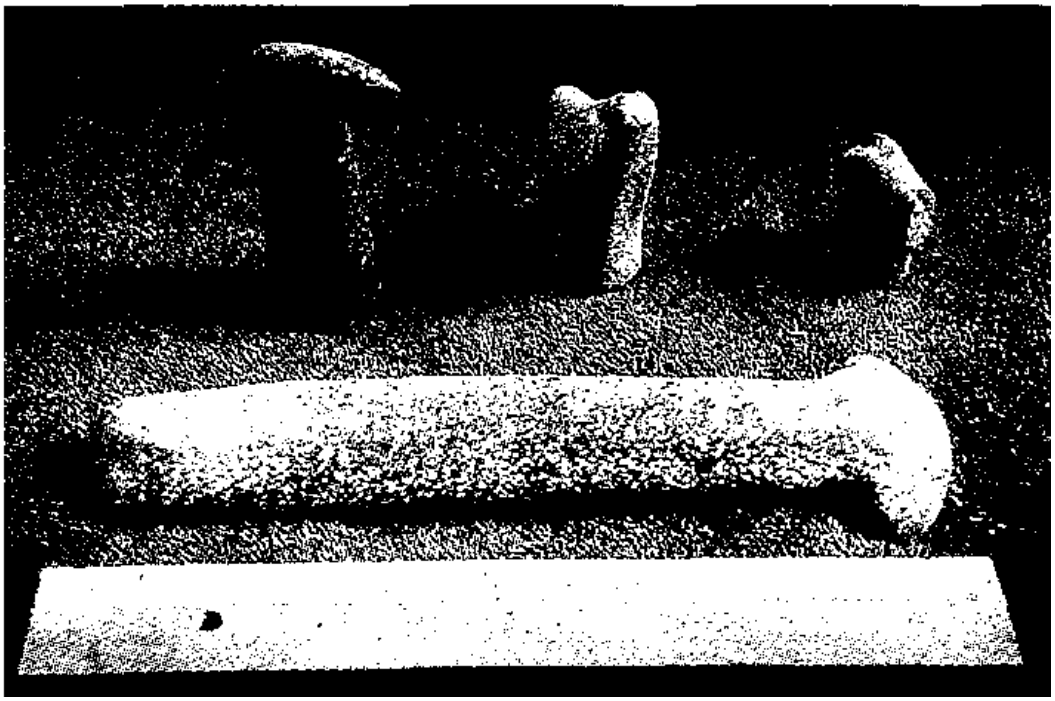
Şekil 101: Mortariumlar, Saklama/Biriktirme Kabı (?) ile Mortarium Piliumun Manuel Çizim ve Laboratuvar Çalışması, (**Foto:** R. Haldun Aydıngün, 2022).

Şekil 102: Küçük Liman'dan Mortariumlarla Birlikte Ele Geçen Prehistorik Malzeme, (Bathonea Antik Liman Yerleşimi Kazı Arşivi).

Şekil 103: Körtik Tepe'den, Ele Geçen Zoomorfik Mortarium Piliumlar, (Özkaya ve Şahin, 2020: s. 388, Şek. 12).

Şekil 104: Hallan Çemi'den, Ele Geçen Zoomorfik Mortarium Piliumlar, (Rosenberg, 1996: s. 22, Şek. 9).

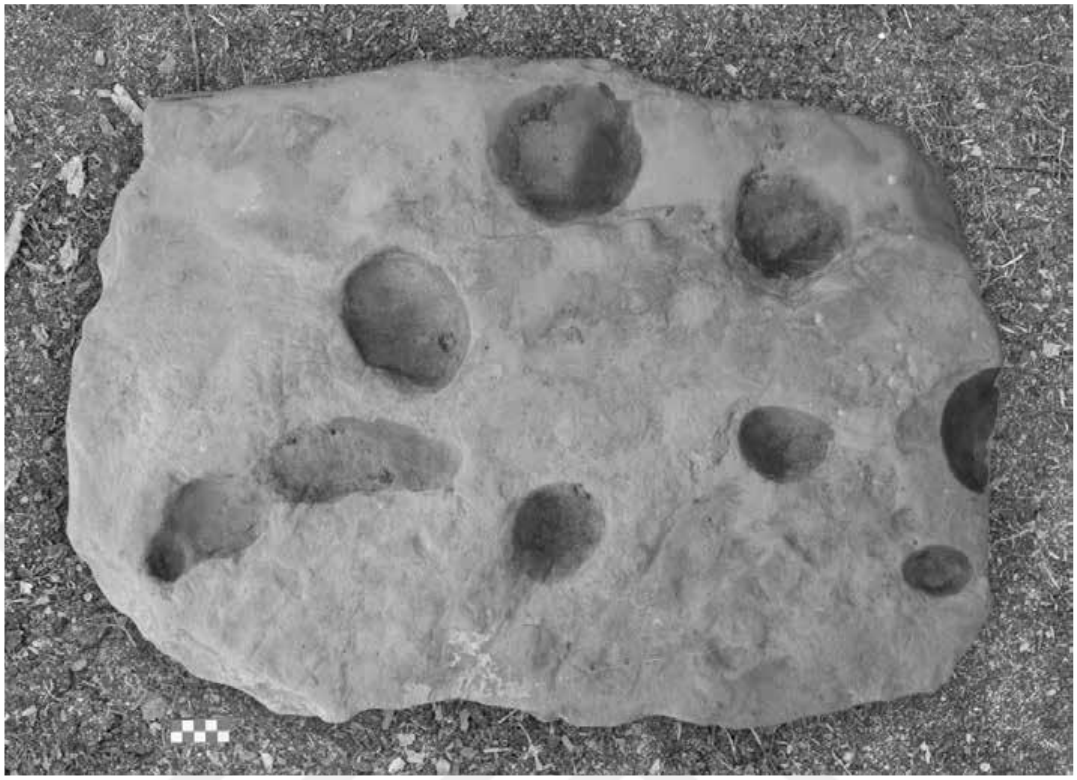

Şekil 105: Zincirli Höyük'ten, Mortarium ve Mortarium Pilium Örnekleri, (Schloen ve Herrmann, 2017: s. 186. Şek. 10).

Şekil 106: Tepecik-Çiftlik Höyük'ten, Mortarium ve Mortarium Pilium Örnekleri, (Bıçakçı vd, 2017: s. 97. Şek. 11).

LEVHA LIX

Şekil 107: Karamantepe'den, Çok Çukurlu Mortarium Örneği, (Kaptan, 2016: s. 101, Şek. 2).

Şekil 108: Patara'dan, Yağ İşliğinden Kayaya Oyulmuş Mortarium Örneği, (Diler, 1994: s. 516. Şek. 9).

LEVHA LX

Şekil 109: Patara'dan, Bir Mezardan Ele Geçmiş Unguentarium ve Mortarium Örneği, (Korkut, 2002: s. 240, Şek. 7).

Şekil 110: Dardanos Tümülüsü'nden, Ele Geçen İçinde Boya Kalıntısı Olan Mortarium, (Tombul, 2006: s. 259, Şek. 2).

LEVHA LXI

Şekil 111: Antandros'dan Mezar Olarak Kullanılan Amphoranın Ağzına Kapatılan Mortarium, (Polat vd, 2011: s. 119, Şek. 8).

Şekil 112: Amisos'tan, Mermer Mortarium, (Şirin, 2018: s. 536, Şek. 25).

LEVHA LXII

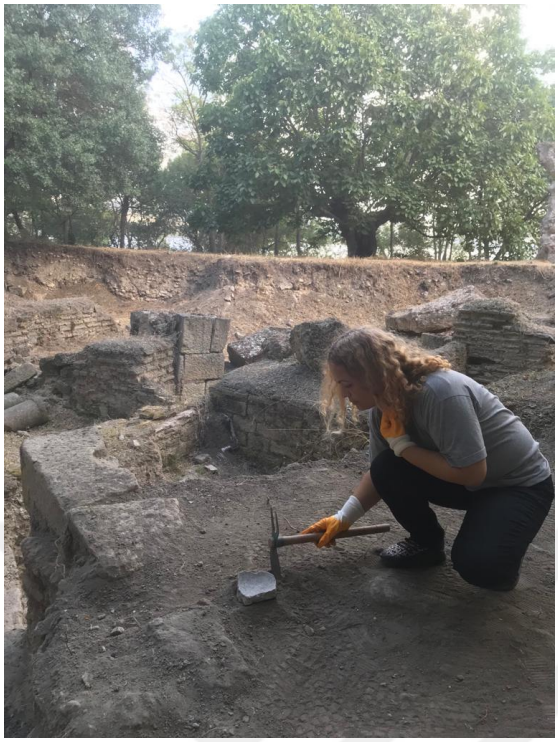

Şekil 113: Unguentariumların (İlaç Şişesi), *İn Situ* Bulunma Anı, (Bathonea Antik Liman Yerleşimi Kazı Arşivi).

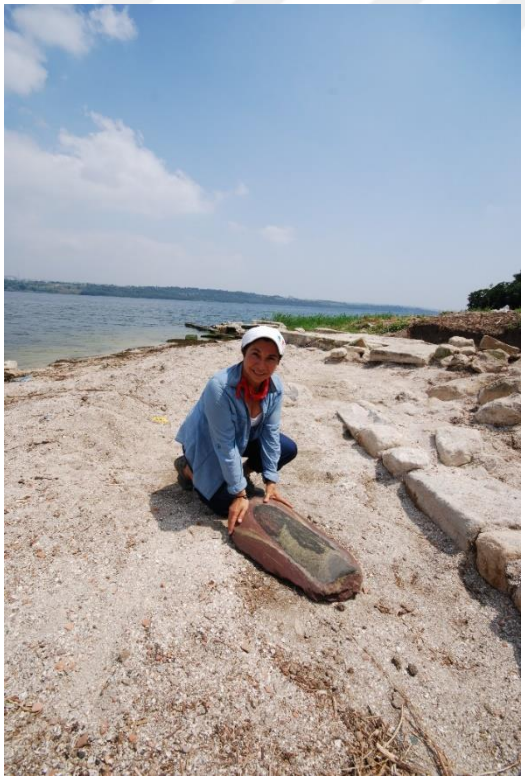

Şekil 114: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nden Ele Geçen Mortariumlar, Saklama/Biriktirme Kabı (?) ve Mortarium Pilium, (**Foto:** Bensu Yıldız, 2022).

LEVHA LXIII

Şekil 115: 2021 Yılında Bazilikal Planlı Yapı'dan Mortariumun Bulunma Anı.

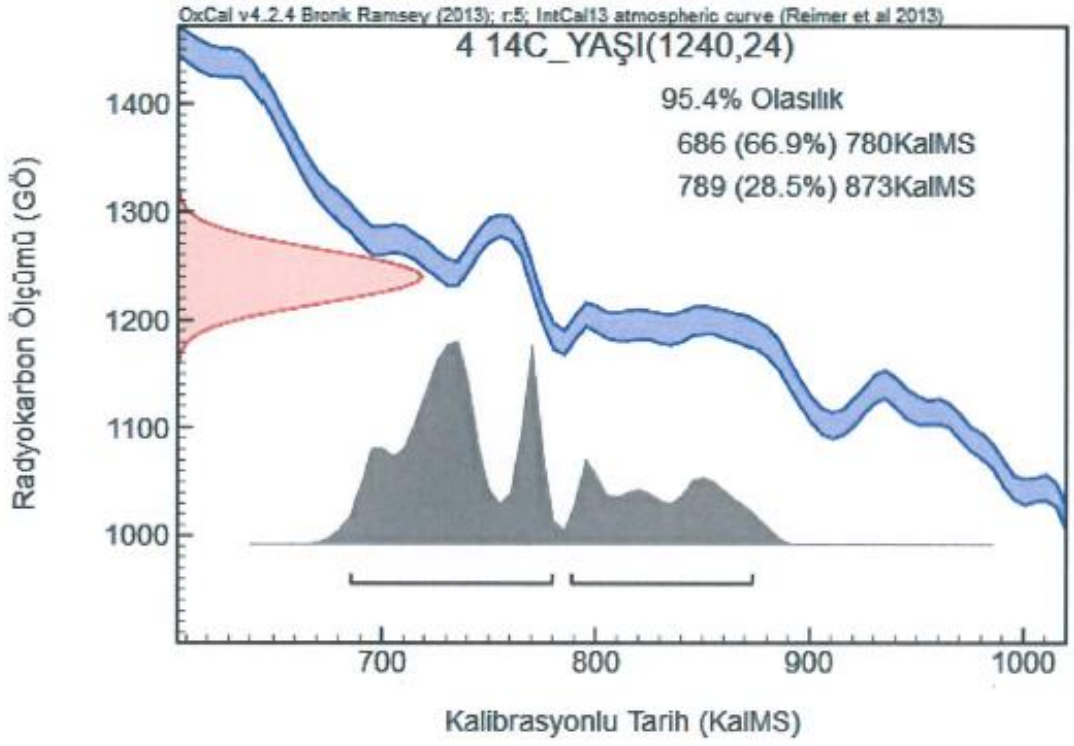

Şekil 116: Küçük Liman'dan Bulunan Porfir Sütun Parçası, (Bathonea Antik Liman Yerleşimi Kazı Arşivi).

LEVHA LXIV

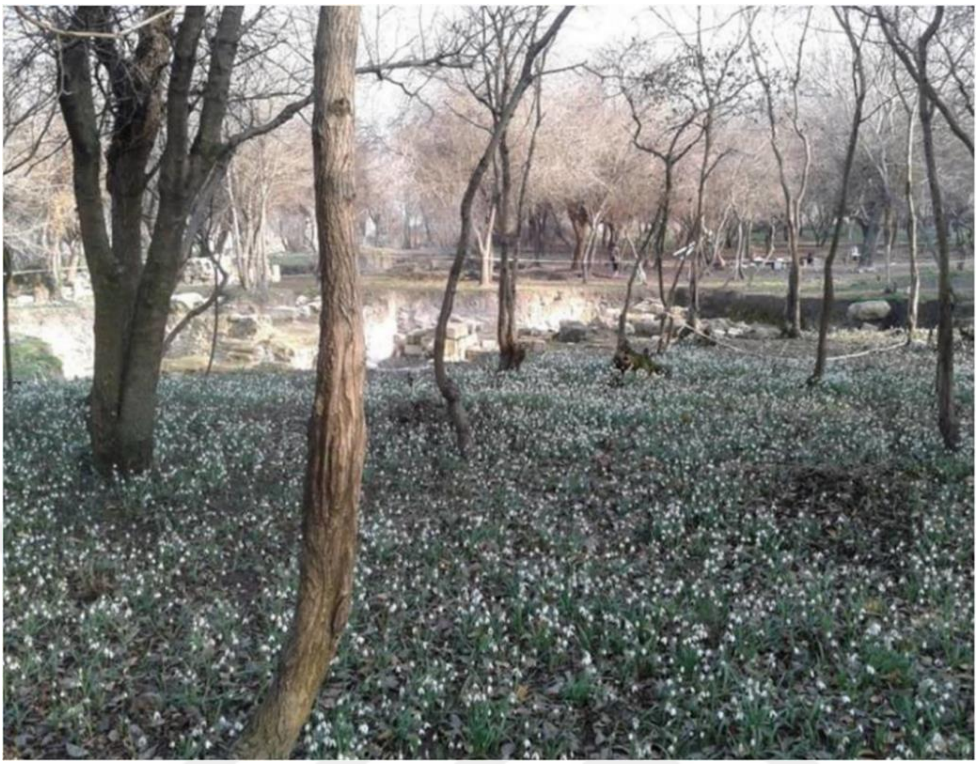

Şekil 117: Bazilikal Planlı Yapı'dan Bulunan Porfir Mimari Parça Örneği, (**Foto:** R. Haldun Aydıngün, 2022).

Şekil 118: TÜBİTAK, Marmara Araştırmaları Merkezi (MAM) Radyokarbon Analiz (^{14}C) Sonuçları, (Bathonea Antik Liman Yerleşimi Kazı Arşivi).

LEVHA LXV

Şekil 119a: Kazı Alanında İlaç Üretiminde Kullanıldığı Düşünülen, Köklü Bitkilerin Bahar Aylarında Yeniden Canlanışı, *Amaryllidaceae* (*Galanthus Nivalis*) (*Nergizgiller*), (Bathonea Antik Liman Yerleşimi Kazı Arşivi).

Şekil 119b: *Amaryllidaceae* (*Galanthus Nivalis*), (Bathonea Antik Liman Yerleşimi Kazı Arşivi).

LEVHA LXVI

Şekil 120: İlaç Üretiminde Kullanıldığı Düşünülen, Soğanlı Bitkilerden, *Amsoniaorientalis (Razya),* http://en.floraplanet.com/catalog/rasteniya_i_cveti/amsonia_orientalis37716?&retailOnly=true Erişim: 26.05.2022, 14.20.

Şekil 121: Kemik Karıştırıcıları, (Bathonea Antik Liman Yerleşimi Kazı Arşivi).

LEVHA LXVII

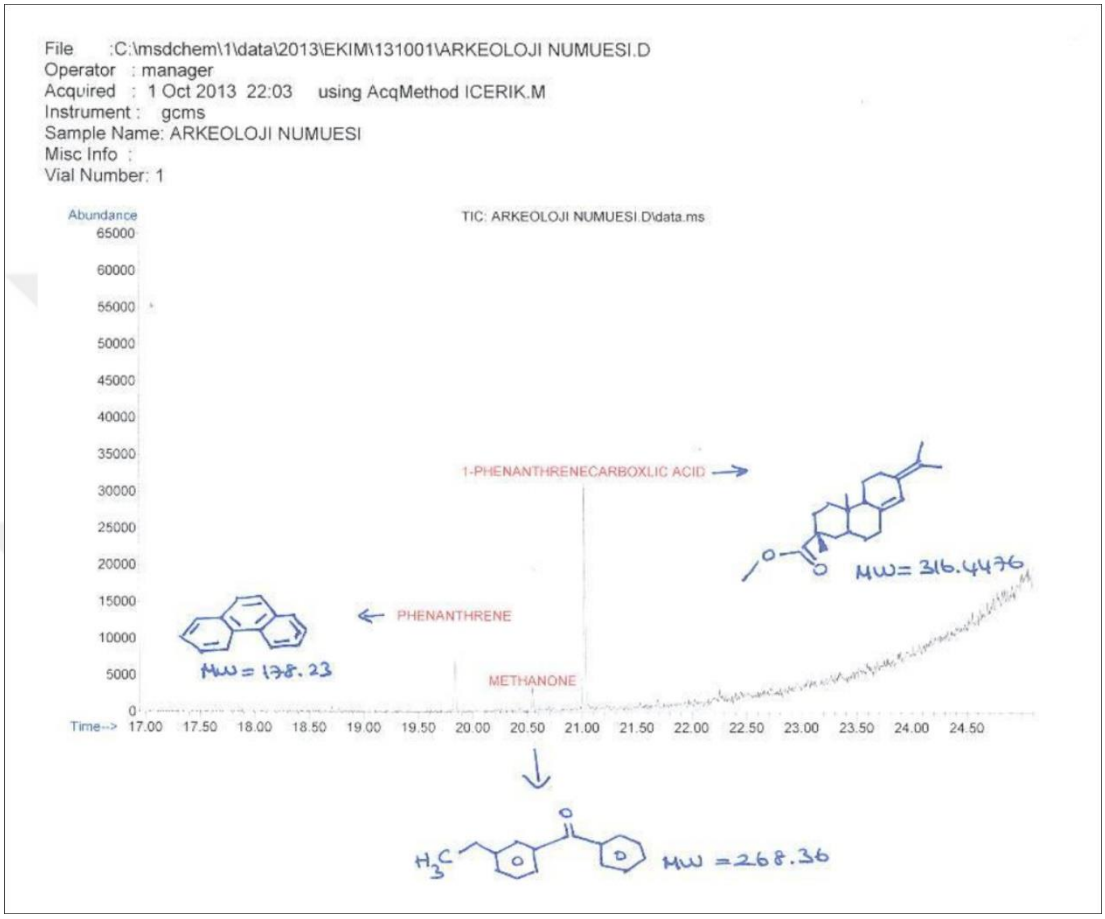

Şekil 122: Kemik Merhem/Pomat Kutusu, (Aydıngün, 2017: s. 37. Şek. 36).

Şekil 123: İçinde *Methanone* ve *Phenanthrene* Kalıntısına Rastlanan Unguentarium, (Bathonea Antik Liman Yerleşimi Kazı Arşivi).

LEVHA LXVIII

Şekil 124: İçinde *Methanone* ve *Phenanthrene* Kalıntısına Rastlanan Unguentariumun TÜBİTAK (MAM) Analiz Sonucu, (Bathonea Antik Liman Yerleşimi Kazı Arşivi).

LEVHA LXIX

Şekil 125: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nden Ele Geçen Porfir Mortarium, (**Foto:** R. Haldun Aydıngün, 2022).

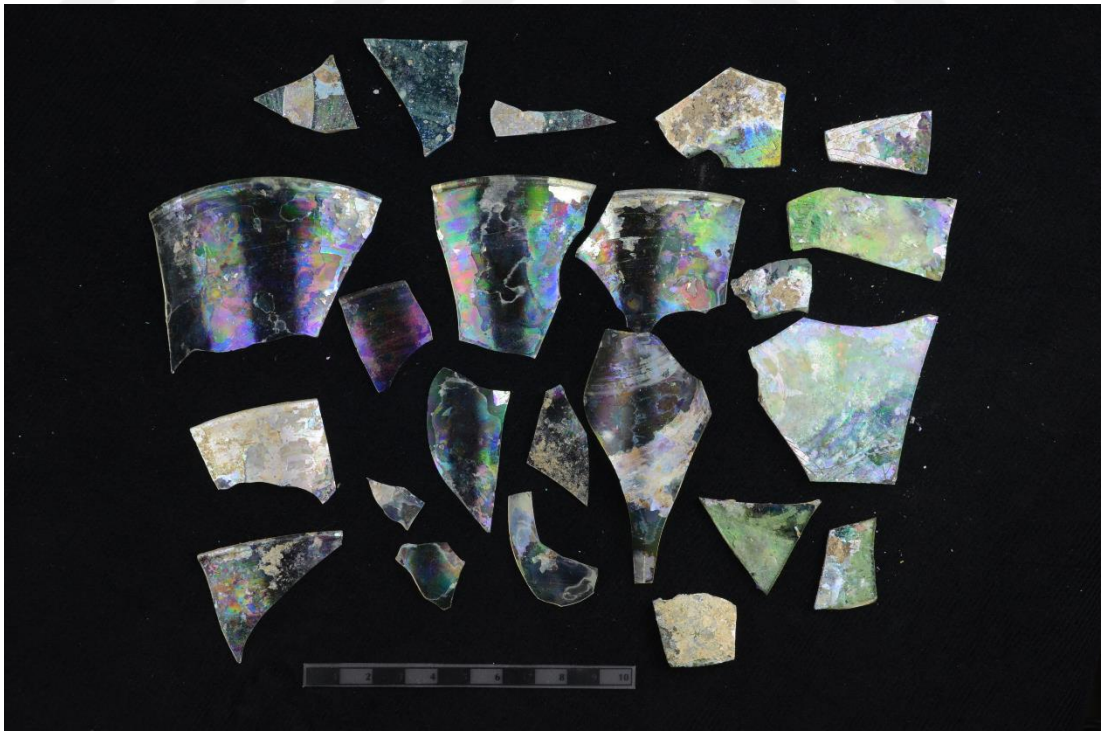

Şekil 126: Akdeniz Amphoraları, (Bathonea Antik Liman Yerleşimi Kazı Arşivi).

LEVHA LXX

Şekil 127: Camların *İn Situ* Bulunma Anı, (Bathonea Antik Liman Yerleşimi Kazı Arşivi).

Şekil 128: Cam Örnekleri, (Bathonea Antik Liman Yerleşimi Kazı Arşivi).

LEVHA LXXI

Şekil 129: Aydınlatma Araçları ve Kandil Parçaları, (Bathonea Antik Liman Yerleşimi Kazı Arşivi).

Şekil 130a: Bazilikal Planlı Yapı'nın Apsis Kısmındaki Atölyelere Girişi Sağlayan Özel Kapının Kazılmadan Önceki Hali, (Bathonea Antik Liman Yerleşimi Kazı Arşivi).

Şekil 130b: Atölyelere Girişi Sağlayan Özel Kapının Rekonstrüksiyonu, (Enez, 2017: s. 238, Şek. 25).

Şekil 131: Bazilikal Planlı Yapı'daki Atölyelerde Çalışanların Kullandığı *Latrina* (Tuvalet), (Bathonea Antik Liman Yerleşimi Kazı Arşivi).

LEVHA LXXIII

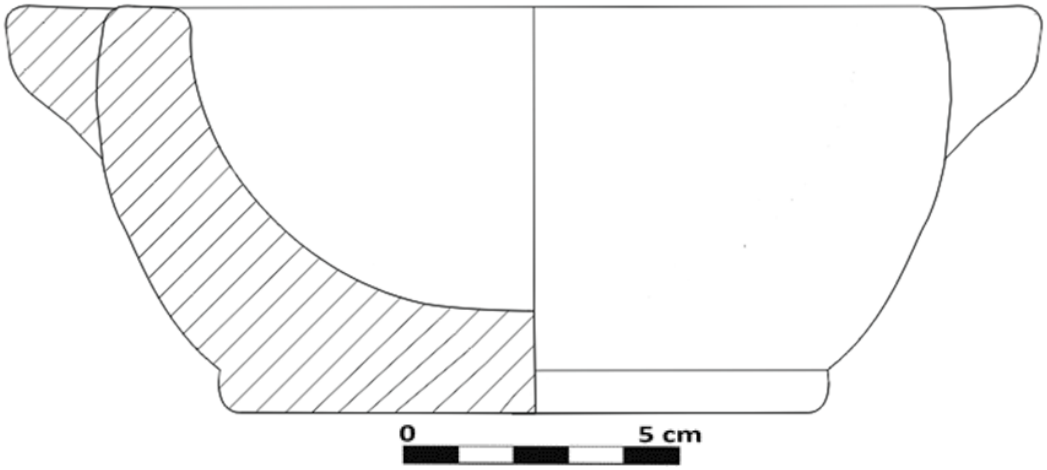

Şekil 132: Küçükçekmece Tarihi Mimar Sinan Köprüsü'nün Konumu, http://www.yapi.com.tr/haberler/kucukcekmeceye-kopru_131072.html Erişim: 19.05.2022, 14.10.

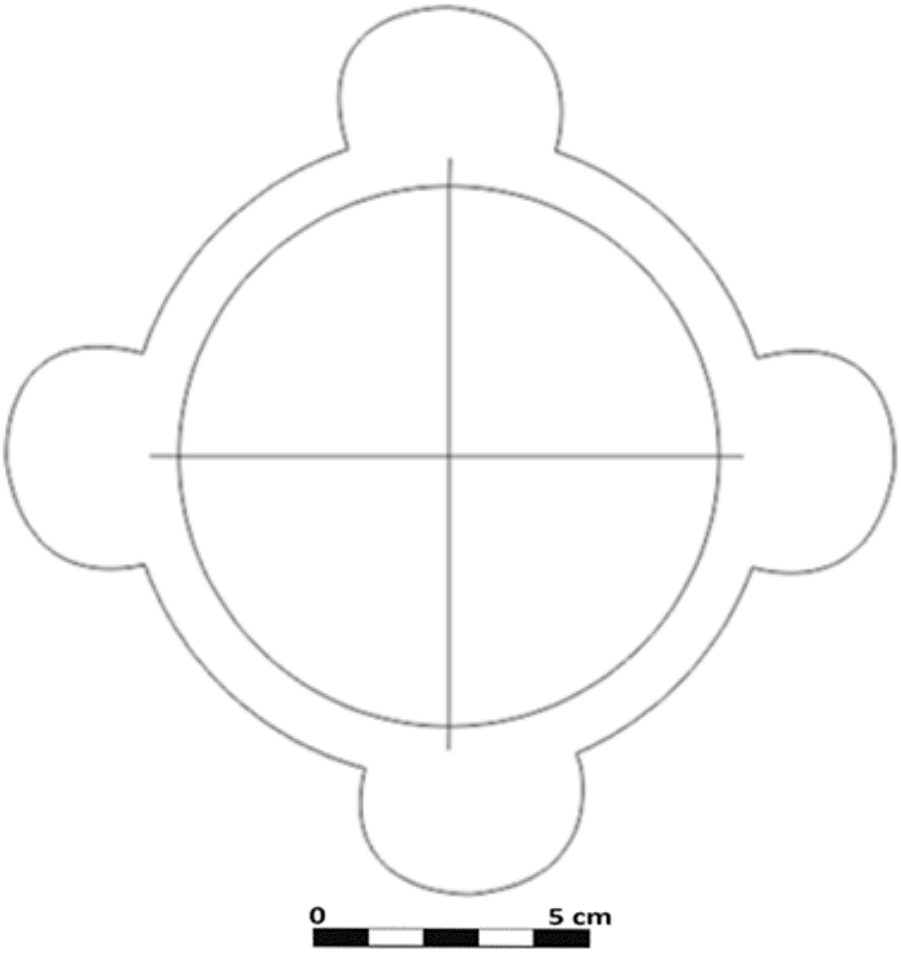

Şekil 133: Küçükçekmece Tarihi Mimar Sinan Köprüsü, https://www.kucukcekmeceden.com/kucukcekmece-mimar-sinan-koprusu/ Erişim: 19.05.2022, 14.30.

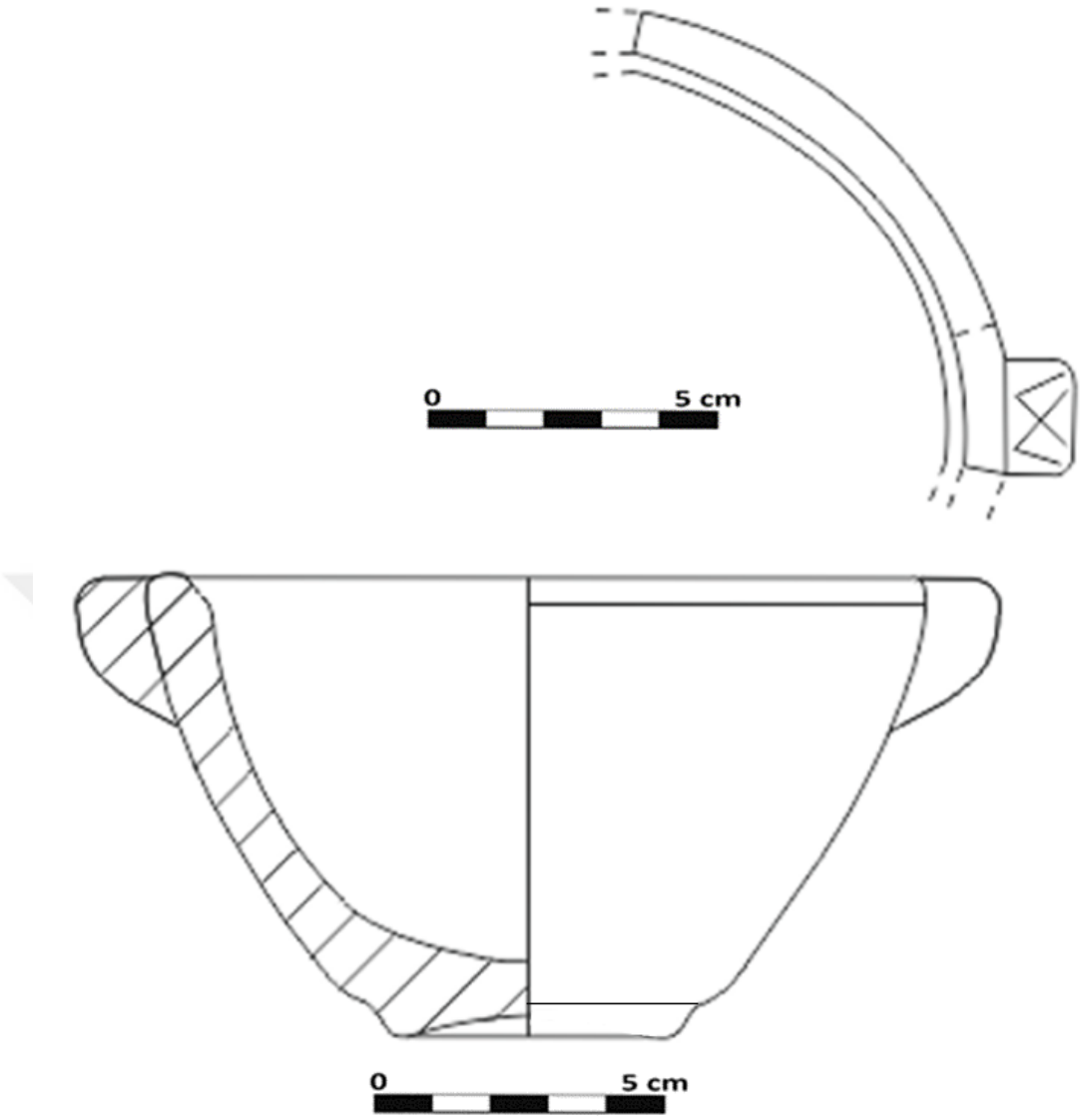
ÇİZİMLER

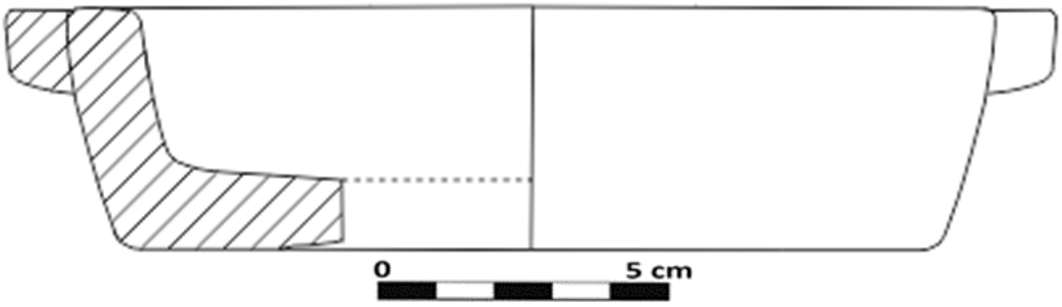
Çizim 1a: Kırmızı/Mor Porfir, *Tutamaklı Derin Mortarium,* (**Çizen:** Berrin Yıldız, 2022).

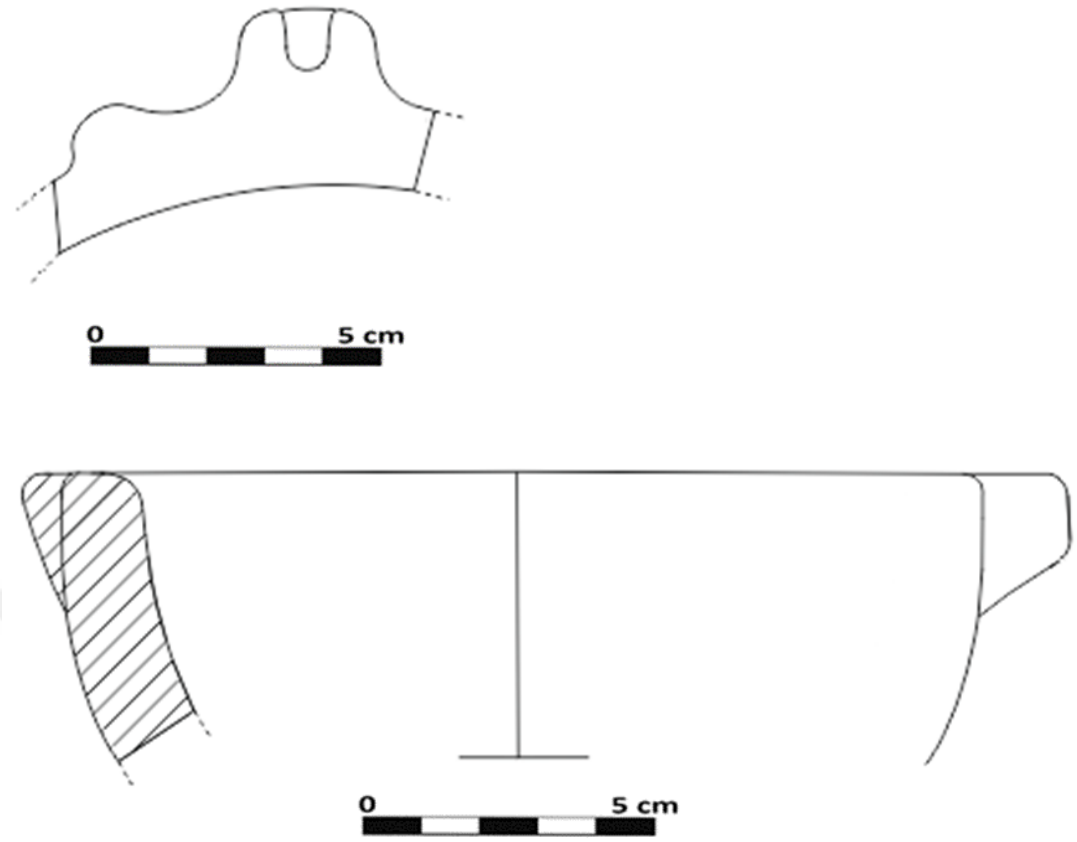
Çizim 1b: Kırmızı/Mor Porfir, *Tutamaklı Derin Mortariumun* 90^0 Görünümü, (**Çizen:** Berrin Yıldız, 2022).

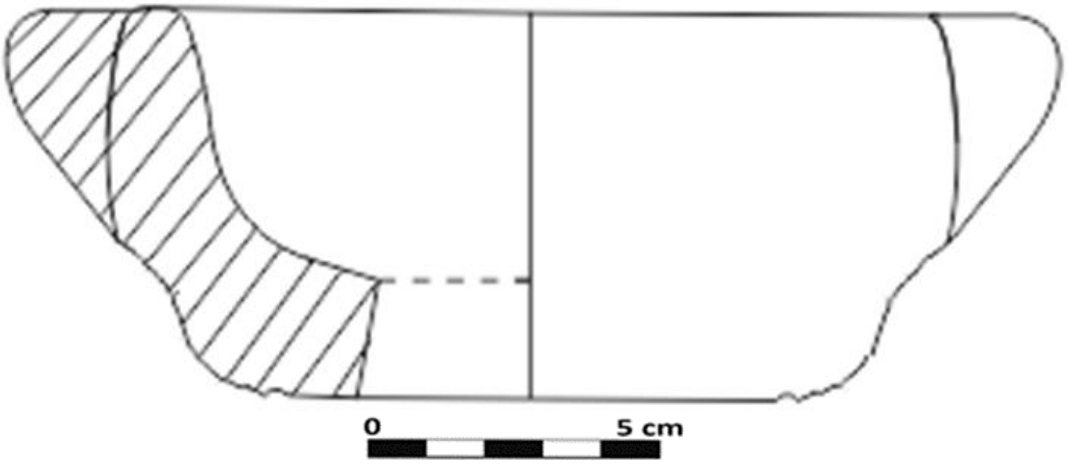
Çizim 2: Mermer, *Tutamaklı Sığ Mortarium,* (**Çizen:** Berrin Yıldız, 2022).

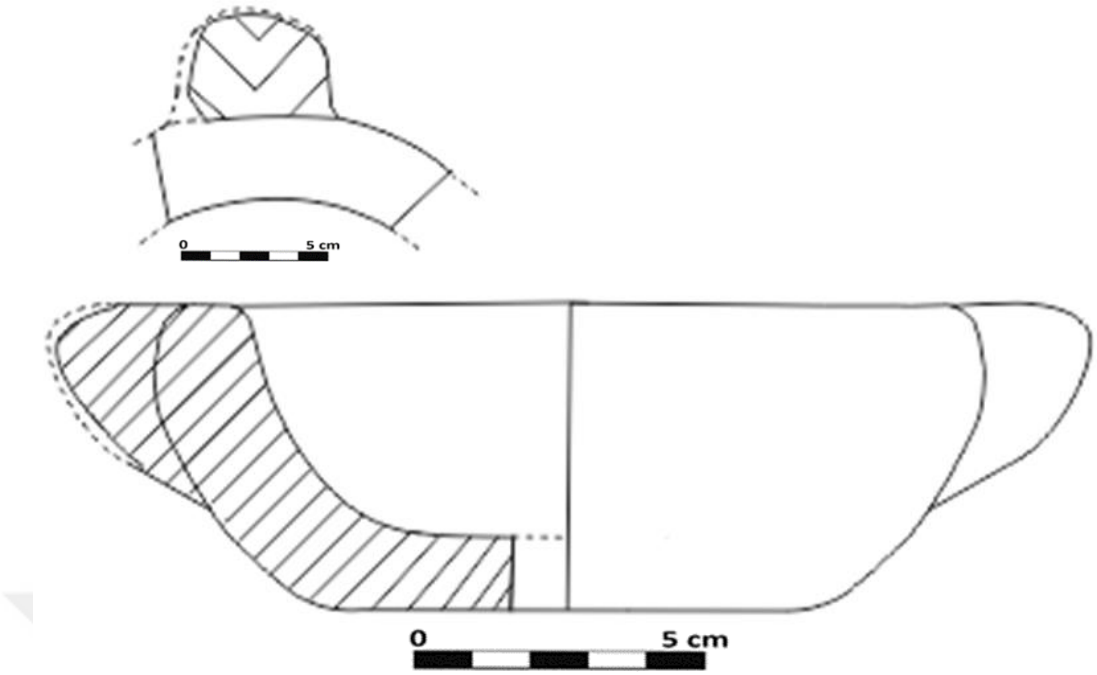
Çizim 3: Bazalt, *Tutamaklı Sığ Mortarium,* (**Çizen:** Berrin Yıldız, 2022).

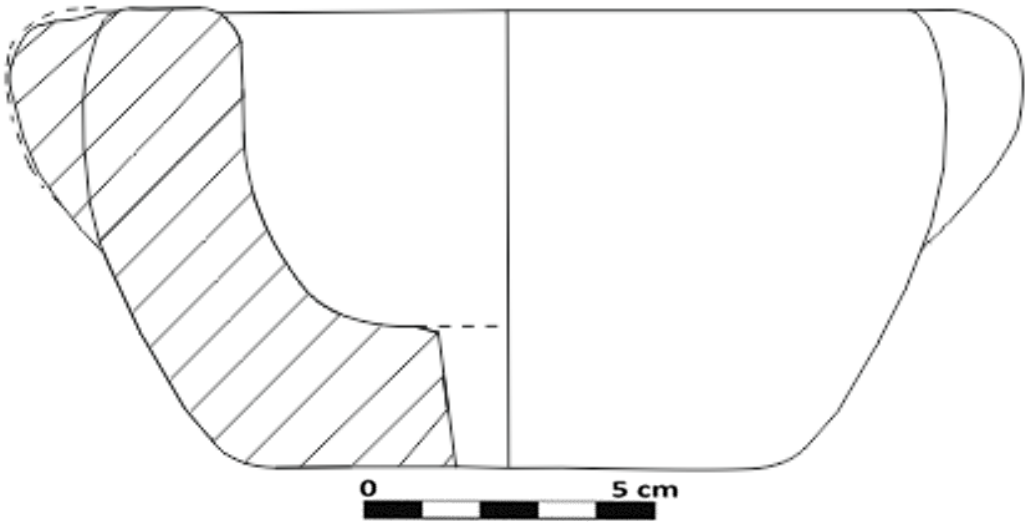
Çizim 4: Ganays, *Tutamaklı Mortarium,* (**Çizen:** Berrin Yıldız, 2022).

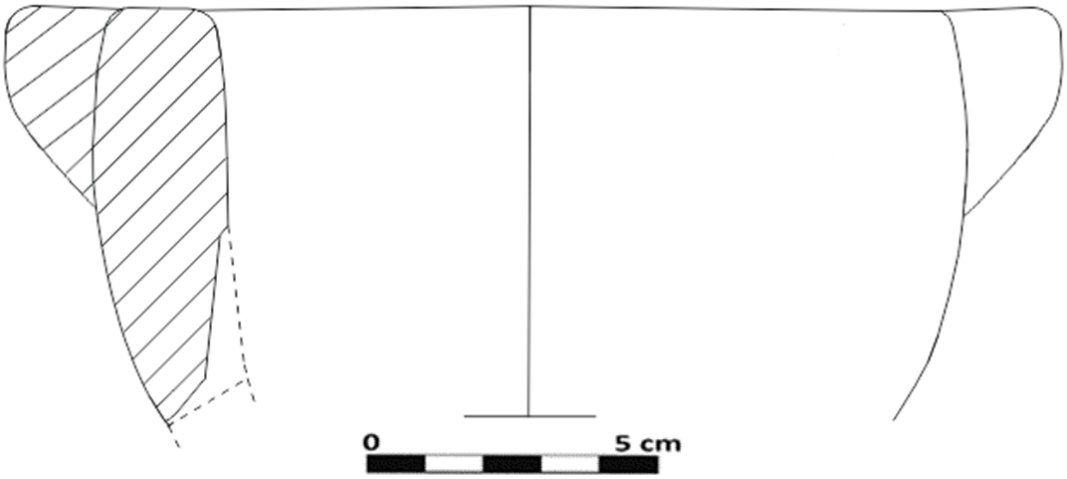
Çizim 5: Mermer, *Tutamaklı Sığ Mortarium,* (**Çizen:** Berrin Yıldız, 2022).

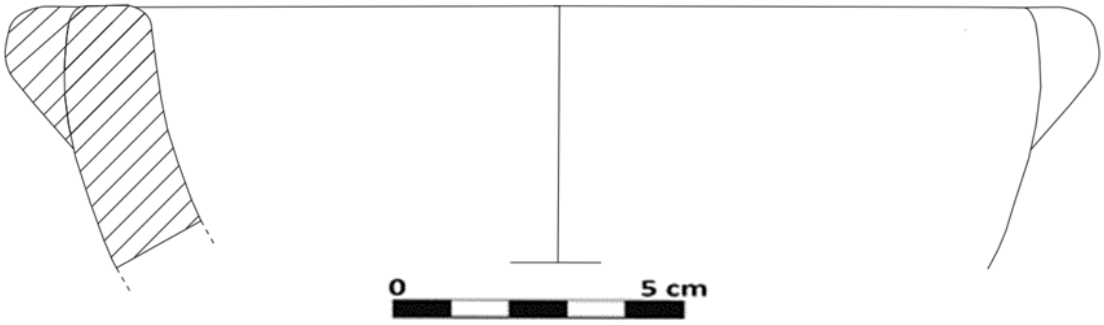
Çizim 6: Mermer, *Tutamaklı Sığ Mortarium,* (**Çizen:** Berrin Yıldız, 2022).

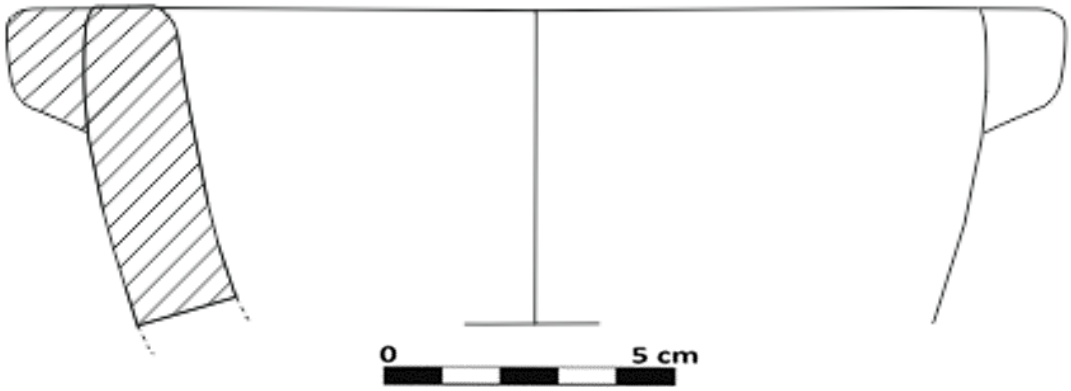
Çizim 7: Mermer, *Tutamaklı Sığ Mortarium,* (**Çizen:** Berrin Yıldız, 2022).

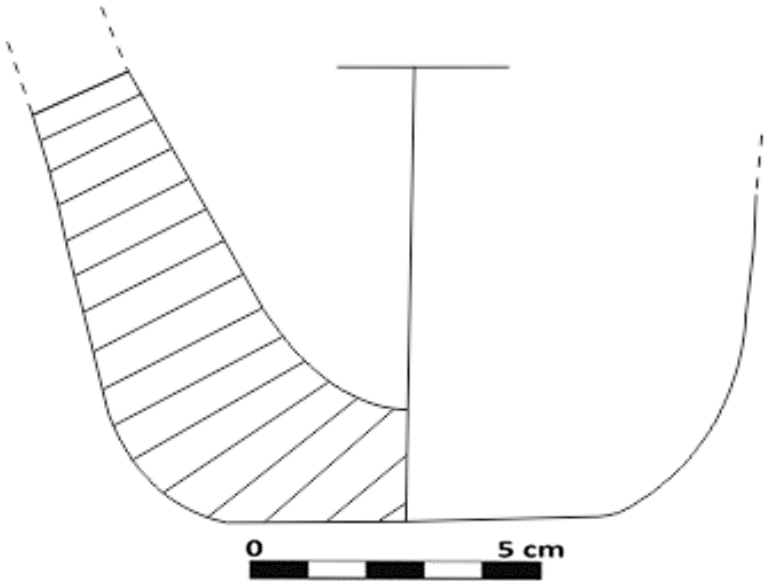
Çizim 8: Bazalt, *Tutamaklı Mortarium,* (**Çizen:** Berrin Yıldız, 2022).

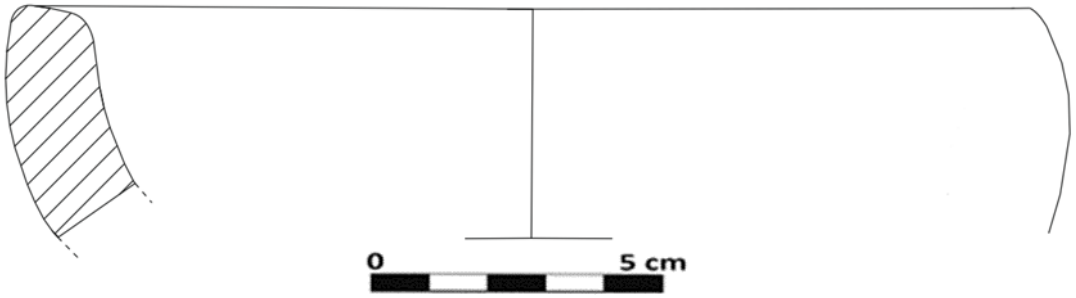
Çizim 9: Gabro, *Tutamaklı Mortarium,* (**Çizen:** Berrin Yıldız, 2022).

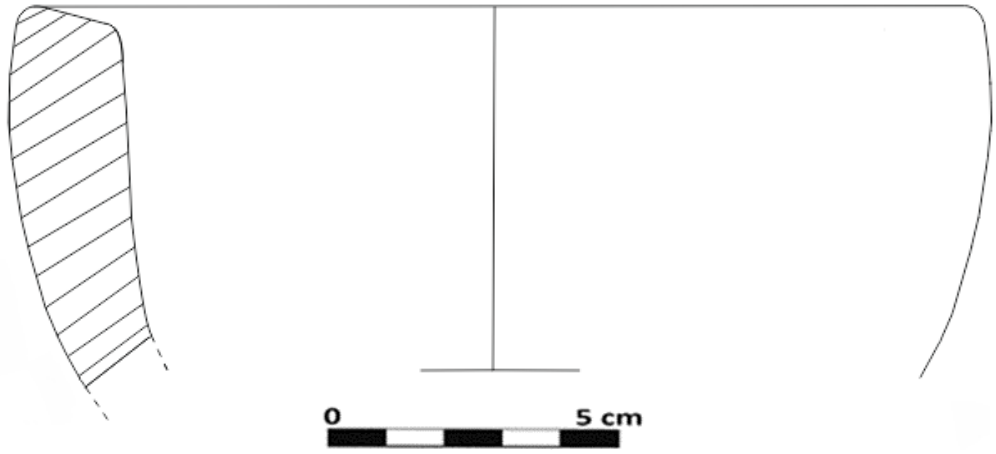
Çizim 10: Bazalt, *Tutamaklı Mortarium,* (**Çizen:** Berrin Yıldız, 2022).

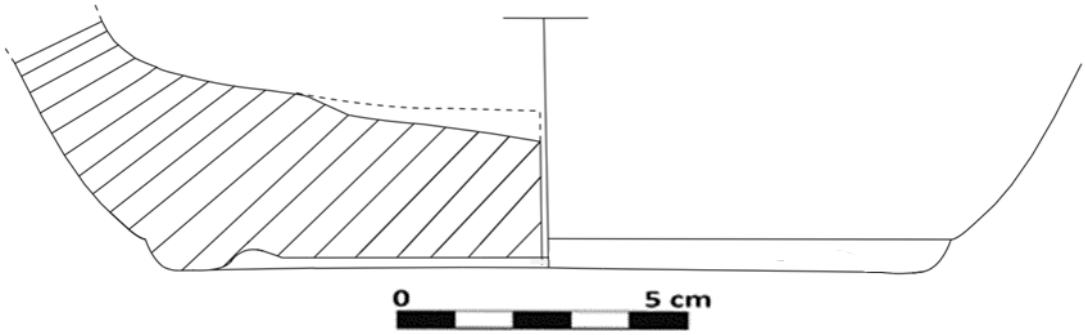
Çizim 11: Mermer, *Tutamaksız Mortarium,* (**Çizen:** Berrin Yıldız, 2022).

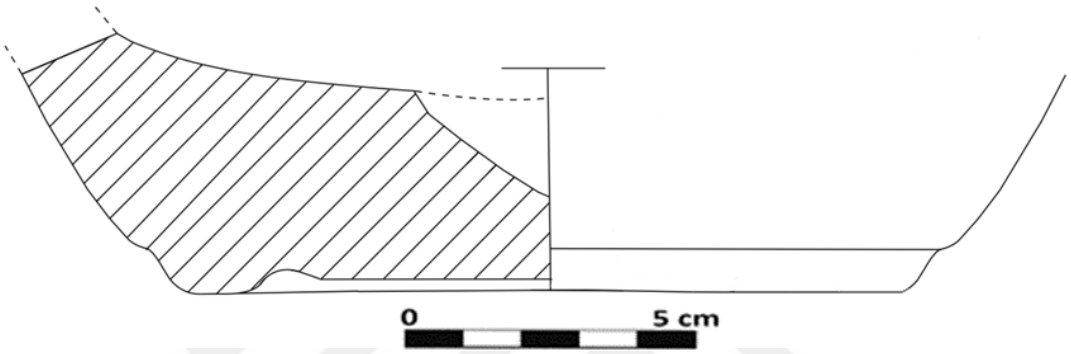
Çizim 12: Bazalt, *Tutamaksız Mortarium,* (**Çizen:** Berrin Yıldız, 2022).

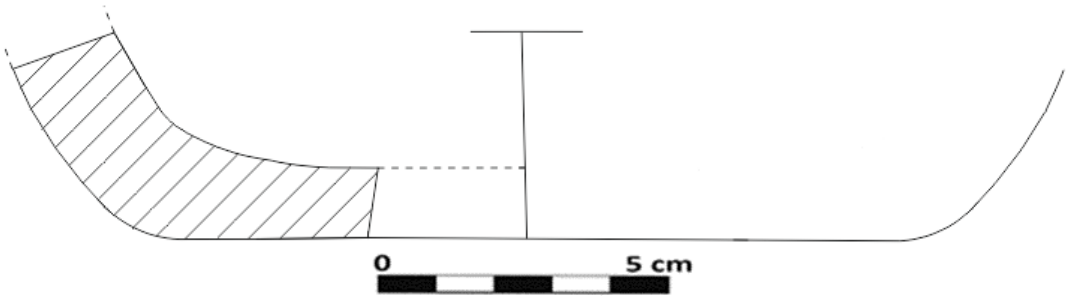
Çizim 13: Bazalt, *Tutamaksız Mortarium,* (**Çizen:** Berrin Yıldız, 2022).

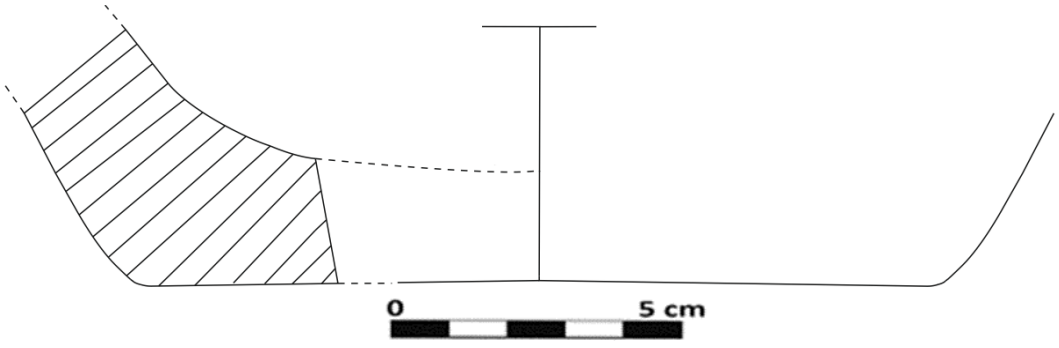
Çizim 14: Bazalt, *Tutamaksız Mortarium,* (**Çizen:** Berrin Yıldız, 2022).

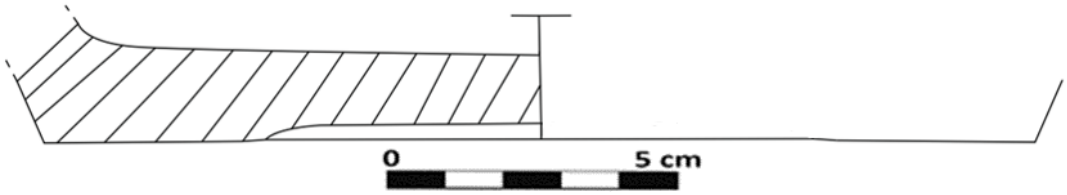
Çizim 15: Bazalt, *Tutamaksız Mortarium,* (**Çizen:** Berrin Yıldız, 2022).

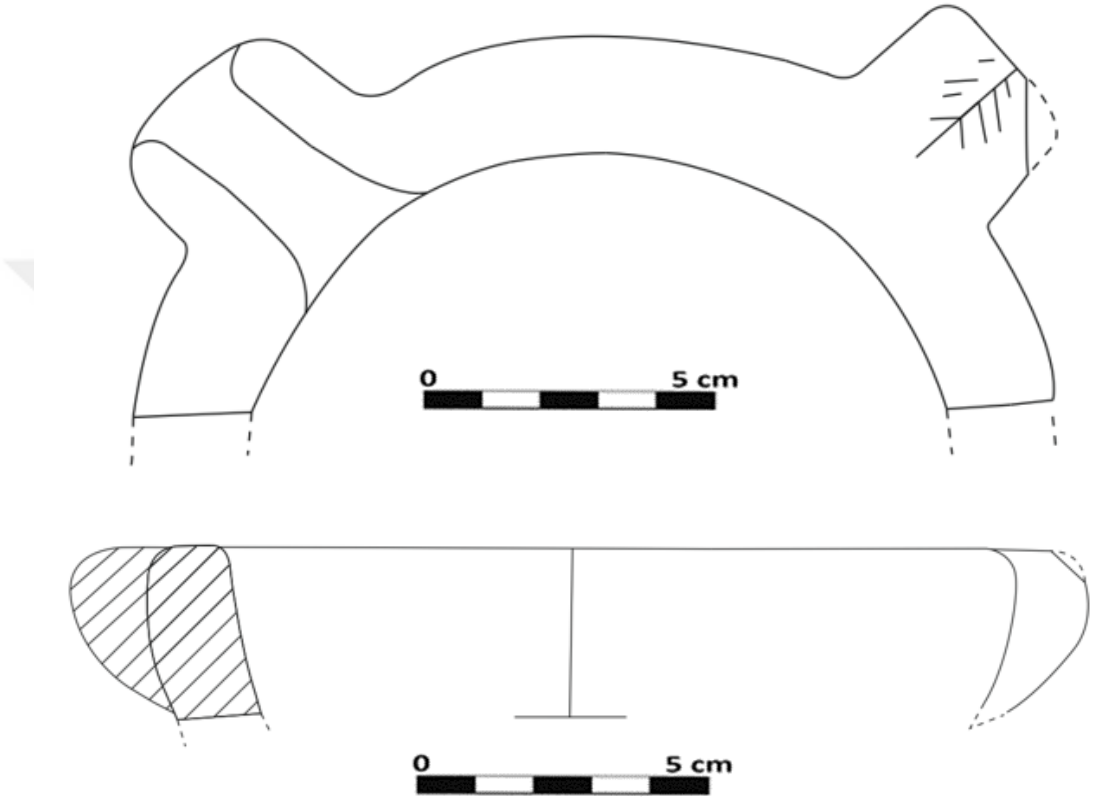
Çizim 16: Taş (?), *Tutamaksız Mortarium,* (**Çizen:** Berrin Yıldız, 2022).

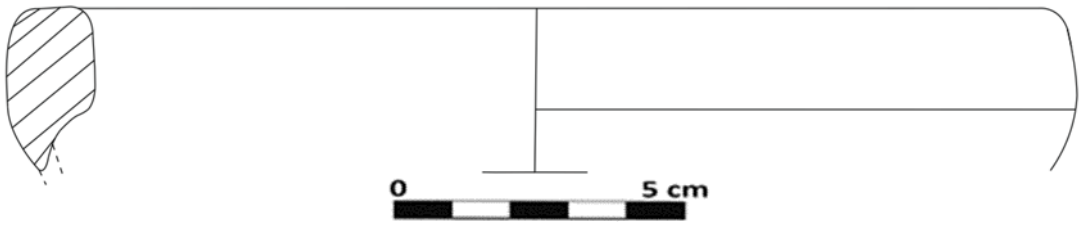
Çizim 17: Gabro, *Tutamaksız Mortarium,* (**Çizen:** Berrin Yıldız, 2022).

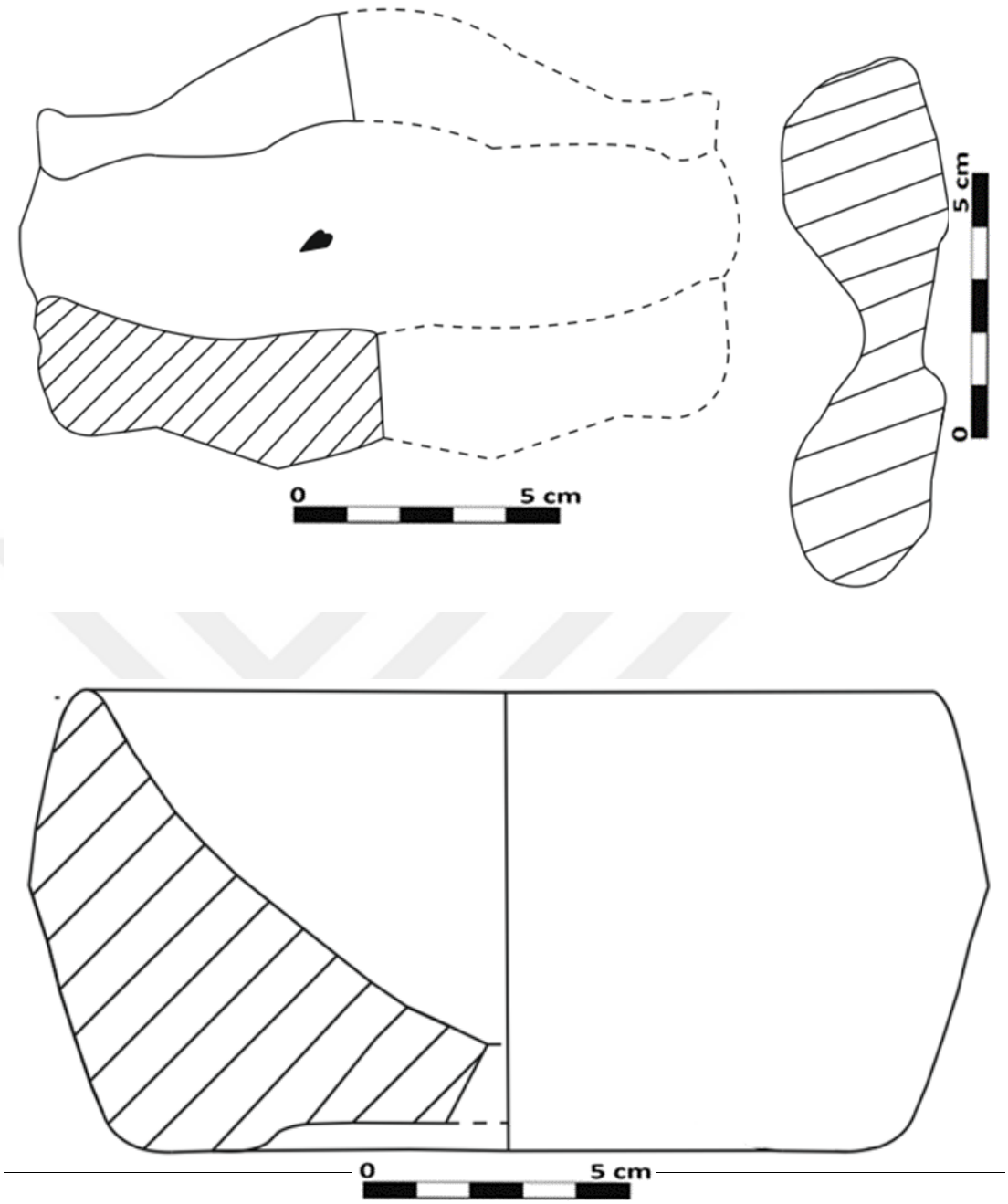
Çizim 18: Bazalt, *Tutamaksız Mortarium,* (**Çizen:** Berrin Yıldız, 2022).

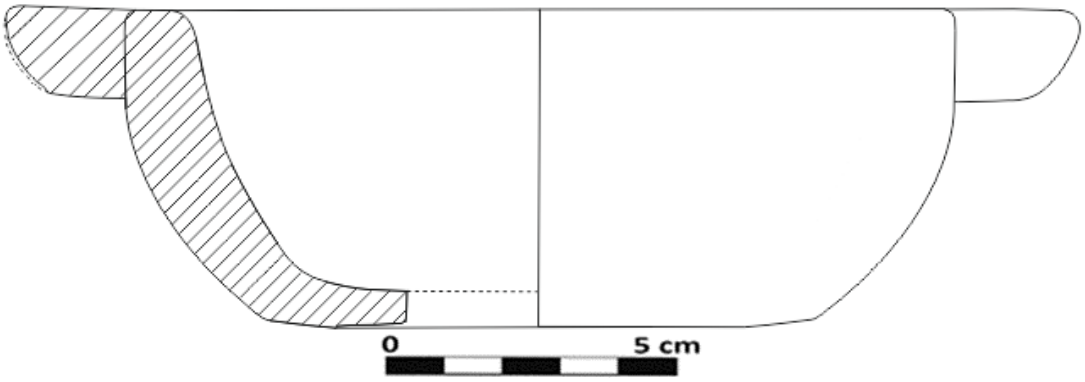
Çizim 19: Mermer, *Tutamaklı Mortarium,* (**Çizen:** Berrin Yıldız, 2022).

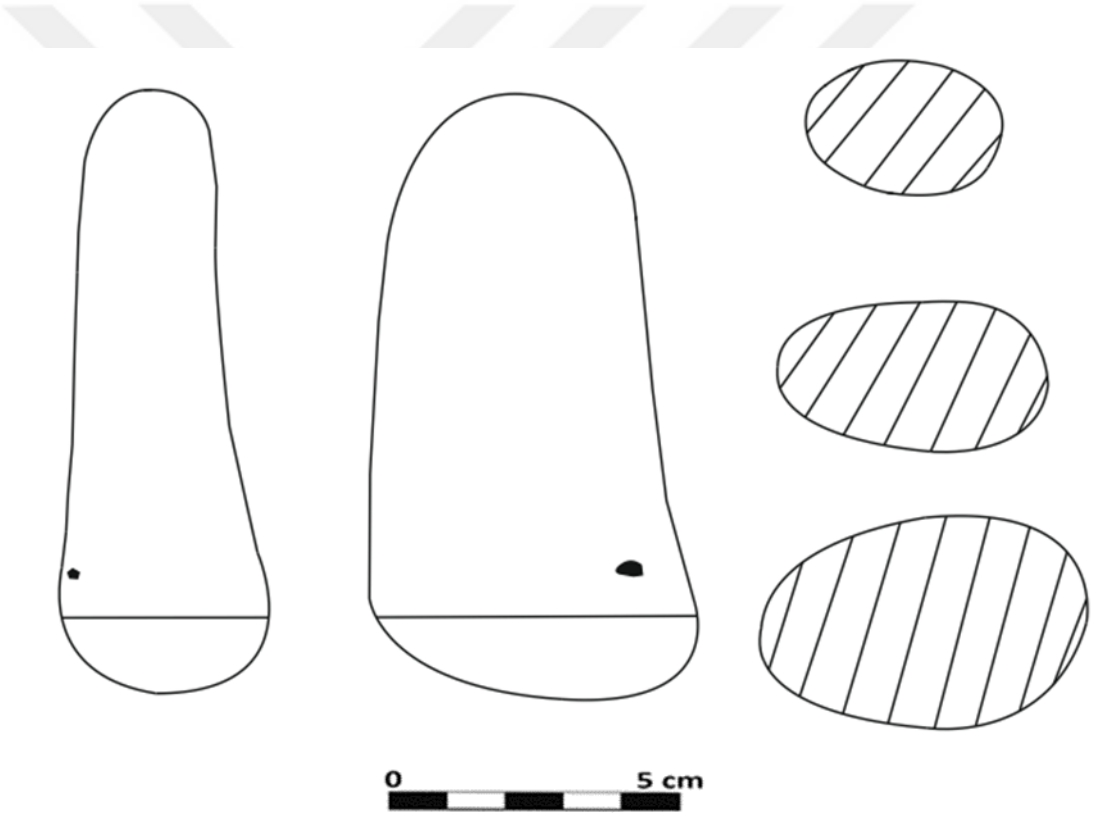
Çizim 20: Taş (?), *Tutamaksız Mortarium,* (**Çizen:** Berrin Yıldız, 2022).

Çizim 21: Taş (?), *Saddle Quern/Eğer Biçimli*, *Tutamaksız Sığ Mortarium,* (**Çizen:** Berrin Yıldız, 2022).

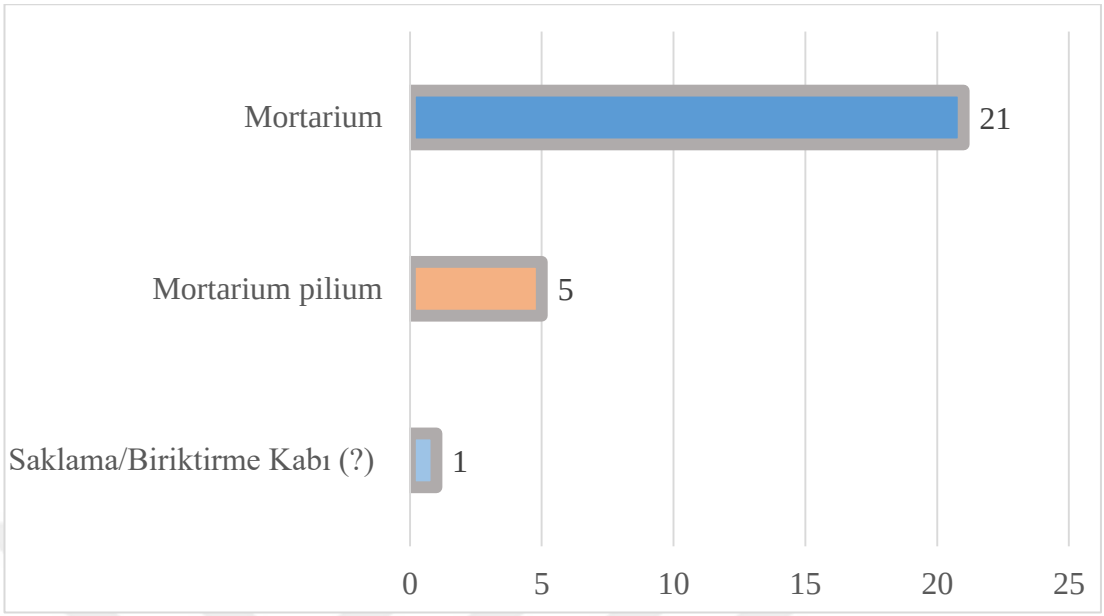

Çizim 22: Çakıl Taşları, Kum, Kireç, Mika vb. Karışımı Malzemeden (?) Yapılmış Saklama/Biriktirme Kabı (?), (**Çizen:** Berrin Yıldız, 2022).

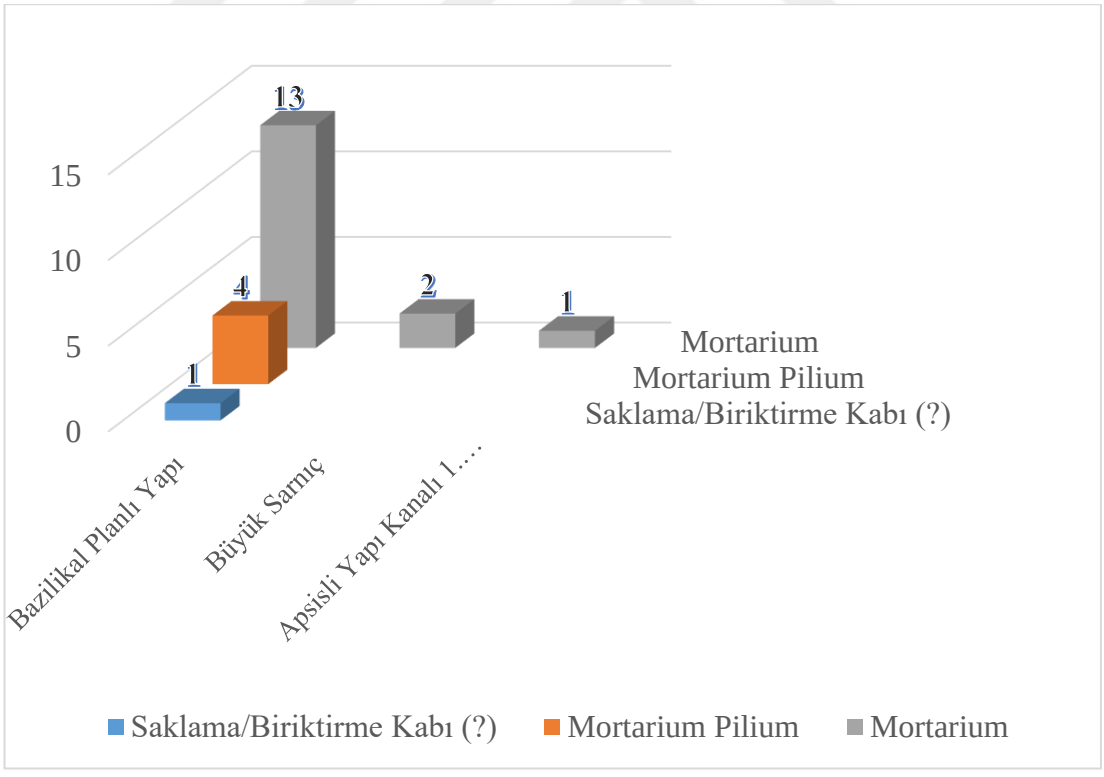

Çizim 23: Taş (?), *Konik Formlu* Mortarium Pilium, (**Çizen:** Berrin Yıldız, 2022).

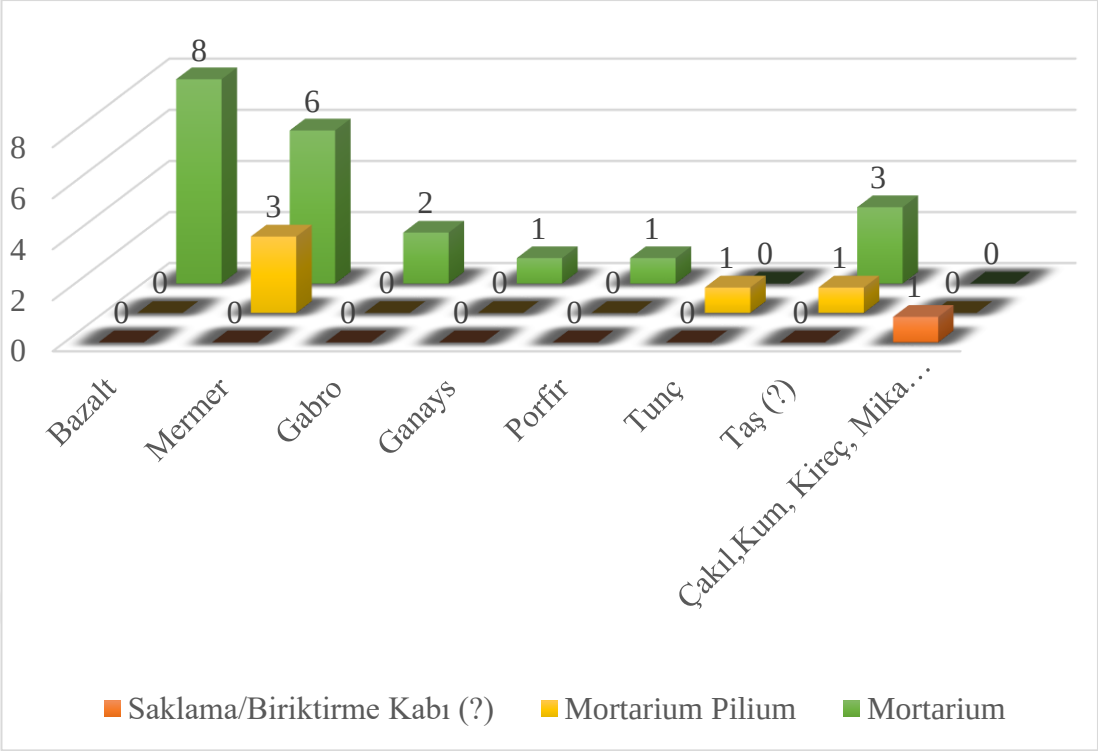
GRAFİKLER

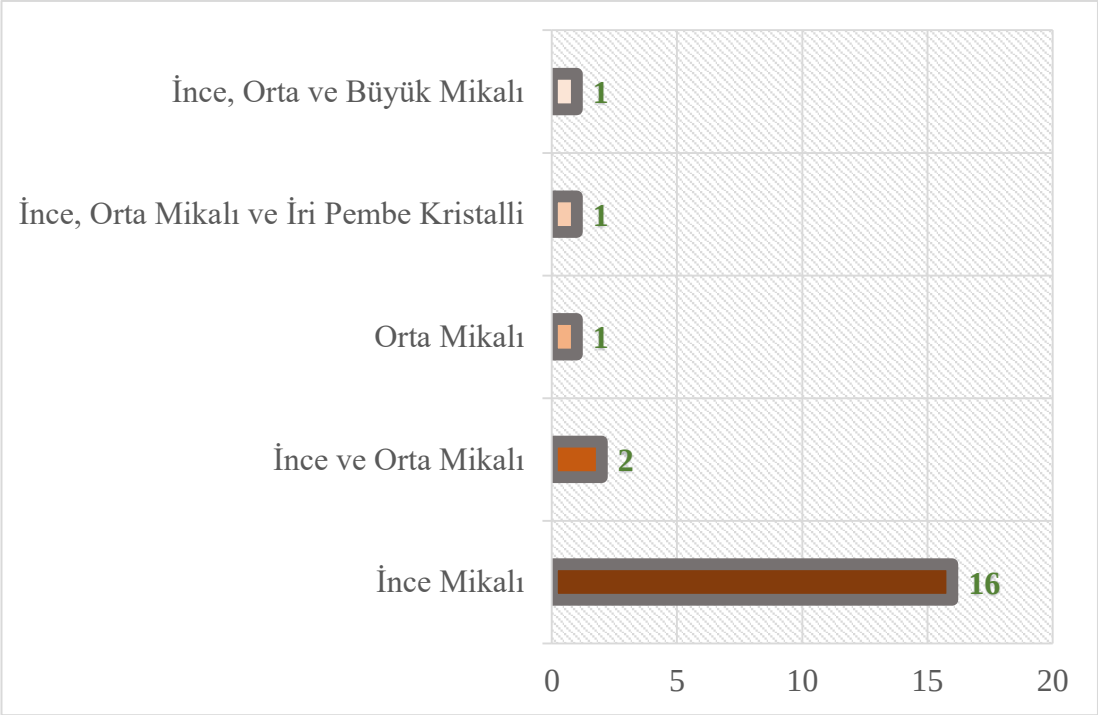
Grafik 1: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortarium, Saklama/Biriktirme Kabı (?) ve Mortarium Piliumların Sayısal Dağılımı.

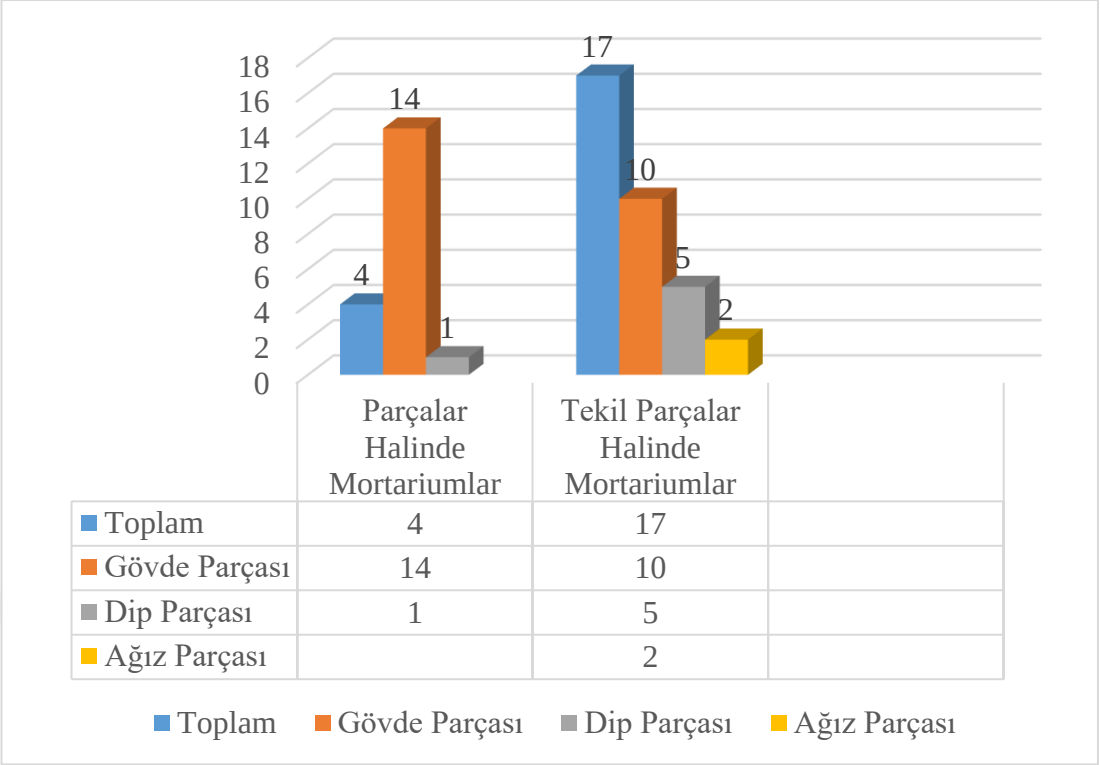
Grafik 2: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortarium, Saklama/Biriktirme Kabı (?) ve Mortarium Piliumların Bulundukları Mimari Yapılara Göre Sayısal Dağılımı.

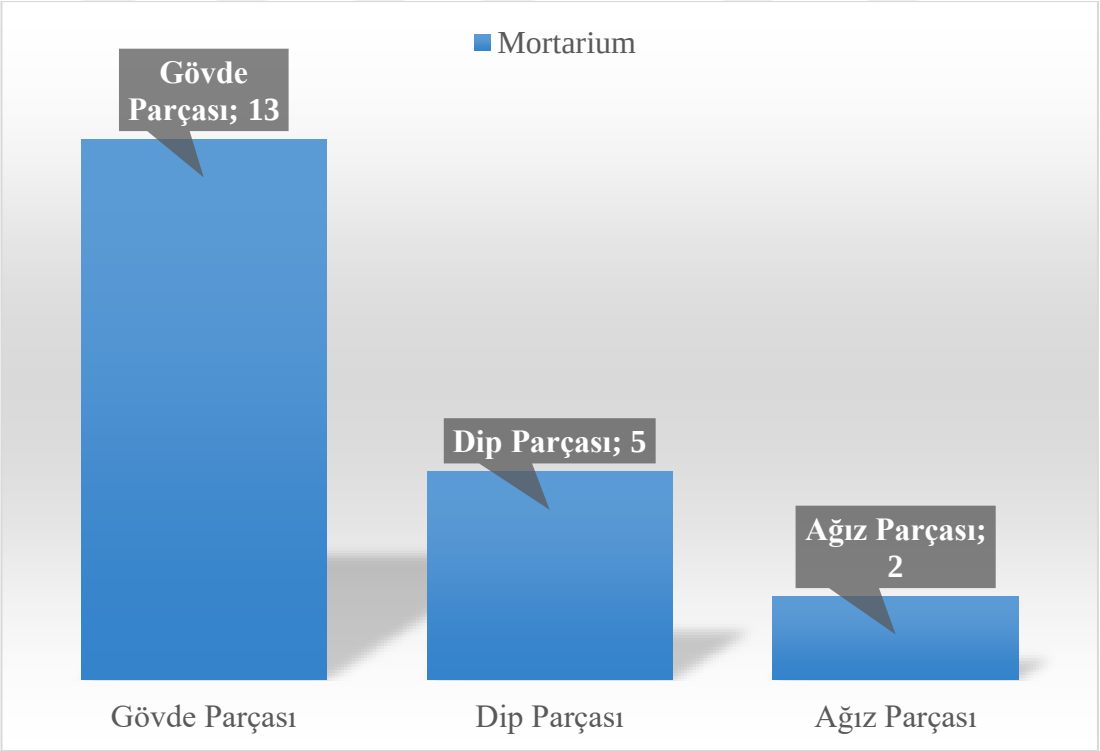
Grafik 3: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortarium, Saklama/Biriktirme Kabı (?) ve Mortarium Piliumların Hammaddelerine Göre Sayısal Dağılımı.

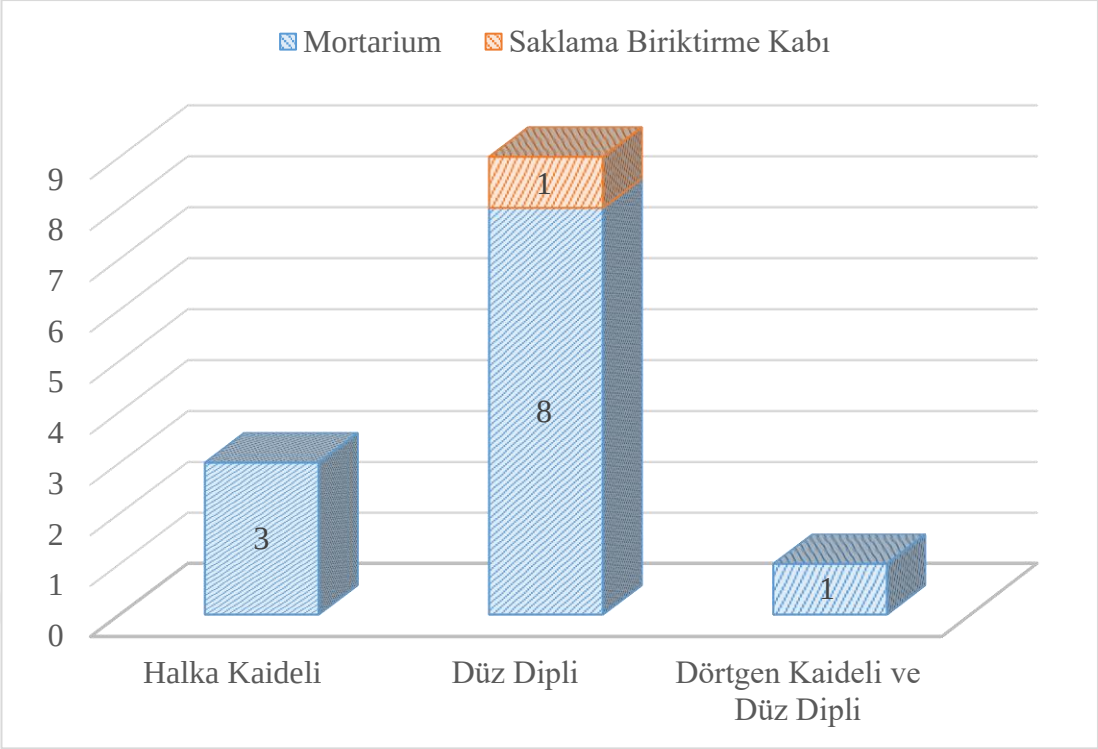
Grafik 4: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortariumların, Hammaddelerinin Fiziksel Özellikleri.

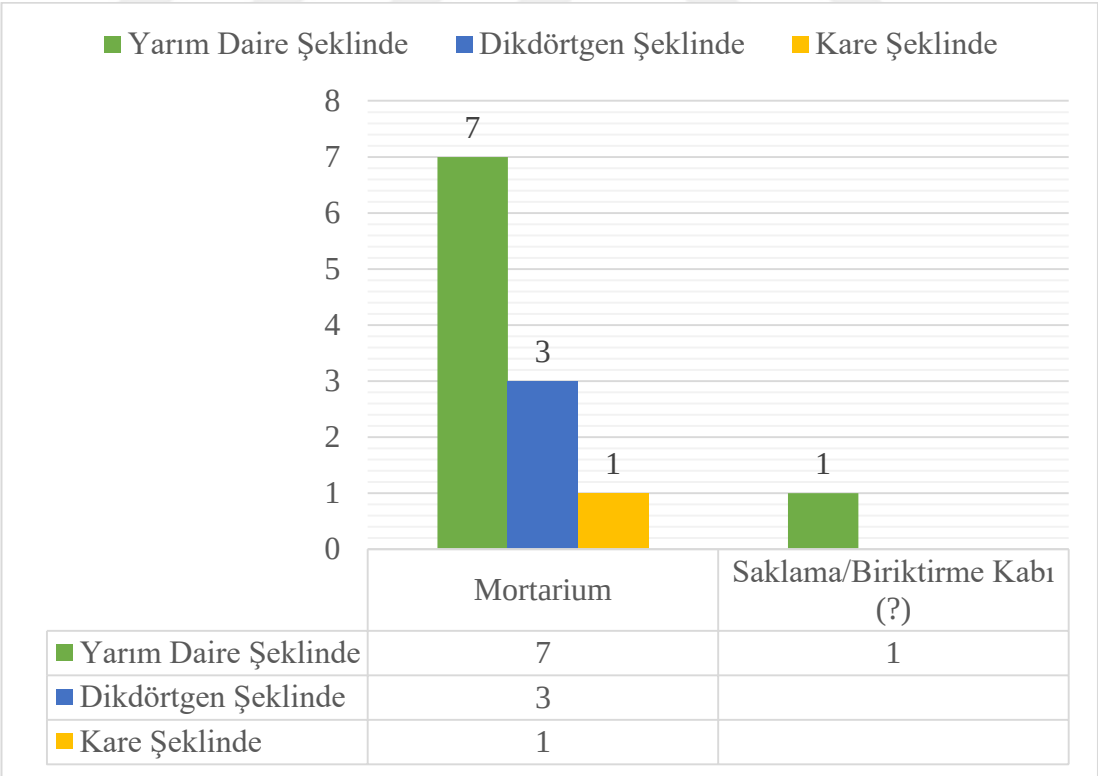
Grafik 5: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortariumların, Parçalarına Göre Sayısal Dağılımı.

Grafik 6: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortariumların, Parçalar Bazında Sayısal Dağılımı.

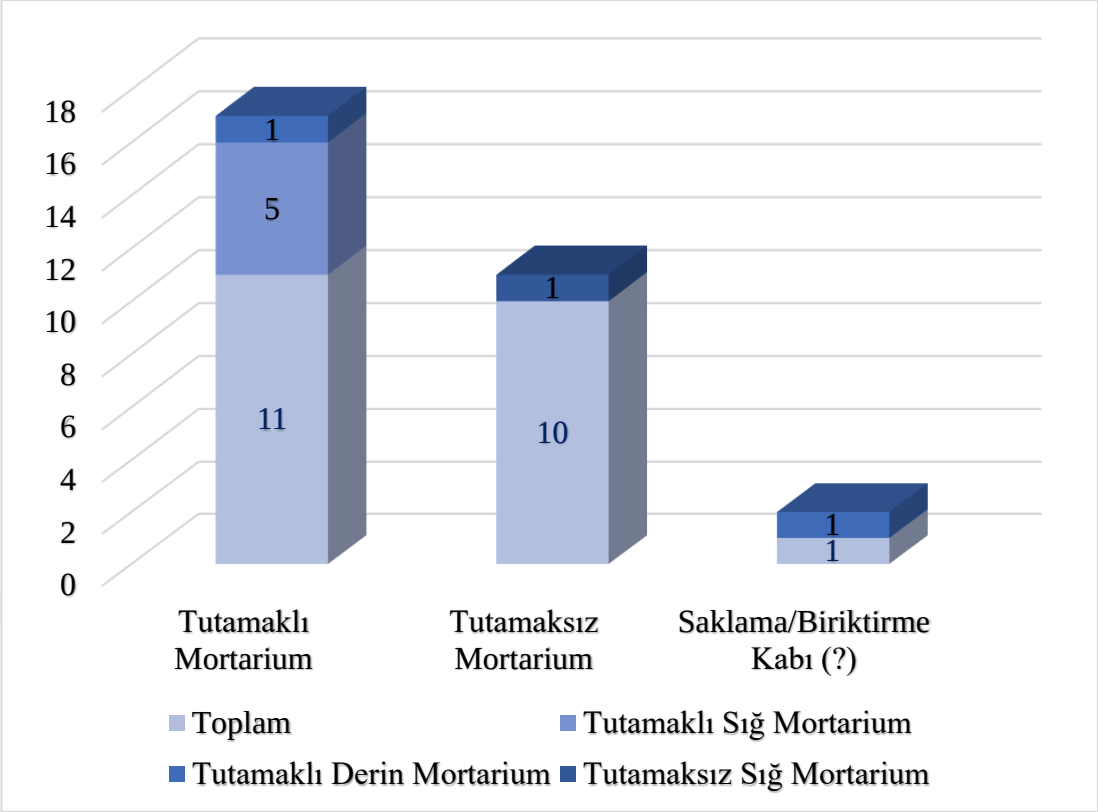

Grafik 7: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortarium ve Saklama/Biriktirme Kabının (?), Kaidelerine Göre Sayısal Dağılımı.

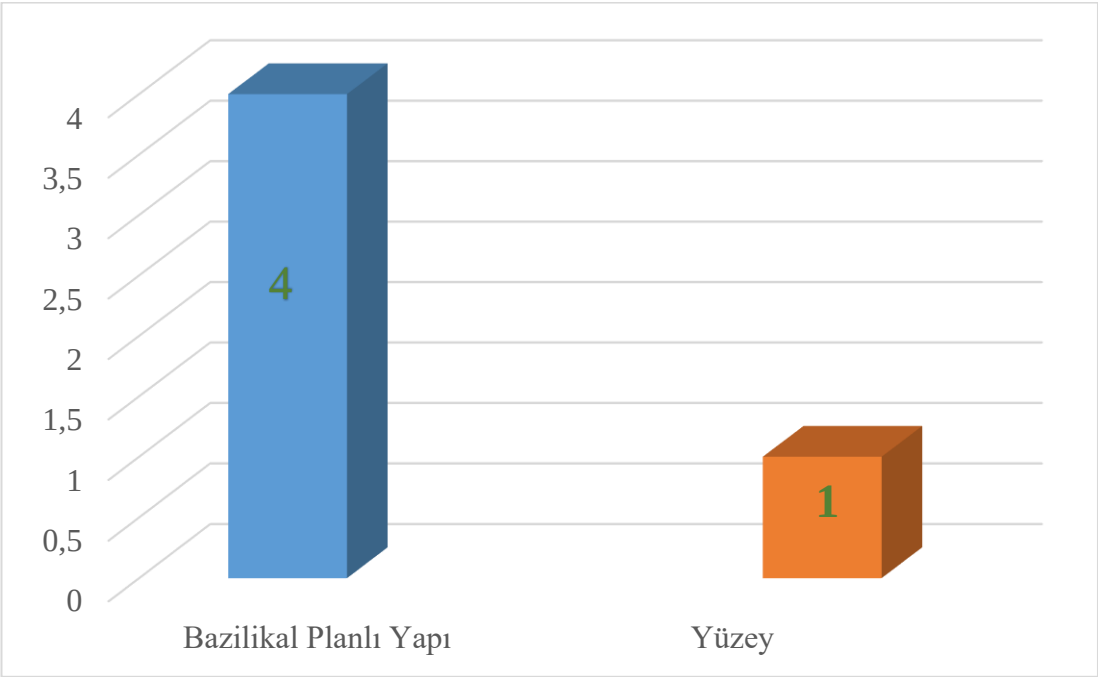

	Mortarium	Saklama/Biriktirme Kabı (?)
Yarım Daire Şeklinde	7	1
Dikdörtgen Şeklinde	3	
Kare Şeklinde	1	

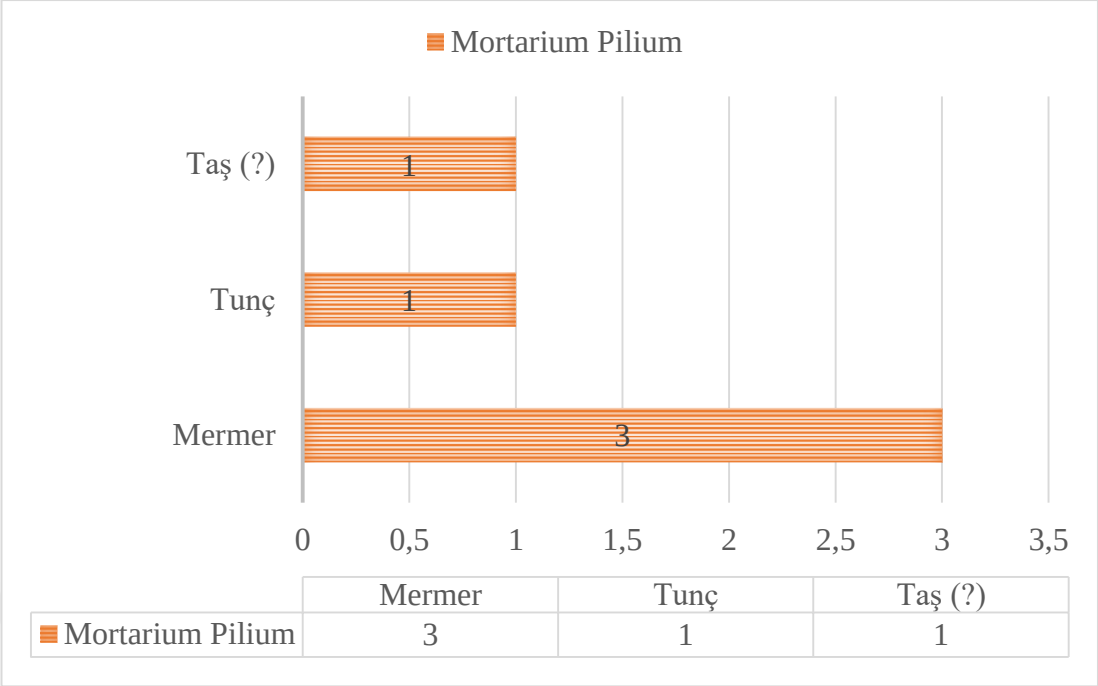
Grafik 8: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortarium ve Saklama/Biriktirme Kabının (?), Tutamaklarına Göre Sayısal Dağılımı.

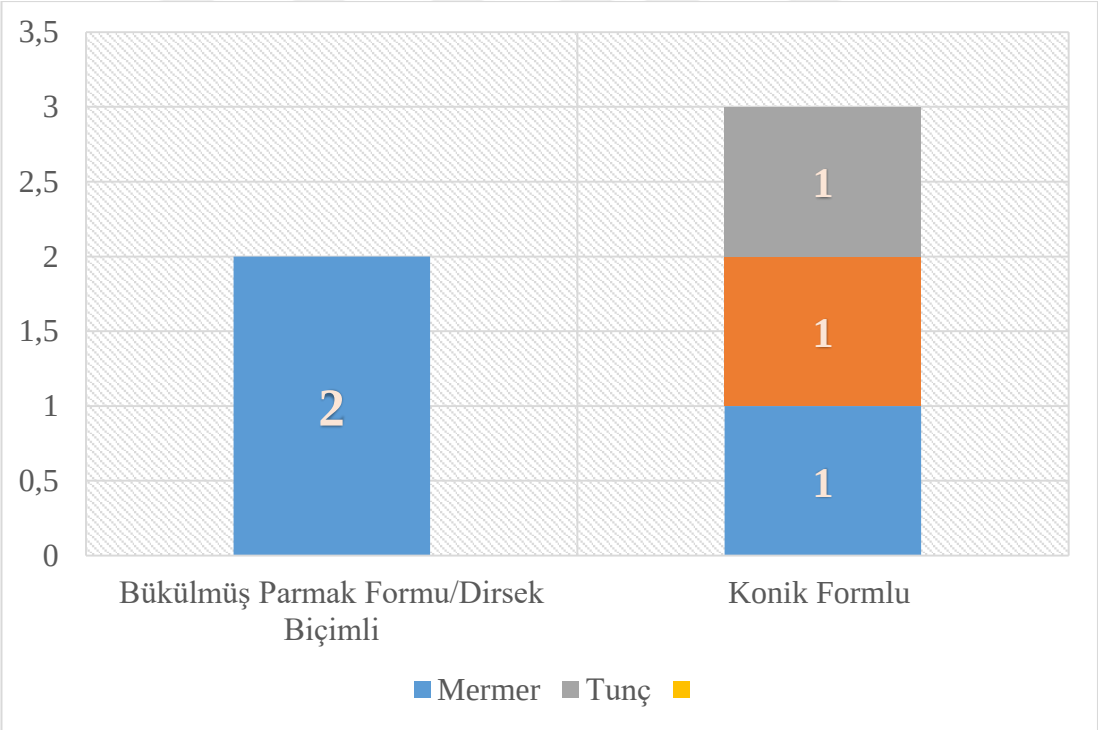
Grafik 9: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortarium ve Saklama/Biriktirme Kabının (?), Tipolojisine Göre Sayısal Olarak Sınıflandırılması.

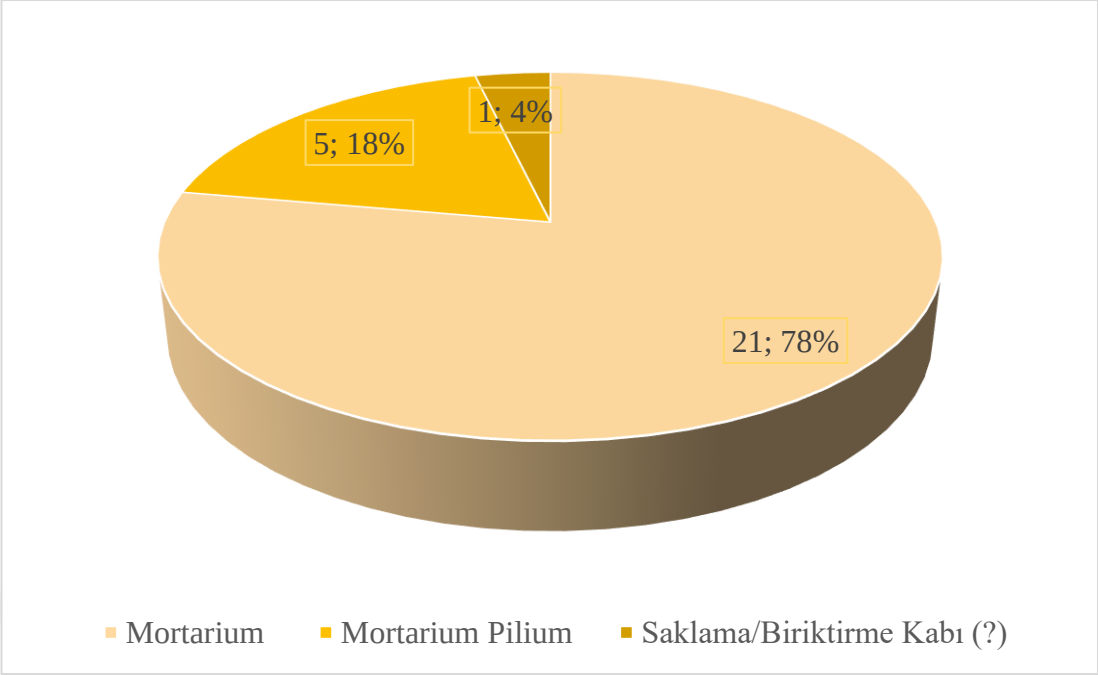
Grafik 10: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortarium Piliumların, Ele Geçtiği Yerlere Göre Sayısal Dağılımı.

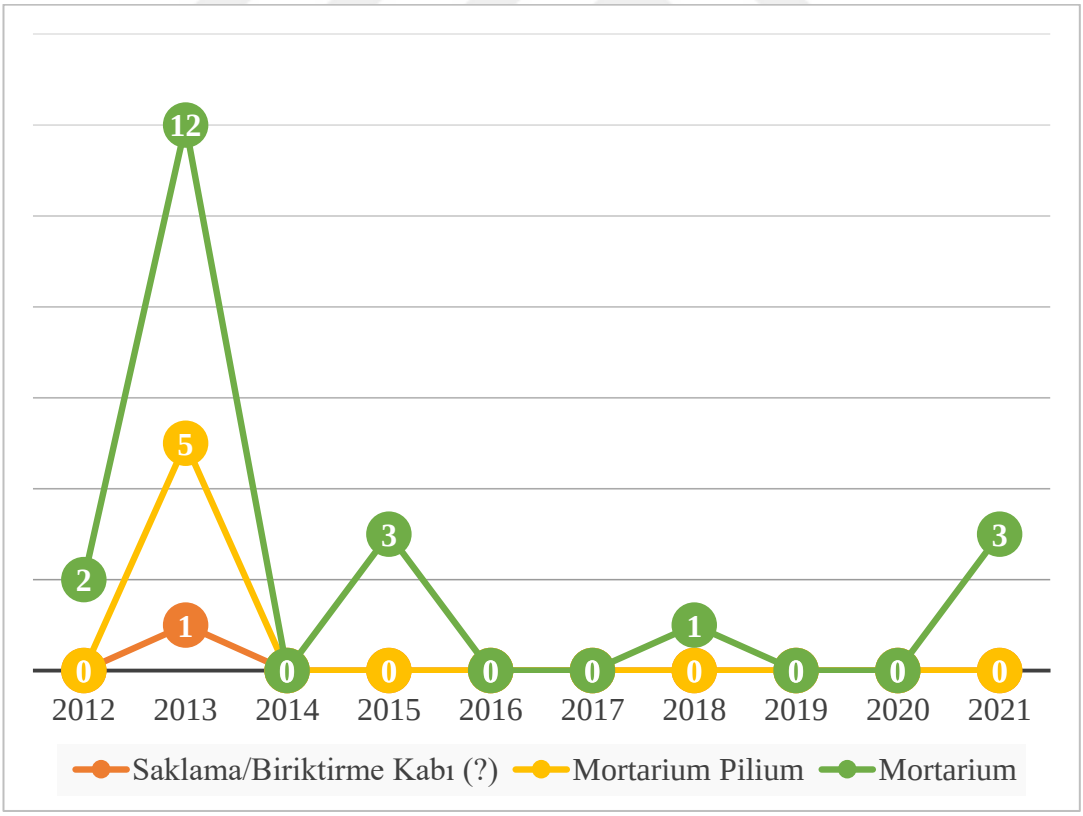
Grafik 11: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortarium Piliumların, Hammaddelerine Göre Sayısal Dağılımı.

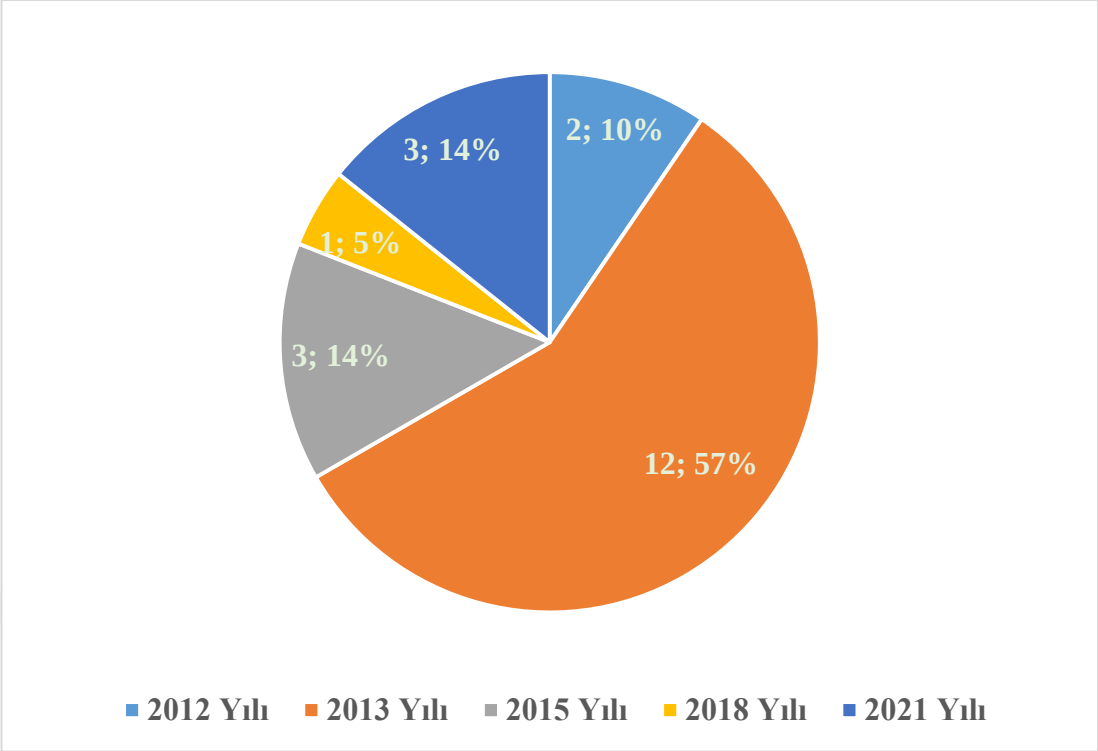
Grafik 12: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortarium Piliumların, Tipolojilerine Göre Sayısal Dağılımı.

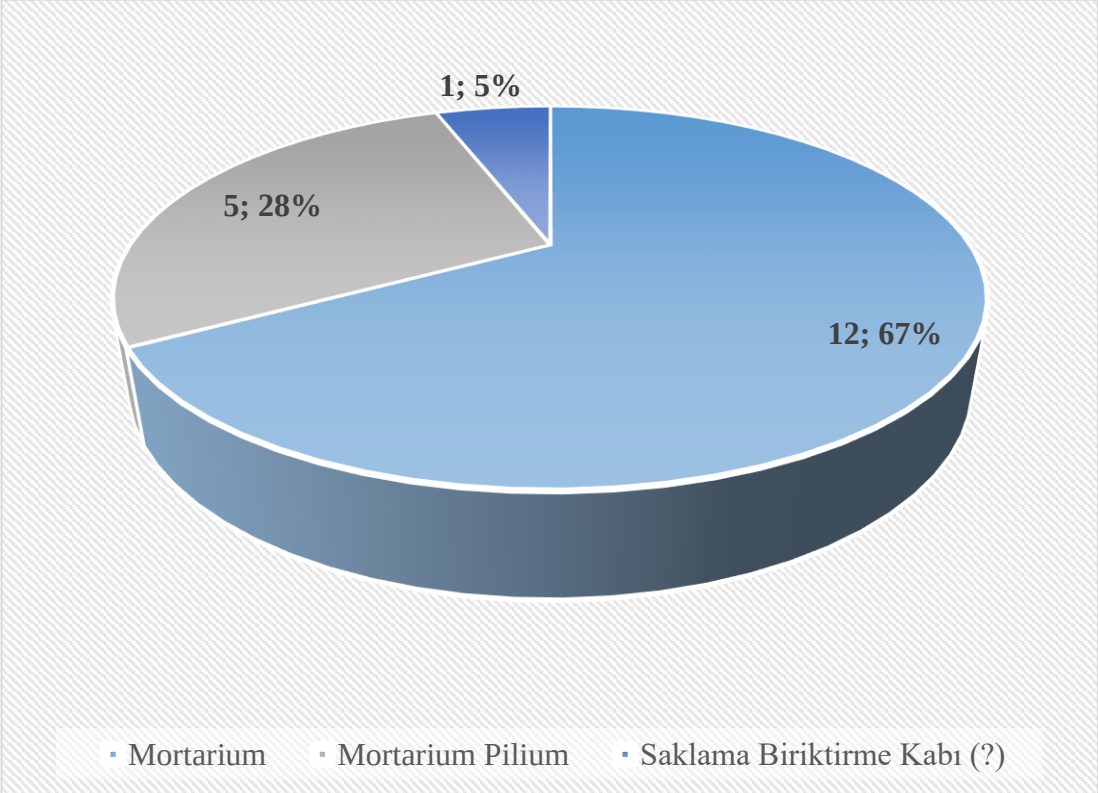
Grafik 13: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortarium, Saklama/Biriktirme Kabı (?) ve Mortarium Piliumların Oransal Dağılımı.

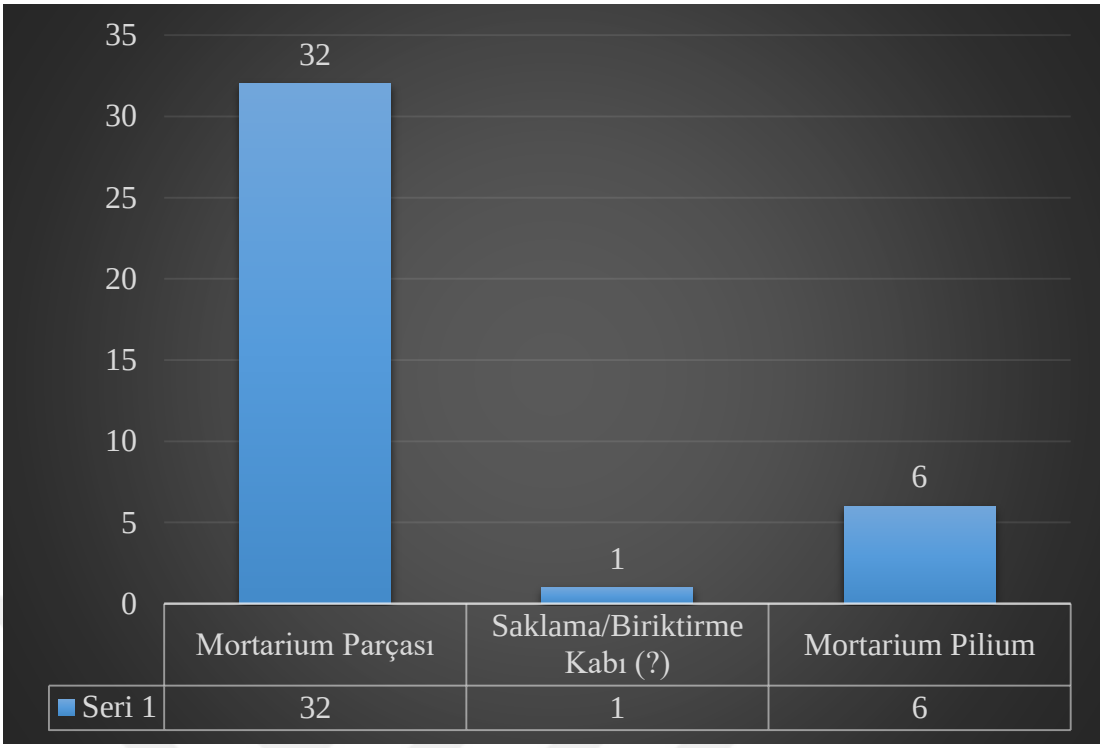
Grafik 14: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortarium, Saklama/Biriktirme Kabı (?) ve Mortarium Piliumların Buluntu Yıllarına Göre Sayısal Dağılımı.

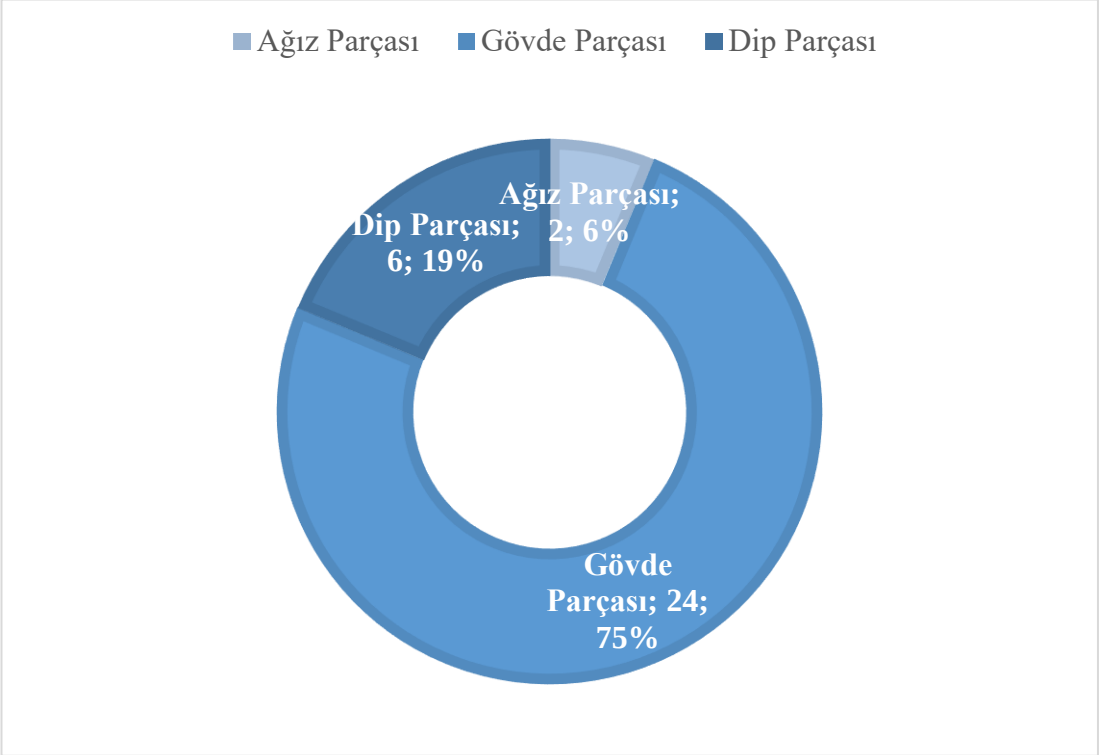
Grafik 15: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortariumların, Yıllara Göre Oransal Dağılımı.

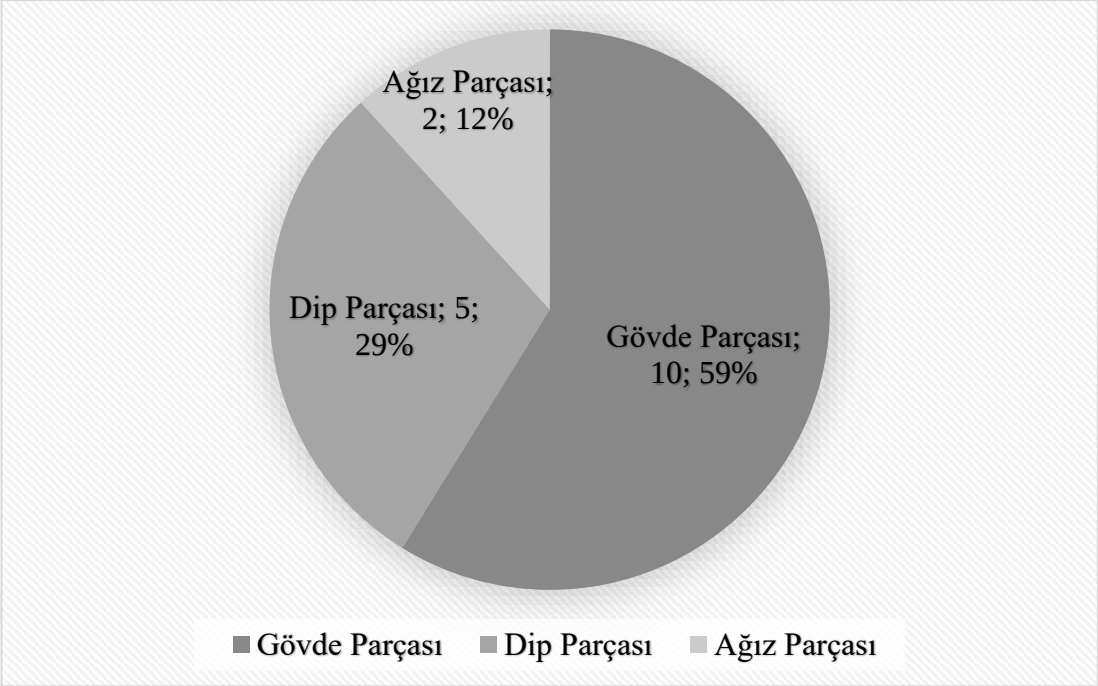
Grafik 16: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde 2013 Yılında Ele Geçen Mortarium, Saklama/Biriktirme Kabı (?) ve Mortarium Piliumların Oransal Dağılımı.

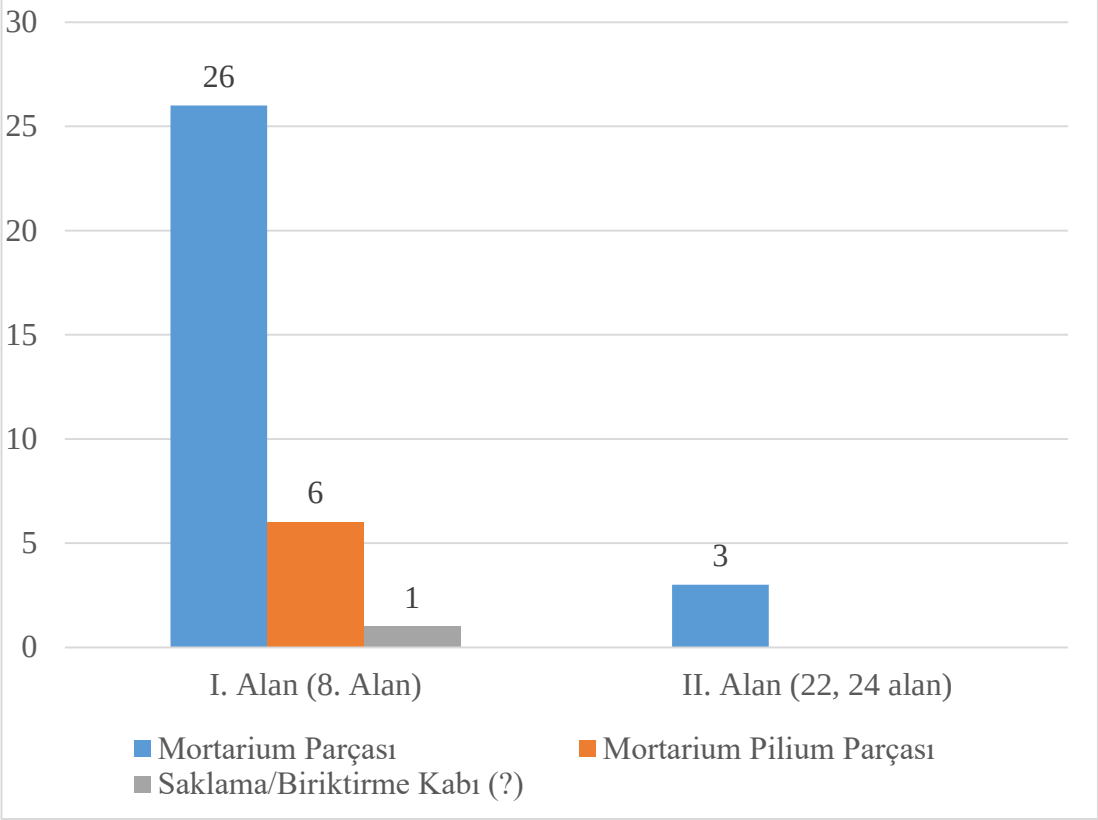
Grafik 17: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nden Ele Geçen Mortarium, Saklama/Biriktirme Kabı (?) ve Mortarium Piliumların Parçalar Bazında Sayısal Dağılımı.

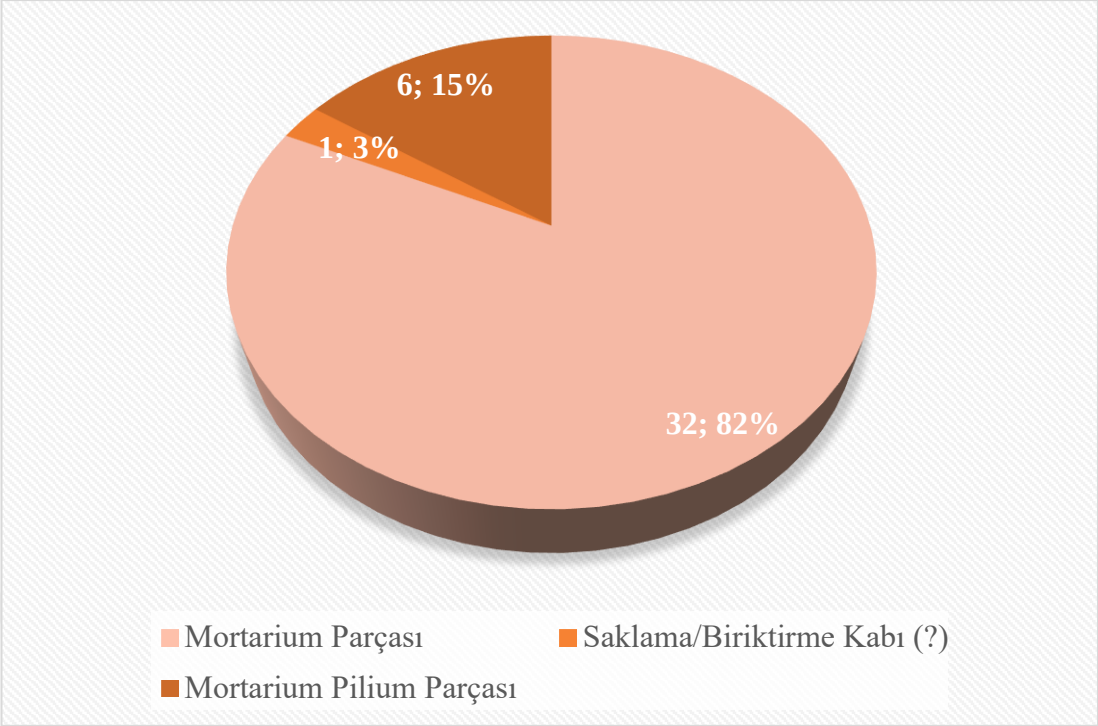
Grafik 18: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortariumların Parçalar Bazında Oransal Dağılımı.

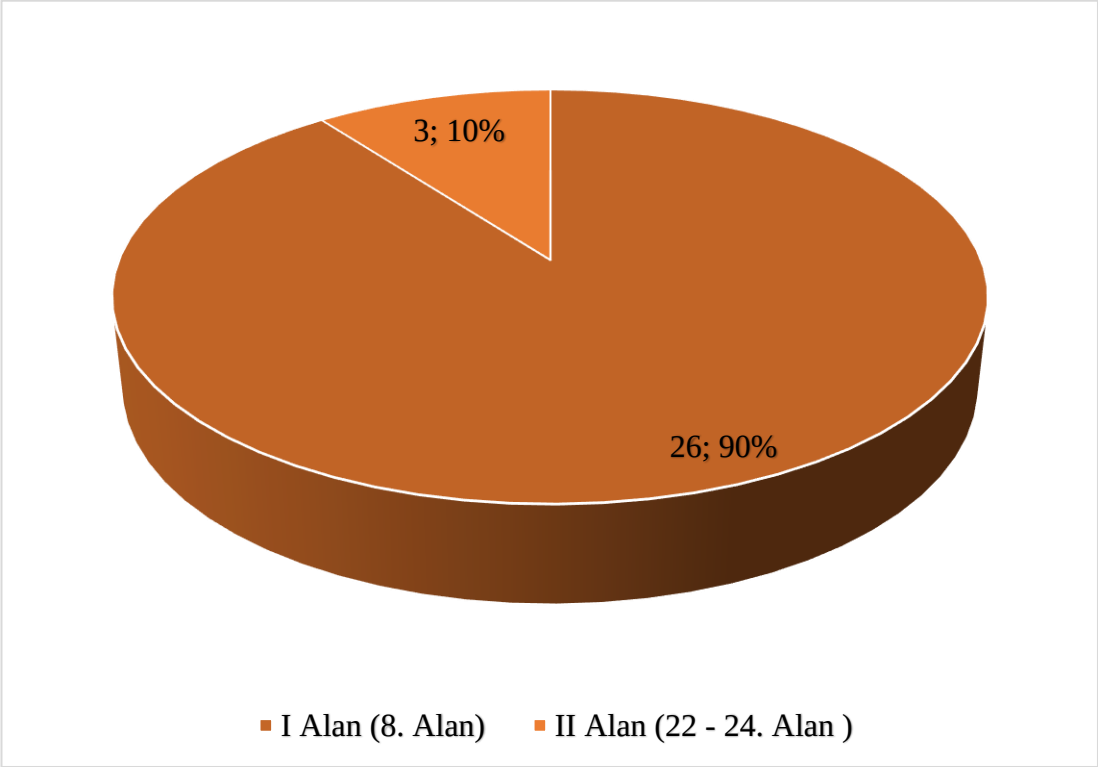
Grafik 19: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Tekil Mortariumların, Parçalar Bazında Oransal Dağılımı.

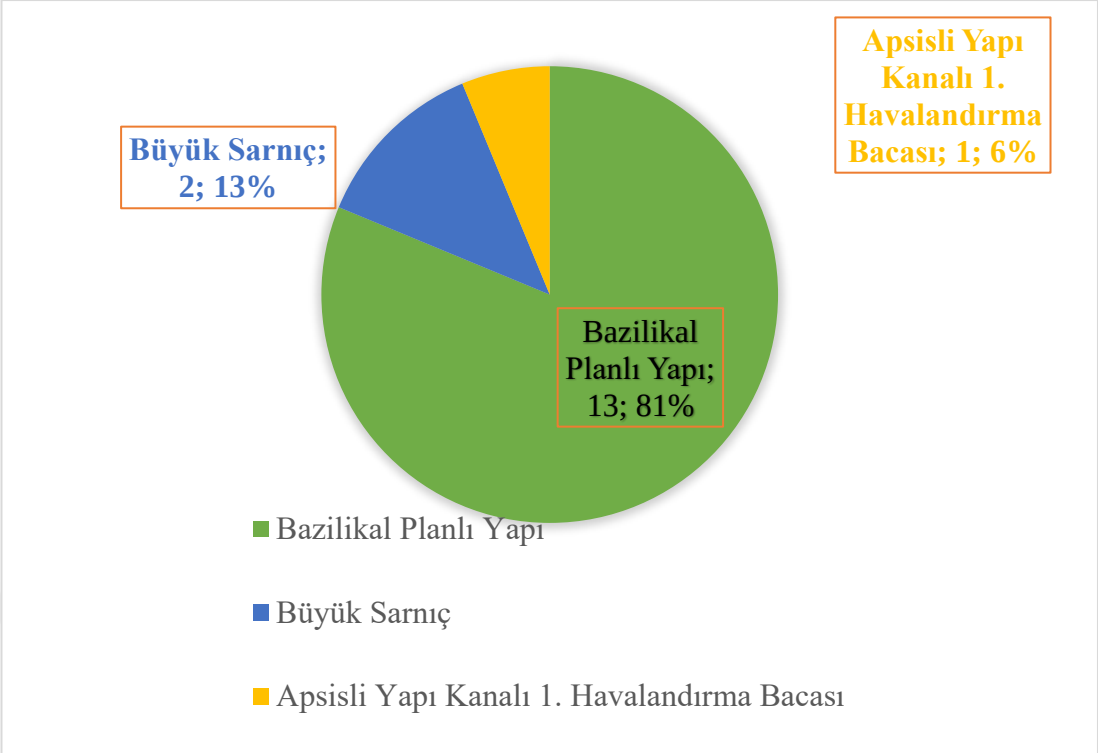
Grafik 20: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nden Ele Geçen Mortarium, Saklama/Biriktirme Kabı (?) ve Mortarium Piliumların Bulundukları Arkeolojik Alanlara Göre Sayısal Dağılımı.

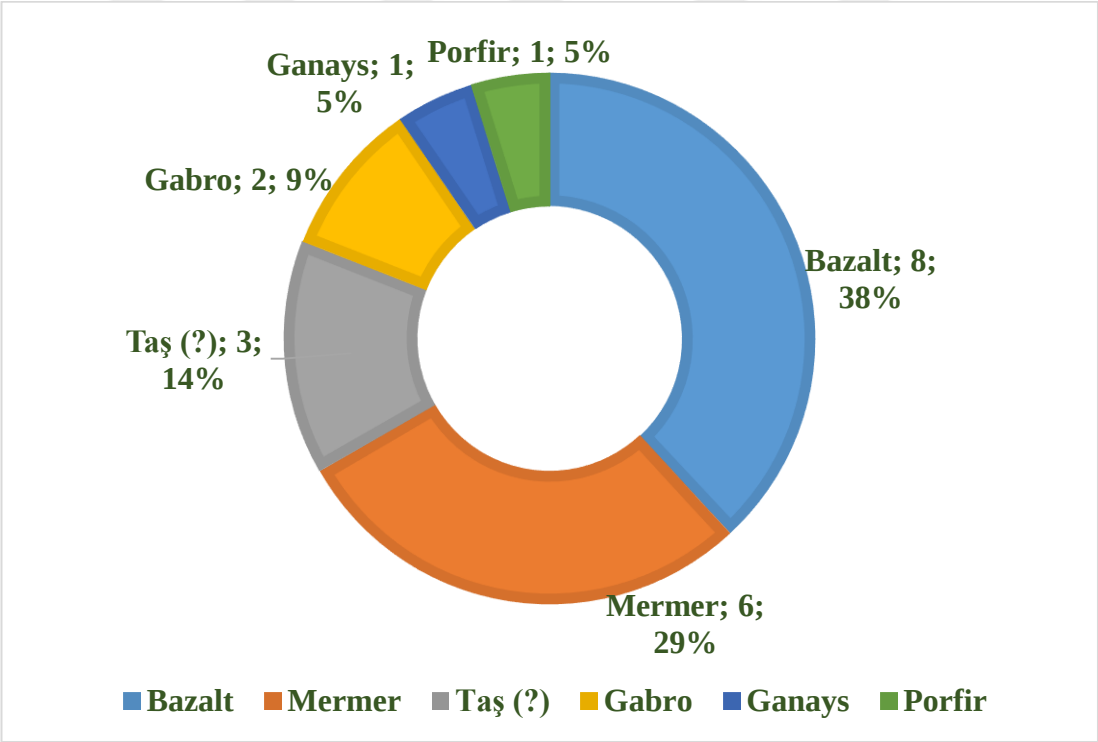
Grafik 21: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nden Ele Geçen Mortarium, Saklama/Biriktirme Kabı (?) ve Mortarium Piliumların Oransal Dağılımı.

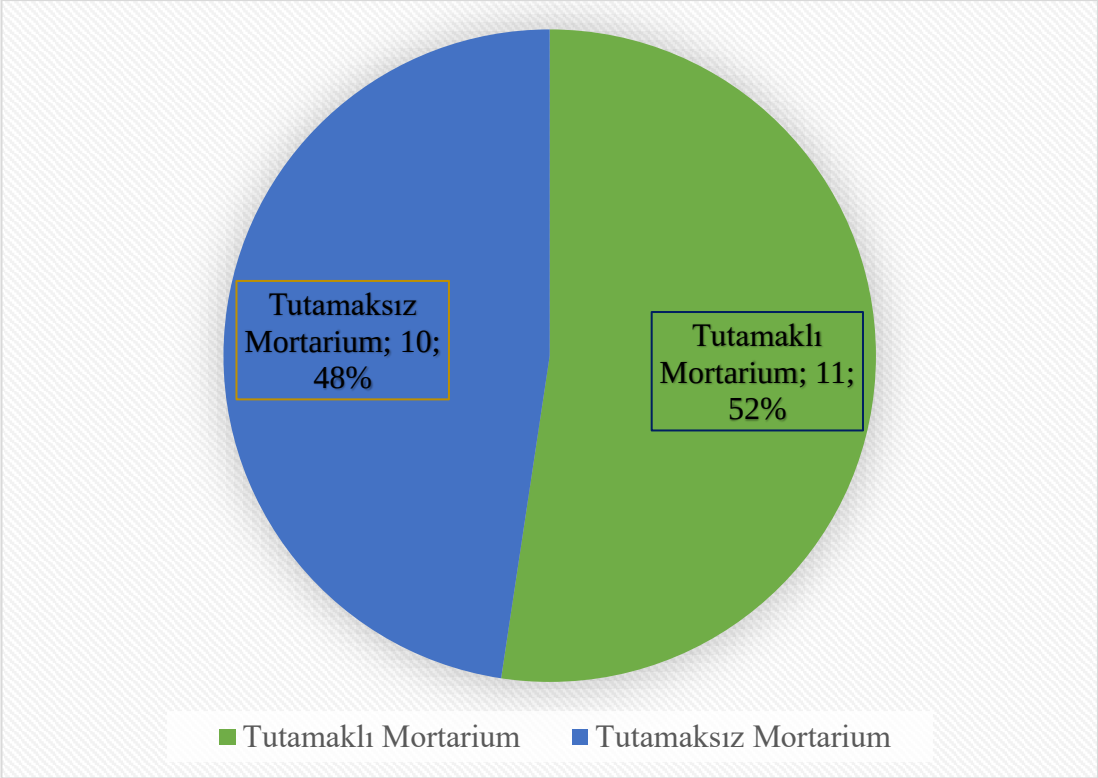
Grafik 22: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nden Ele Geçen Mortariumların, Bulundukları Arkeolojik Alanlara Göre Oransal Dağılımı.

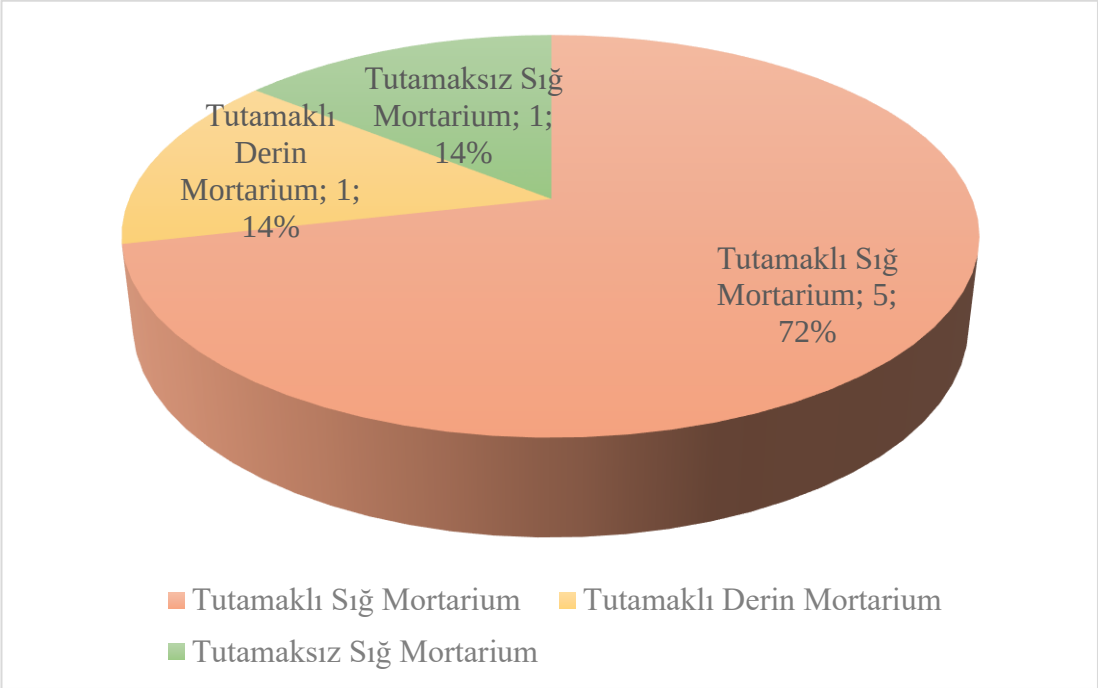
Grafik 23: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortariumların, Bulundukları Mimari Yapılara Göre Oransal Dağılımı.

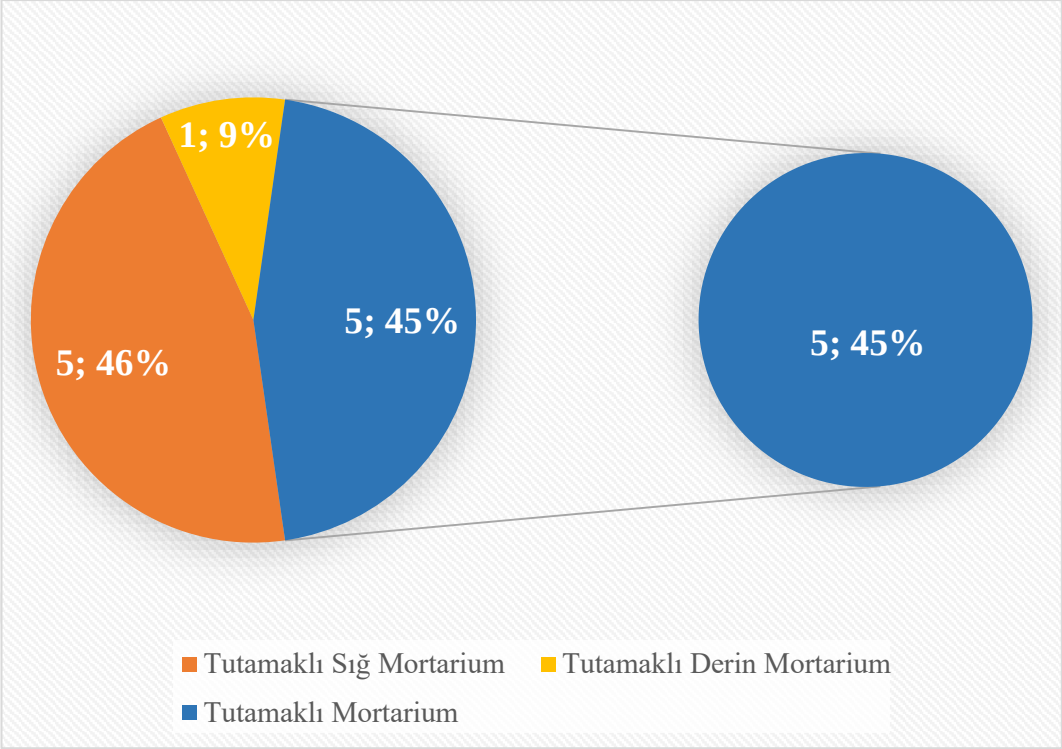
Grafik 24: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortariumların, Hammaddelerine Göre Oransal Dağılımı.

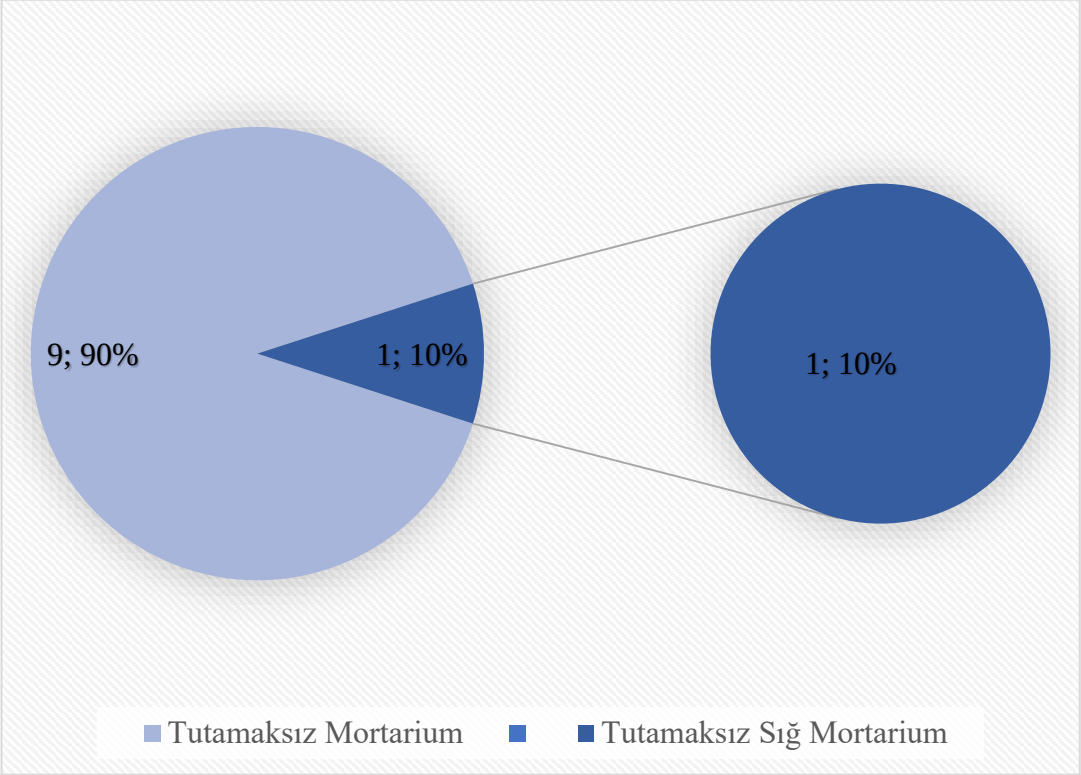
Grafik 25: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortariumların, Tutamaklarına Göre Tipolojik Sınıflandırılmasının Oransal Dağılımı.

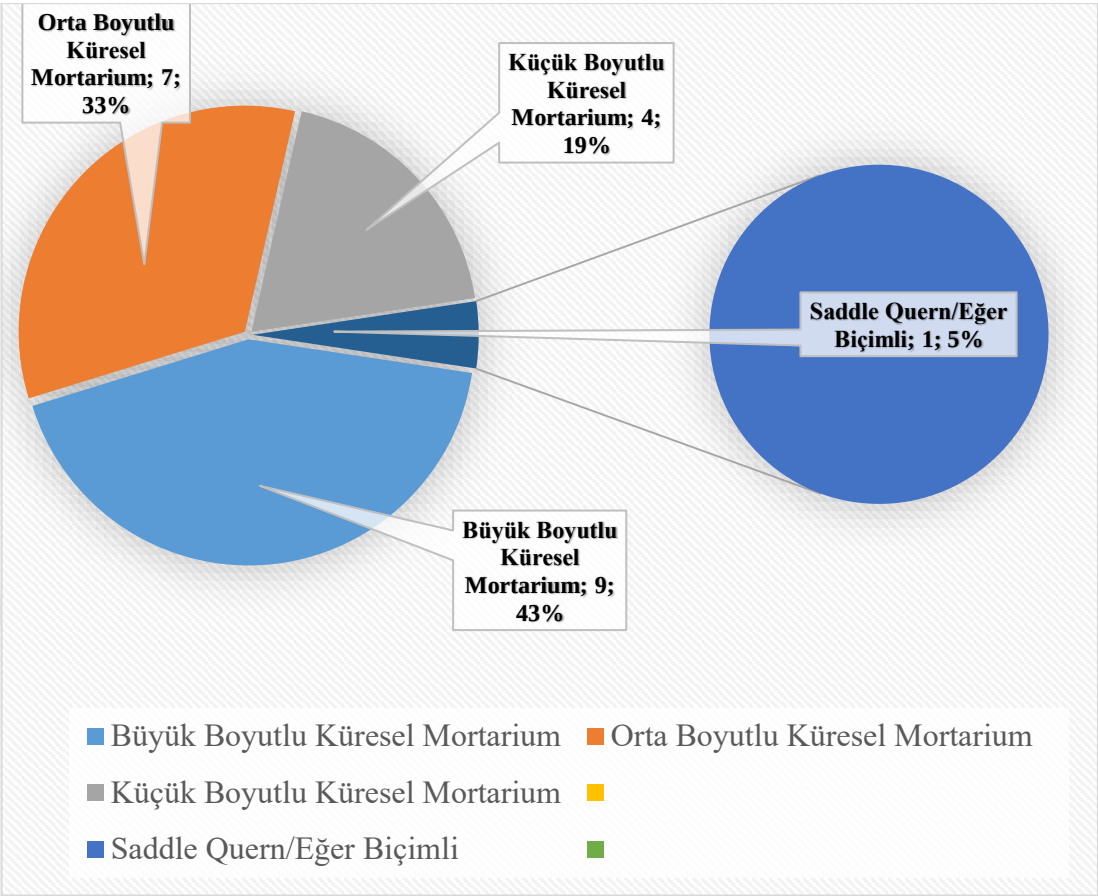
Grafik 26: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortariumların, Tutamaklarına ve Derinliklerine Göre Tipolojik Sınıflandırılmasının Oransal Dağılımı.

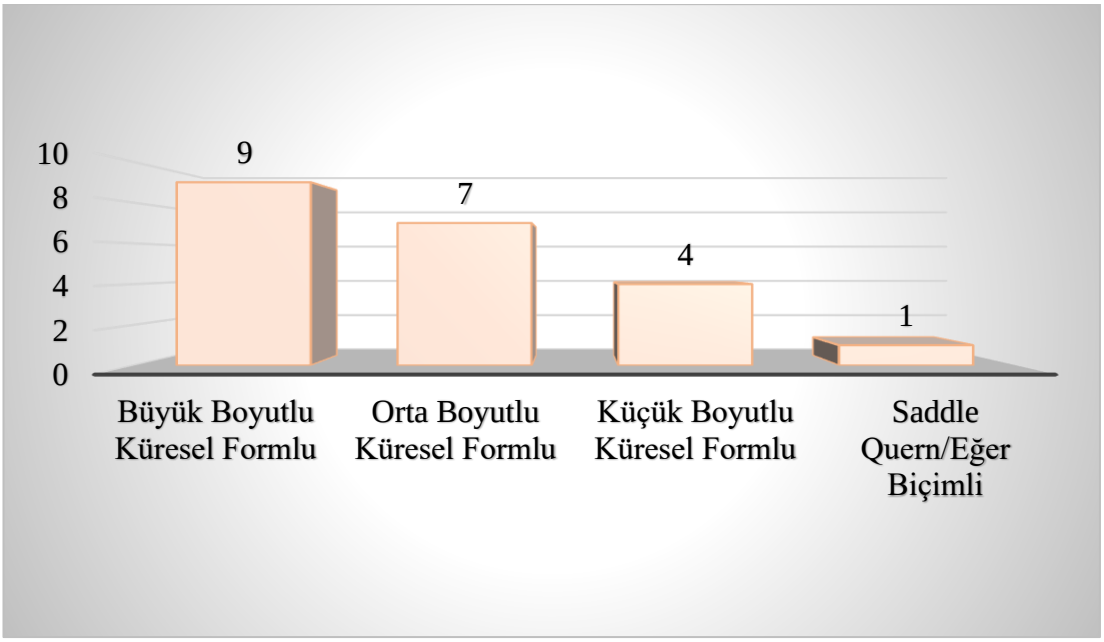
Grafik 27: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Tutamaklı Mortariumların, Derinliklerine Göre Tipolojik Sınıflandırılması.

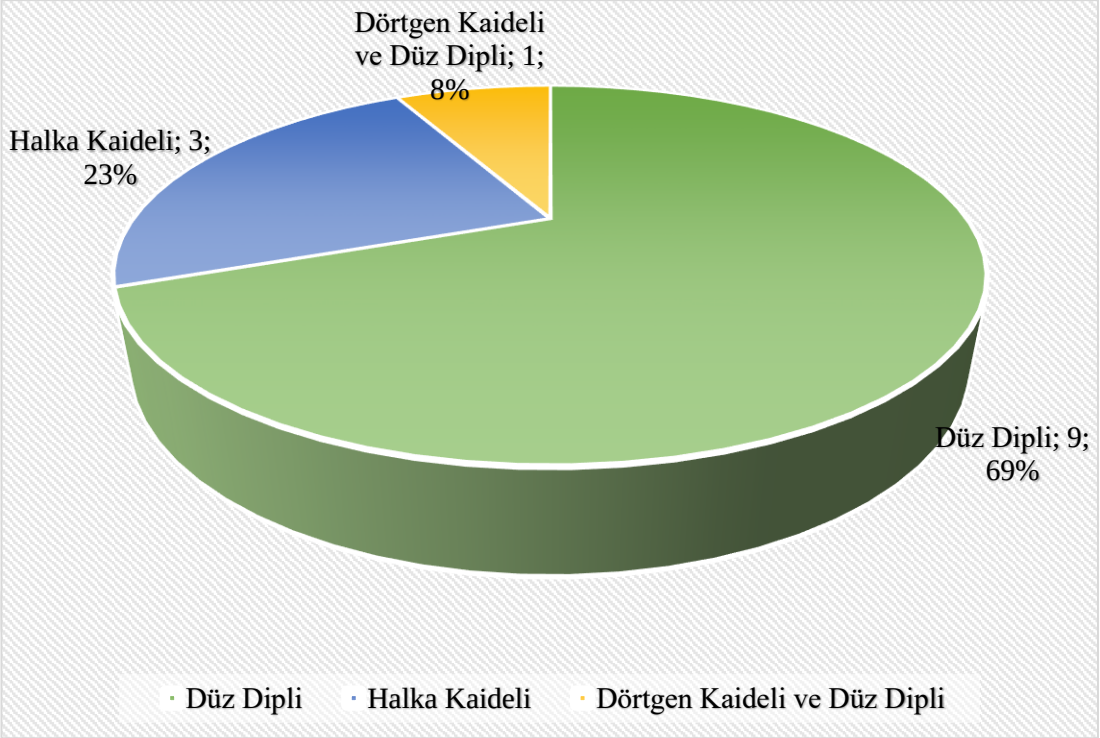
Grafik 28: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Tutamaksız Mortariumların, Derinliklerine Göre Tipolojik Sınıflandırılması.

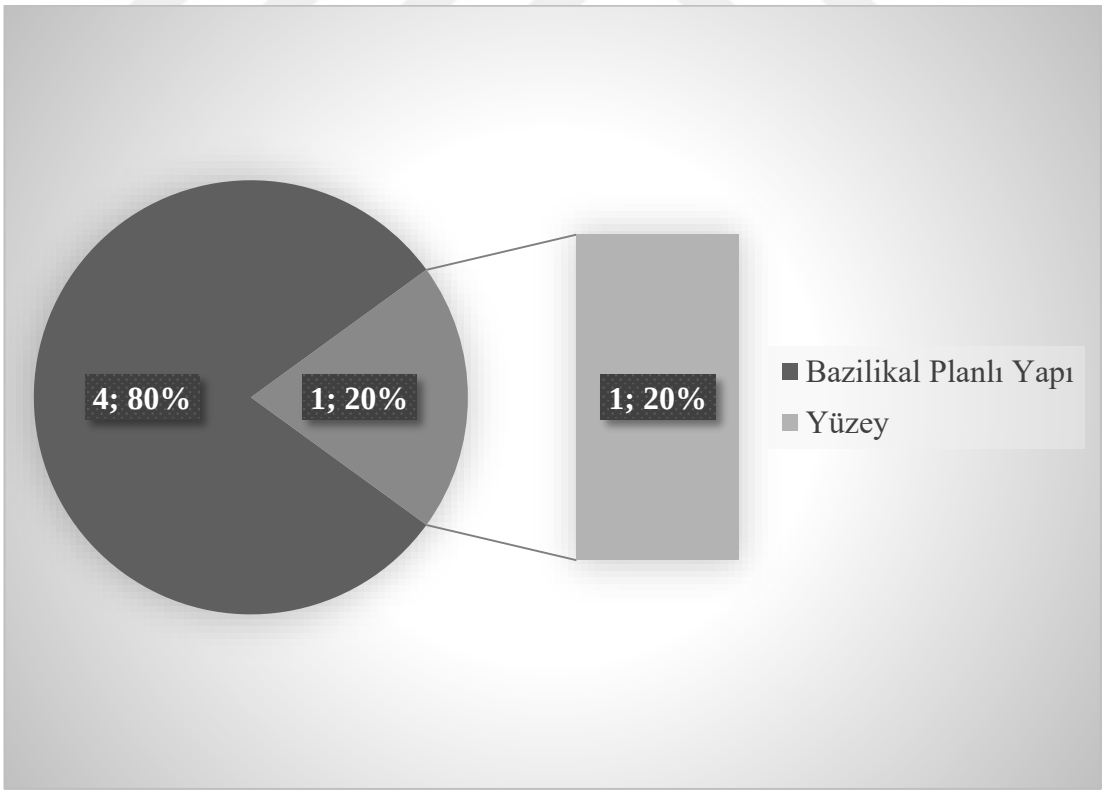
Grafik 29: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortariumların, Boyut ve Formlarına Göre Oransal Dağılımı.

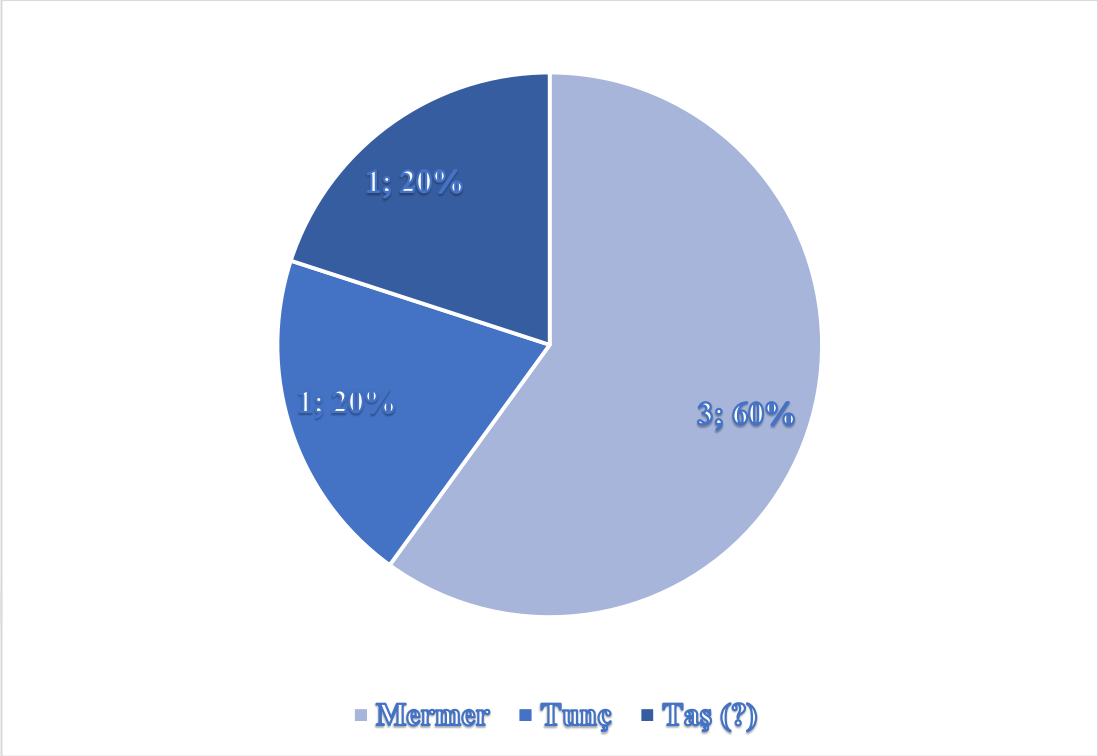
Grafik 30: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortariumların, Boyut ve Formlarına Göre Sayısal Dağılımı.

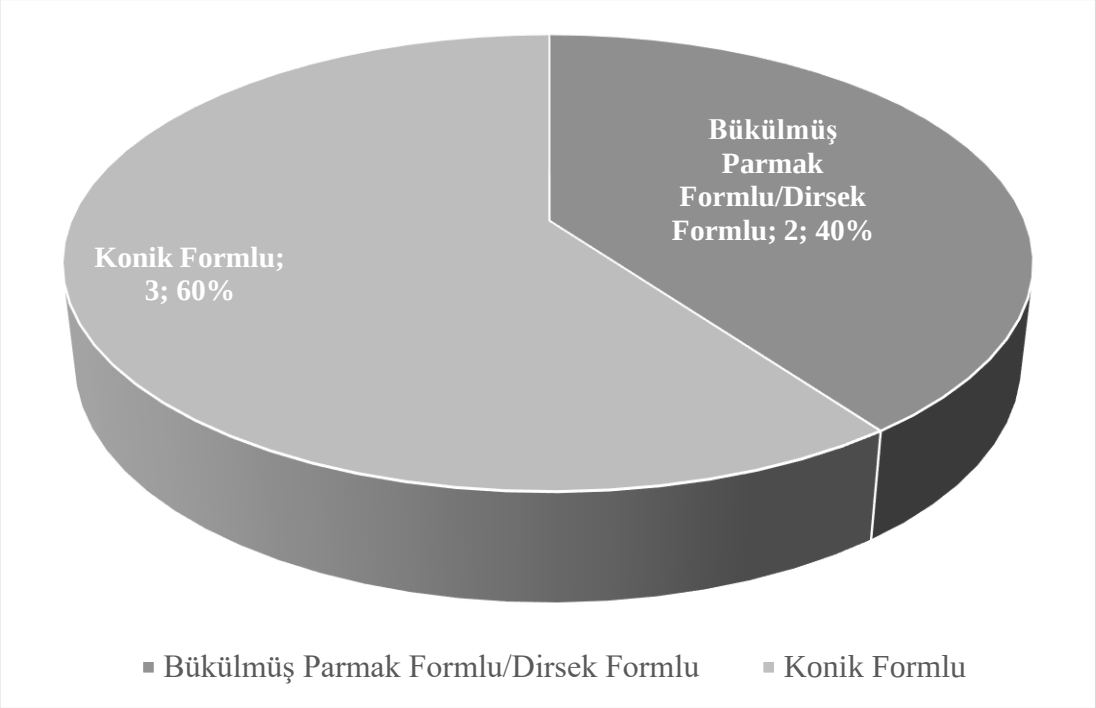
Grafik 31: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortariumların, Kaidelerine Göre Oransal Dağılımı.

Grafik 32: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortarium Piliumların, Ele Geçtiği Yerlere Göre Oransal Dağılımı.

Grafik 33: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortarium Piliumların, Hammaddelerine Göre Oransal Dağılımı.

Grafik 34: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortarium Piliumların, Formlarının Göre Oransal Dağılımı.

TABLOLAR

Kat. No.	Kazı Env. No	Eserin Adı	Eserin Cinsi	Buluntu Yeri	Bulunduğu Yapı	Buluntu Kodu
1	671/13	Mortarium	Porfir	2. Alan 8-16 F Açması B PK	Bazilikal Planlı Yapı	3,86-3,73 m
2	22/13	Mortarium Parçası	Mermer	2. Alan 27 G Açması B PK	Bazilikal Planlı Yapı	4,16-4,37 m
3	247/15	Mortarium Parçası	Bazalt	8. Alan 14, 15, 16 F-G	Bazilikal Planlı Yapı	Yüzey
4	89/15	Mortarium Parçası	Ganays	2. Alan 16 F Açması B PK	Bazilikal Planlı Yapı	6,78 m
5	133/18	Mortarium Parçası	Mermer	Küçükçekmece Göl Kıyısı	-	Yüzey
6	595/13	Mortarium Parçası	Mermer	8. Alan 13 C Locus 1-Lot 01302	Bazilikal Planlı Yapı	4,65 m
7	310/13	Mortarium Parçası	Mermer	1. Alan 1. Havalandırma Bacası	Apsisli Yapı Kanalı	5,4 m sondaj
8	821/13	Mortarium Parçası	Bazalt	2. Alan	-	Yüzey
9	736/13	Mortarium Parçası	Gabro	2. Alan 8-15 G Açması C PK	Bazilikal Planlı Yapı	5,53-5,41 m
10	122/13	Mortarium Parçası	Bazalt	2. Alan 27 F Açması B PK	Bazilikal Planlı Yapı	4,26-3,87 m
11	22/13	Mortarium Parçası	Mermer	2. Alan 27 G Açması B PK	Bazilikal Planlı Yapı	4,16-4,37 m
12	212/13	Mortarium Parçası	Bazalt	2. Alan 22 J-14 Açması C PK	Büyük Sarnıç	10,88-10,66 m
13	18/12	Mortarium Parçası	Bazalt	2. Alan 23 G Açması A PK	Bazilikal Planlı Yapı	-

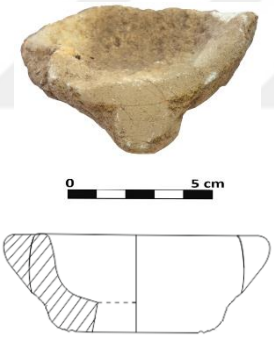
Tablo 1: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nden Ele Geçen Mortarium, Saklama/Biriktirme Kabı (?) ve Mortarium Piliumların Buluntu Yerlerine Göre Dağılımı. Devam

Kat. No.	Kazı Env. No	Eserin Adı	Eserin Cinsi	Buluntu Yeri	Bulunduğu Yapı	Buluntu Kodu
14	88/15	Mortarium Parçası	Bazalt	II. Alan 16 F Açması D PK	Bazilikal Planlı Yapı	3,66 m
15	20/13	Mortarium Parçası	Bazalt	2. Alan 27 G Açması A PK	Bazilikal Planlı Yapı	4,27-3,98 m
16	54/21	Mortarium Parçası	Taş (?)	2. Alan 16 G Açması D PK	Bazilikal Planlı Yapı	4,66-460 m
17	839/13	Mortarium Parçası	Gabro	2. Alan 27 G Açması B PK	Bazilikal Planlı Yapı	4,12 m
18	220/12A	Mortarium Parçası	Bazalt	2. Alan 23 K Açması	Büyük Sarnıç	9,37
19	840/13	Mortarium Parçası	Mermer	2. Alan 8-16 F Açması B PK	Bazilikal Planlı Yapı	6,11-4,41 m
20	186/21	Mortarium Parçası	Taş (?)	JN1-25X, 3. Tabaka 2. Bölüm	Küçük Liman	-33 Seviye
21	186/21	Mortarium Parçası	Taş (?)	JN1-25X, 3. Tabaka 2. Bölüm	Küçük Liman	-32,5 Seviye
22	838/13	Saklama / Biriktirme Kabı (?)	Çakıl, kil, kireç, mika karışım (?)	2. Alan 27 G Açması C PK	Bazilikal Planlı Yapı	3,86-3,45 m
23	348/13	Mortarium Pilium	Mermer	8. Alan 16 F Açması A PK	Bazilikal Planlı Yapı	4,11 m
24	249/13	Mortarium Pilium	Mermer	8. Alan 16 F Açması B PK	Bazilikal Planlı Yapı	4,08 m
25	349/13	Mortarium Pilium	Mermer	2. Alan 27 G Açması A PK	Bazilikal Planlı Yapı	3,90 m

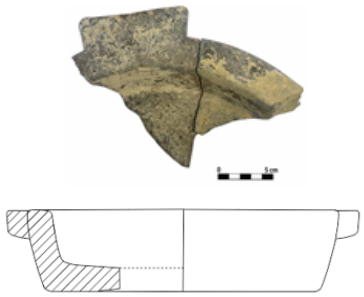
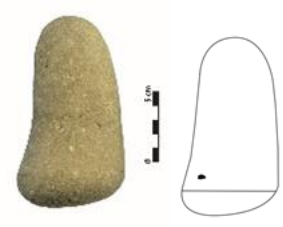
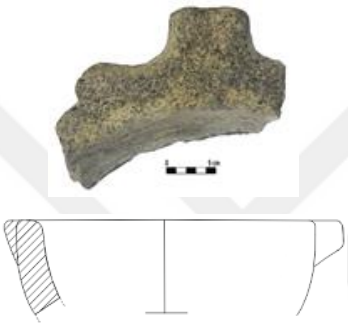
Tablo 1: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nden Ele Geçen Mortarium, Saklama/Biriktirme Kabı (?) ve Mortarium Piliumların Buluntu Yerlerine Göre Dağılımı. Devam

Kat. No.	Kazı Env. No	Eserin Adı	Eserin Cinsi	Buluntu Yeri	Bulunduğu Yapı	Buluntu Kodu
26	345/13	Mortarium Pilium	Tunç	8. Alan 16 F Açması B PK	Bazilikal Planlı Yapı	3,97 m
27	Yok	Mortarium Pilium	Taş (?)	-	-	Yüzey

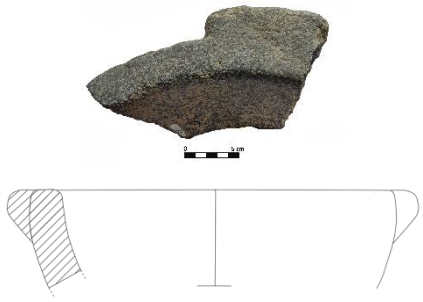
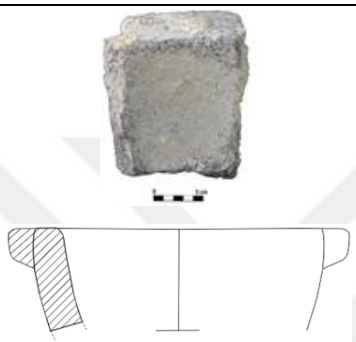
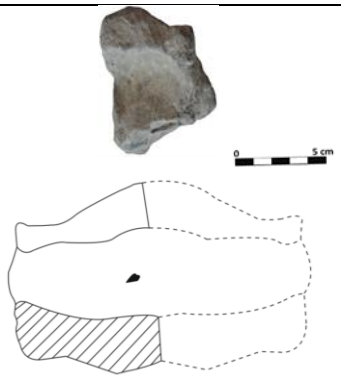
Tablo 1: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nden Ele Geçen Mortarium, Saklama/Biriktirme Kabı (?) ve Mortarium Piliumların Buluntu Yerlerine Göre Dağılımı.

Mortarium	Saklama/Biriktirme Kabı (?)	Mortarium Pilium
		
		
		
		

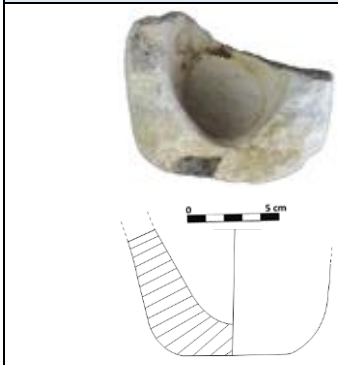
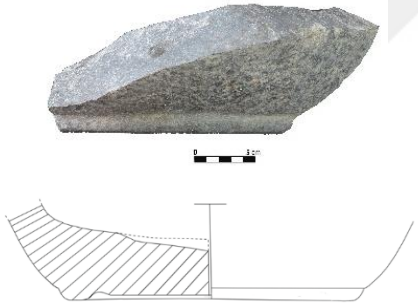
Tablo 2: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortarium, Saklama/Biriktirme Kabı (?) ve Mortarium Piliumların Malzeme Bazında Dağılımı. Devam

Mortarium	Saklama/Biriktirme Kabı (?)	Mortarium Pilium
		
		
		
		

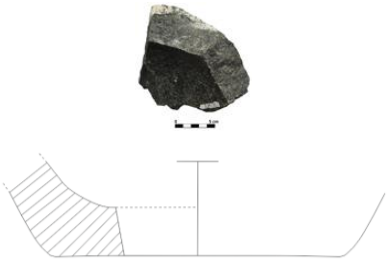
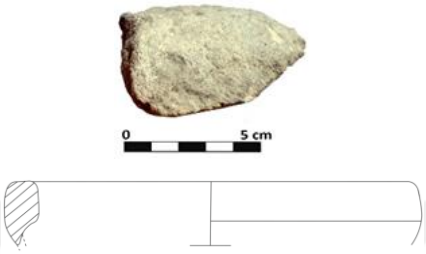
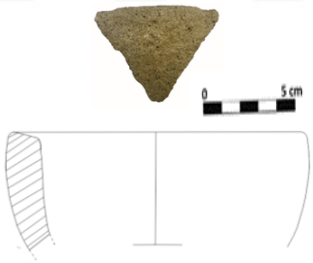
Tablo 2: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortarium, Saklama/Biriktirme Kabı (?) ve Mortarium Piliumların Malzeme Bazında Dağılımı. Devam

Mortarium	Saklama/Biriktirme Kabı (?)	Mortarium Pilium
		
		
		
		

Tablo 2: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortarium, Saklama/Biriktirme Kabı (?) ve Mortarium Piliumların Malzeme Bazında Dağılımı. Devam

Mortarium	Saklama/Biriktirme Kabı (?)	Mortarium Pilium
		
		
		
		

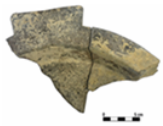
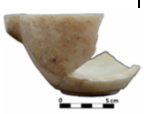
Tablo 2: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortarium, Saklama/Biriktirme Kabı (?) ve Mortarium Piliumların Malzeme Bazında Dağılımı. Devam

Mortarium	Saklama/Biriktirme Kabı (?)	Mortarium Pilium
		
		
		
		
		

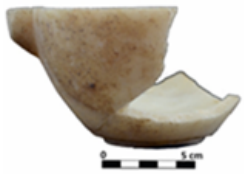
Tablo 2: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortarium, Saklama/Biriktirme Kabı (?) ve Mortarium Piliumların Malzeme Bazında Dağılımı.

Arkeolojik Alanlar	Buluntu Yeri	Mortarium Tüm	Mortarium Ağız Parçası	Mortarium Gövde Parçası	Mortarium Dip Parçası	Saklama / Biriktime Kabı (?)	Mortarium Pilium
I. Alan (8. Alan)	Bazilikal Planlı Yapı	1	1	8	5	1	5
	Bazilikal Planlı Yapı Yüzey			3			
	Büyük Sarnıç			1	1		
	Yüzey			1			
II. Alan (22-24. Alan)	Apsisli Yapı Kanalı 1. Havalandırma Bacası			1			
	Küçük Liman		1	1			
Küçükçekmece Gölü Kıyı Yüzey				1			
Yüzey							1
Toplam Parça Sayısı		6	2	18	6	(?)	6
Toplam Adet Sayısı		21				1	5

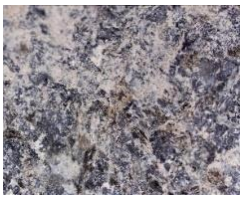
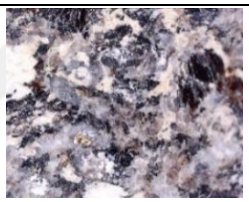
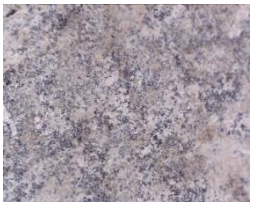
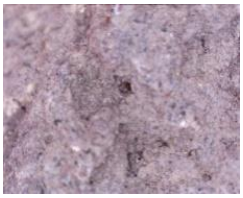
Tablo 3: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nden Ele Geçen Mortarium, Saklama/Biriktirme Kabı (?) ve Mortarium Piliumların Buluntu Yerlerine Göre Parçalar Bazında Sayısal Dağılımı.

Mortariumlar						
Malzeme						
Hammadde	Bazalt	Mermer	Gabro	Ganays	Kırmızı /Mort Porfir	Taş (?)
Adet	8	6	2	1	1	3
Toplam	21					
Saklama/Biriktirme Kabı (?)						
Malzeme						
Hammadde	Çakıl taşları, kum, kireç, mika karışımı (?)					
Adet	1					
Toplam	1					
Mortarium Piliumlar						
Malzeme						
Hammadde	Mermer	Tunç	Taş (?)			
Adet	3	1	1			
Toplam	5					

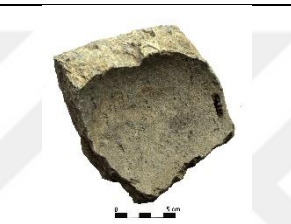
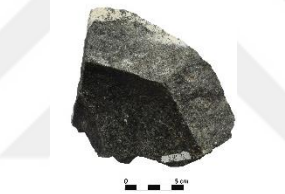
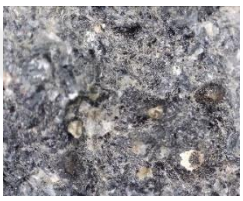
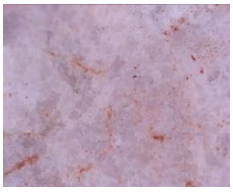
Tablo 4: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortarium, Saklama/Biriktirme Kabı (?) ve Mortarium Piliumların Hammaddelerine Göre Sayısal Dağılımı.

Kat. No.	Kazı Env. No.	Hammadde Fiziksel Özellikleri	Malzeme	Mikroskobik Görünüm
1	671/13	Kırmızı/Mor Porfir, nadiren ince mikalıdır.		
2	22/13	Mermer; beyaz, damarlı ve ince mikalıdır.		
3	247/15	Bazalt, ince mikalıdır.		
4	89/15	Ganays; pembe damarlı, ince, orta mikalı ve iri kristallidir.		
5	133/18	Mermer; beyaz, damarsız ve ince mikalıdır.		
6	595/13	Mermer; beyaz, damarsız ve ince mikalıdır.		
7	310/13	Mermer; beyaz, gri damarlı ve ince mikalıdır.		

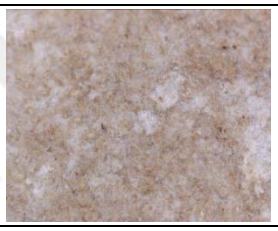
Tablo 5: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortarium, Saklama/Biriktirme Kabı (?) ve Mortarium Piliumların Hammaddelerine Göre Fiziksel Özellikleri. Devam

Kat. No.	Kazı Env. No.	Hammadde Fiziksel Özellikleri	Malzeme	Mikroskobik Görünüm
8	821/13	Bazalt, ince mikalıdır.		
9	736/13	Gabro, ince ve orta mikalıdır.		
10	122/13	Bazalt; ince, orta ve büyük mikalıdır.		
11	22/13	Mermer; beyaz, gri damarlı ve ince mikalıdır.		
12	212/13	Bazalt, nadiren ince mikalıdır.		
13	18/12	Bazalt, ince mikali ve gözeneklidir.		

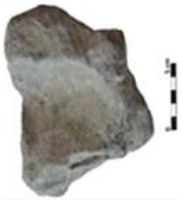
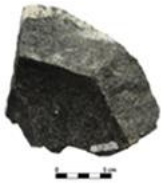
Tablo 5: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortarium, Saklama/Biriktirme Kabı (?) ve Mortarium Piliumların Hammaddelerine Göre Fiziksel Özellikleri. Devam

Kat. No.	Kazı Env. No.	Hammadde Fiziksel Özellikleri	Malzeme	Mikroskobik Görünüm
14	88/15	Bazalt, ince mikalıdır.		
15	20/13	Bazalt, ince mikalıdır.		
16	54/21	Taş (?), ince mikalıdır.		
17	839/13	Gabro, ince ve orta mikalıdır.		
18	220/12 A	Bazalt, ince mikalıdır.		
19	840/13	Mermer; beyaz, damarsız ve ince mikalıdır.		

Tablo 5: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortarium, Saklama/Biriktirme Kabı (?) ve Mortarium Piliumların Hammaddelerine Göre Fiziksel Özellikleri. Devam

Kat. No.	Kazı Env. No.	Hammadde Fiziksel Özellikleri	Malzeme	Mikroskobik Görünüm
20	186/21	Taş (?), ince mikalıdır.		
21	186/21	Taş (?), ince mikalıdır.		
22	838/13	Karışım; İrili ufaklı çakıl taşları, kum, kireç, mika vb. (?)		
27	-	Taş (?), ince mikalıdır.		

Tablo 5: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortarium, Saklama/Biriktirme Kabı (?) ve Mortarium Piliumların Hammaddelerine Göre Fiziksel Özellikleri.

Tutamaklı Mortarium			Tutamaksız Mortarium	
Tutamaklı Sığ Mortarium	**Tutamaklı Derin Mortarium**	**Tutamaklı Mortarium (?)**	**Tutamaksız Sığ Mortarium**	**Tutamaksız Mortarium (?)**
				
				
				
				
				
				

Tablo 6: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortariumların, Tipolojilerine Göre Sınıflandırılması. Devam

Tutamaklı Mortarium			Tutamaksız Mortarium	
Tutamaklı Sığ Mortarium	**Tutamaklı Derin Mortarium**	**Tutamaklı Mortarium (?)**	**Tutamaksız Sığ Mortarium**	**Tutamaksız Mortarium (?)**
				
				
				
5	1	5	1	9
11			10	

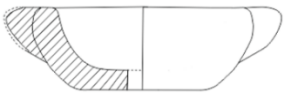
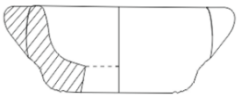
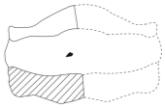
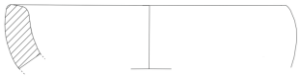
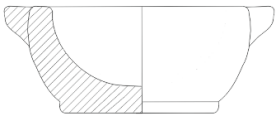
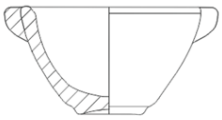
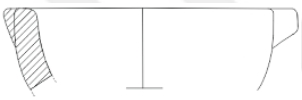
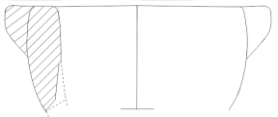
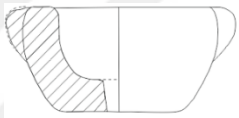
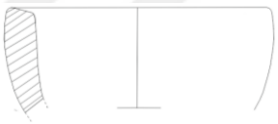
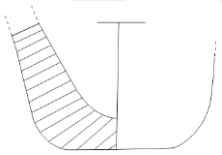
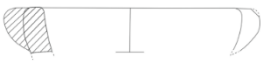
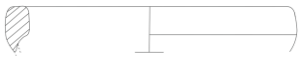
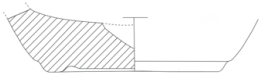
Tablo 6: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortariumların, Tipolojilerine Göre Sınıflandırılması.

Bükülmüş Parmak Formlu/ Dirsek Formlu Mortarium Pilium		Konik Formlu Mortarium Pilium		
				
Mermer	Mermer	Mermer	Tunç	Taş (?)

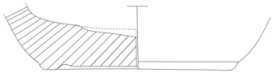
Tablo 7: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortarium Piliumların, Form Özellikleri ve Hammadde Dağılımları.

Yıl	Buluntu Yeri	Mortarium	Saklama/Biriktirme Kabı (?)	Mortarium Pilium
2012	Bazilikal Planlı Yapı	1		
	Büyük sarnıç	1		
2013	Bazilikal Planlı Yapı	8	1	4
	Bazilikal Planlı Yapı Yüzey	1		
	Büyük sarnıç	1		
	Apsisli Yapı Kanalı 1. Havalandırma Bacası	1		
	II. Alan Yüzey	1		
2015	Bazilikal Planlı Yapı	2		
	Bazilikal Planlı Yapı Yüzey	1		
2018	Küçükçekmece Göl Kıyısı	1		
2021	Bazilikal Planlı Yapı	1		
	Küçük Liman	2		
Toplam		21	1	5

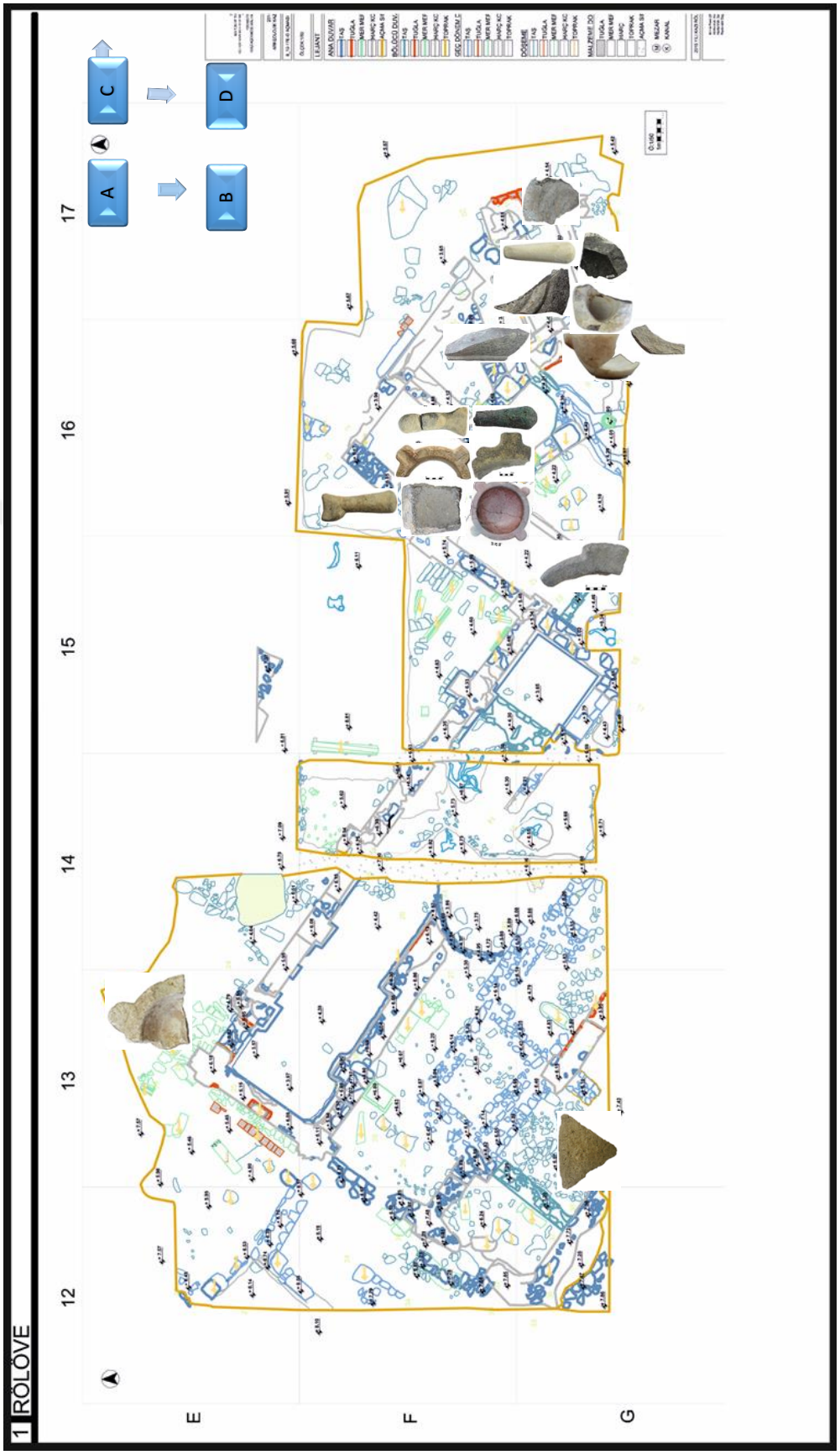
Tablo 8: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortarium, Saklama/Biriktirme Kabı (?) ve Mortarium Piliumların Buluntu Yılları ve Bulunduğu Yerlere Göre Sayısal Dağılımı.

Büyük Boyutlu Küresel Mortarium	Orta Boyutlu Küresel Mortarium	Küçük Boyutlu Küresel Mortarium	Saddle Quern/Eğer Biçimli
			
A.Ç. 37 cm Bazalt	A.Ç. 26 cm Mermer	A.Ç. 12 cm Mermer	Taş (?)
			
A.Ç. 45 cm Bazalt	A.Ç. 30,5 cm Porfir	A.Ç. 14 cm Mermer	
			
A.Ç. 39 cm Ganays	A.Ç. 25 cm Bazalt	A.Ç. 17 cm Mermer	
			
A.Ç. 39 cm Gabro	A.Ç. 30 cm Bazalt	D.P. 9 cm Mermer	
			
A.Ç. 46 cm Bazalt	A.Ç. 33 cm Mermer		
			
A.Ç. 35 cm Taş (?)	D.P. 26 cm Bazalt		

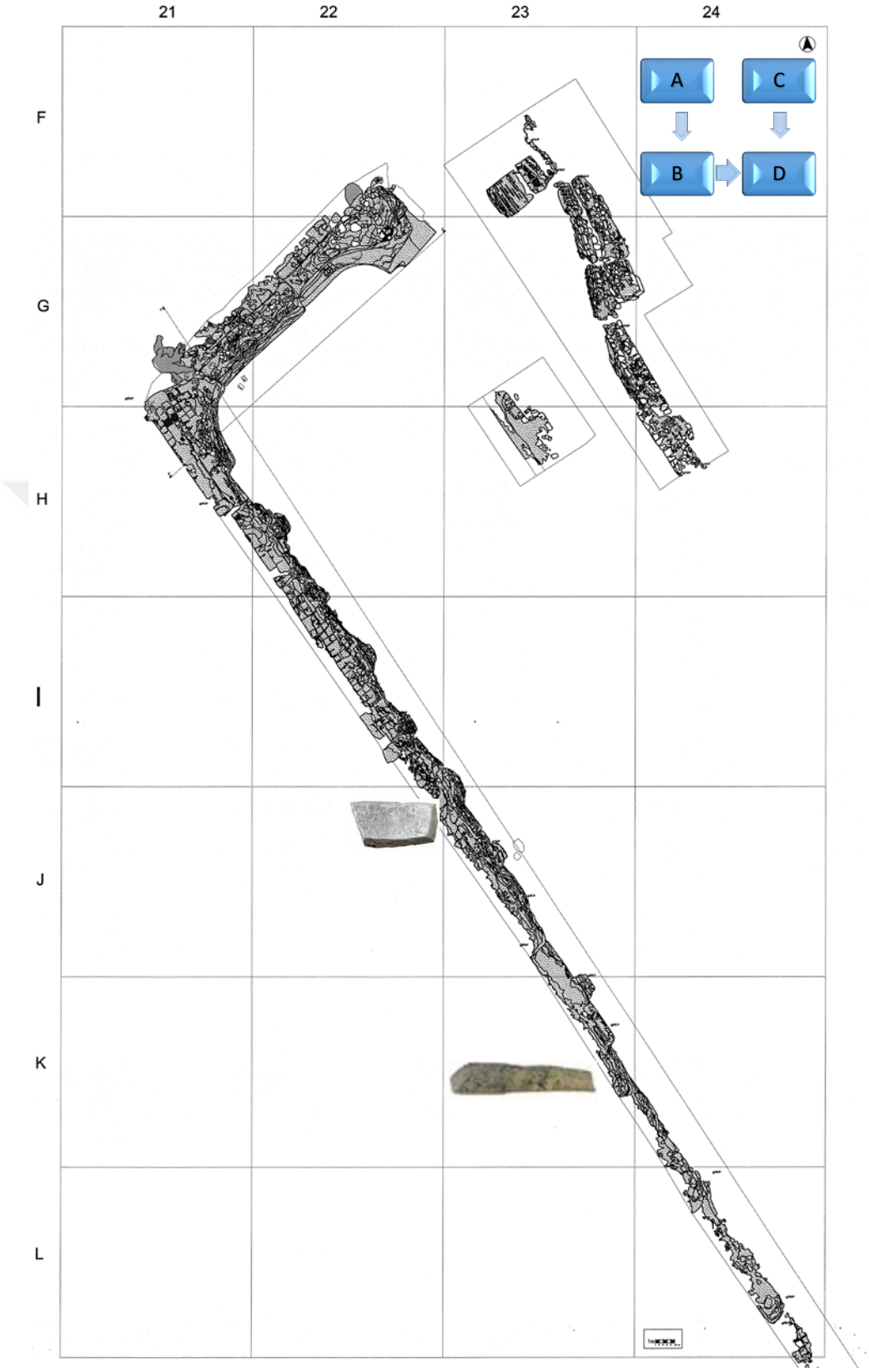
Tablo 9: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortariumların Boyut, Hammadde ve Formlarına Göre Sınıflandırılması. Devam

Büyük Boyutlu Küresel Mortarium	Orta Boyutlu Küresel Mortarium	Küçük Boyutlu Küresel Mortarium	Saddle Quern/Eğer Biçimli
			
D.P. 32 cm Bazalt	D.P. 26 cm Taş (?)		
			
D.P. 30 cm Gabro			
			
D.P. 31 cm Bazalt			
9	7	4	1

Tablo 9: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Ele Geçen Mortariumların Boyut, Hammadde ve Formlarına Göre Sınıflandırılması.

Tablo 10: Bazilikal Planlı Yapı'dan Ele Geçen Buluntuların Konumu.

Tablo 11: Büyük Sarnıç'tan Ele Geçen Buluntuların Konumu

Bölge		Güneydoğu Anadolu Bölgesi		İç Anadolu Bölgesi		Ege Bölgesi		Akdeniz Bölgesi		Marmara Bölgesi		Doğu Anadolu Bölgesi		Karadeniz Bölgesi	
Malzeme		Mortarium	Mortarium Pilium	Mortarium	Mortarium Pilium	Mortarium	Mortarium Pilium	Mortarium	Mortarium Pilium	Mortarium	Mortarium Pilium	Mortarium	Mortarium Pilium	Mortarium	Mortarium Pilium
DÖNEMLER	ÇÇN	X	X	X	X										
	ND	X	X	X	X	X	X	X	X						
	GND	X	X			X	X								
	GND - EKD	X	X	X			X	X		X					
	KD	X	X		X	X	X	X	X		X		X		
	EKD			X	X				X						
	OKD								X			X	X		
	GKD		X	X	X								X		
	KD - TÇ	X	X	X	X	X	X				X				X
	TÇ		X												
	ETÇ	X	X	X	X	X	X					X	X	X	X
	OTÇ	X	X				X								
	GTÇ	X	X			X	X		X						

Tablo 12: Anadolu ve Trakya'dan Ele Geçen Mortarium ve Mortarium Piliumların, Dönemlerine Göre Dağılımı. Devam

Bölge		Güneydoğu Anadolu Bölgesi		İç Anadolu Bölgesi		Ege Bölgesi		Akdeniz Bölgesi		Marmara Bölgesi		Doğu Anadolu Bölgesi		Karadeniz Bölgesi	
Malzeme		Mortarium	Mortarium Pilium	Mortarium	Mortarium Pilium	Mortarium	Mortarium Pilium	Mortarium	Mortarium Pilium	Mortarium	Mortarium Pilium	Mortarium	Mortarium Pilium	Mortarium	Mortarium Pilium
DÖNEMLER	GTÇ - DÇ		X												
	DÇ	X	X	X	X			X				X	X	X	X
	EDÇ	X	X												
	ODÇ					X	X	X	X						
	GDÇ		X									X		X	X
	GDÇ - HD							X							
	DÇ - BD													X	
	PD						X								
	GD					X									
	GD - OD					X									
	AD					X	X	X		X					
	AD - KLSD								X						

Tablo 12: Anadolu ve Trakya'dan Ele Geçen Mortarium ve Mortarium Piliumlar Dönemlerine Göre Dağılımı. Devam

Bölge		Güneydoğu Anadolu Bölgesi		İç Anadolu Bölgesi		Ege Bölgesi		Akdeniz Bölgesi		Marmara Bölgesi		Doğu Anadolu Bölgesi		Karadeniz Bölgesi	
Malzeme		Mortarium	Mortarium Pilium	Mortarium	Mortarium Pilium	Mortarium	Mortarium Pilium	Mortarium	Mortarium Pilium	Mortarium	Mortarium Pilium	Mortarium	Mortarium Pilium	Mortarium	Mortarium Pilium
DÖNEMLER	AD - HD									X					
	KLSD					X	X			X					
	GKLSD					X	X								
	GKLSD - GAÇ					X									
	HD			X		X		X	X					X	X
	GHD							X							
	HD - GRD							X							
	GHD - RD			X	X	X	X	X							
	RD	X		X	X	X	X	X	X	X					
	ERD	X				X	X								
	GRD					X		X							

Tablo 12: Anadolu ve Trakya'dan Ele Geçen Mortarium ve Mortarium Piliumlar Dönemlerine Göre Dağılımı. Devam

Bölge		Güneydoğu Anadolu Bölgesi		İç Anadolu Bölgesi		Ege Bölgesi		Akdeniz Bölgesi		Marmara Bölgesi		Doğu Anadolu Bölgesi		Karadeniz Bölgesi	
Malzeme		Mortarium	Mortarium Pilium	Mortarium	Mortarium Pilium	Mortarium	Mortarium Pilium	Mortarium	Mortarium Pilium	Mortarium	Mortarium Pilium	Mortarium	Mortarium Pilium	Mortarium	Mortarium Pilium
DÖNEMLER	GRB - GAÇ							X							
	GAÇ					X		X	X	X					
	GRD - BD				X	X	X	X	X	X	X				
	GRD - EB							X		X	X				
	GR - BD				X			X	X						
	BD					X	X	X		X					
	EBD					X		X	X	X					
	EBD - -OBD					X	X								
	OBD									X					
	OÇ	X					X								

Tablo 12: Anadolu ve Trakya'dan Ele Geçen Mortarium ve Mortarium Piliumlar Dönemlerine Göre Dağılımı. Devam

Bölge		Güneydoğu Anadolu Bölgesi		İç Anadolu Bölgesi		Ege Bölgesi		Akdeniz Bölgesi		Marmara Bölgesi		Doğu Anadolu Bölgesi		Karadeniz Bölgesi	
Malzeme		Mortarium	Mortarium Pilium	Mortarium	Mortarium Pilium	Mortarium	Mortarium Pilium	Mortarium	Mortarium Pilium	Mortarium	Mortarium Pilium	Mortarium	Mortarium Pilium	Mortarium	Mortarium Pilium
DÖNEMLER	OÇ - EİD							X	X			X	X		
	OD			X						X					
	İD		X					X							

Tablo 12: Anadolu ve Trakya'dan Ele Geçen Mortarium ve Mortarium Piliumlar Dönemlerine Göre Dağılımı.

GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ																
Mortarium		ÇÇN	ND	GND	KD	GKD	ETÇ	OTÇ	TÇ	GTÇ	EDÇ	DÇ	GDÇ	ERD	RD	İD
Mortarium Pilium																
Mortarium ve Mortarium Pilium																
Körtik Tepe																
Harbetsuvan Tepe																
Akarçay Tepe																
Suvan Tepe																
Demir Höyük																
Hasankeyf Höyüğü																
Tepehan Höyük																
Hallan Çemi																
Çayönü																
Boncuklu Tarla																
Ilısu Barajı, İnşaat Sahası																
Göbekli Tepe																
Boztepe																
Gritille Höyüğü																
Gre Hut Höyüğü																
Hakemi Use Tepe																
Fıstıklı Höyük																
Salat Tepe																
Hacınebi Tepe																
Kenan Tepe																
Mezraa Höyük																
Kavuşan Höyük																
Tel İdris																
Hirbemerdon Tepe																
Samsat Höyük																
Zeytinli Bahçe Höyük																
Oylum Höyük																
Harran Höyük																
Şaraga Höyük																
Üçtepe Höyük																
Karavelyan (Hınçıka) Höyük																
Gre Abdurahman Höyük																
Zincirli Höyük																
Yenice Höyük																
Zerzevan Kalesi																

Tablo 13: Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden Ele Geçen Mortarium ve Mortarium Piliumların, Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı.

İÇ ANADOLU BÖLGESİ															
Mortarium		ÇÇN	ND	GND	GND - KD	EKD	KD	GKD	KD - TÇ	ETÇ	OTÇ	DÇ	HD	GR - BD	RD
Mortarium Pilium															
Mortarium ve Mortarium Pilium															
Aşıklı Höyük															
Güvercinkayası Höyük															
Musular															
Tepecik-Çiftlik Höyük															
Çatalhöyük															
Köşk Höyük															
Eskişehir Orman Fidanlığı Kazısı															
Kanlıtaş Höyük															
Acemhöyük															
Şarhöyük-Dorylaion															
Yağmapınar															
Hüyük Mahallesi Höyüğü															
Gordion															
Zank Höyük															

Tablo 14: İç Anadolu Bölgesi'nden Ele Geçen Mortarium ve Mortarium Piliumların, Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı.

EGE BÖLGESİ																
Mortarium		ND	GND	KD	KD - TÇ	ETÇ	OTÇ	GTÇ	DÇ	EPD	AD	KLSD	GKLSD	KLSD - HD	KLSD - GAÇ	HD
Mortarium Pilium																
Mortarium ve Mortarium Pilium																
Uğurlu-Zeytinlik Höyüğü																
Ulucak Höyüğü																
Yeşilova Höyüğü																
Tavabaşı Mağarası																
Kulaksızlar Taş Kap Atölyesi																
Laodikeia																
Liman Tepe																
Ayrancı Höyük																
Karayakuplu Höyük																
Gâvurtepe																
Seyitömer Höyüğü																
Kaymakçı Tepe																
Panaz Tepe																
Sardes																
Karaman Tepe																
Panionion																
Klazomenai																
Akçakaya Kalesi																
Burgaz																
Hisarönü-Çubucak Seramik Atölyesi																
Phokaia																
Aigai																
Myndos																
Knidos Seramik Atölyesi																
Frigya Hierapolis																
Nysa																
Pabuç Burnu																
Tektaş Burnu																
Kavacık Köyü																
Bybassos, Kapıcıkada Nekropolisinde																

Tablo 15: Ege Bölgesi'nden Ele Geçen Mortarium ve Mortarium Piliumların, Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı. Devam

EGE BÖLGESİ														
Mortarium		GHD - ERD	RD - BD	ERD	GRD - EBD	RD	GAÇ	ERD	RD	RD - BD	BD	EBD	EBD - OBD	OÇ
Mortarium Pilium														
Mortarium ve Mortarium Pilium														
Teos														
Allianoi														
Torba Manastırı														
Tlos														
Ulucak Höyük														
Aigai														
Frigya Hierapolis														
Aphrodisias														
Blaundos														
Aizanoi														
Sardes														
Amorium														
Knidos														
Laodikeia														
Tralleis														
Kuşadası-Kadıkalesi														
Pergamon														
Temnos														
Pedasa														
Metropolis														
Çakırbeyli-Küçüktepe Höyüğü														

Tablo 15: Ege Bölgesi'nden Ele Geçen Mortarium ve Mortarium Piliumların, Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı.

AKDENİZ BÖLGESİ																		
Mortarium		ND	GND - EKD	EKD	KD	OKD	KD - TÇ	ETÇ	TÇ	GTÇ	DÇ	ODÇ	ODÇ - GDÇ	GD - OS	KLSD - HD	KLSD	HD
Mortarium Pilium																	
Mortarium ve Mortarium Pilium																	
Bademağacı Höyüğü																	
Hacılar Höyüğü																	
Suluin Mağarası																	
Karain Mağarası																	
Domuztepe																	
Tlos																	
Alalah																	
Tatarlı Höyük																	
Sirkeli Höyük																	
Daskyleion																	
Kinet Höyük																	
Sabuniye Höyüğü																	
Nagidos																	
Patara																	
Soli Pompeipolis																	
Andriake																	
Karataş Burnu																	

Tablo 16: Akdeniz Bölgesi'nden Ele Geçen Mortarium ve Mortarium Piliumların, Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı. Devam

AKDENİZ BÖLGESİ															
Mortarium		HD - GRD	HD - RD	AD	RD	GRD	GRD - BD	GRD - GAÇ	GRD - EBD	EBD	GAÇ	BD	OBD	OÇ	İD
Mortarium Pilium															
Mortarium ve Mortarium Pilium															
Side															
Kekova Adası Tersane Koyu Batığı															
Çaycağız Koyu Kıbrıs Batığın															
Şeref Höyük															
Soli Pompeipolis															
Andriake															
Patara															
Perge															
Trebenna															
Arykanda															
Anemurium															
Kelenderis															
Korykos															
Aziz Nikolaos Kilisesi															
Antakya Hipodromu															
Kilise Tepe															
Leartes															
Letoon															
Sagalassos															
Gâvur Yıkığı Mevkii															
Tarsus Gözlükule															
Ayasuluk Tepesi-St. Jean Anıtı															
Kapıtaş II Mevkii															
Dağlık Kilikia															

Tablo 16: Akdeniz Bölgesi'nden Ele Geçen Mortarium ve Mortarium Piliumların, Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı.

MARMARA BÖLGESİ													
Mortarium		ND	GND	EKD	KD	AD - HD	AD	RD	BD	GR - EB	RD - GAÇ	BD	OBD
Mortarium Pilium													
Mortarium ve Mortarium Pilium													
Coşkuntepe													
Gülpınar													
Assos													
Dardanos Tümülüsü													
Antandros													
Gülpınar, Smintheion Apollon Tapınağı													
Parion													
Prokonnesos													
İznik Tiyatrosu													

Tablo 17: Marmara Bölgesi'nden Ele Geçen Mortarium ve Mortarium Piliumların, Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı.

DOĞU ANADOLU BÖLGESİ							
Mortarium		KD	GKD	ETÇ	GKD – RD/BD	GÇ	GDÇ
Mortarium Pilium							
Mortarium ve Mortarium Pilium							
Değirmentepe							
Arslantepe							
Alibey Höyük							
Gülsünler Höyük							
Çavuştepe							
Ayanis Kalesi							

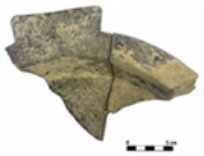
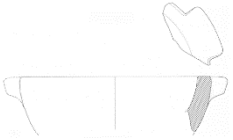
Tablo 18: Doğu Anadolu Bölgesi'nden Ele Geçen Mortarium ve Mortarium Piliumların, Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı.

KARADENİZ BÖLGESİ									
Mortarium		KD - ETÇ	ETÇ	GKD - BD	ETÇ - DÇ	GDÇ	HD	KLSD - HD	RD
Mortarium Pilium									
Mortarium ve Mortarium Pilium									
Kuşçular Höyük									
İkiztepe Höyüğü									
Kınık Yamaç Yerleşmesi									
Uzgur Höyük									
Uzgur Tümülüsü									
Oluz Höyük									
Sinop Demirci Seramik Atölyesinde									
Kurul Kalesi									
Sinop-Zeytinlik Amphora Atölyesi									
Amisos									

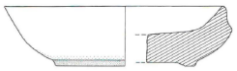
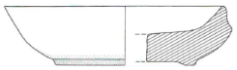
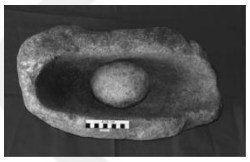
Tablo 19: Karadeniz Bölgesi'nden Ele Geçen Mortarium ve Mortarium Piliumların, Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı.

TRAKYA							
Mortarium		KD - ETÇ	GKD - ETÇ	KD – TÇ	RD	BD	GAÇ
Mortarium Pilium							
Mortarium ve Mortarium Pilium							
Karabüvet Höyük							
Pırnal Höyük							
Yeniçeşme Höyüğü							
Kırklareli Höyüğü							
Selimpaşa Höyüğü							
Tatarlı Köyü Doğanca Mevkii							
Yazır Köyü İzkayalar Mevkii							
Değirmendüzü Köyü Sıraahlat Mevkii							
Athyra							
Bathonea							

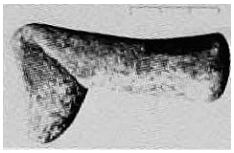
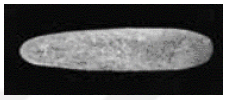
Tablo 20: Trakya'dan Ele Geçen Mortarium ve Mortarium Piliumların, Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı.

Kat. No.	Kazı Env. No.	Eser	Buluntu Yeri	Şekil	Dönem
1	671/13		Mısır		Roma Dönemi
2	22/13		Parion		Roma Dönemi
3	247/15		Parion		Roma Dönemi
5	133/18		Parion		Roma Dönemi
6	595/13		Korint		Roma Dönemi
7	310/13		Parion		Roma Dönemi
9	736/13		Tel Shikmona		Roma Dönemi
10	122/13		Parion		Roma Dönemi

Tablo 21: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nden Ele Geçen Mortariumların, Merkezlere Göre Karşılaştırılması. Devam

Kat. No.	Kazı Env. No.	Eser	Buluntu Yeri	Şekil	Dönem
14	88/15		Patara		Roma Dönemi
15	20/13		Patara		Roma Dönemi
19	840/13		Sardes		Roma Dönemi
21	186/21		Körtik Tepe		ÇÇN

Tablo 21: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nden Ele Geçen Mortariumların, Merkezlere Göre Karşılaştırılması.

Kat. No.	Kazı Env. No.	Eser	Buluntu Yeri	Şekil	Dönem
23	348/13		Sardes		Roma Dönemi
24	249/13		Parion		Roma Dönemi
25	349/13		Ulucak Höyük		GND
26	345/13		Korint		Bizans Dönemi
27	-		Zincirli Höyük		GDÇ

Tablo 22: Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nden Ele Geçen Mortarium Piliumların, Merkezlere Göre Karşılaştırılması.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı **:** Berrin YILDIZ

İŞ TECRÜBELERİ

1999-2000 yılları arası Kars ili Akyaka ilçesine bağlı Nüfus Müdürlüğünde Bilgisayar işletmeni olarak çalıştım.

1995-2002 yılları arasında kendi işletmemde çalıştım.

2000-2002 yılları arası Büyük Zavotlar A.Ş'de Muhasebeci olarak çalıştım.

2010-2012 yılları arası Gültuğ Güvenlik Şirketinde çalıştım.

2012-2013 yılında İSS Koruma ve Güvenlik Şirketinde çalıştım.

2013 yılında Atlantis Güvenlik Şirketinde çalıştım.

2013 yılında ERC Güvenlik Şirketinde çalıştım.

2015 yılı yaz sezonunda, Kocaeli Üniversitesine bağlı yürütülen Kocaeli İli Karamürsel İlçesi Yüzey Araştırmalarında çalıştım.

2016 yılında, Kocaeli Üniversitesi ve Gebze Belediyesi ortak çalışması olan Gebze Somut Olmayan Kültür Mirası ve Gebze Kent Müzesi Projesinde Saha Koordinatörü olarak çalıştım.

2017 yılı yaz sezonunda, Kocaeli Üniversitesine bağlı yürütülen Osmaniye İli Kadirli İlçesi Yüzey Araştırmalarında çalıştım.

2017 yılı yaz döneminde, Düzce Müzesine ait kurtarma kazılarında çalıştım.

2019 yılı kış sezonunda, Kocaeli Üniversitesine bağlı Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Arkeolog olarak çalıştım.

2021 yılı yaz sezonunda, Kocaeli Üniversitesine bağlı Bathonea Antik Liman Yerleşimi'nde Arkeolog olarak çalıştım.

ÖĞRENİM DURUMU

1997 yılında, Susuz Çok Programlı Anadolu Lisesi (Kars).

2004 yılında, Anadolu Üniversitesi Muhasebe Önlisans Programı.

2017 yılında, Kocaeli Üniversitesi Arkeoloji Lisans Programı (Bölüm Birincisi olarak).

2018 yılında, Anadolu Üniversitesi İşletme/İşletmecilik Lisans Programı.

2018 yılında, İstanbul Üniversitesi Sanat Tarihi Alanında Pedagojik Formasyon Programı.

2018-2022 yılları arası Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalında Yüksek Lisans Programı.

YABANCI DİL VE DÜZEYİ

Yabancı Dil **:** İngilizce A1-A2 Seviyesi

BİLGİSAYAR BECERİLERİ

Microsoft Ofis Programları **:** Word, Excel, PowerPoint

Muhasebe Programları **:** Eta, Logo, Micro

Çizim Programları **:** Autocad, CorelDraw X7

KURS VE SERTİFİKALAR

Pedagojik Formasyon

Bilgisayar Operatörlüğü

Bilgisayar İşletmenliği

Bilgisayarlı Muhasebe

İngilizce A1 ve A2 seviyesi

10 Parmak Daktilo

Tiyatro

Diksiyon

Hasta Kabul Sekretyerliği

Silahlı Özel Güvenlik

YAYINLAR

Aydıngün, Şengül, Berrin Yıldız (2022). "Geç Antik Çağ Eczanesi Daphnusion'dan (?) Mortarium ve Mortarium Piliumlar". Ed. Ülkü Kara, Haldun Aydıngün. Uluslararası Avcılar Kent ve Tarih Sempozyumu / İnternational City and History Symposium on Avcılar, İstanbul: Avcılar Belediyesi Yayınları: 77-104.

AÇIKLAMA

Liseyi bitirdikten sonra uzun yıllar kendi işletmemizde çalıştım Aynı zamanda da Kars Akyaka Nüfus Müdürlüğünde Bilgisayar işletmenliği yapıyordum. 2004 yılında Anadolu Üniversitesi Muhasebe ön lisans programından mezun olduktan sonra birçok işyerinde muhasebeci olarak çalıştım. 2017 yılında Kocaeli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Arkeoloji bölümünden, Bölüm Birincisi olarak mezun oldum. 2018 yılında Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesi, İşletme bölümünden mezun oldum. 2017-2018 yılında İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesinden, Pedagojik Formasyon Eğitimi aldım. 2018 Yılından itiberen Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Bölümünde Yüksek Lisans yapmaktayım. 2015 yılından bu yana birçok arkeolojik yüzey araştırmaları ve kazılarda görev aldım. Bilgisayar İşletmeni, Bilgisayarlı Muhasebe, Tiyatro, Diksiyon, Silahlı Özel Güvenlik, İngilizce A1-A2 ve Hasta Kabul Sekreterliği gibi değişik eğitim programlarına katıldım.